

Diagnoza problemów społecznych

związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi oraz przemocą domową i rówieśniczą
Gminy Wierzbica

2023

Centrum Działań Profilaktycznych
www.cdp-szkolenia.pl/

Centrum Działań Profilaktycznych

ul. Kościuszki 39A
32-020 Wieliczka

Diagnoza wykonana na zlecenie
Gminy Wierzbica
ul. Tadeusza Kościuszki 73
26-680 Wierzbica

Diagnoza problemów społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi oraz problemem przemocy domowej i rówieśniczej sporządzona została ze szczególnym uwzględnieniem kierunków działań profilaktycznych w ramach realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Ofiar Przemocy Domowej.

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
1.1. Czym jest diagnoza problemów społecznych	5
1.2. Podstawowe pojęcia i terminy	6
1.3. Metodologia badań społecznych - zagadnienia ogólne	11
2. Charakterystyka Gminy i infrastruktura społeczna	12
2.1. Opis Gminy	12
2.2. Występowanie problemów społecznych na terenie Gminy Wierzbica	18
3. Metodologia badań	28
3.1. Zastosowane metody oraz przebieg badań	28
4. Charakterystyka przebadanej próby	31
4.1. Ważenie obserwacji	31
4.1. Uczniowie	32
4.2. Dorośli mieszkańcy	35
5. Badania uczniów szkół i dorosłych mieszkańców	36
5.1. Alkohol	36
5.2. Narkotyki	53
5.3. Nikotyna	58
5.4. Leki i napoje energetyzujące	63
5.5. Uzależnienia behawioralne	66
5.6. Przemoc	83
6. Punkty sprzedaży	94
6.1. Dane zastane	94
6.2. Opis metody, cele badania, opis przebadanej próby i przebieg badania	95
6.3. Wyniki badania	95
6.4. Wnioski	98
7. Profilaktyka	99
7.1. Podstawowe informacje na temat profilaktyki uzależnień	99
7.2. Działania profilaktyczne w Gminie Wierzbica prowadzone w latach 2021-2022 – analiza danych zastanych	100

7.3. Działania profilaktyczne w opinii przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji	102
7.4. Działania profilaktyczne w opinii mieszkańców	105
7.5. Udział uczniów w działaniach profilaktycznych	107
7.4. Czynniki chroniące i czynniki ryzyka wśród uczniów	112
7.5. Diagnoza szkolna – badanie nauczycieli i rodziców	120
8. Podsumowanie i wnioski	131
8.1. Postrzegane problemy społeczne na terenie Gminy Wierzbica	131
8.2. Problem alkoholowy	132
8.3. Problem nikotynowy wśród uczniów oraz sięganie po leki i napoje energetyzujące	134
8.4. Problem narkotykowy	135
8.5. Problem uzależnień behawioralnych	136
8.6. Problem przemocy	138
8.7. Znaczenie czynników chroniących i czynników ryzyka	141
8.8. Działania profilaktyczne	142
9. Rekomendacje	144
9.1. Profilaktyka przedszkolna	148
9.2. Profilaktyka szkolna – szkolne programy wychowawczo – profilaktyczne	149
9.3. Profilaktyka szkolna – programy rekomendowane	151
9.4. Profilaktyka uzależnień behawioralnych	152
9.5. Problem narkotykowy	153
9.6. Programy monitorowanie sprzedaży alkoholu metodą „tajemniczego klienta”	154
9.7. Kontrole przestrzegania zasad i warunków zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych	155
9.7. Problem przemocy - “Niebieskie Karty”	155
9.9. Budowa programu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie	156
Załącznik nr 1: Kwestionariusz ankiety dla dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica	161
Załącznik nr 2: Kwestionariusz ankiety on-line dla uczniów szkół podstawowych	166
Załącznik nr 3: Kwestionariusz dla tajemniczego klienta	172

1. Wprowadzenie

1.1. Czym jest diagnoza problemów społecznych

Diagnoza ma na celu dostarczenie lokalnej społeczności szczegółowej wiedzy na temat problemów, które występują w danym miejscu. Powinna ona stanowić podstawę działań mających na celu rozwiązywanie wskazanych problemów poprzez odpowiadanie na potrzeby lokalnej społeczności i poprawę jakości jej życia. Bez dobrego rozpoznania problemów, a także zidentyfikowania ich źródeł trudno o skuteczną receptę na ich rozwiązanie.

Dobrze prowadzona diagnoza społeczna polega nie tylko na badaniu problemów i potencjału lokalnej społeczności oraz rekomendowaniu działań służących ich rozwiązywaniu, ale także powinna być wzbogacona o cykliczną ewaluację podjętych rozwiązań. Jej celem jest również identyfikacja przyczyn, dlaczego doszło do opisywanego stanu rzeczy. To właśnie dotarcie do przyczyn problemów umożliwia rozwiązywanie ich u źródła i formułowanie skutecznych metod rozwiązania napotkanych problemów. Umożliwia także wskazanie adekwatnych środków służących do realizacji postawionych celów. Ewaluacja służy temu, aby sprawdzić to, jak zmieniła się sytuacja pod kątem występowania diagnozowanych problemów w lokalnej społeczności; czy sytuacja uległa poprawie, czy też pogorszeniu.

Diagnoza społeczna poświęcona dogłębnemu poznaniu obszaru związanego z zapotrzebowaniem na usługi społeczne powinna jako rezultat przedstawić skalę danych problemów. W ramach diagnozy dobiera się odpowiednie metody służące ustaleniu, jakie są opinie oraz przekonania danej społeczności względem tego, jak powinno być. Zebrane dane pozwalają planować odpowiednie działania służące członkom społeczności lokalnej w oparciu o posiadane zasoby. Czasami jednostki samorządów terytorialnych oraz organizacje pożytku publicznego kierują się własną intuicją w wyznaczaniu działań lokalnych opierając się na własnych założeniach dotyczących skali danych problemów. Podejście to sprawia, że działania mogą być dobierane nieadekwatnie i nieefektywnie¹, a poza tym nie uwzględniają one opinii

---

¹ Schimanek, T. (2015). *Diagnozowanie problemów społecznych*, Warszawa: FISE Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.

ludzi na temat pożądaných zmian i podejmowanych decyzji w lokalnej społeczności, co jest równoznaczne z brakiem partycypacji obywatelskiej w działaniach na rzecz zapobiegania problemom społecznym.

Jak wskazuje Schimanek², „tradycyjne podejście do diagnozowania problemów społecznych polega na ocenie stanu ich zaspokojenia i zidentyfikowaniu czynników uniemożliwiających ich zaspokajanie. Obecnie coraz powszechniej diagnoza problemów społecznych obejmuje także analizę możliwości zaspokajania potrzeb społecznych, bo tu właśnie często mogą tkwić przyczyny ich niezaspokojenia”.

Według przytoczonej wyżej pracy badawczej³, „nie zawsze (...) odczucia społeczne muszą być adekwatne do realnej skali problemów społecznych i ich skutków. Nie znaczy to, że należy lekceważyć opinię społeczną. Trzeba jednak pamiętać, że diagnoza społeczna może być bardzo dobrym narzędziem do tego, żeby pokazać społeczności, jak realnie wyglądają jej problemy. Możemy też mieć do czynienia z sytuacją odwrotną: społeczeństwo nie zdaje sobie sprawy, że pewne zjawiska już albo za chwilę mogą stać się poważnymi problemami społecznymi”.

1.2. Podstawowe pojęcia i terminy

W celu przybliżenia zarówno zastosowanej procedury badawczej, jak i najważniejszych ustaleń diagnozy, poniżej prezentujemy zestawienie najważniejszych pojęć i terminów naukowych, które zostały wykorzystane w niniejszym raporcie.

BADANIE ŹRÓDEŁ ZASTANYCH (DESK RESEARCH) – technika badań jakościowych i czasem ilościowych polegająca na przeszukaniu i interpretacji istniejących źródeł wiedzy na badany temat (dokumentów, mediów, literatury przedmiotu itp.). W niniejszej diagnozie źródłem tego typu danych były przede wszystkim dane pozyskane z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii oraz Policji.

METODY BADAWCZE – narzędzia psychologiczne służące do zbierania informacji na podstawie których scharakteryzować badane zjawisko lub obiekt badań.

---

² Ibidem, s. 5.

³ Ibidem, s. 4.

SONDAŻ (BADANIE SONDAŻOWE) – jest to metoda badawcza służąca zazwyczaj do badania danej populacji, której nie da się obserwować bezpośrednio. Polega na przebadaniu wyselekcjonowanej z populacji mniejszej próby respondentów, przy pomocy kwestionariusza lub ankiety.

PAPI (Paper And Pen Personal Interview) – klasyczna metoda badawcza powszechnie nazywana „papier i ołówek”. Uprzednio przeszkolony ankieter zostaje wyposażony w papierową wersję ankiety, a następnie realizuje w terenie wywiady z respondentami.

CAWI (Computer-Assisted Web Interview) – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony internetowej – technika zbierania informacji w badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej.

BADANIA (METODY) JAKOŚCIOWE – badania, które koncentrują się na wnikliwszej analizie danego zjawiska. W badaniach jakościowych nie wykorzystuje się pomiaru ilościowego (jak w badaniach ilościowych) lecz stosuje się techniki, które mają na celu wydobycie wiedzy od badanych osób.

BADANIA FOKUSOWE FGI (Focus Group Interview) – zogniskowany wywiad grupowy, prowadzony z wybranymi respondentami o charakterze dyskusji opartej na wcześniej przygotowanym scenariuszu, nad którego przebiegiem czuwa moderator zadający uczestnikom pytania dotyczące określonego tematu. Celem moderatora jest wyzwolenie odpowiednich reakcji uczestników (grupy focusowej), co umożliwi zrozumienie ich poglądów, opinii.

INDYWIDUALNY WYWIAD POGŁĘBIONY IDI (Individual In-depth Interview) – metoda ta sprowadza się do bezpośredniej rozmowy badacza (moderatora) z pojedynczym respondentem. Zazwyczaj jest ona stosowana w celu pogłębienia wiedzy o danym zjawisku i przebiega w oparciu o przygotowany wcześniej scenariusz.

CZYNNIKI RYZYKA – cechy osobowe jednostki, warunki środowiskowe i sytuacje zewnętrzne, które mają potencjalny wpływ na pojawienie się zachowań ryzykownych. Głównie związane są z sytuacją rodzinną, szkolną, z funkcjonowaniem w grupie rówieśniczej i religijnej oraz

uwarunkowaniami osobowościowymi. Celem interwencji profilaktycznych jest eliminacja lub redukcja czynników ryzyka.

CZYNNIKI CHRONIĄCE – cechy osobowe, sytuacje i warunki środowiskowe, które zwiększają odporność jednostki na działanie czynników ryzykownych. Celem działań profilaktycznych jest wzmacnianie czynników chroniących na rzecz odporności jednostki i całego środowiska lokalnego.

ZACHOWANIA RYZYKOWNE – zachowania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji, zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego. Do zachowań ryzykownych zaliczamy: palenie tytoniu, używanie środków psychoaktywnych (alkoholu, narkotyków, leków), wczesną aktywność seksualną, zachowania agresywne i przestępcze.

UZALEŻNIENIE – nabyty stan zaburzenia zdrowia psychicznego i fizycznego, który charakteryzuje się okresowym lub stałym przymusem wykonywania określonej czynności lub zażywania psychoaktywnej substancji chemicznej. Zgodnie z obowiązującą w Polsce Międzynarodową Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 uzależnienie rozpoznaje się, jeśli trzy lub więcej z następujących objawów występowało łącznie przez co najmniej 1 miesiąc lub występowało w sposób powtarzający się w okresie 12 miesięcy:

- silne pragnienie lub poczucie przymusu użycia,
- upośledzenie kontroli nad zachowaniem związanym z używaniem, tj. nad jego rozpoczynaniem, kończeniem oraz poziomem użycia,
- fizjologiczne objawy stanu abstynencyjnego pojawiające się, gdy użycie jest ograniczane lub przerywane,
- wzrost tolerancji tj. konieczność przyjmowania istotnie wzrastających ilości substancji, w celu osiągnięcia pożądanego efektu,
- silne pochłonięcie sprawą używania przejawiające się istotną zmianą dotychczasowych zamiłowań i zainteresowań porzucanych lub ograniczanych z powodu używania,
- uporczywe używanie, pomimo oczywistych dowodów występowania szkodliwych następstw, choć charakter i rozmiar szkód są już danej osobie znane.

ZAGROŻENIA BEHAWIORALNE – zachowania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji, zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego, które mogą prowadzić do uzależnień czynnościowych (związanych z zachowaniami, a nie substancjami), tj. hazard, korzystanie z Internetu, granie w gry, zakupoholizm, pracoholizm; uzależnienie od ćwiczeń fizycznych, opalania się czy patologiczna koncentracja na spożywaniu zdrowego jedzenia.

PROBLEM SPOŁECZNY – to zaobserwowane lub spodziewane (potencjalne) zjawisko społeczne – stan, proces lub układ warunków – które uznano za niekorzystne, wywołujące pośrednio lub bezpośrednio straty finansowe i wymagające interwencji: przeciwdziałania, redukcji szkód lub rozwinięcia równoważących je potencjałów.

KWESTIA SPOŁECZNA – bariera w społeczeństwie, które utrudnia prawidłowe funkcjonowanie oraz osiągnięcie optymalnego rozwoju i realizacji potrzeb. Ma charakter masowy i szczególnie dotkliwe skutki społeczne. Bardzo często diagnozy problemów społecznych służą zidentyfikowaniu kwestii społecznych lub są ukierunkowane na zbadanie kwestii, które zostały już wcześniej rozpoznane:

NORMY SPOŁECZNE – przyjęte w danej społeczności względnie trwałe wzorce funkcjonowania akceptowalnego społecznie; to zbiory nieformalnych reguł określających, co jest, a co nie jest akceptowane w danej społeczności. To także oczekiwane społecznie wzorce funkcjonowania poszczególnych grup i jednostek.

PROFILAKTYKA – zapobieganie powstaniu niekorzystnego zjawiska, zanim ono wystąpi, poprzez oddziaływanie zawnazu na jego rozpoznane przyczyny lub poprzez budowanie zabezpieczeń przed tym zjawiskiem, albo poprzez wyprzedzające łagodzenie skutków zjawiska, któremu zapobiec się nie da. Współczesne rozumienie profilaktyki uwzględnia jej podział na trzy poziomy:

- **PROFILAKTYKA UNIWERSALNA** – profilaktyka kierowana do populacji uniwersalnej (np. wszystkich uczniów w określonym wieku), bez względu na stopień ryzyka wystąpienia zachowań problemowych; ma na celu przeciwdziałanie inicjacji poprzez dostarczenie odpowiedniej informacji oraz wzmacnianie czynników chroniących i redukcję czynników ryzyka.

- *PROFILAKTYKA SELEKTYWNA* – profilaktyka ukierunkowana na grupy zwiększonego ryzyka, wymagająca dobrego rozpoznania tych grup uczniów w społeczności szkolnej; ma na celu zapobieganie, ograniczenie lub zaprzestanie podejmowania przez jednostkę zachowań ryzykownych.
- *PROFILAKTYKA WSKAZUJĄCA* – profilaktyka kierowana do osób, u których rozpoznano objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych.

PROGRAM PROFILAKTYCZNY – działania psychoedukacyjne podejmowane według określonych wzorców, których celem jest zapobieganie zachowaniom ryzykownym odbiorców i szkodom w ich otoczeniu.

PROGRAM REKOMENDOWANY – program profilaktyczny oparty na naukowych podstawach teoretycznych, wykorzystujący skuteczne strategie profilaktyczne, zmniejszający wpływ czynników ryzyka zachowań problemowych, wzmacniający działanie czynników chroniących przed zachowaniami problemowymi. Tego typu programy charakteryzują się odpowiednią intensywnością działań i czasem ich trwania, są realizowane przez odpowiednio przygotowaną kadre, a przede wszystkim mają potwierdzony w badaniach ewaluacyjnych wysoki standard wdrożenia lub skuteczność oddziaływania. Krajowe programy profilaktyczne spełniające te kryteria działają w ramach SYSTEMU REKOMENDACJI.

ROZWIĄZANIE O POTWIERDZONEJ WIARYGODNOŚCI – istniejące ROZWIĄZANIE O POTWIERDZONEJ SKUTECZNOŚCI w rozumieniu do kryteriów KCPU (dawniej PARPA, KBPN), ORE i IPiN dla programów profilaktyki uzależnień, a w przypadku braku takiego rozwiązania w danej dziedzinie – istniejące lub projektowane rozwiązanie oparte na wiedzy naukowej, udokumentowanych dobrych praktykach innych gmin i poparte rekomendacją uznanych specjalistów z danego obszaru wiedzy, jako rozwiązanie dobrze rokujące.

SYSTEM REKOMENDACJI – zadanie realizowane od 2010 r. we współpracy trzech instytucji – Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (dawniej: Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. W ramach systemu dokonywana jest ocena programów z obszarów promocji zdrowia psychicznego, profilaktyki

uzależnień (profilaktyki narkomanii, profilaktyki problemów alkoholowych) oraz programów profilaktyki innych zachowań problemowych (ryzykownych) dzieci i młodzieży.

1.3. Metodologia badań społecznych – zagadnienia ogólne

Należy tak zaplanować działania diagnostyczne, aby dostarczały możliwe jak najwięcej wiedzy odnośnie do sformułowanych problemów. W tym celu wskazane jest wykorzystanie różnorodnych narzędzi badawczych. Spełnione zostanie tym samym założenie o triangulacji metod⁴ pozwalające holistycznie spojrzeć na badane problemy. Triangulacja metod badawczych polega na wykorzystaniu wielu różnych metod badawczych. Prowadzi to do ograniczenia błędu pomiarowego oraz podniesienia jakości badania i odniesienia zebranych danych do siebie. W celu triangulacji można wykorzystać zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe. Może się okazać, że pewne narzędzia będą przeszacowywać skalę danego problemu (np. badania ankietowe dotyczące przekonań normatywnych o spożyciu narkotyków, które są zawyżone), a inne nie oszacują tej skali w pełnym zakresie (np. dane zastane z policji, które nie obejmują wszystkich sytuacji spożycia narkotyków). W celu zbliżenia się do odkrycia wartości rzeczywistej można zminimalizować błąd pomiarowy właśnie poprzez triangulację.

Wśród wykorzystywanych **metod badawczych** wymieniane są najczęściej:

1. Analiza dokumentów i danych zastanych – opiera się na poszukiwaniu danych i informacji już zebranych np. dokumentacja szkolna.
2. Badania kwestionariuszowe wykonywane techniką:
  - *CAWI* (ang. *Computer-Assisted Web Interview* – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW) – technika badawcza, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej;
  - *PAPI* (ang. *Paper And Pencil Interview*) – technika badawcza, w której badacz przeprowadza z respondentem wywiad ustrukturyzowany zaznaczając odpowiedzi badanego w przygotowanym narzędziu, jakim jest kwestionariusz wywiadu.
3. Zogniskowane wywiady grupowe *FGI* – polegające na zaproszeniu wybranej, niewielkiej grupy respondentów w celu realizacji wywiadu grupowego i przeprowadzeniu spotkania

⁴ Rzeszutek, I. (2018). Triangulacja w badaniach społecznych. *Młoda Humanistyka*, 12(2), 1-11.

dyskusyjnego na określone obszary tematyczne. Wywiad prowadzony jest przez moderatora w oparciu o ustalony wcześniej scenariusz.

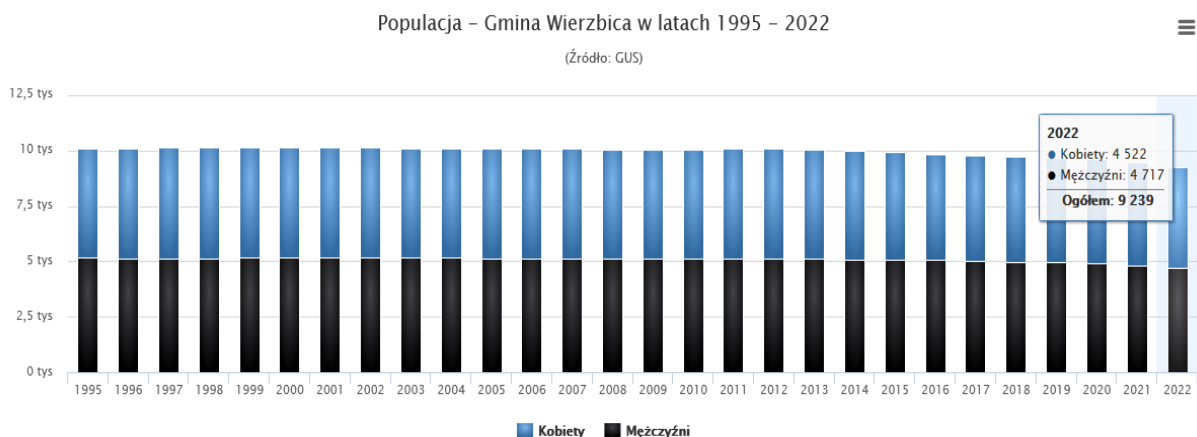
4. Indywidualne wywiady pogłębione *IDI* – polegające na przeprowadzeniu indywidualnej rozmowy w oparciu o określony scenariusz z niewielką liczbą respondentów, w celu zbadania ich punktu widzenia na temat konkretnej idei, zjawiska.

2. Charakterystyka Gminy i infrastruktura społeczna

2.1. Opis Gminy

Gmina Wierzbica **położona** jest w powiecie radomskim, w województwie mazowieckim. Pod względem administracyjnym stanowi gminę wiejską, składającą się z 17 sołectw, a jej siedzibą jest miejscowość Wierzbica. Przez charakteryzowaną jednostkę terytorialną przechodzą szlaki komunikacyjne łączące Gminę z trzema miastami, tj. Radomiem, Starachowicami oraz Szydłowcem. Jej powierzchnia zajmuje obszar 93,97 km², stanowiąc 6,2% powierzchni powiatu radomskiego.

Gminę Wierzbica **zamieszkuje** 9 239 osób, (stan na koniec grudnia 2022 roku), z czego 48,9% stanowią kobiety, a 51,1% mężczyźni – liczba kobiet w omawianym roku wynosiła 4 522, a mężczyzn – 4 717. **Współczynnik feminizacji** w omawianym roku na terenie Gminy wynosił 96, co oznacza, że na każdych 100 mężczyzn, przypadało 96 kobiet. Na przestrzeni lat 2002-2022 liczebność mieszkańców zmalała o 8,8%, natomiast w latach 2020-2022 odnotowano spadek jej wartości wynoszący 2,7%.

Rysunek 1. Populacja Gminy Wierzbica na przestrzeni lat 1995-2022 na podstawie danych GUS

W latach 2020-2022 w Gminie Wierzbica odnotowywano **ujemny przyrost naturalny**. W 2022 roku wyniósł on -31, co oznacza, że odnotowano 88 urodzeń żywych oraz 119 zgonów. Przyrost naturalny na 1000 ludności kształtował się na poziomie -3,32⁵. Wskaźnik ten przyjmował niższą wartość niż w powiecie radomskim (-1,74) oraz województwie mazowieckim (-2,24).

Struktura demograficzna pod kątem **stanu cywilnego** przedstawia się następująco: 58,5% stanowią osoby w związku małżeńskim, 28,3% to panny i kawalerowie, 8,1% mieszkańców to wdowcy, 4,8% to osoby po rozwodzie, zaś o 0,3% mieszkańców brakuje danych.

Poniższa tabela przedstawia **ekonomiczne grupy wiekowe** w Gminie Wierzbica. Na przestrzeni lat 2020-2022 dostrzegalny jest spadek udziału osób zarówno w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia), jak i w wieku produkcyjnym (dla kobiet jest to między 18-59 rokiem życia, a dla mężczyzn między 18-64 rokiem życia) w ogólnej liczbie ludności, natomiast w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym (dla kobiet 60 lat i więcej, a dla mężczyzn 65 lat i więcej) zauważalna jest tendencja wzrostowa. W wyniku przeprowadzonej analizy i przytoczonych danych można sformułować wniosek, że społeczeństwo Gminy starzeje się, co znajduje także potwierdzenie w ujemnym przyroście naturalnym. Zgodnie z opracowaniem Biura Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu RP niesie to za sobą wiele negatywnych konsekwencji. Starzenie się społeczeństw sprawia, że repartycyjny system emerytalny, oparty na zasadzie solidaryzmu międzypokoleniowego, staje się niewydolny. Ponadto finansowanie emerytur, a także opieki zdrowotnej i długoterminowej dla rosnącej rzeszy ludności w wieku emerytalnym wymaga potężnych środków, które są potrzebne także na finansowanie wielu innych celów, m.in. modernizacyjnych, infrastrukturalnych oraz tych adresowanych do młodszego pokolenia. Udział osób w poszczególnych ekonomicznych grupach wiekowych w Gminie prezentuje się na nieco odmiennym poziomie w odniesieniu do wskaźników w całym kraju. W Polsce jest to 18,2% osób w wieku przedprodukcyjnym, 59,2% w wieku produkcyjnym oraz 22,6% w wieku poprodukcyjnym.

---

⁵ Raport o stanie Gminy za 2022 rok

Tabela 1. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie ludności w latach 2020-2022 (w procentach) według danych GUS

wyszczególnienie	2020	2021	2022
wiek przedprodukcyjny	20,1	20,1	19,6
wiek produkcyjny	60,4	60,3	60,2
wiek poprodukcyjny	19,5	19,6	20,2

Kolejną analizowaną kwestią są **ruchy migracyjne ludności**, które obrazują dane dotyczące zameldowań w ruchu wewnętrznym i zagranicznym. W 2022 roku odnotowano 155 zameldowań oraz 292 wymeldowania, w wyniku czego **saldo migracji wewnętrznych** w omawianym roku wyniosło -137, w związku z czym współczynnik migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców wyniósł -14,66. Ponadto odnotowano 2 zameldowania z zagranicy oraz 1 wymeldowanie za granicę, zatem saldo migracji zagranicznych wyniosło 1, a współczynnik migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców ukształtował się na poziomie 0,1⁶.

W 2022 roku do szkół podstawowych i przedszkoli na terenie Gminy Wierzbica uczęszczało 1121 wychowanków, spośród których 799 stanowili uczniowie szkół, a 322 adepci przedszkoli. W omawianym roku w Gminie funkcjonowały następujące **placówki oświatowe**:

- Publiczna Szkoła Podstawowa im. St. Żeromskiego w Wierzbicy,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Rudzie Wielkiej,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Dąbrówce Warszawskiej wraz z oddziałem przedszkolnym,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łączanach,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Zalesicach,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Polanach,
- Gminne Przedszkole Publiczne im. J. Brzechwy w Wierzbicy.

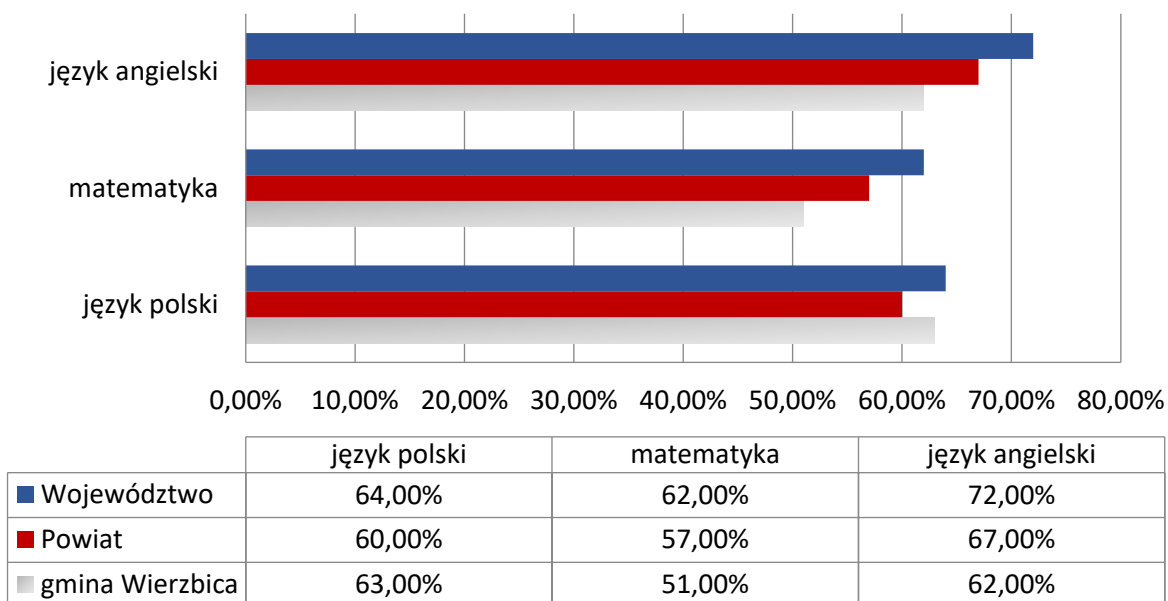
W zasobach Gminy znajduje się także **Gminny Żłobek** w Wierzbicy funkcjonujący od 2020 roku, zapewniający miejsce dla 30 najmłodszych mieszkańców Gminy.

Na poniższym wykresie przedstawione zostały **wyniki egzaminu ósmoklasisty** uczniów z Gminy Wierzbica, w porównaniu do wyników uczniów z całego powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego. Z zebranych danych wynika, że uczniowie z Gminy uzyskali słabsze wyniki z egzaminu matematycznego i językowego niż uczniowie z województwa

⁶ Ibidem.

i z całego powiatu, natomiast w przypadku części egzaminacyjnej z języka polskiego, uzyskane wyniki były wyższe w porównaniu do powiatu i zbliżone do wyników na poziomie wojewódzkim.

Wykres 1. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2022 roku uczniów z terenu Gminy Wierzbica, powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego

Źródło: Raport o stanie Gminy za 2022 rok

Działalność kulturalną na terenie Gminy prowadzi przede wszystkim Gminny Ośrodek Kultury, który organizuje i koordynuje wiele różnorodnych przedsięwzięć i wydarzeń kulturalnych, rekreacyjnych, które angażują społeczność Gminy Wierzbica w każdym wieku i pozwalają na rozwijanie ich pasji i zainteresowań, a także sprzyjają integracji społeczności lokalnej. Wśród oferty kulturalnej należy wymienić także Bibliotekę Publiczną w Wierzbicy, która poza rozwojem i zaspokajaniem potrzeb czytelniczych mieszkańców realizuje także działalność kulturalno-oświatową, oferując różnorodne formy współpracy z czytelnikami, np. w postaci lekcji bibliotecznych, spotkań autorskich czy konkursów. Na terenie Gminy od 2023 roku funkcjonuje także Centrum Kultury, Turystyki i Rekreacji z Izbą Pamięci Ziemi Wierzbickiej w Suliszce.

Istotnym zasobem Gminy Wierzbica jest także Klub Seniora działający od 2022 roku, który przyczynia się do zwiększenia aktywności, rozwijania zainteresowań oraz integracji wierzbickich seniorów.

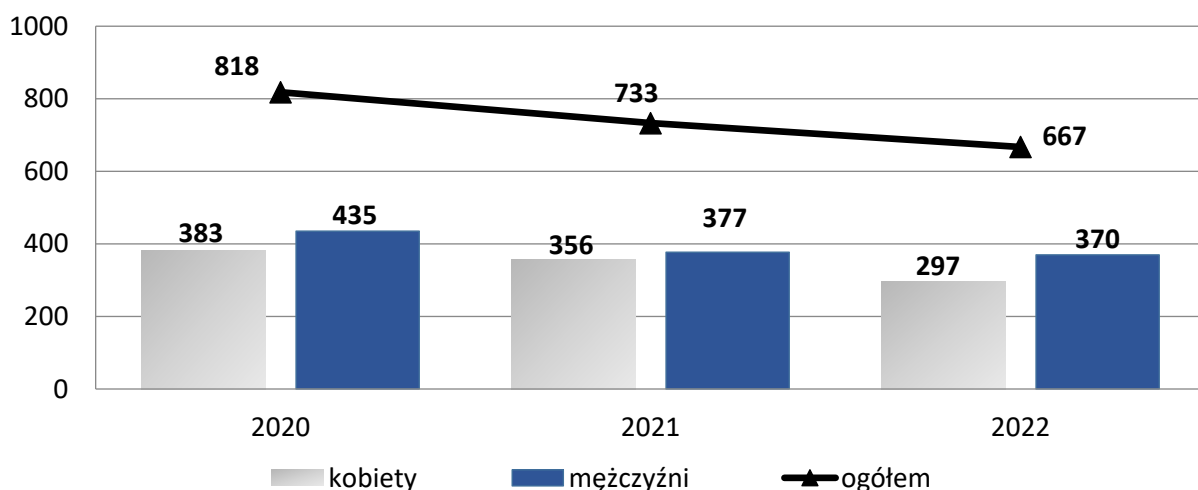
Przeważającym przedmiotem **działalności gospodarczej** wśród przedsiębiorców zamieszkujących Gminę Wierzbica jest branża budowlana, handel, transport i gospodarka magazynowa, a także przetwórstwo przemysłowe⁷.

W gminie Wierzbica w 2022 roku na 1000 mieszkańców pracowało 357 osób.

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców 29,6% pracowało w sektorze rolniczym, 30,9% w przemyśle i budownictwie, 14,7% w sektorze usługowym, natomiast 0,9% było zatrudnionych w sektorze finansowym.

Bezrobocie rejestrowane w Gminie Wierzbica w 2022 roku wyniosło 17,3% (po 17,3% wśród kobiet i mężczyzn). Porównując te dane do województwa mazowieckiego wynik ten jest znacznie wyższy od współczynnika występującego w całym województwie, który w omawianym roku kształtował się na poziomie 4,2%, W stosunku do wyniku ogólnopolskiego wynik jest wyższy, ponieważ współczynnik ten w całej Polsce wyniósł w omawianym roku 5,2%.

Na koniec 2022 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Radomiu zarejestrowanych było 667 bezrobotnych mieszkańców Gminy Wierzbica, z czego 55% stanowili mężczyźni, a 45% kobiety. Poniższy wykres prezentuje liczbę bezrobotnych mieszkańców zarejestrowanych w PUP w latach 2020-2022. Jak wynika z przedstawionych danych, liczba osób pozostająca bez zatrudnienia, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy, w porównaniu do 2020 roku zmniejszyła się o 18%. Na przestrzeni analizowanych lat widoczna jest dysproporcja pod względem płci – status osoby bezrobotnej dominował wśród mężczyzn.

Wykres 2. Mieszkańcy Gminy Wierzbica zarejestrowani w Powiatowym Urzędzie Pracy z podziałem na płeć na przestrzeni lat 2020-2022 na podstawie danych GUS

⁷ Ibidem.

Na terenie Gminy Wierzbica funkcjonują **organizacje pozarządowe**, których głównym zadaniem jest m.in. budowanie kapitału społecznego poprzez mobilizację grup społecznych do podejmowania aktywności obywatelskiej, sportowej, politycznej, kulturalnej, czy artystycznej. W 2022 roku Gmina prowadziła współpracę z organizacjami pozarządowymi na podstawie *Programu współpracy Gminy Wierzbica z organizacjami pozarządowymi oraz innymi organizacjami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2022*. We współpracy z NGO realizowano działania z zakresu profilaktyki uzależnień wśród dzieci i młodzieży, zajęć sportowych, czy promowania kultury ludowej. Jednakże kapitału społecznego Gminy Wierzbica nie da się jednoznacznie ocenić, ponieważ mimo obecności organizacji pozarządowych, charakter ich działalności nie przyczynia się do znacznego zwiększenia aktywizacji społeczności lokalnej.

2.2. Występowanie problemów społecznych na terenie Gminy Wierzbica

Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych obejmowała raporty i sprawozdania opracowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy na przełomie lat 2020-2022.

Pomoc społeczna

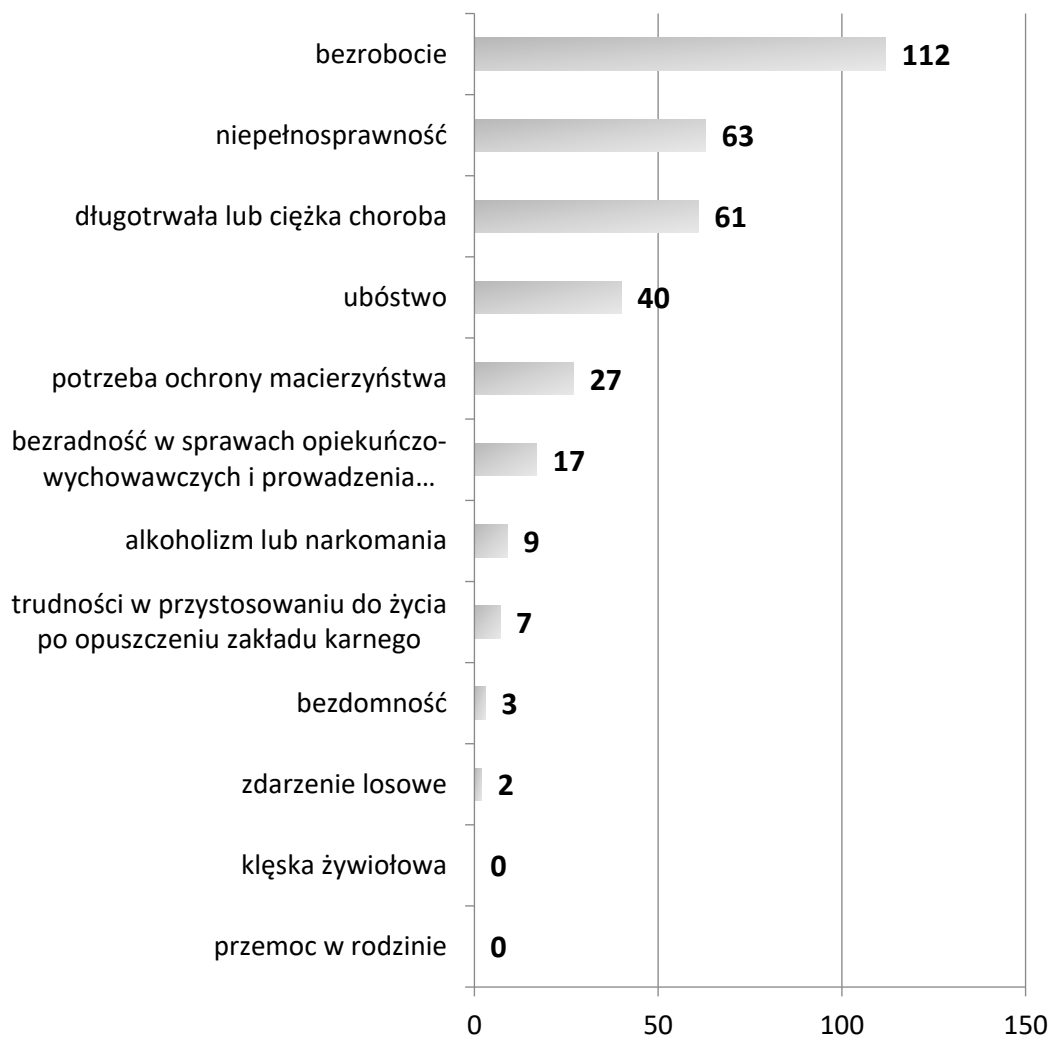
W poniższej tabeli zaprezentowano liczbę rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie. Jak wynika z przedstawionych danych, w 2022 roku z pomocy korzystało 188 rodzin, spośród których 84 posiadały dzieci, a łącznie pomocą zostało objętych 420 członków rodzin. Liczba rodzin korzystająca z pomocy społecznej ulegała wahaniom, przyjmując w omawianym roku najniższą wartość.

wyszczególnienie	2020	2021	2022
liczba rodzin	216	265	188
liczba rodzin z dziećmi	88	79	84
liczba osób w rodzinach	478	431	420

Tabela 2. Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie Wierzbica w latach 2020-2022

Źródło: Dane przekazane przez GOPS

Następnie analizie poddano powody korzystania z pomocy społecznej przez społeczność Gminy Wierzbica. Jak wynika z kolejnego wykresu, najczęstszym powodem udzielenia pomocy społecznej w 2022 roku było bezrobocie – z tego tytułu pomocą zostało objętych 112 rodzin. W dalszej kolejności była to niepełnosprawność – 63 rodziny, długotrwała choroba – 61 rodzin oraz ubóstwo – 40 rodzin.

Wykres 3. Powody udzielania pomocy społecznej w 2022 roku (liczba rodzin)

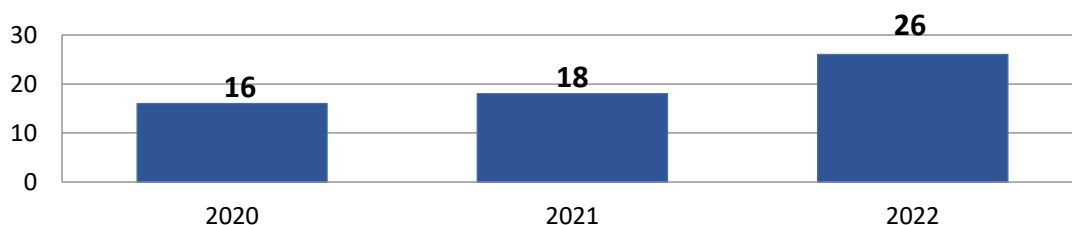
Źródło: Dane przekazane przez GOPS

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy realizuje zadania wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 447 z późn. zm.). Przez wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rozumie się zespół planowych działań, których celem jest przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tychże funkcji. W tym celu została powołana instytucja **asystenta rodziny**. W związku z realizacją *Gminnego Programu Wspierania Rodzin w latach 2023-2025*, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w 2022 roku zatrudnił dwóch asystentów rodziny, którzy w omawianym roku pracowali łącznie z 26 rodzinami, wśród których dominującymi problemami były trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, bezrobocie, uzależnienia, bezradność w prowadzeniu

gospodarstwa domowego oraz przemoc. Działalność asystentów rodziny poza wsparciem rodzin zamieszkujących Gminę, skupiała się także na pomocy uchodźcom wojennym, przybyłym do Gminy w związku z konfliktem wojennym na Ukrainie.

Na przestrzeni lat 2020-2022 liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny ulegała systematycznemu zwiększeniu, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres 4. Liczba rodzin korzystająca ze wsparcia asystenta rodziny w latach 2020-2022

Źródło: Dane przekazane przez GOPS

Jednym z głównych powodów korzystania z pomocy społecznej przez rodziny zamieszkujące Gminę stanowiło ubóstwo. W związku z tym, samorząd realizuje rządowy projekt „Posiłek w szkole i w domu”, którego celem jest zapewnienie gorącego posiłku dzieciom w stołówce szkolnej oraz potrzebującym dorosłym. W 2022 roku z omawianego programu skorzystało łącznie 231 osób, w tym 78 dzieci, 1 osoba dorosła oraz 172 mieszkańców, którzy otrzymali zasiłek celowy na zakup żywności.

W celu zwiększenia szans mieszkańców Gminy Wierzbica na rynku pracy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w latach 2020-2022, w partnerstwie z Towarzystwem Altum realizował projekt pn. „Aktywni od zaraz”. W ramach projektu wsparcie otrzymało 50 osób pozostających bez zatrudnienia. Wśród działań, którymi zostali objęci beneficjenci można wyszczególnić warsztaty rozwoju osobistego, szkolenia zawodowe, a także możliwość odbycia stażu.

Przemoc w rodzinie

Przemoc jest jednym ze zjawisk współwystępujących z innymi problemami funkcjonowania rodziny. Aktualne działania mające na celu niwelowanie i przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie są określone w *Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Wierzbica na lata 2023-2025*, którego głównym realizatorem jest Zespół Interdyscyplinarny.

Oszacowanie zjawiska przemocy jest możliwe między innymi dzięki analizie ilości wszczętej **procedury „Niebieskie Karty”**, która nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedura ta polega na międzyinstytucjonalnej współpracy przedstawicieli m.in. pomocy społecznej, komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, sądownictwa, oświaty czy ochrony zdrowia, którzy w oparciu o zasadę kooperacji realizują omawianą procedurę i przekazują informacje o podjętych działaniach przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego. W 2022 roku w Gminie Wierzbica wszczęto 36 procedur „Niebieskie Karty”, natomiast łączna liczba prowadzonych procedur w omawianym roku wynosiła 41, co jest znacznie wyższą liczbą w porównaniu do dwóch poprzednich lat, kiedy to wynosiła kolejno po 27 procedur. W omawianym roku zakończono 36 procedur „Niebieskie Karty”, co także jest wyższą wartością w porównaniu do poprzednich lat.

wyszczególnienie	2020	2021	2022
liczba prowadzonych procedur „Niebieskie Karty”	27	27	41
liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty”	21	27	36

Tabela 3. Liczba prowadzonych i zakończonych procedur „Niebieskie Karty” w latach 2020-2022

Źródło: Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Wierzbica na lata 2023-2025

Funkcjonowanie rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” jest wspomagane przez szereg różnorodnych działań mających na celu wspieranie zarówno członków rodzin doświadczających przemocy, jak i ją stosujących. W przypadku osób stosujących zachowania przemocowe podejmowano rozmowy wspierające/korygujące lub były one kierowane do psychologa i/lub terapeuty. Osobom doznającym przemocy udzielano m.in. pomocy prawnej, psychologicznej, medycznej, a także kierowane je do Stowarzyszenia „Hojne Serca” w Radomiu, które w ramach środków pochodzących z Funduszu Sprawiedliwości jest realizatorem Programu Pomocy Osobom Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

Specjalistyczne wsparcie dla osób dotkniętych zjawiskiem przemocy w rodzinie jest świadczona mieszkańcom w Gminy w **Punkcie Konsultacyjnym ds. rozwiązywania problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych**, który świadczy także poradnictwo w zakresie doświadczania problemu przemocy w rodzinie. W 2022 roku w Punkcie udzielono

kolejno po 85 porad 31 osobom doznającym przemocy w rodzinie oraz 20 osobom stosującym przemoc.

Uzależnienia

Bardzo istotnym problemem społecznym w każdej Gminie jest problem z nadużywaniem alkoholu zarówno przez młodzież jak i dorosłych. Zjawisko to ma nie tylko wpływ na zdrowie populacji jak i na poczucie bezpieczeństwa odczuwane na danym terenie. Na terenie Gminy Wierzbica działania wynikające z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz konkretne zadania wynikające z opracowanego *Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywaniu Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałaniu Narkomanii w Gminie Wierzbica na lata 2022-2023*, realizowane są przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która w 2022 roku liczyła 7 członków.

W omawianym roku członkowie GKRPA przeprowadzili rozmowy z 30 osobami uzależnionymi od alkoholu oraz 4 członkami rodzin osób uzależnionych, ponadto wobec 1 mieszkańca wystąpiono do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego. W porównaniu do roku poprzedniego, liczba osób uzależnionych, jak również liczba osób, wobec których wystąpiono do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego, z którymi przeprowadzono rozmowy uległa zmniejszeniu.

wyszczególnienie	2021	2022
liczba osób uzależnionych, z którymi przeprowadzono rozmowy	37	30
liczba członków rodzin osób uzależnionych, z którymi przeprowadzono rozmowy	4	4
liczba osób w stosunku, do których podjęto czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnienia	50	-
liczba osób, wobec których wystąpiono do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego	5	1

Tabela 4. Działania Gminnej Komisji Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gminie Wierzbica wobec osób uzależnionych w latach 2021-2022

Źródło: Sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1 za 2021 rok, KCPU-G1 za 2022 rok

Poradnictwo dla osób zmagających się z problemem uzależnień jest także udzielane przez pracowników **Punktu Konsultacyjnego ds. rozwiązywania problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych**, który w 2022 roku czynny był średnio 34 godziny

w miesiącu, gdzie dyżury pełniło dwóch specjalistów psychoterapii uzależnień oraz jeden instruktor terapii uzależnień. W omawianym roku w Punkcie Konsultacyjnym udzielono 430 porad 70 osobom z problemem alkoholowym oraz 105 porad 19 osobom z problemem narkotykowym, a więc liczba osób z problemem alkoholowym uległa zwiększeniu w porównaniu do 2021 roku, kiedy to udzielono 385 porad 65 osobom. W omawianym roku udzielono także 196 porad 49 dorosłym członkom rodziny osób z problemem alkoholowym oraz 162 porady 38 dorosłym członkom rodziny osoby z problemem narkotykowym.

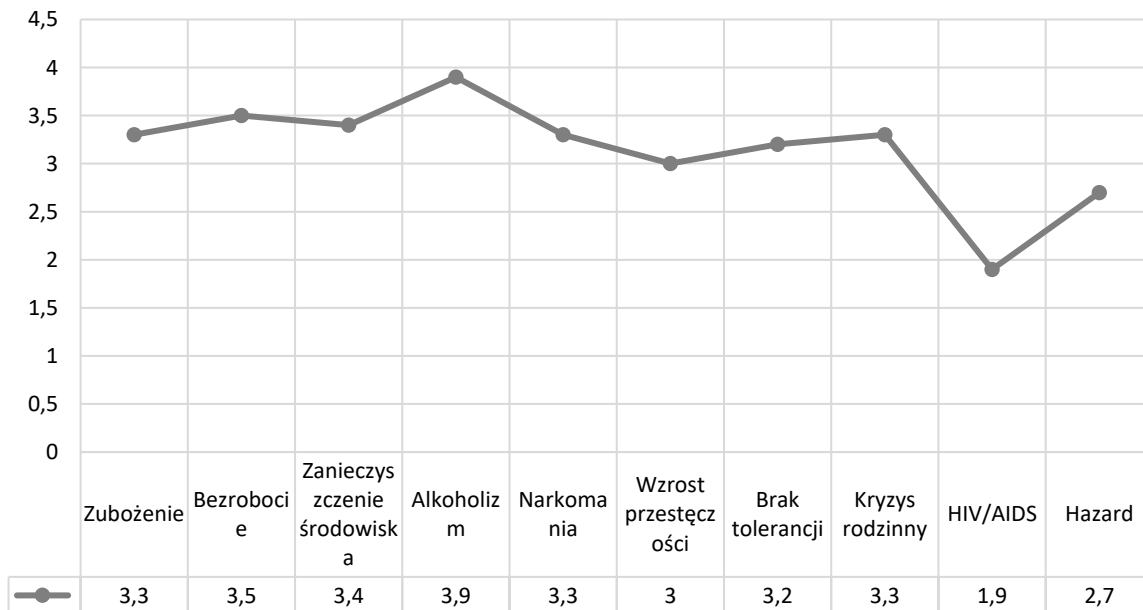
wyszczególnienie	Liczba osób	Liczba porad
osoby z problemem alkoholowym	70	430
osoby z problemem narkotykowym	19	105
dorośli członkowie rodziny osób z problemem alkoholowym (w tym współuzależnione i DDA)	49	196
dorośli członkowie rodziny osoby z problemem narkotykowym	38	162

Tabela 5. Liczba osób z problemem alkoholowym i narkotykowym oraz członków ich rodzin, którym udzielono poradnictwa w Punkcie Konsultacyjnym ds. rozwiązywania problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych w 2022 roku

Źródło: Sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1 za 2021 rok, Raport z działalności GKRPA w Wierzbicy za 2022 rok

Problemy społeczne na terenie Gminy Wierzbica na 2022 rok według ankietowanych dorosłych

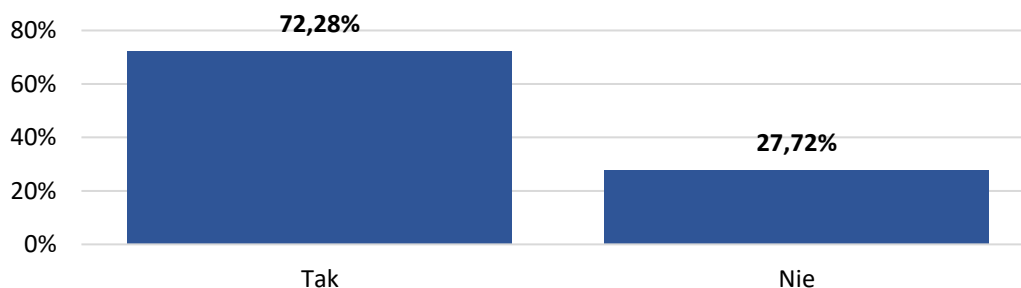
Dorosłych respondentów poproszono o wskazanie na 5-cio stopniowej skali ważności problemów społecznych występujących w Gminie, gdzie: 1 oznaczało, że problem nie występuje, 2 – jest on znikomy, 3 – umiarkowany, 4 – poważny, a 5 – bardzo poważny. Dorośli ankietowani uważają, że najistotniejszymi problemami w Gminie są kolejno: uzależnienie od alkoholu, bezrobocie, zanieczyszczanie środowiska, ubożenie, uzależnienie od narkotyków oraz kryzysy rodzinne. Odpowiedzi ankietowanych i przypisana im skala pozwala stwierdzić, iż natężenie wymienionych problemów w opinii badanych jest umiarkowana, a w przypadku alkoholizmu – poważna.

Wykres 5. Ocena stopnia ważności problemów społecznych na terenie Gminy

Wielu badanych wskazało na istotność problemu bezrobocia, z tego względu zapytano respondentów, czy sami byli kiedykolwiek bezrobotni. Twierdzącej odpowiedzi na to pytanie udzieliło większość ankietowanych – aż 72,28% doświadczyło problemu bezrobocia.

Czy był/-a Pan/ i kiedykolwiek bezrobotny/ - a ?

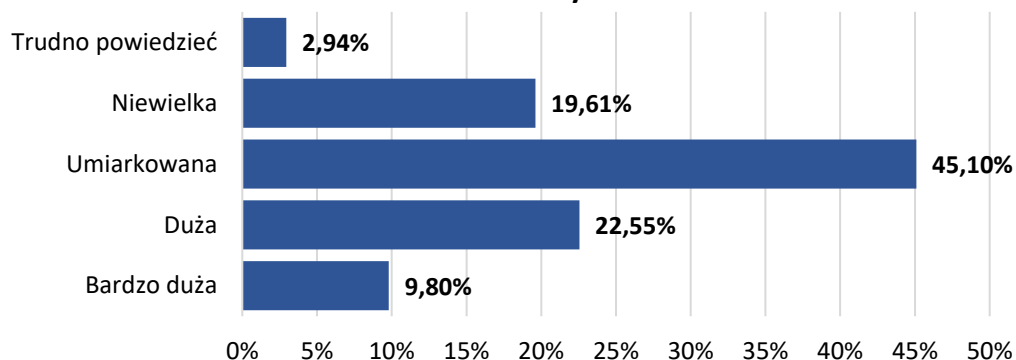

Wykres 6. Bezrobocie na terenie Gminy

Ankietowani zostali zapytani o szansę na znalezienie pracy – blisko co piąty badany określił ją jako niewielką, a w opinii największej liczby badanych jest ona umiarkowana (45,10%).

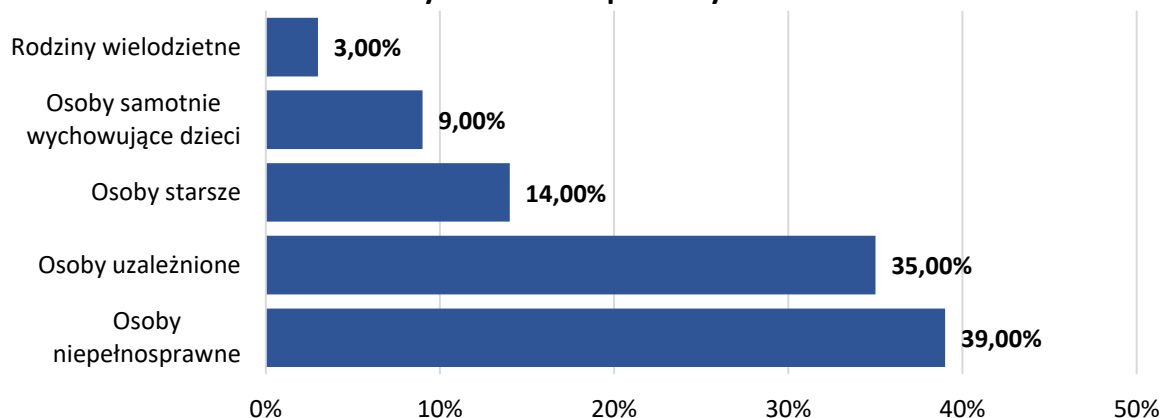
Jaka jest, Pani/Pana zdaniem, szansa znalezienia pracy przez bezrobotnych ?

Wykres 7. Możliwość znalezienia pracy

W dalszej kolejności mieszkańcy zostali poproszeni o wskazanie, kto w ich opinii jest najbardziej wykluczony zagrożeniem społecznym na terenie Gminy. Respondenci wskazywali kolejno na osoby z niepełnosprawnością (39%), osoby uzależnione (35%), seniorów (14%). Mniejsza liczba wskazań dotyczyła samotnych rodziców (9%) oraz rodziny wielodzietne (3%).

Które osoby, według Pani/ Pana, są najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym?

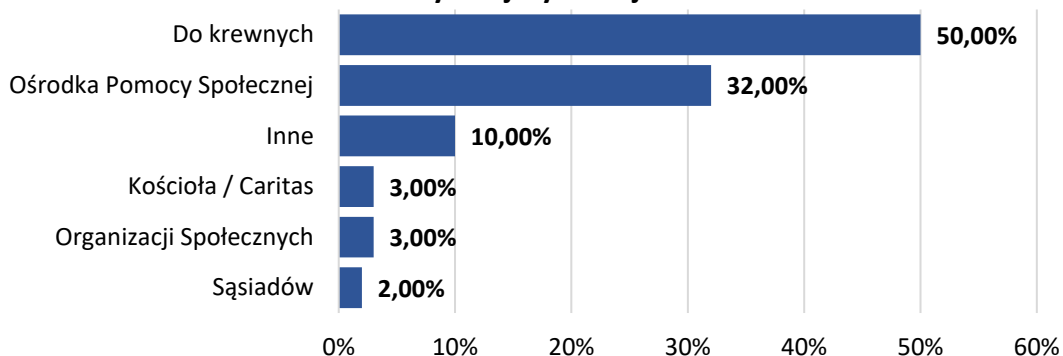
Wykres 8. Zagrożenie wykluczeniem społecznym

Na terenie Gminy Wierzbica funkcjonuje szereg instytucji pomocowych, do których mieszkańcy mogą zgłosić się w przypadku doświadczenia trudnej sytuacji życiowej. Zapytaliśmy więc respondentów, do kogo ich zdaniem można się zwrócić w takim przypadku. Zaledwie 32% ankietowanych wskazało Ośrodek Pomocy Społecznej. Połowa badanych wskazała na krewnych (50%), a kolejno po 3% odpowiedzi padło na Kościół lub Caritas oraz organizacje społeczne. Wśród wskazań pojawiły się także inne, bliżej nieokreślone miejsca/osoby.

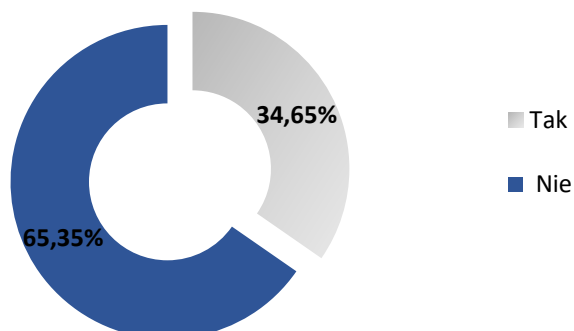
Do kogo mogą się, Pani/ Pana zdaniem, zwrócić osoby w trudnej sytuacji życiowej ?

Wykres 9. Pomoc społeczna

Niepokojąca jest to, że zaledwie 34,65% dorosłych mieszkańców ma wiedzę na temat działań prowadzonych w Gminie Wierzbica wspierających osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym.

Czy posiada Pan/ Pani wiedzę na temat działań wspierających osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym?

Wykres 10. Działania wspierające osoby zagrożone wykluczeniem społecznym

Problemy społeczne na terenie Gminy Wierzbica w ocenie przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji

Respondenci biorący udział w **zogniskowanym wywiadzie grupowym** wskazali, że najpowszechniejszym problemem społecznym w odniesieniu do *dorosłych mieszkańców* Gminy jest **problem alkoholowy**. Badani zwrócili uwagę na łatwą dostępność alkoholu oraz na obserwowanie wielu mieszkańców, których zachowanie wskazywało na odurzenie nim.

W przypadku *młodzieży*, badani również wymienili **spożywanie alkoholu**, który mogą zakupić na lokalnej stacji benzynowej, która jest miejscem najczęstszego spożywania tej substancji przez młodych mieszkańców Gminy, szczególnie w godzinach nocnych.

Wśród *dzieci* wśród wskazanych problemów uczestnicy wymienili **uzależnienie od urządzeń elektronicznych i gier**, zjawisko **hejtu** przyczyniające się do **wykluczenia z grupy**, sięganie po **napoje energetyczne, e-papierosy i snoosy** (aplikowanie tytoniu na wargi), a także **brak umiejętności komunikacyjnych, słabszą odporność psychiczną** oraz **obawy przed dzieleniem się swoimi problemami z dorosłymi**.

Z materiału empirycznego zebranego podczas **pogłębionych wywiadów indywidualnych** przeprowadzonych z przedstawicielami kluczowych instytucji na terenie Gminy w kontekście dominujących problemów społecznych wśród wierzbickich mieszkańców, wynika, że znaczącym problemem jest także bezrobocie. Respondenci zwrócili uwagę na **uzależnienie osób pozostających bez zatrudnienia od pomocy społecznej** oraz brak podjęcia zatrudnienia, mimo uczestnictwa w projektach dotyczących aktywacji zawodowej.

Istotną kwestią są również problemy opiekuńczo-wychowawcze wśród wierzbickich rodzin, respondenci wskazali, iż **pieczę zastępczą są obejmowane po raz kolejny dzieci pochodzące z tych samych rodzin**, a ich liczba rok rocznie utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

Wśród pozostałych problemów Gminy badani wymienili także **oszustwa internetowe** i **wyłudzenie pieniędzy**, którego ofiarą najczęściej padają osoby w średnim wieku. Wspomniano także o sporadycznych aktach **wandalizmu** i rozboju w przestrzeni publicznej.

3. Metodologia badań

3.1. Zastosowane metody oraz przebieg badań

Zakres badań

W ramach Diagnozy przeprowadzono następujące czynności badawcze:

- 1) Badanie uczniów klas IV-VIII SP - ankieta internetowa (CAWI);
- 2) Badanie dorosłych mieszkańców Gminy - ankiety papierowe i internetowe (PAPI i CAWI);
- 3) Badanie rodziców uczniów szkół podstawowych - internetowe (CAWI);
- 4) Badanie nauczycieli szkół podstawowych - ankiety internetowe (CAWI);
- 5) Badanie przedstawicieli lokalnych instytucji (Urząd Gminy, GOPS, ZI, GKRPA, służb porządkowych, placówki oświatowe) za pomocą zogniskowanego wywiadu grupowego oraz pogłębionych wywiadów indywidualnych z wybranymi przedstawicielami instytucji;
- 6) Analiza dokumentów strategicznych - m.in. gminne programy profilaktyczne, ewaluacja działań profilaktycznych, polityka społeczna;
- 7) Analiza danych statystycznych z GOPS, KRPA, ZI, Policji;
- 8) Porównanie wyników badania z wybranymi badaniami ogólnopolskimi (ESPAD, HBSC, CBOS);
- 9) Przeprowadzenie badania metodą obserwacji uczestniczącej metodą „tajemniczego klienta” w 22 punktach sprzedaży napojów alkoholowych znajdujących się na terenie Gminy Wierzbica;
- 10) Opracowanie wniosków z Diagnozy pod kątem praktycznych wskazówek do tworzenia gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony ofiar przemocy domowej.

Badania kwestionariuszowe terenowe i on-line

W celu zebrania danych użytych w niniejszej Diagnozie zastosowane pomiar kwestionariuszowy techniką *CAWI* i *PAPI*. Badanie wśród dorosłych respondentów, a także rodziców i nauczycieli, zostały przeprowadzone w październiku i listopadzie 2023 roku. Ankietowani mogli wypełnić kwestionariusze w formie on-line (*CAWI*) lub w klasycznej wersji papierowej (*PAPI*), które były dostępne w kluczowych instytucjach Gminy, a anonimowość odpowiedzi zapewniała urna, w której respondenci mogli umieszczać uzupełnione kwestionariusze. Na poziomie analizy danych zastosowano ważenie obserwacji.

W ramach diagnozy szkolnej uczniowie szkół podstawowych na terenie Gminy w analogicznym okresie wzięli udział w badaniu kwestionariuszowym on-line (*CAWI*) wypełniając ankiety elektroniczne dotyczące problemów społecznych.

Wywiady z przedstawicielami kluczowych instytucji i organizacji

W listopadzie 2023 roku odbył się zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami kluczowych instytucji działających na terenie Gminy Wierzbica (Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespół Interdyscyplinarny, przedstawiciele placówek oświatowych oraz Policji). Trzy indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone z badanymi będącymi członkami Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Zespołu Interdyscyplinarnego, kadrą kierowniczą Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz funkcjonariuszem Policji. Badania te miały charakter spotkania w trybie on-line z reprezentantami najważniejszych instytucji zaangażowanych w pracę profilaktyczną na terenie Gminy.

Wywiady prowadzone były przez dwóch badaczy i każdy z nich trwał około godziny zegarowej. Zebrane dane jakościowe zostały poddane analizie i wyszczególniono najważniejsze obszary tematyczne, które pojawiały się w dyskusji. Wnioski z badania posłużyły do sformułowania rekomendacji w zakresie zapotrzebowania na usługi szkoleniowe, pomocowe, profilaktyczne ze strony badanych instytucji.

Analiza danych zastanych i dokumentów strategicznych

W ramach *desk research* zostały zebrane dane dotyczące demografii Gminy Wierzbica. Analizie poddano dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS: j. administracyjna gmina wiejska Wierzbica (na dzień 31 grudnia 2022 r., pobrano dnia: 15.11.2023 r.). Ponadto, w celu zbadania aktualnego rozwoju Gminy Wierzbica z punktu widzenia strategii rozwojowych, przeanalizowano następujące dokumenty samorządowe:

- 1) Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2023-2025;
- 2) Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Wierzbica na lata 2023-2025;
- 3) Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Wierzbica na lata 2022-2023;
- 4) Raport o stanie Gminy Wierzbica za 2022 rok;
- 5) Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Wierzbica na lata 2021-2025;
- 6) Formularz: PARPA – G1 Sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych za 2021 rok;
- 7) Formularz: KCPU-G1 Sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych za 2022 rok;
- 8) Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za lata: 2020 i 2021;
- 9) Sprawozdanie z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej za 2022 rok;
- 10) Sprawozdanie z działalności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Wierzbicy za 2021 rok;
- 11) Raport z działalności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Wierzbicy za 2022 rok;
- 12) Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny za 2022 rok.

4. Charakterystyka przebadanej próby

4.1. Ważenie obserwacji

W celu dostosowania proporcji kwotowych w przebadanej próbie do proporcji jakie są w populacji, zastosowano ważenie obserwacji uwzględniając zmienną płeć. Jest to procedura statystyczna „której głównym celem jest skorygowanie próby badanej w taki sposób, aby w możliwie największym stopniu była reprezentatywna dla populacji, z której została pobrana.”⁸

Uwzględniono populację wyłącznie dorosłych mieszkańców Gminy z pominięciem osób do 18 r. ż, ze względu na to, że populacja ta została zbadana niezależnie w ramach badań ankietowych uczniów. Populacja liczyła ostatecznie $N = 9\,239$ mieszkańców. Każdej obserwacji została przypisana waga zgodnie z różnicą proporcji między próbą i populacją dla danej płci. Dzięki temu wszystkie obserwacje charakteryzujące się wartością zmiennej płeć: „kobieta” otrzymały wagę równą 0,62, z kolei obserwacje charakteryzujące się wartością zmiennej płeć „mężczyzna”, otrzymały wagę równą 2,31. Wagi zostały obliczone za pomocą poniższego równania:

$$w = x\%(N) / x\%(n)$$

gdzie:

- w to waga obserwacji
- $x\%(N)$ to odsetek danej kategorii w populacji
- $x\%(n)$ to odsetek danej kategorii w próbie.

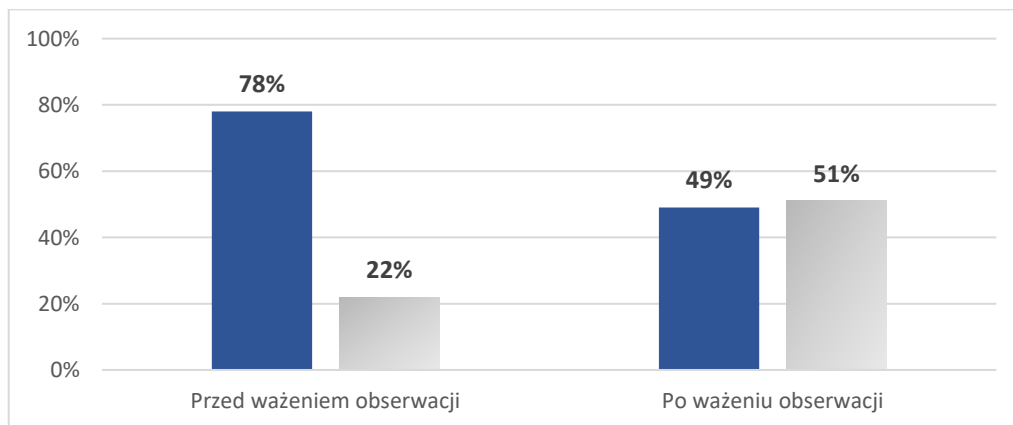
Na wykresach dotyczących próby dorosłych mieszkańców zaprezentowano dane procentowe, które należy rozumieć, jako procent odpowiedzi na dane pytanie po ważeniu obserwacji. W tym znaczeniu $x\%$ nie oznacza proporcji respondentów z przebadanej próby dorosłych, a proporcję zważonej odpowiedzi (proporcja z sumy wag). Jednak w celu ułatwienia interpretacji danych w opisach i interpretacji wyników odwoływano się do proporcji odpowiedzi ważonych jak do wartości procentowych obserwacji z próby ($x\%$ osób). Należy zatem pamiętać, że proporcje te pośrednio dotyczą przebadanych osób i nie

⁸ Źródło: <https://dobrebadania.pl/wazenie-ang-weighting/>.

można przeliczać wartości procentowych zgodnie z wzorem $x\% = x/100 * n$, gdzie n to liczebność próby.

Strukturę demograficzną ze względu na płeć mieszkańców przed ważeniem i po ważeniu obserwacji przedstawiają poniższe wykresy. Można zauważyć, że w badaniu, wzięło udział znacznie więcej kobiet niż mężczyzn, przy jednoczesnej przewadze mężczyzn w ogólnej populacji Gminy. Po ważeniu obserwacji, struktura ta została wyrównana. Wśród badanych (przed ważeniem obserwacji) kobiety stanowiły aż 78% wszystkich ankietowanych, a mężczyźni 22%, co nie jest adekwatne do faktycznej populacji kobiet i mężczyzn w Gminie. Po ważeniu obserwacji rozkład próby można określić jako bardziej lewoskośny, co odpowiada strukturze demograficznej populacji Gminy Wierzbica, gdzie 49% stanowiły kobiety, a 51% - mężczyźni.

Wykres 11. Struktura demograficzna przed i po ważeniu obserwacji

4.1. Uczniowie

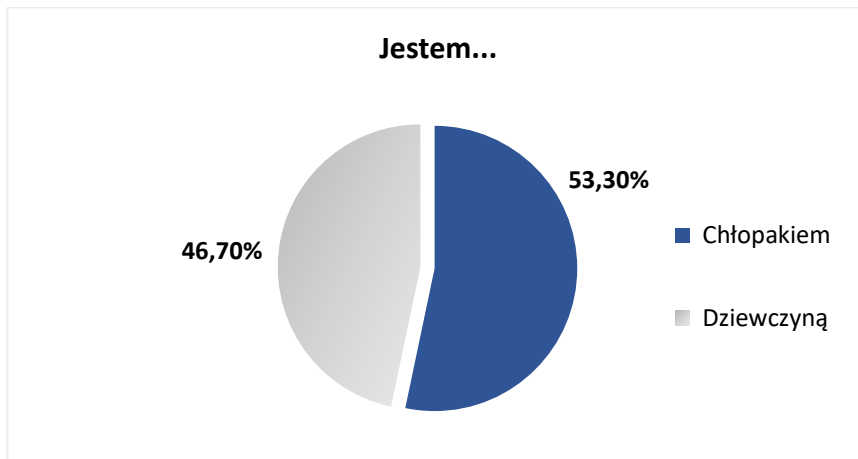
Przebadano łącznie **187 uczniów** następujących szkół podstawowych:

- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Polanach,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Zalesicach,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Dąbrówce Warszawskiej,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łączanach,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Rudzie Wielkiej.

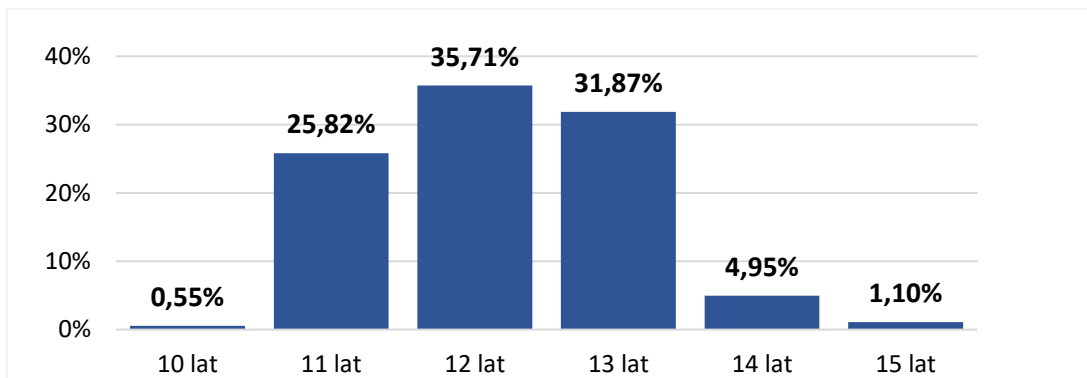
Usunięto dane, które wskazywały na nierzetelny wynik. Kategorią odrzucenia obserwacji były występujące braki danych i niedokończone ankiety. W celu uzyskania maksymalnej rzetelności odpowiedzi, w kwestionariuszu ankiety zostało uwzględnione pytanie dotyczące styczności uczniów z nieistniejącą substancją psychoaktywną (substancja o nazwie Pelvin) – w tym przypadku kategorią odrzucenia stanowiła twierdząca odpowiedź danego respondenta. Odrzucono również ankiety w których zarejestrowano nienormowany czas rozwiązywania ankiet co wpływa na trafność i rzetelność wyników (odrzucono ankiety powyżej 28 h). Po usunięciu ankiet wadliwych pozostało **182 obserwacji**.

Spośród przebadanych 53,30% stanowili chłopcy, a 46,70% stanowiły dziewczęta, jak przedstawiono na wykresie poniżej.

Wykres 12. Podział uczniów ze względu na płeć

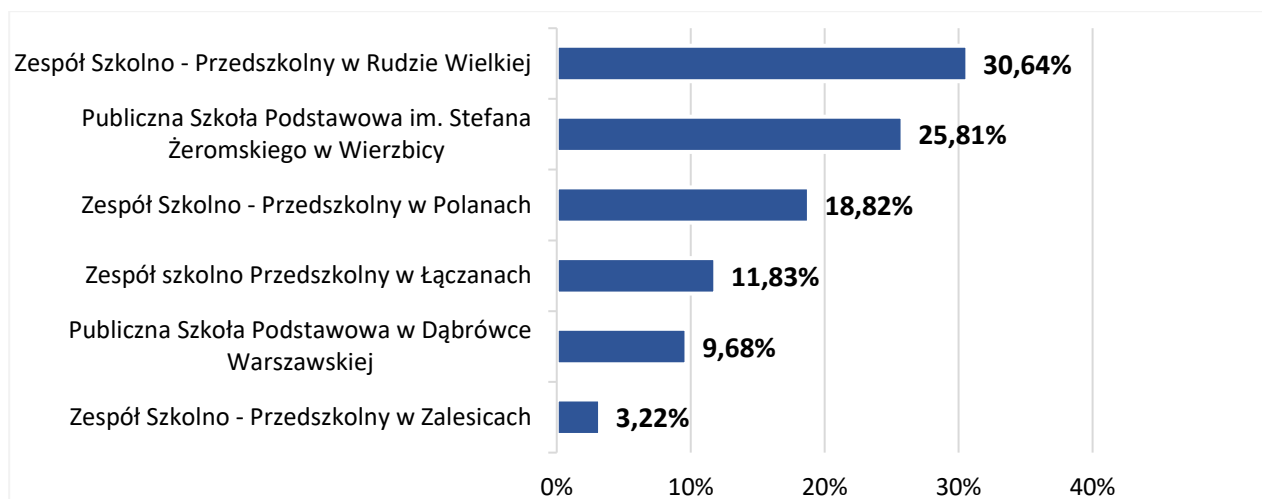
Przedział wiekowy respondentów biorących udział w badaniu wynosił od 10 do 15 lat. Najwięcej badanych osób miało 12 lat (35,71%) i 13 lat (31,87%). W dalszej kolejności udział w badaniu wzięli uczniowie mający 14 lat (4,95%), 15 lat – 1,10%, z kolei najmłodszy ankietowani mający 10 lat stanowili zaledwie 0,55%.

Wykres 13. Wiek uczniów

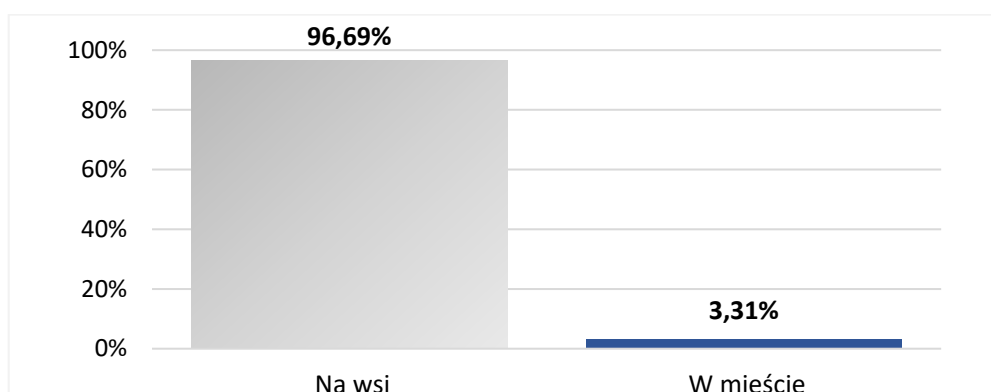

Wszyscy przebadani respondenci byli uczniami szkół podstawowych (100%). Najwięcej badanych uczęszcza do Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rudzie Wielkiej (30,64%), Publicznej Szkoły Podstawowej im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy (25,81%), a także Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Polanach (18,82%). Najmniejszy odsetek respondentów stanowili uczniowie Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Zalesicach (3,22%)

Wykres 14. Odsetek uczniów uczęszczających do poszczególnych typów szkół

Zdecydowana większość uczniów biorących udział w badaniu zamieszkiwała wieś – na taką odpowiedź wskazało 96,69%. Mieszkańcy miasta stanowili zaledwie 3,31% młodych respondentów.

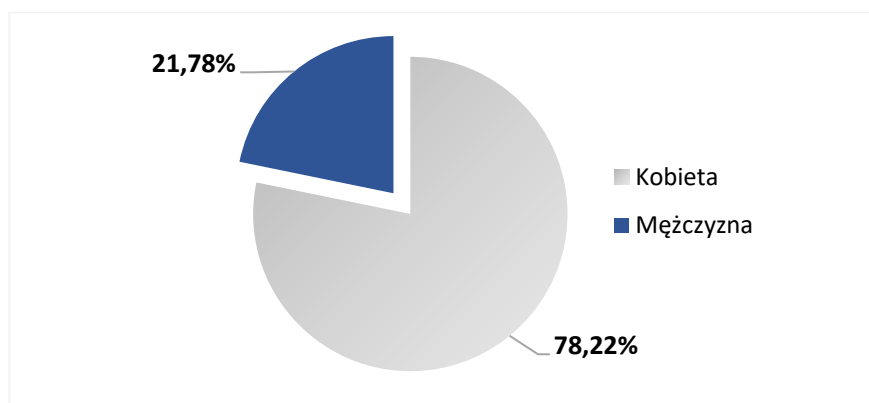

Wykres 15. Miejsce zamieszkania uczniów

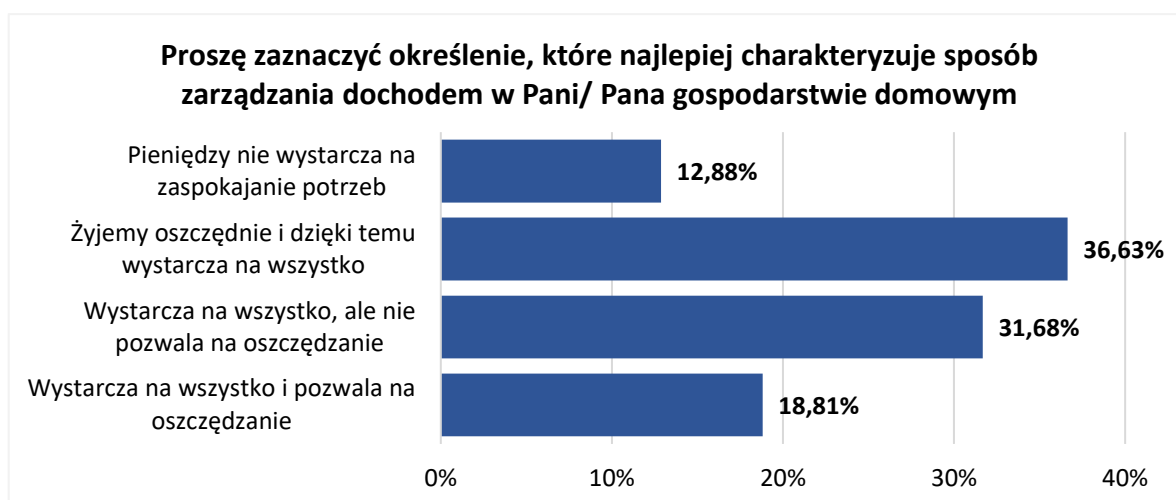
4.2. Dorośli mieszkańcy

Metodami kwestionariuszowymi (PAPI i CAWI) przebadano łącznie 102 dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica. Następnie dokonano eliminacji wadliwie wypełnionych ankiet. Odrzucone zostały ankiety, w których nie odpowiadano na więcej niż połowę pytań (1 ankiet). Próba dorosłych mieszkańców wyniosła ostatecznie **101 osób**, z czego 78,22% to kobiety, a 21,78% to mężczyźni.

Wykres 16. Odsetek kobiet i mężczyzn w próbie osób dorosłych

Strukturę próby pod względem zasobności osób badanych przedstawia poniższy wykres. Największy odsetek badanych żyje oszczędnie i tylko dzięki takiemu sposobowi zarządzania jego rodzinie wystarcza na wszystko (36,63%). Znaczna część ankietowanych wskazała, że dochód co prawda wystarcza na zaspokojenie wszystkich potrzeb, ale nie pozwala na oszczędzanie (31,68%). Niepokojące jest jednak to, że blisko co ósmemu mieszkańcowi Gminy nie wystarcza środków na zaspokajanie potrzeb (12,88%).

Wykres 17. Sytuacja materialna mieszkańców

W badaniach przeprowadzonych na terenie szkół uczestniczyło także **58 nauczycieli** oraz **68 rodziców**.

5. Badania uczniów szkół i dorosłych mieszkańców

5.1. Alkohol

Według badaczy alkohol sytuuje się na piątym miejscu pod kątem szkodliwości oraz siły uzależnienia i wyprzedza takie substancje jak amfetamina, ketamina, marihuana, LSD, GHB czy MDMA. Szczególnie młody organizm narażony jest na poważne skutki działania alkoholu. W niniejszym podrozdziale poddano analizie problem spożycia alkoholu w Gminie Wierzbica zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców.

5.1.1. Alkohol – przekonania i spożycie wśród uczniów

Spożycie alkoholu wśród osób nieletnich stanowi poważny problem społeczny. Alkohol należy do środków psychoaktywnych, który obok tytoniu jest używany przez młodzież od wczesnych lat adolescencji (odsetek adolescentów, którzy choć raz próbowali napoju alkoholowego w grupie wiekowej 11-15 lat wynosi 34,6%)⁹. W starszej kohorcie (od 15 do 16 roku życia) odsetek osób, które są po inicjacji alkoholowej wynosi już 80%, a w ciągu ostatnich 30 dni alkohol spożywała prawie połowa (46,7%) nastolatków w tej grupie wiekowej¹⁰. Wiek inicjacji alkoholowej w Polsce przyjmuje się na okres 12-13 roku życia, kiedy połowa nastolatków próbowała chociaż raz w życiu napojów alkoholowych.

Przekonania normatywne na temat spożywania alkoholu to przekonania osób młodych na temat tego, jak często dochodzi do spożycia alkoholu wśród ich rówieśników oraz czy spożycie alkoholu jest zjawiskiem modnym i powszechnie przyjętym. Zgodnie z badaniami „osoby niepełnoletnie są najbardziej narażone na nadmierne picie, jeśli wierzą, że większość innych osób pije, że od nich oczekuje się picia i że picie przynosi wiele korzyści”¹¹. Im silniejsze

⁹ Mazur, J., Małkowska-Szcutnik, A. (2018). *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

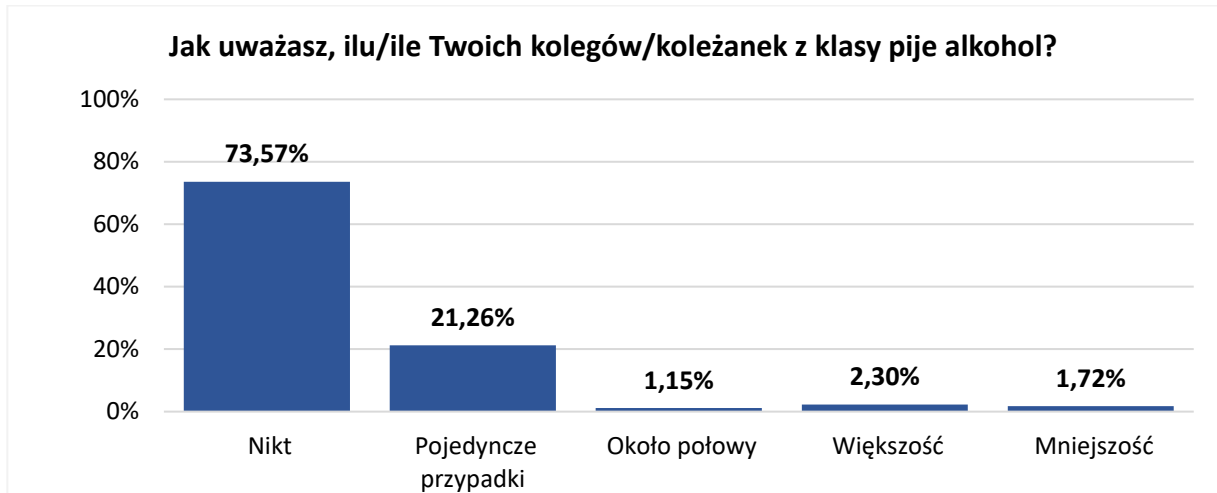
¹⁰ Sierostawski, J. (2019). *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD*.

¹¹ Padon, A. A., Rimal, N. N., Jernigan, D., Siegel, M., Dejong, W. (2016). Tapping Into Motivations for Drinking Among Youth: Normative Beliefs About Alcohol Use Among Underage Drinkers in the United States. *Journal of Health Communication*, 21(10), 1079-1087.

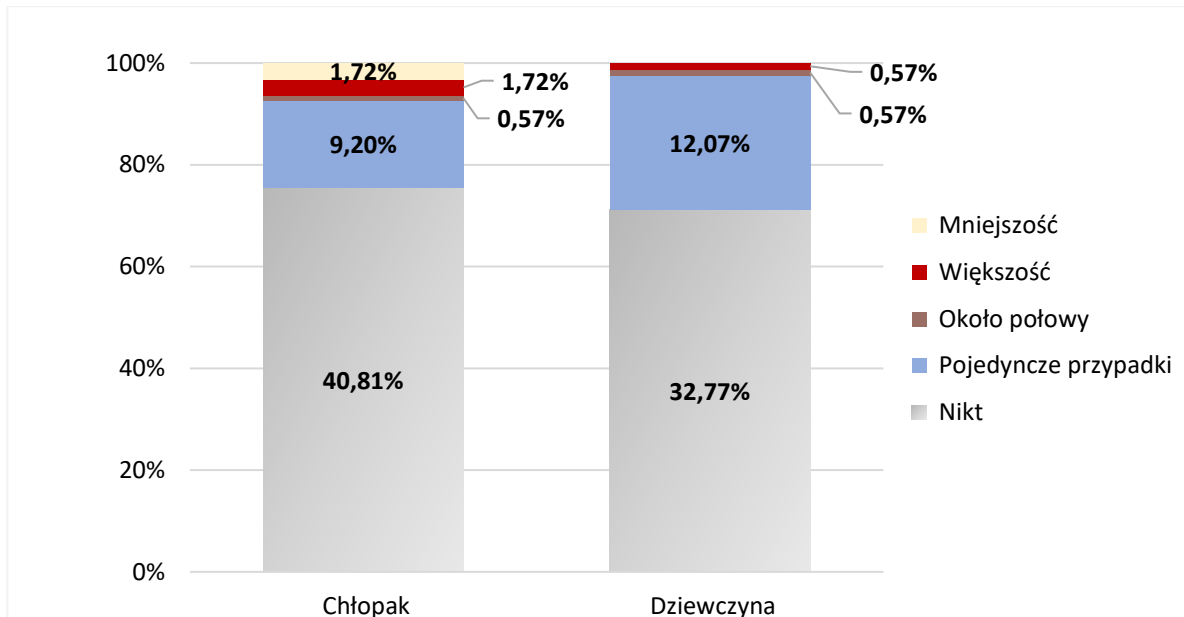
jest przekonanie, że alkohol lub inne substancje są modne w środowisku rówieśniczym nastolatków, tym większe faktyczne spożycie alkoholu w tej grupie wiekowej.

Poniższy wykres przedstawia odpowiedzi na zadane uczniom pytanie **ilu/ile w przekonaniu ankietowanych kolegów/koleżanek z klasy pije alkohol**. 2,30% wskazało, że jest to większość, 1,72% wskazało na mniejszość, w opinii 1,15% respondentów jest to około połowy klasy, a co piąty ankietowany wskazał, iż są to pojedyncze przypadki (21,26%). W opinii większości uczniów żaden z ich rówieśników nie spożywa alkoholu (73,57%).

Wykres 18. Przekonania uczniów na temat spożywania alkoholu przez ich kolegów z klasy

Jak wykazano na kolejnym wykresie, istnieją pewne różnice między dziewczętami, a chłopcami w odpowiedzi na pytanie o przekonanie na temat spożywania alkoholu wśród swoich kolegów i koleżanek. Chłopcy częściej wskazywali na brak znajomości rówieśników sięgających po alkohol (40,81% vs. 32,77%), natomiast większy odsetek odpowiedzi wśród dziewcząt padł na znajomość pojedynczych osób (różnica ok. 3 punktów procentowych).

Wykres 19. Przekonania uczniów dot. spożycia alkoholu jako modnego zjawiska wśród rówieśników w zależności od płci

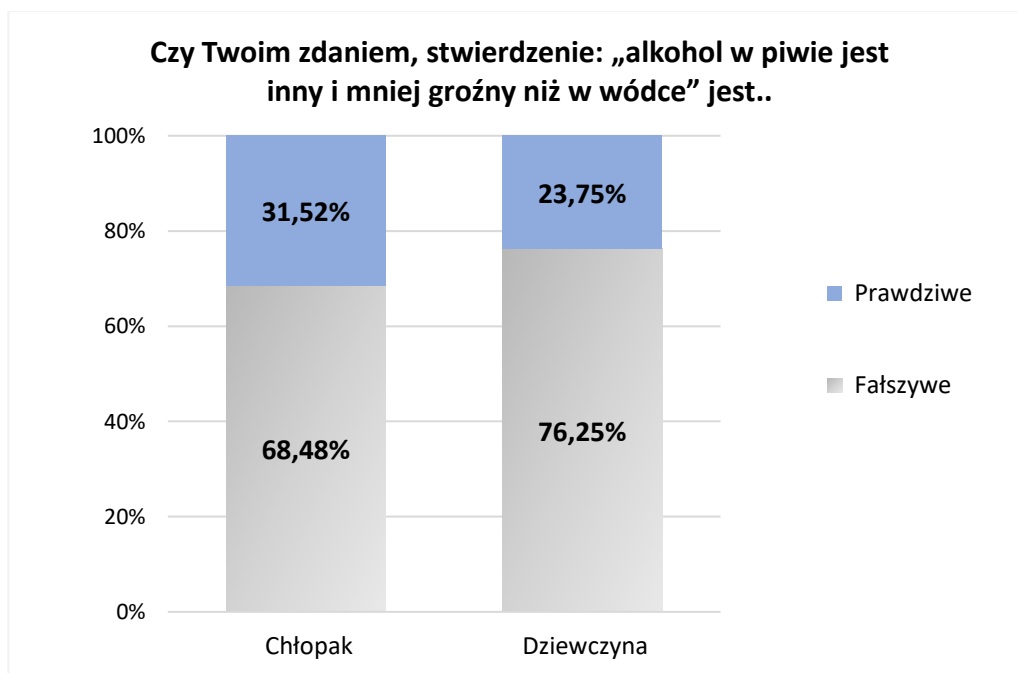
Jednym z czynników chroniących przed spożywaniem alkoholu jest także wiedza dotycząca działania danej substancji. Nie jest to czynnik tak mocno kształtujący zachowania, jak przekonania normatywne, jednak wiedza w tym zakresie może być czynnikiem sprawdzającym, jaka jest ogólna świadomość dotycząca mechanizmów działania różnych substancji wśród uczniów i dorosłych mieszkańców. Niski poziom wiedzy powinien skłaniać do podjęcia odpowiednich działań edukacyjnych w zakresie profilaktyki uniwersalnej.

W przeprowadzonym badaniu zapytano uczniów o występowanie jakościowych różnic między alkoholem występującym w piwie i wódce. Co czwarty uczeń nie zna prawidłowej odpowiedzi na to pytanie i uznał za prawdziwe stwierdzenie, że „**alkohol występujący w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce**” (27,91%).

Wykres 20. Przekonania uczniów na temat jakościowych różnic między alkoholem zawartym w piwie

Różnice międzypłciowe w tym pytaniu były widoczne, ponieważ wśród uczniów, więcej chłopców (31,52%) niż dziewcząt (23,75%) posiadało błędne przekonanie, że alkohol w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres 21. Przekonania uczniów na temat jakościowych różnic między alkoholem zawartym w piwie i wódce w zależności od płci

Wśród przebadanych uczniów blisko 88% stwierdziło, że nigdy nie spożywało alkoholu natomiast **12,09% uczniów wskazało, że jest po inicjacji alkoholowej.**

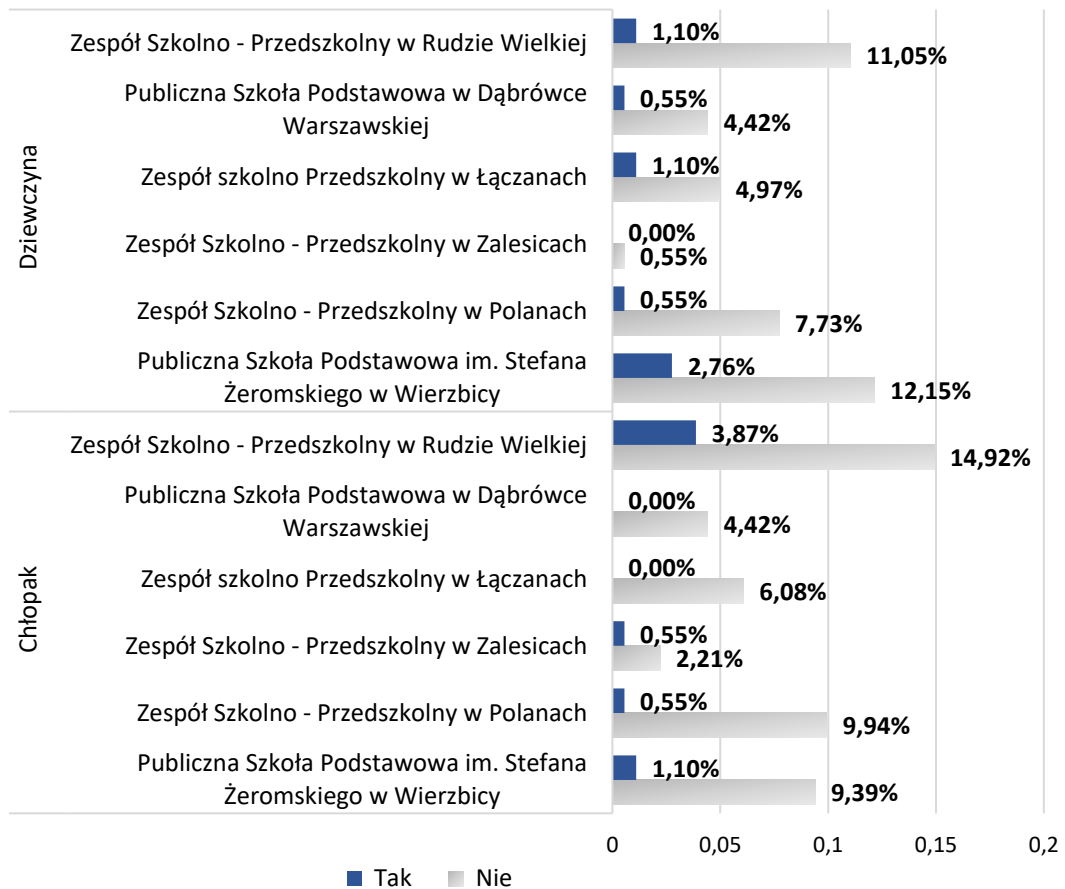

Wykres 22. Częstotliwość spożywania alkoholu wśród uczniów

W celu pogłębionej analizy zjawiska inicjacji alkoholowej wśród uczniów zamieszkujących Gminę Wierzbica, skorelowano ze sobą dane dotyczące przebycia inicjacji alkoholowej oraz płci i szkoły, do której uczęszczali ankietowani. Z przedstawionych danych wynika, że największy odsetek dziewcząt, które sięgnęły po alkohol stanowią uczennice PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy (2,76%). W przypadku chłopców, największy odsetek uczniów, którzy sięgnęli kiedykolwiek po alkohol uczęszczało do ZSP w Rudzie Wielkiej (3,87%).

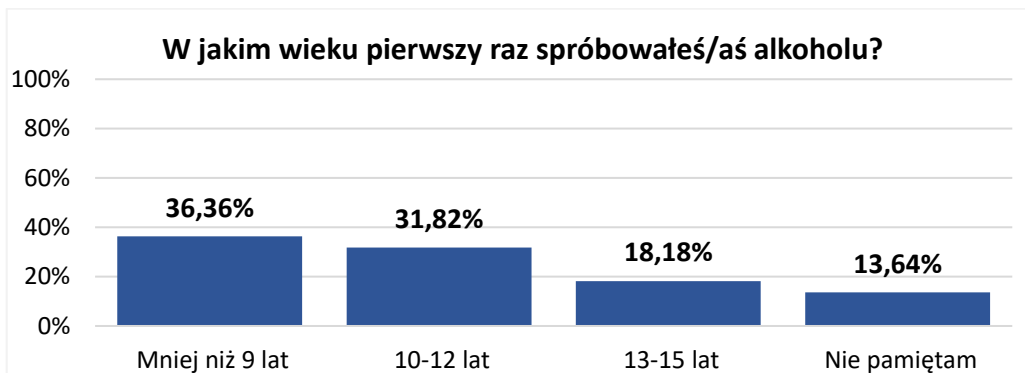

Czy kiedykolwiek piłeś/łaś alkohol?

Wykres 23. Częstotliwość spożywania alkoholu wśród uczniów w zależności od szkoły i płci

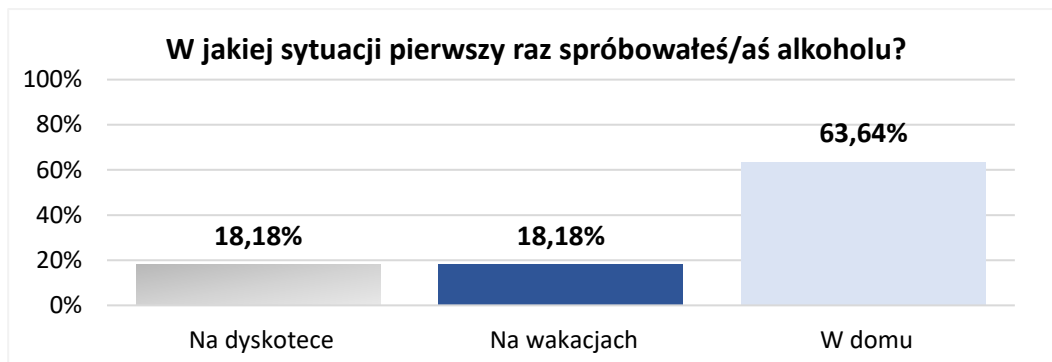
Ankietowanym, którzy wskazali, że kiedykolwiek spożywali alkohol, zadano pytanie o wiek ich inicjacji alkoholowej. Największy odsetek uczniów wskazało, iż mieli wówczas mniej niż 9 lat (36%). Co trzeci uczeń wskazał na przedział wiekowy 10-12 lat (31,82%), następnie 13-15 lat (18%). Natomiast 13,64% respondentów nie pamiętało w jakim wieku po raz pierwszy sięgnęli po alkohol.

Wykres 24. Wiek inicjacji alkoholowej wśród uczniów

Zapytani o sytuację, w której po raz pierwszy spożyli alkohol, przebadani uczniowie najczęściej wskazują **dom rodzinny** (63,64%), a w dalszej kolejności próba alkoholu odbyła się na wakacjach lub na dyskotecie (po 18%).

Wykres 25. Czynniki sytuacyjne spróbowania alkoholu przez uczniów

Można z tego wyciągnąć wniosek, że wśród tych uczniów, którzy rozpoczynają inicjację alkoholową w szkole podstawowej najczęstszym miejscem spożycia alkoholu po raz pierwszy jest dom. Dlatego tak ważne jest, aby rodzice ustalili ze swoimi dziećmi jasne zasady związane ze spożyciem alkoholu i aby nie istniało żadne przyzwolenie na jakiegokolwiek próby picia przed ukończeniem 18 roku życia. Należy pamiętać, że nie tylko sprzedaż alkoholu jest niezgodna z prawem, ale jest karalne również podawanie napoju osobie nieletniej przez inne osoby¹².

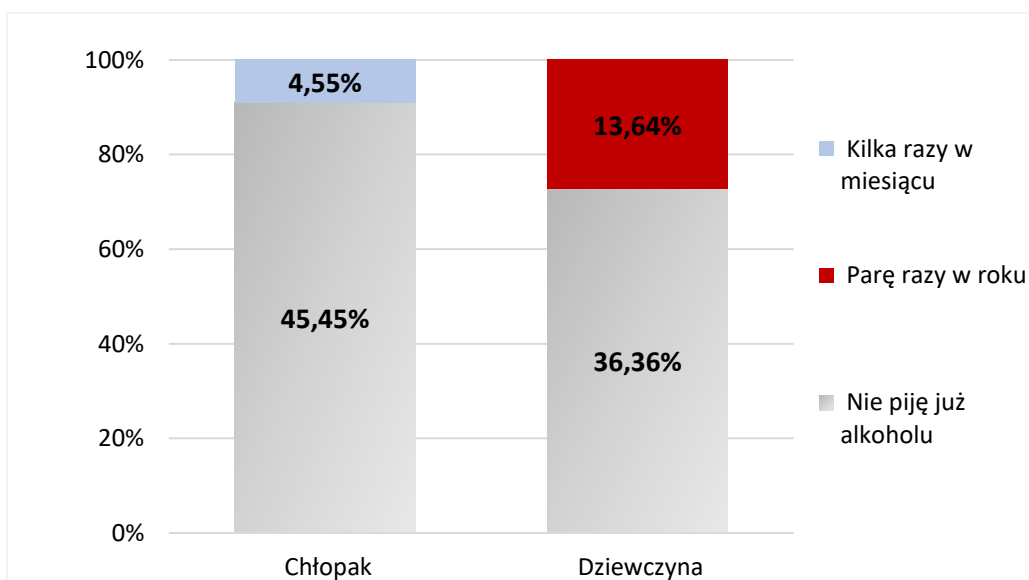
Zapytano także uczniów, jak często piją alkohol. Wzięto pod uwagę proporcję uczniów, którzy kiedykolwiek spożywali alkohol, dlatego proporcje odnoszą się do tej właśnie grupy, a nie całej próby uczniów. Co siódmy uczeń sięga po alkohol parę razy w roku (13,64%), natomiast 4,55% respondentów przyznało, że spożywa alkohol kilka razy w miesiącu. Pozytywne jest to, że 81,81% uczniów, którzy spróbowali alkoholu, już go nie piją. Do tej grupy zaliczają się osoby, które najprawdopodobniej tylko spróbowały alkoholu i nigdy więcej po niego nie sięgnęły lub osoby, które piły częściej jednak już przestały z różnych powodów.

¹² Zgodnie z art. 208 Kodeksu Karnego: "Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2".

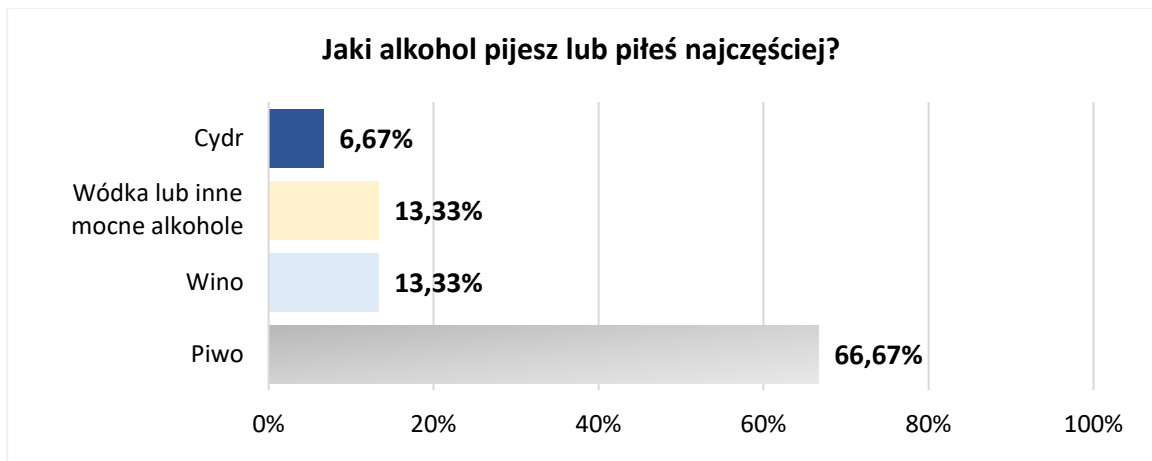
Wykres 26. Częstotliwość spożywania alkoholu wśród uczniów, którzy są po inicjacji alkoholowej

Alkohol w większej częstotliwości spożywają chłopcy (4,55% wskazało, że pije alkohol kilka razy w miesiącu). Z kolei dziewczęta sięgają po niego parę razy w ciągu roku (13,64%). Statystycznie więcej chłopców wskazało, że spożywało kiedyś alkohol, ale już przestało (45,45%), u dziewcząt wartość ta była niższa i wynosiła 36,36%.

Wykres 27. Częstotliwość spożywania alkoholu wśród uczniów, którzy są po inicjacji alkoholowej w zależności od płci

Najczęściej uczniowie, którzy spożywali alkoholu sięgali po piwo (66,67%), w dalszej kolejności odpowiedzi padły na wino oraz wódkę lub inne mocne alkohole (po 13,33%). Najmniejsza liczba uczniów wskazała cydr (6,67%). Badani wymienili dodatkowo piwo typu radler lub wskazywali, że nie piją już alkoholu.

Wykres 28. Rodzaj spożywanego alkoholu wśród uczniów

5.1.2. Spożycie alkoholu przez uczniów w porównaniu do badań ogólnopolskich HBSC

W zakresie porównania danych związanych ze spożyciem alkoholu przez uczniów z Gminy Wierzbica, porównano uczniów w wieku 11-15 lat oraz kohortę 11-15 lat, której wybór był podyktowany doborem próby w badaniach ogólnopolskich **HBSC 2018**¹³ dla kraju. W opracowaniu porównawczym nie przedstawiono zestawienia uzyskanych wyników badań lokalnych w stosunku ogólnopolskich badań ESPAD 2019, ponieważ krajowe badanie uwzględniało starszą młodzież w wieku 15-18 lat.

Uczniowie szkół podstawowych w wieku 11-15 lat zamieszkujących Gminę Wierzbica znacznie rzadziej sięgali po alkohol w porównaniu do badań ogólnopolskich. 12,72% 11-15 latków jest już po inicjacji alkoholowej, a więc o blisko 22 pp. mniej w porównaniu niż inni uczniowie w Polsce.

¹³ Mazur, J., Małkowska-Szcutnik, A. (red.). (2018). *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

SPOŻYCIE ALKOHOLU

GMINA WIERZBICA NA TLE POLSKI

Co najmniej raz alkoholu spróbowało:

dzieci i młodzieży w wieku 11-15 lat

dzieci i młodzieży w wieku 11-15 lat

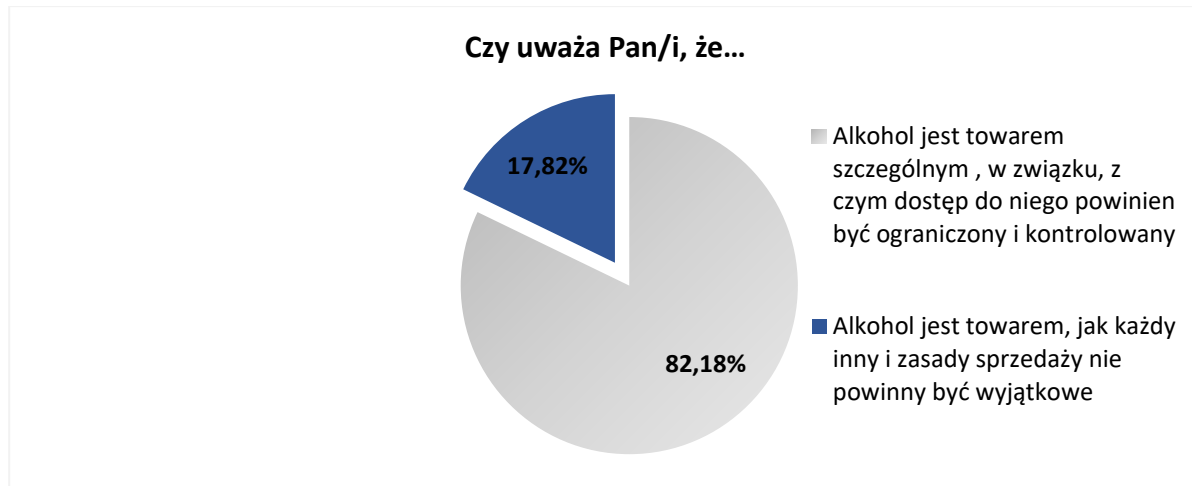

Rysunek 2. Porównanie spożycia alkoholu przez uczniów Gminy Wierzbica oraz uczniów w badaniach ogólnopolskich HBSC z 2018 roku

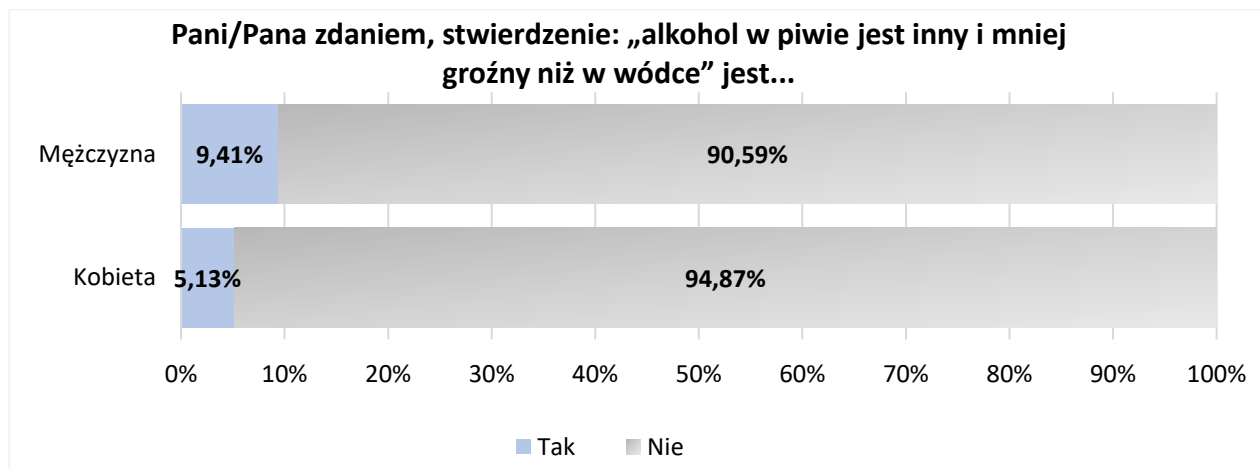
5.1.3. Spożycie alkoholu wśród dorosłych

W pierwszej kolejności respondenci zostali zapytani o sposób, w jaki traktują alkohol – czy uważają go za towar szczególny, do którego dostęp powinien być ograniczony i kontrolowany, czy jako zwykły towar, którego zasady sprzedaży nie powinny być w żaden sposób normowane. Alkohol za towar, jak każdy inny uznało niemal 18% dorosłych mieszkańców, którzy uważają, że zasady jego sprzedaży nie powinny być wyjątkowe.

Wykres 29. Postawa wobec alkoholu

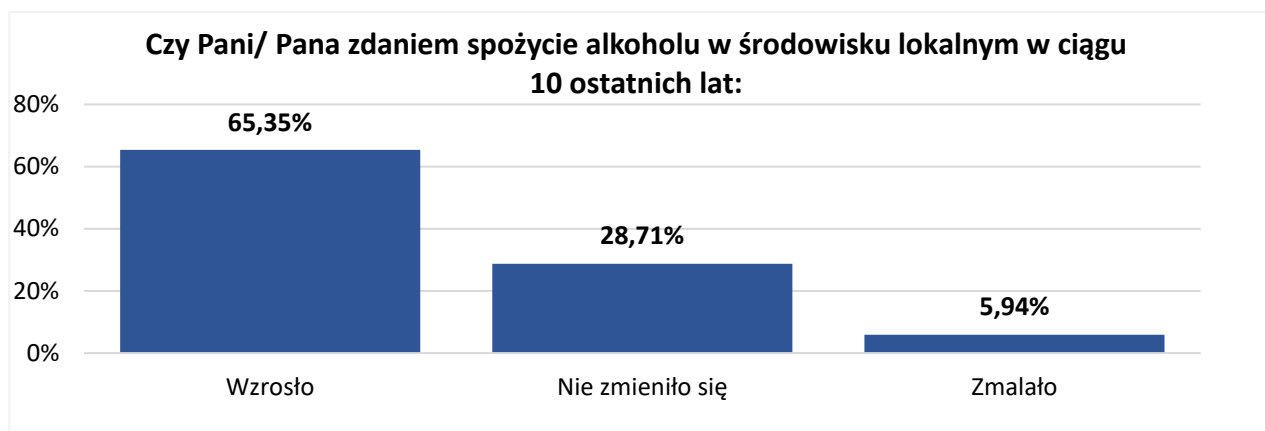
Kolejne przekonanie, które zostało poddane weryfikacji, to opinia na temat zawartości alkoholu w poszczególnych rodzajach alkoholu. Błędne przekonanie o tym, że alkohol w piwie jest mniej groźny i inny niż w wódce częściej występowało wśród mężczyzn – 9,41% z nich zgodziło się z przedstawionym stwierdzeniem. Wśród kobiet błędne przekonanie posiadało 5,13% respondentek.

Wykres 30. Przekonania na temat alkoholu wśród osób dorosłych z podziałem na płeć

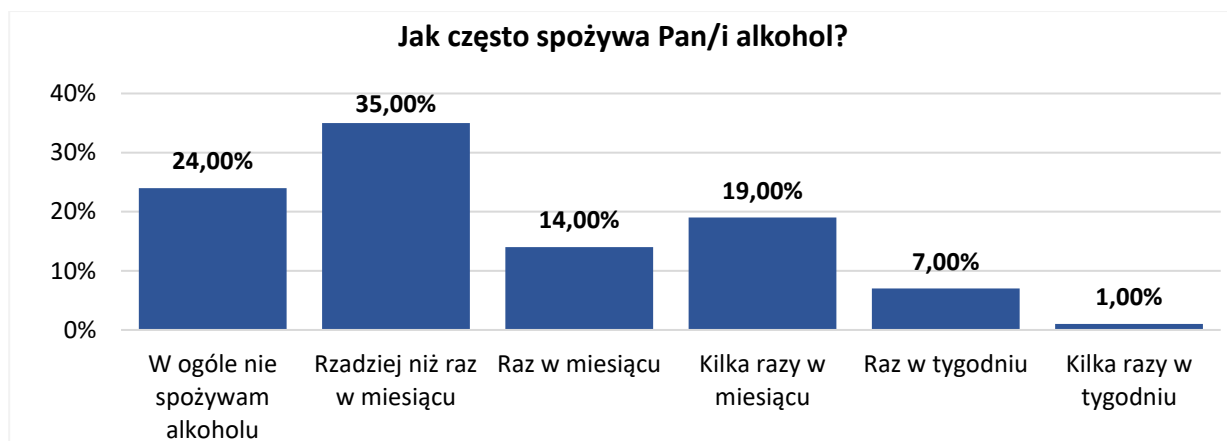

W opinii dorosłych mieszkańców spożycie alkoholu na terenie Gminy w przeciągu ostatnich 10 lat uległo wzrostowi – uznało tak 65,35% ankietowanych. Zdaniem blisko 29% osób nie uległo zmianie, a niemal 6% respondentów uznało, że zmalało.

Wykres 31. Skala spożywania alkoholu przez dorosłych mieszkańców

Następnie badani zostali poproszeni o określenie częstotliwości sięgania po alkohol. Jak wynika z otrzymanych odpowiedzi, po alkohol sięga 76% dorosłych mieszkańców Gminy, spośród których co trzeci badany spożywa alkohol rzadziej niż raz w miesiącu (35%). 14% ankietowanych sięga po niego raz w miesiącu, 19% - kilka razy w miesiącu, 7% - raz w tygodniu, a 1% - kilka razy w tygodniu.

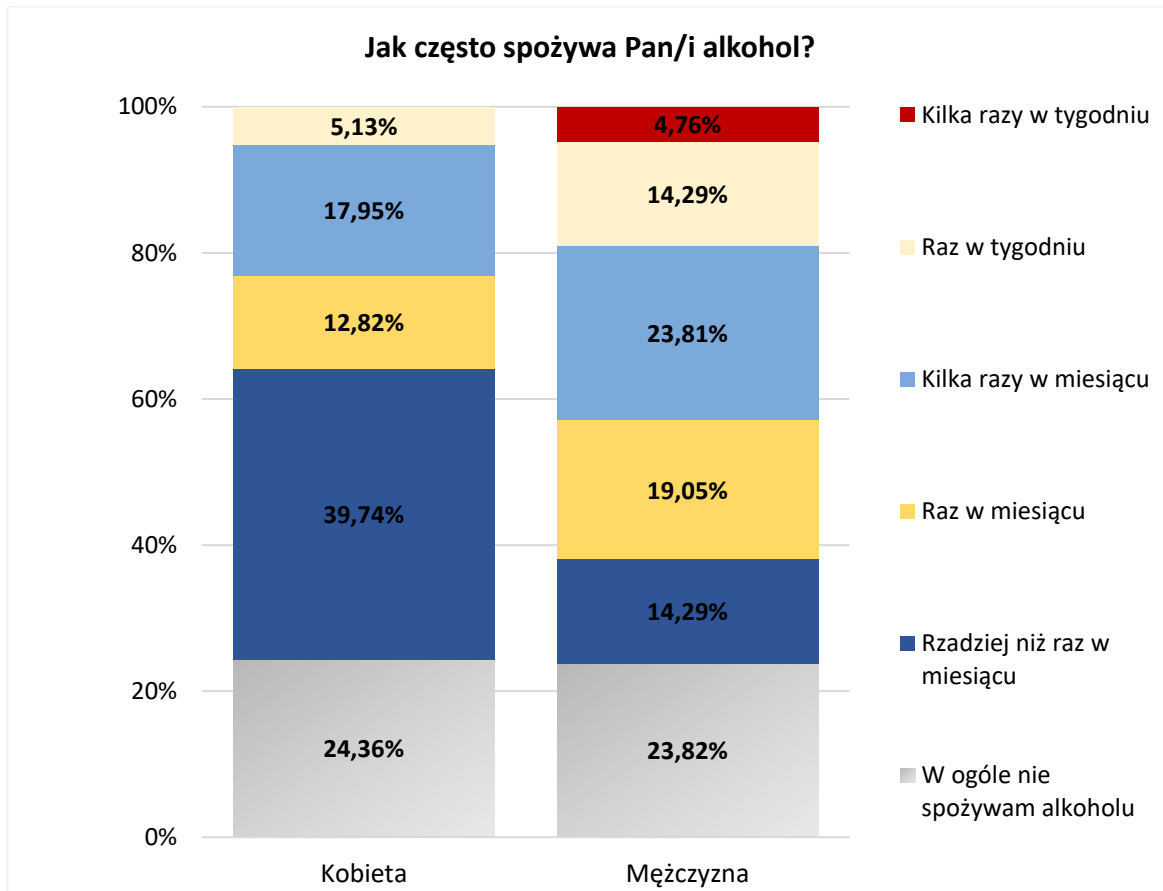

Wykres 32. Częstość spożywania alkoholu wśród dorosłych

Odpowiedzi dotyczące konsumpcji alkoholu zostały także przeanalizowane z podziałem na płeć mieszkańców. Abstynencję zadeklarował zbliżony odsetek badanych obu płci. W przypadku kobiet największy odsetek badanych wskazało, że sięga po alkohol rzadziej niż raz w miesiącu (blisko 40%). Żadna z kobiet nie wskazała, iż spożywa alkohol kilka razy w tygodniu. Z odpowiedzi respondentek można wywnioskować, że preferują okazjonalne spożywanie substancji alkoholowych. W przypadku mężczyzn, największa liczba odpowiedzi padła

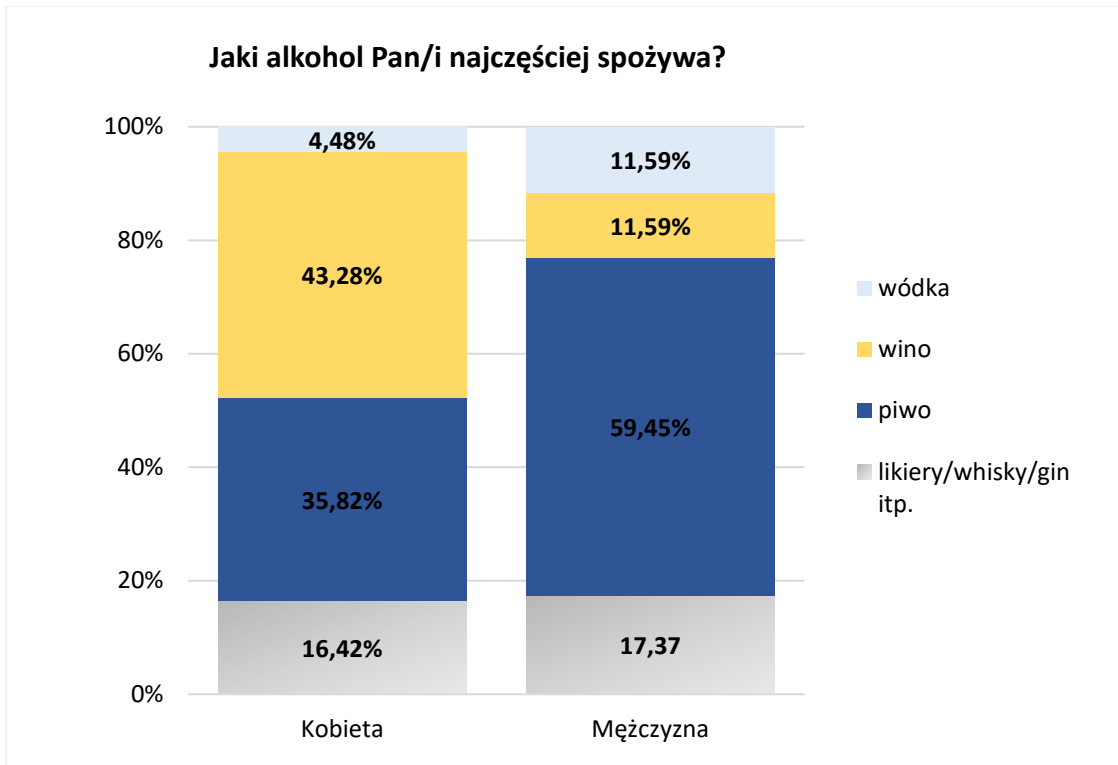

na częstotliwość sięgania po alkohol kilka razy w miesiącu (23,82%), natomiast niemal 5% ankietowanych przyznało, iż pije alkohol kilka razy w tygodniu (4,76%).

Wykres 33. Częstość spożywania alkoholu wśród dorosłych z podziałem na płeć

Wśród kobiet najczęstszym spożywanym alkoholem jest wino – wskazało na niego 43,28% badanych, w drugiej kolejności odpowiedzi respondentek padały na piwo (35,82%). Z kolei mężczyźni najchętniej sięgają po piwo (59,45%).

Wykres 34. Rodzaje spożywanego alkoholu w zależności od płci

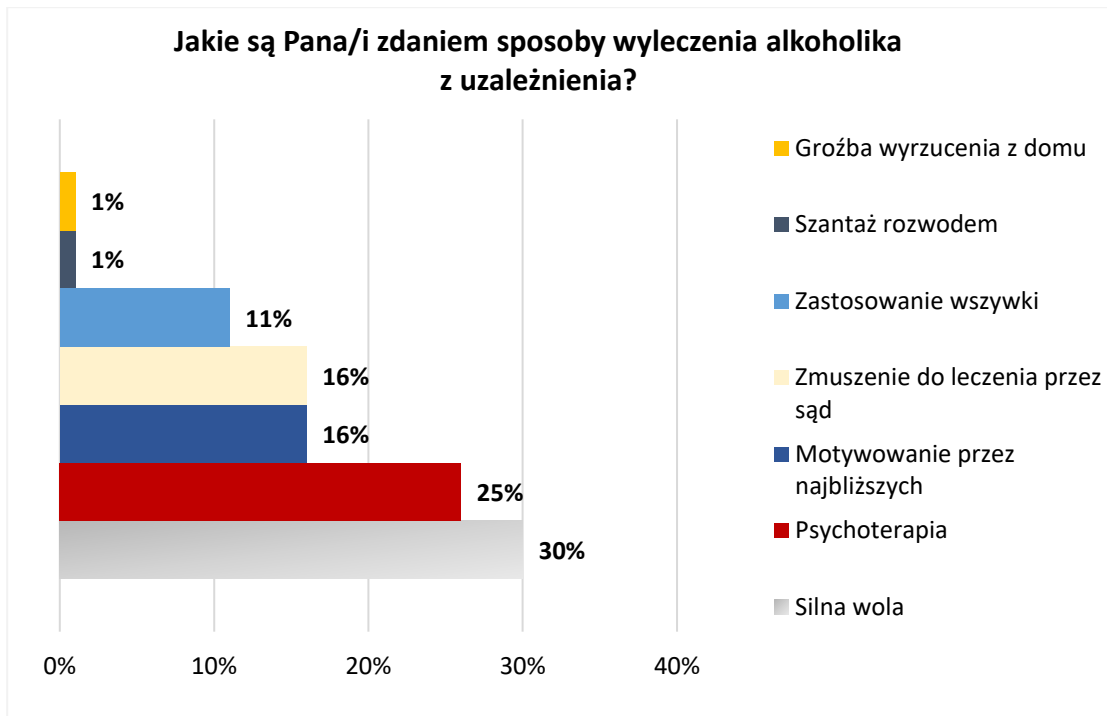
W dalszej kolejności respondenci zostali poproszeni o wskazanie, czy w ostatnim czasie doświadczyli określonych wydarzeń związanych ze spożywaniem alkoholu w miejscu publicznym. Najczęściej wskazywaną sytuacją było głośnie zachowanie młodzieży – w przestrzeni publicznej doświadczyło tego 30% badanych. W dalszej kolejności typowano awanturę (20%), wandalizm (15%) oraz bójkę (12%). Bezpośredniej krzywdy doznało 3% ankietowanych.

Wykres 35. Spożywanie alkoholu na terenie Gminy

W opinii dorosłych mieszkańców najskuteczniejszymi sposobami wyleczenia osobom z problemem alkoholowym jest przede wszystkim silna wola osoby uzależnionej – była to średnio co trzecia zaznaczana odpowiedź przez ankietowanych (30%). W dalszej kolejności wskazywana była psychoterapia (25%). Najmniejszą skuteczność respondenci upatrywali w szantażu rozwodem i groźbą wyrzucenia z domu (kolejno po 1% wskazań).

Wykres 36. Sposoby leczenia uzależnień

5.1.4. Spożycie alkoholu wśród dorosłych w porównaniu do badań ogólnopolskich

Dane związane ze spożywaniem alkoholu przez dorosłych mieszkańców Gminy uzyskane w wyniku przeprowadzonego badania, porównane zostały do wyników badań pochodzących z raportu z CBOS¹⁴ 2019 roku.

Jak wynika z badania przeprowadzonego przez CBOS na terenie Polski, odsetek konsumentów alkoholu wynosi w zaokrągleniu 81% - był to łączny odsetek badanych, którzy nie zadeklarowali abstynencji alkoholowej.

Podczas badania przeprowadzonego w Gminie, do spożywania alkoholu przyznało się 76% respondentów, a więc mniej o 5 pp. w porównaniu do populacji w całym kraju.

Rysunek 3. Porównanie spożycia alkoholu przez dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica oraz dorosłych Polaków biorących udział w badaniach ogólnopolskich CBOS z 2019 roku

¹⁴ Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej CBOS (2019), *Konsumpcja alkoholu w Polsce*, Raport z badań, Warszawa.

5.1.5. Problem alkoholowy w percepcji przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji

Problem alkoholowy został uznany za dominujący problem społeczny zarówno wśród młodych, jak i dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica przez przedstawicieli instytucji i organizacji biorących udział w zogniskowanym wywiadzie fokusowym. Badani zwrócili uwagę na spożywanie alkoholu w miejscach publicznych – w okolicach sklepów, stacji benzynowych. Wynika to prawdopodobnie z **braku wyznaczonej przestrzeni plenerowej na terenie Gminy, w których można byłoby spożywać alkohol.**

Uczestnicy wywiadu zauważyli, że natężenie **spożywania alkoholu** na przestrzeni ostatnich lat **raczej nie uległo wzrostowi**, a w przypadku **kierowców**, w stosunku do których zostały zastrzeżone kary za prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu, odnotowano jego spadek. Niemniej, badani zwrócili uwagę na **duży wzrost sprzedaży alkoholu podczas pandemii COVID-19**. Respondenci wspomnieli także o **zwiększeniu spożywania gatunkowo „gorszego”** i tańszego alkoholu ze **względów ekonomicznych**.

W opinii badanych zjawisko spożywania alkoholu na terenie Gminy Wierzbica nie przybiera znacząco odmiennych rozmiarów w porównaniu do innych, małych gmin na terenie Polski.

Z odpowiedzi badanych wynika, iż **członkowie lokalnej społeczności**, którzy nie doświadczają osobiście konsekwencji spożywania alkoholu, **nie angażują się** w lokalne działania i akcje profilaktyczne, **są obojętni** wobec problemu alkoholowego.

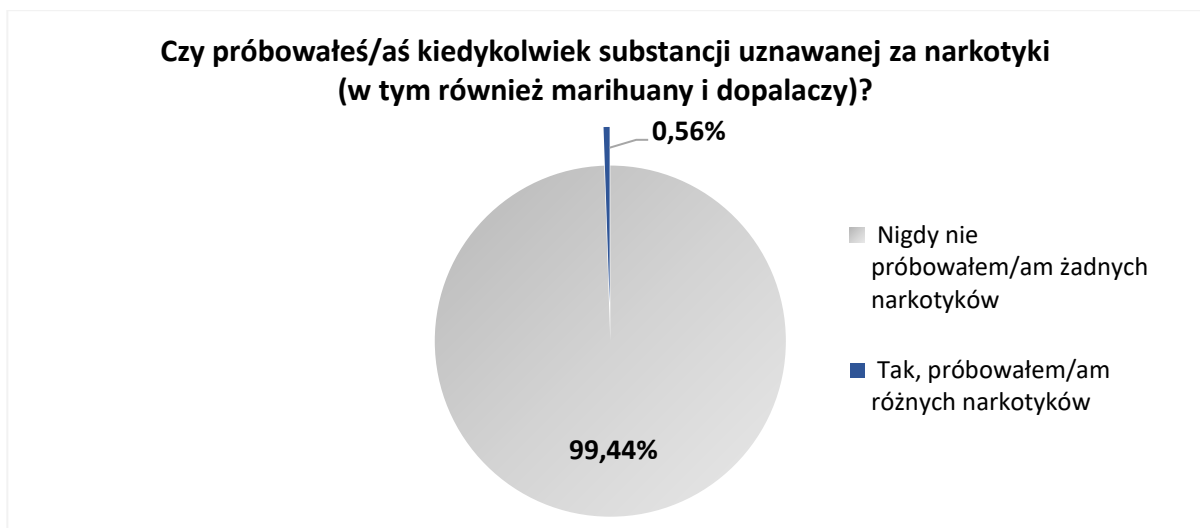
5.2. Narkotyki

5.2.1. Badanie wiarygodności odpowiedzi

W badaniu kwestionariuszowym uczniów zastosowano jeden sposób sprawdzenia wiarygodności uzyskanych wyników. Zbadano odsetek osób, które przyznają się do spożywania nieistniejącego narkotyku o nazwie „Pelvin”. 2% uczniów wskazało, iż zna taki rodzaj narkotyku i go spożywało, co wpłynęło z kolei na odrzucenie 3 ankiet z powodu błędnej lub celowej odpowiedzi w tym pytaniu.

5.2.2. Przekonania na temat narkotyków i rozpowszechnienie wśród uczniów

Wśród przebadanych uczniów, zaledwie niecały procent ankietowanych wskazało, iż kiedykolwiek próbowało narkotyków (1 osoba, tj. 0,56%). Respondent ten wskazał, iż sięgał po różne substancje.

Wykres 37. Odsetek inicjacji narkotykowej wśród uczniów

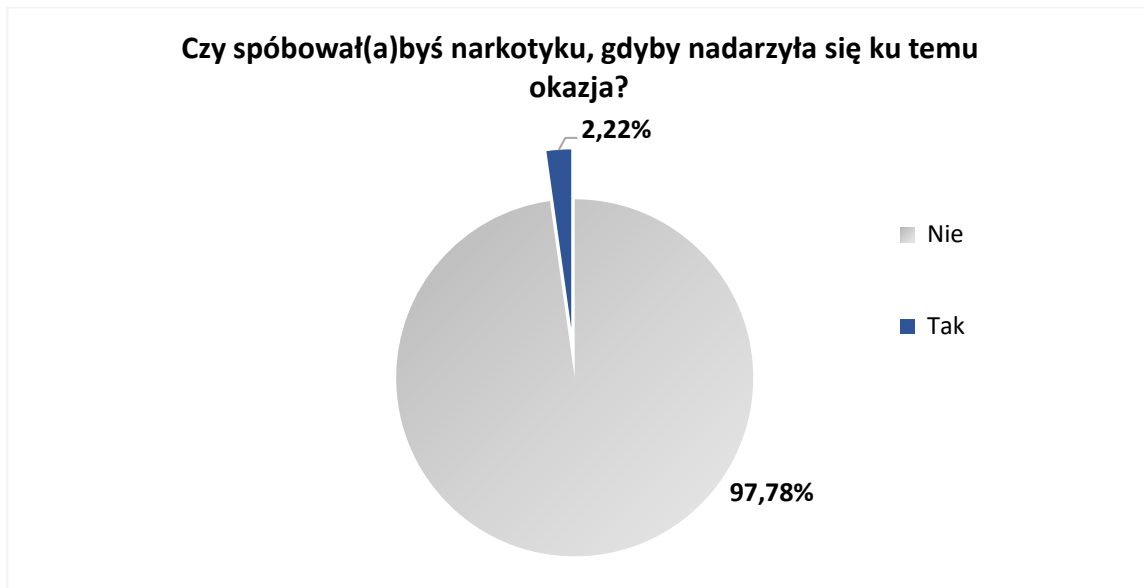
Badany mający kontakt z narkotykami odpowiedział w dalszej kolejności na kilka pytań uszczegóławiających. Uczeń wskazał, iż **zażywa narkotyki od ponad 2 lat** i sięga po nie **kilka razy w tygodniu**, co może świadczyć o uzależnieniu od **amfetaminy**, którą ankietowany wskazał jako substancję, którą najczęściej używa. Zapytany o swoją inicjację narkotykową, uczeń określił, iż miał wówczas **13-15 lat** i miała ona miejsce **na dyskotecę**. Ankietowany wskazał także, że **nie spotkał osoby, która rozprowadzałaby narkotyki na terenie miejsca jego zamieszkania**.

Zebrane dane pozwalają stwierdzić, iż problem sięgania po narkotyki wśród uczniów Gminy Wierzbica nie przyjmuje niepokojących rozmiarów. Do sięgania po nie przyznała się tylko

jedna osoba co może, ale nie musi stanowić rzetelnej odpowiedzi. Na podstawie jednostkowej odpowiedzi nie można zaobserwować w badanej próbie jakichkolwiek wzorców sięgania po substancje narkotykowe wśród młodych mieszkańców Gminy.

Kolejne pytanie, na które odpowiadali wszyscy badani, zawierało ustosunkowanie się do chęci próby narkotyku, gdyby pojawiła się taka okazja. Większość uczniów, bo aż 97,78% nie wykazało chęci spróbowania narkotyku. 2,22% spośród badanych uczniów natomiast przyznało, że sięgnęłoby po środek odurzający, gdyby nadarzyła się ku temu korzystna okazja.

Wykres 38. Chęć spróbowania narkotyku przez uczniów, gdyby nadarzyła się ku temu okazja

Przeprowadzenie analizy porównawczej przekonań dotyczących narkotyków, czy skali ich spożycia wśród uczniów z Gminy Wierzbica w porównaniu do uczniów z terenu całego kraju nie jest możliwe z powodu braku stosownych badań ogólnopolskich przeprowadzonych wśród dzieci i młodzieży w analogicznym przedziale wiekowym.

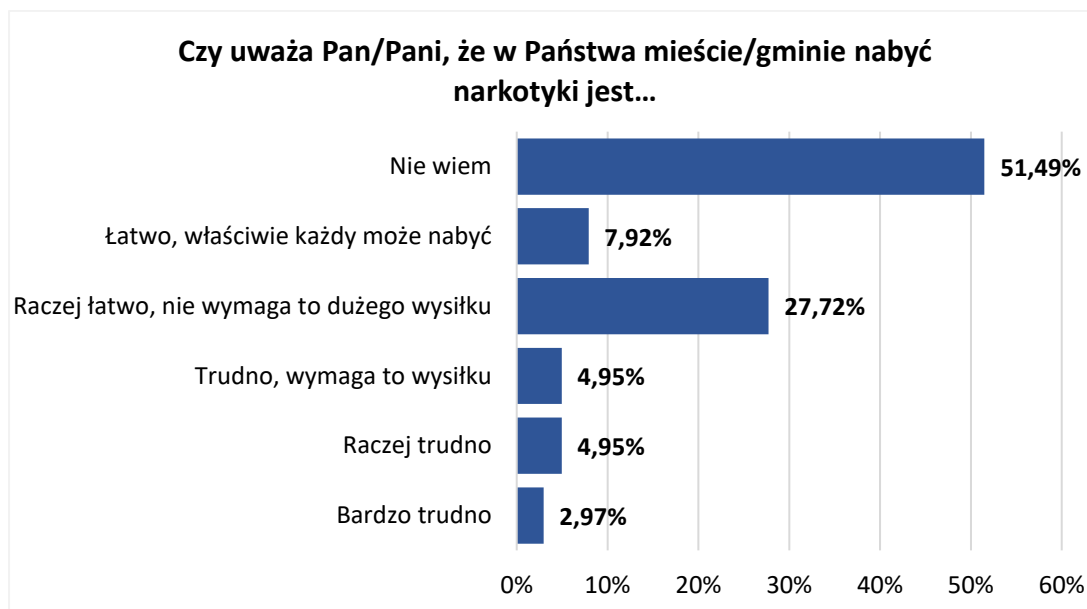
5.2.3. Przekonania na temat narkotyków i rozpowszechnienie wśród dorosłych

Kolejna część badania, jakie zostało przeprowadzone wśród dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica dotyczyła problemu narkotykowego. Pomimo tego, iż nie ma jednoznacznej definicji słowa „narkotyk”, powszechnie przyjęto się, iż są to środki odurzające oraz substancje psychoaktywne inne niż alkohol i tytoń, które wpływają na ośrodkowy układ nerwowy zmniejszając jego wrażliwość. Zażywanie narkotyków ma na celu wywołanie w organizmie odmiennych stanów świadomości, uzyskania określonego nastroju czy przeżycia euforycznych doznań.

Głównym przedmiotem naszego zainteresowania były substancje nielegalne, których produkcja, sprzedaż czy posiadanie są zakazane przez prawo.

Pierwszym pytaniem tego bloku tematycznego dotyczyło dostępności narkotyków na terenie Gminy Wierzbica. Większość badanych nie miała wiedzy w tym zakresie (51,49%). Według niemal 28% mieszkańców jest to raczej łatwe i nie wymaga wysiłku, a blisko 8% badanych uważa, że jest to łatwe i właściwie każdy może je nabyć. Substancje psychoaktywne są trudne do zdobycia łącznie dla prawie 10% ankietowanych.

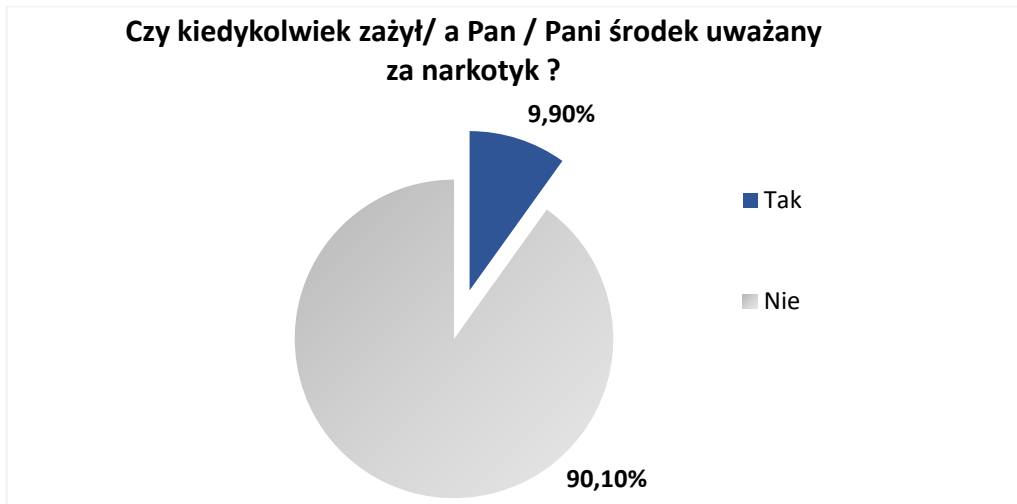
Niemal 14% badanych zna konkretne osoby oraz miejsca na terenie Gminy, w których można kupić narkotyki.

Wykres 39. Dostępność narkotyków

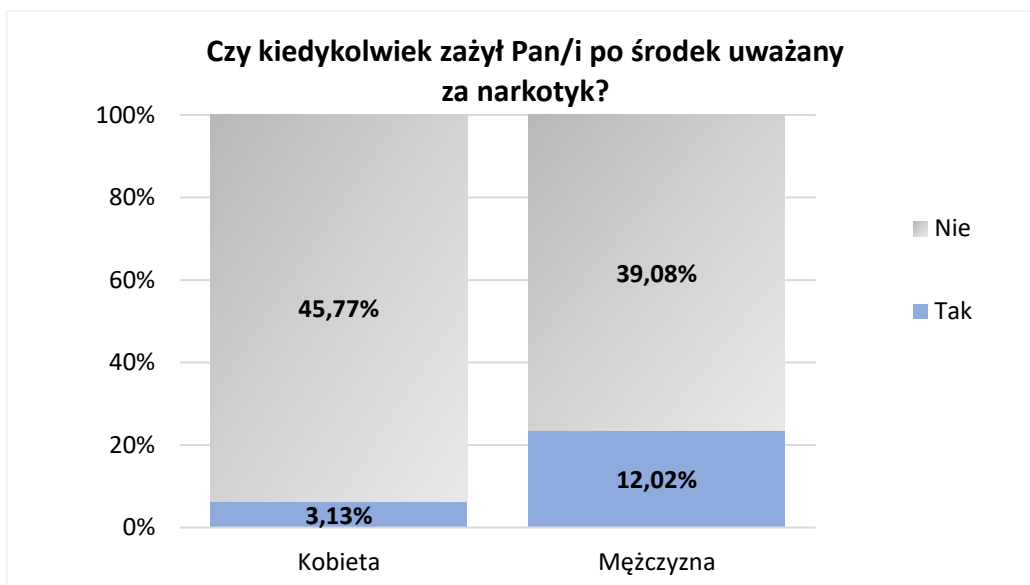

Następnie mieszkańcy zostali zapytani o to, czy kiedykolwiek sięgnęli po substancję uznawaną za narkotyk – twierdzącej odpowiedzi udzielił blisko co 10 ankietowany, tj. 9,90%.

Wykres 40. Spożywanie narkotyków przez dorosłych mieszkańców

Kolejny wykres przedstawia zażywanie narkotyków przez dorosłych respondentów z podziałem na płeć. Jak wynika z odpowiedzi, częstszy kontakt z narkotykami mieli mężczyźni - 12,02% badanych przyznało, że zażywało substancję uznawaną za narkotyk, a więc o 8,89 pp. więcej w porównaniu do kobiet.

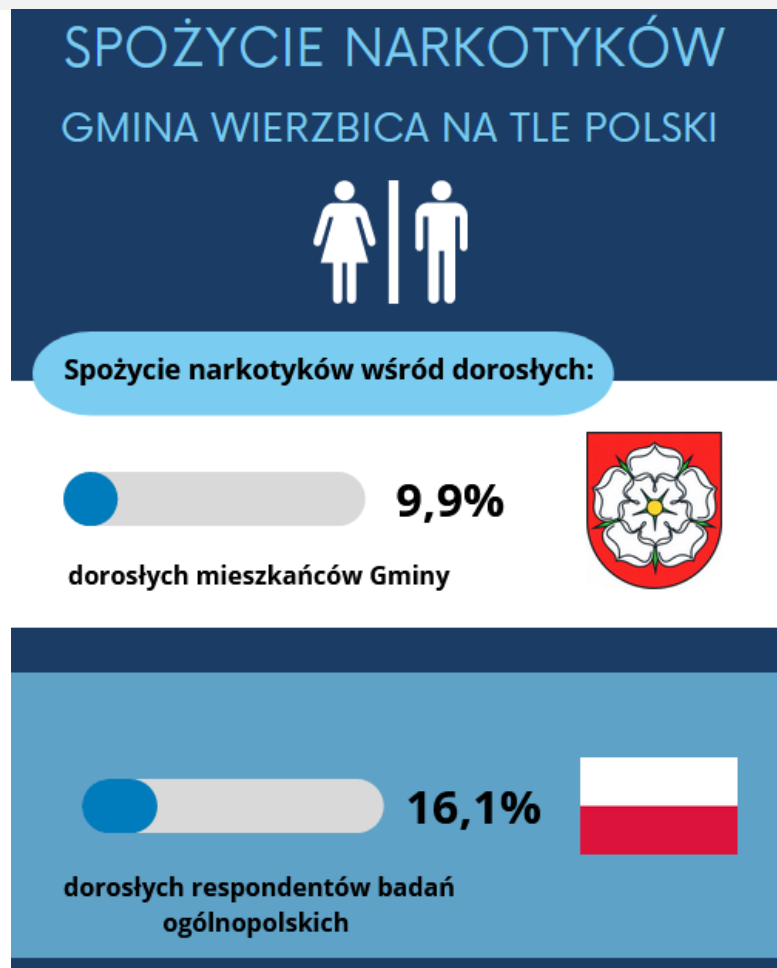
Wykres 41. Spożywanie narkotyków wśród dorosłych z podziałem na płeć

5.2.4. Spożycie narkotyków wśród dorosłych w porównaniu do badań ogólnopolskich

Kolejna grafika przedstawia porównanie wyników badań lokalnych dotyczących zażywania narkotyków, w których brali udział dorośli mieszkańcy Gminy Wierzbica w porównaniu do badań ogólnopolskich, zaprezentowanych w „**Raporcie o stanie narkomanii w Polsce 2020**”, przygotowanym przez Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii w 2020 roku.

Z badań ogólnopolskich wynika, że używanie kiedykolwiek substancji psychoaktywnych innych niż alkohol i tytoń to zjawisko deklarowane przez co szóstego badanego (16,1%). Lokalne badanie przeprowadzone wśród mieszkańców Gminy wykazało, iż po substancje psychoaktywne sięgnęło 9,9% ankietowanych, a więc różnica między danymi lokalnymi, a ogólnopolskimi kształtuje się na poziomie 6,2 pp.

Rysunek 4. Porównanie spożycia narkotyków przez dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica oraz dorosłych Polaków biorących udział w badaniach ogólnopolskich Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii z 2020 roku

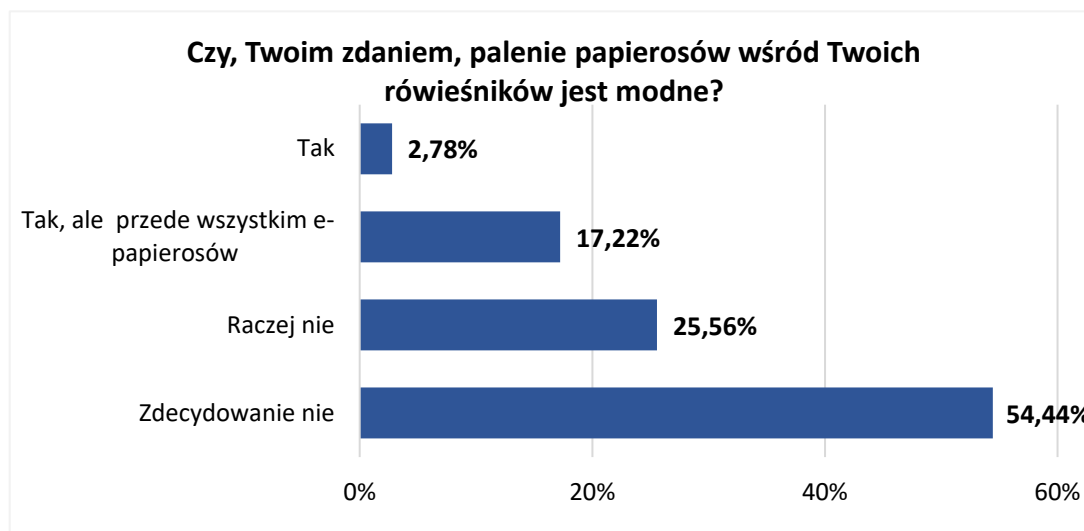
5.2.5. Problem narkotykowy w percepcji przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji

Z wypowiedzi badanych wynika, iż problem uzależnienia od narkotyków wśród dorosłych mieszkańców Gminy **nie dotyczy znacznej ilości osób**. W 2023 roku członkowie GKRPA odnotowali 3 osoby dorosłe, które doświadczały tzw. uzależnienia krzyżowego¹⁵. W opinii respondentów **problem sięgania przez dzieci i młodzież po narkotyki nie jest zgłaszany/ujawniany przez szkoły**, a jeżeli występuje, to raczej **wśród starszych uczniów**. Najpopularniejszymi substancjami, po które sięga młodzież to według wskazania w badaniu **mefedron i marihuana**.

5.3. Nikotyna

5.3.1. Przekonania na temat nikotyny i rozpowszechnienie wśród uczniów

W kontekście badania problemu używania papierosów przez młodzież i dzieci poddano analizie ocenę uczniów na temat tego, czy sięgania po wyroby nikotynowe wśród ich rówieśników jest modne. Z tym stwierdzenie zgodziło się łącznie 20% respondentów, spośród których 17,22% uznało, że dotyczy to przede wszystkim e-papierosów.

Wykres 42. Popularność palenia wyrobów nikotynowych wśród uczniów

¹⁵ Uzależnienie krzyżowe – termin stosowany do opisywania zdolności jednej substancji do wytłumienia objawów zespołu abstynencyjnego, wywołanej odstawieniem innej substancji i podtrzymania stanu uzależnienia fizycznego.

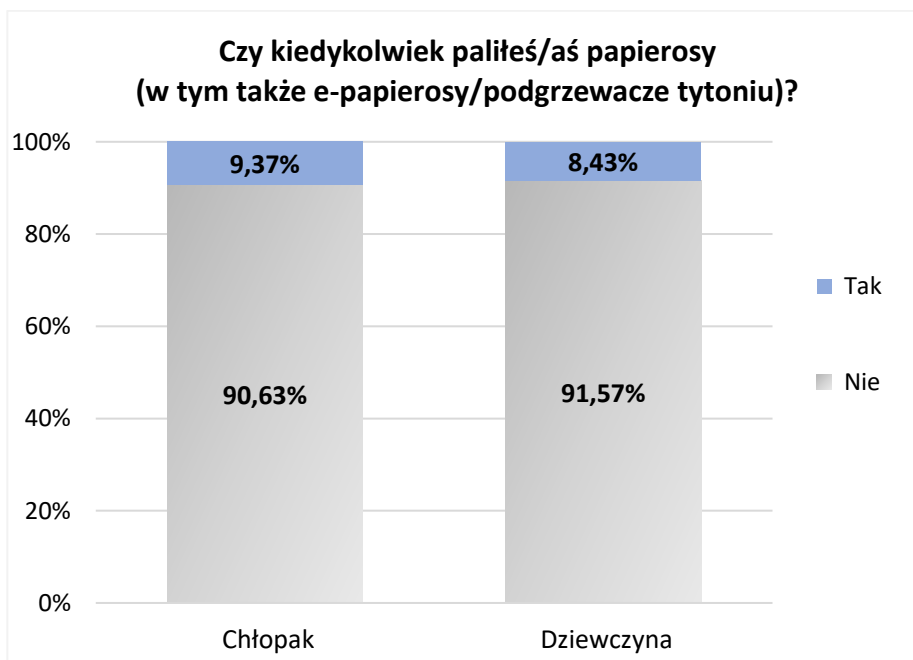

Większość (91,06%) dzieci i młodzieży, które wzięły udział w badaniu stwierdziła, że nigdy nie paliła papierosów, także elektronicznych. Co jedenasty uczeń wskazał natomiast, że ma za sobą inicjację nikotynową (8,94%).

Wykres 43. Użycie wyrobów nikotynowych przez uczniów szkół

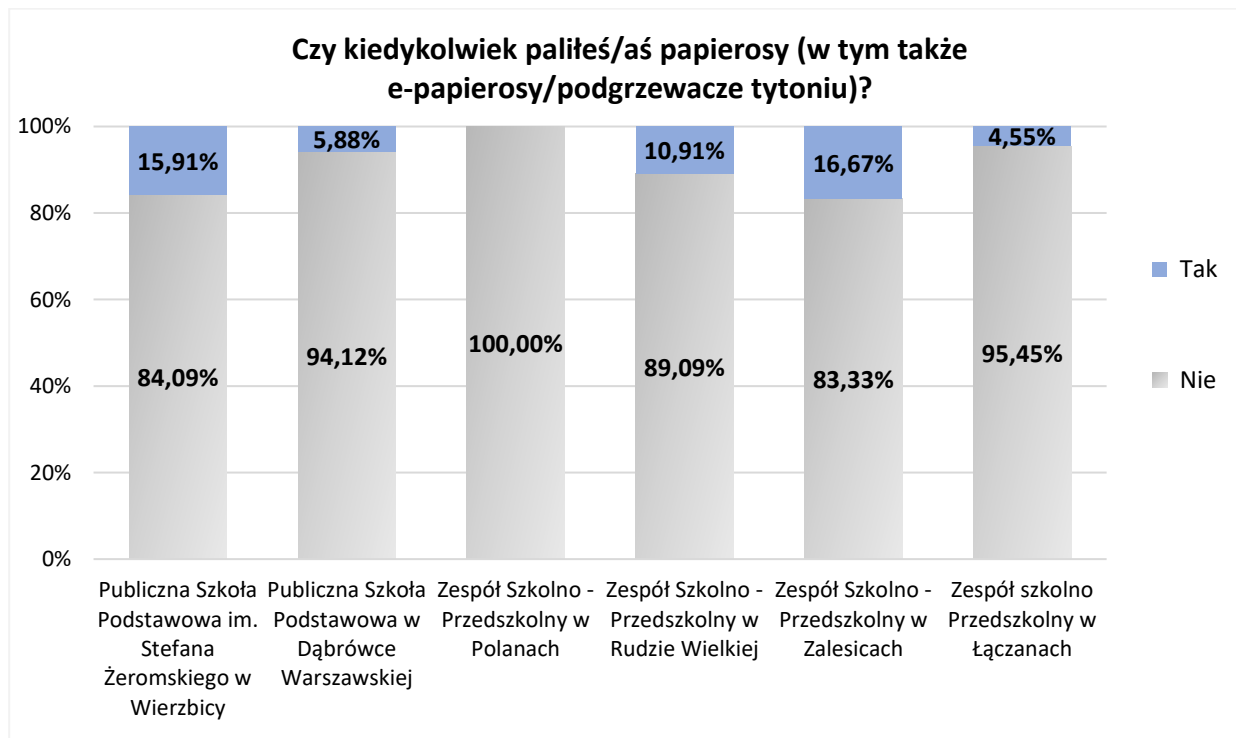
Kolejny wykres przedstawia odpowiedzi na pytanie dotyczące doświadczenia palenia papierosów w zależności od płci. Jak wynika z przedstawionych danych, po papierosa nieco częściej sięgali chłopcy (9,37%), jednakże różnica w porównaniu do dziewcząt jest niewielka i wynosi zaledwie 0,94 pp.

Wykres 44. Użycie wyrobów nikotynowych przez uczniów szkół w zależności od płci

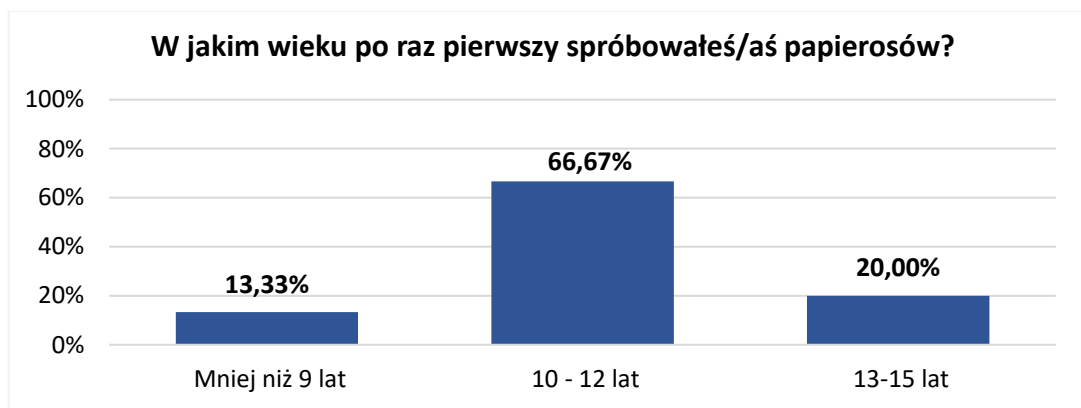

W dalszej kolejności przedstawiono uczniów sięgających po papierosy w zależności od szkoły, do której uczęszczają. Jak wynika z poniższego wykresu, inicjację nikotynową ma za sobą najwięcej ankietowanych będących uczniami ZSP w Zalesicach (16,67%), PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy (15,91%) oraz ZSP w Rudzie Wielkiej (10,91%).

Wykres 45. Użycie wyrobów nikotynowych przez uczniów szkół w zależności od szkoły

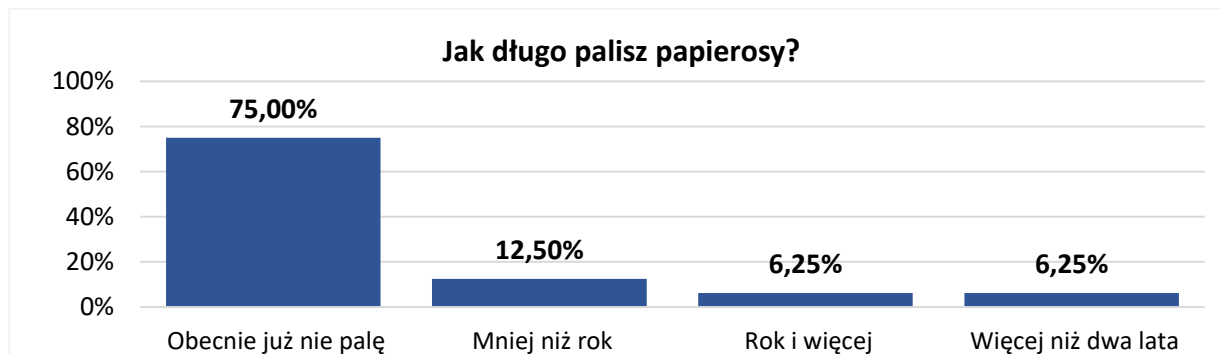
Na kolejne pytania odpowiadali tylko uczniowie, którzy kiedykolwiek palili papierosy, a więc procentowany rozkład odpowiedzi nie dotyczy całej próby badawczej uczniów. Jeżeli chodzi o wiek inicjacji nikotynowej, największy odsetek ankietowanych miało wówczas 10-12 lat (66,67%). W dalszej kolejności respondenci wskazywali na 13-15 lat (20%) oraz na mniej niż 9 lat (13,33%).

Wykres 46. Wiek inicjacji nikotynowej wśród uczniów

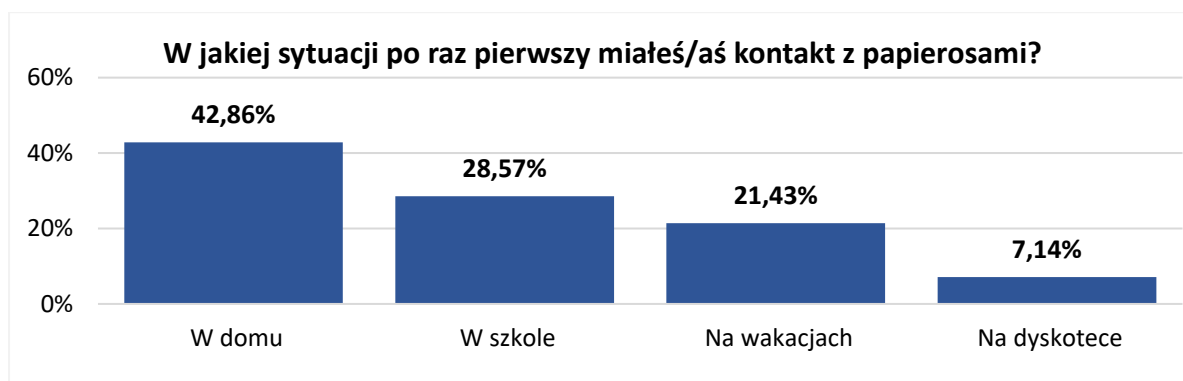

Osoby, które odpowiedziały twierdząco na pytanie o użycie wyrobu nikotynowego zostały zapytane także o to, jak długo palą papierosy i im podobne. Zdecydowana większość uczniów wskazała, iż obecnie nie pali już papierosów (75%). Co ósmy ankietowany pali mniej niż rok (12,5%), a kolejno po 6,25% badanych pali ponad rok lub więcej niż dwa lata.

Wykres 47. Okres sięgania po wyroby nikotynowe wśród uczniów

Odpowiedzi uczniów wskazują, że najczęściej pierwszy kontakt z papierosami miał miejsce **w domu** (42,86%), na drugim miejscu respondenci wskazali szkołę (28,57%). W dalszej kolejności odpowiedzi padły na wakacje (21,43%) oraz dyskotekę (7,14%).

Wykres 48. Miejsce inicjacji nikotynowej

5.3.2. Palenie papierosów – porównanie uczniów do próby ogólnopolskiej

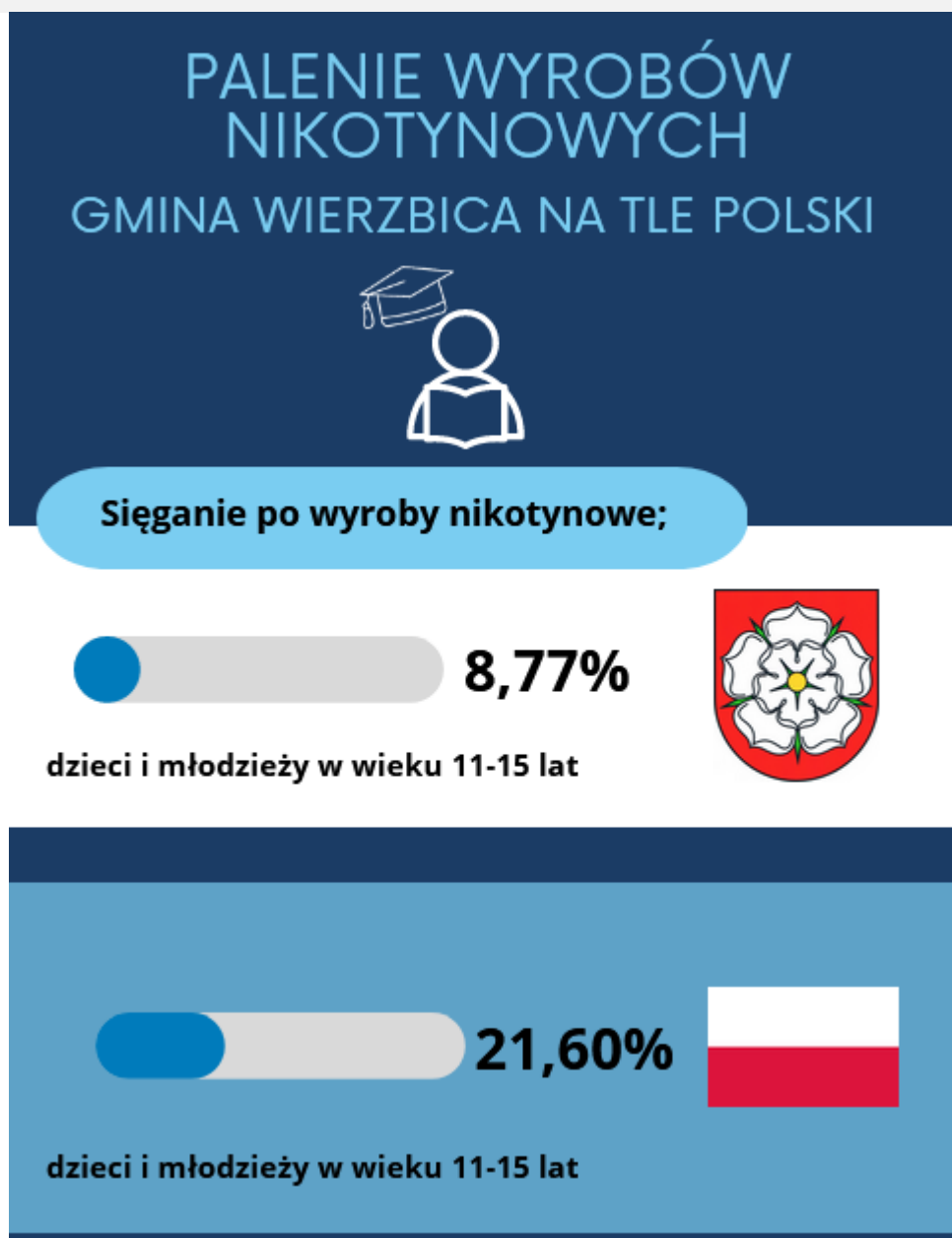
Porównano skalę palenia papierosów przez uczniów Gminy Wierzbica w wieku 11-15 lat oraz kohorty 11-15 lat, której wybór był podyktowany doborem próby w badaniach ogólnopolskich **HBSC 2018**¹⁶. Podobnie jak w przypadku analizy porównawczej dotyczącej konsumpcji alkoholu, w opracowaniu nie uwzględniono zestawienia uzyskanych wyników

¹⁶ Mazur, J., Małkowska-Szcutnik, A. (red.). (2018). *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

badań lokalnych do ogólnopolskich badań ESPAD 2019, ponieważ krajowe badanie dotyczyło starszej młodzieży w wieku 15-18 lat.

Odnotowuje się rzadsze palenie papierosów przez uczniów szkół podstawowych z terenu Gminy Wierzbica, niż w przypadku uczniów w populacji całego kraju. W badaniach HBSC odsetek uczniów po inicjacji nikotynowej wynosi 21,60%, z kolei wśród ankietowanych uczniów Gminy, kształtuje się on na poziomie 8,77%.

Rysunek 5. Porównanie palenia wyrobów tytoniowych przez uczniów z Gminy Wierzbica do ogólnopolskich badań HBSC z 2018 roku

5.4. Leki i napoje energetyzujące

5.4.1. Zazywanie leków i spożywanie napojów energetycznych wśród uczniów

Coraz częstszym problemem wśród dzieci i młodzieży jest spożywanie leków uspokajających i nasennych bez wskazania ze strony lekarza. Leki takie mogą być uzależniające szczególnie dla młodego organizmu, a ponadto wchodzić w niebezpieczne interakcje z innymi środkami psychoaktywnymi, np. z alkoholem prowadząc do zagrożenia życia i zdrowia.

Z badania ESPAD w 2019 r. wynikało, iż w porównaniu do korzystania z narkotyków wśród młodzieży jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia, chociaż raz w życiu, stały się udziałem 15,1% uczniów z młodszej kohorty i 18,3% ze starszej kohorty. Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców. Jednakże w badaniach międzynarodowych ESPAD z 2011 roku wynikało, że przynajmniej jednokrotne użycie leków uspokajających bez przepisu lekarza najczęściej deklarowano na Litwie, w Monako i w Polsce (ok. 14% badanych uczniów).

Wśród badanych uczniów 8,29% przyznało, że zdarza im się zażywać leki nawet gdy są zdrowi – może to wskazywać na ryzykowne spożywanie leków bez jakichkolwiek zaleceń lekarza, czy wskazań medycznych. Co trzeci badany nie sięga po żadne lekarstwa (33,70%).

Wykres 49. Spożywanie leków przez uczniów

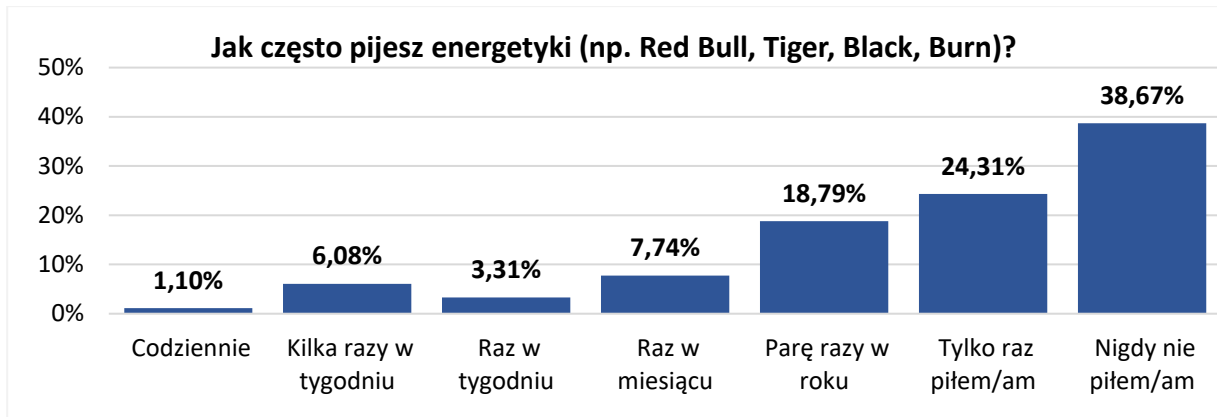

Z kolejnego wykresu wynika, że dziewczęta częściej sięgają po leki – 70,6% respondentek przyznało, że zażywa lekarstwa, a niemal co dziewiąta uczennica wskazała, że zażywa je nawet gdy jest zdrowa. Z odpowiedzi chłopców wynika, że rzadziej sięgają po jakiegokolwiek leki, a najczęściej zażywają lekarstwa przepisane przez lekarza w przypadku choroby (13,54%).

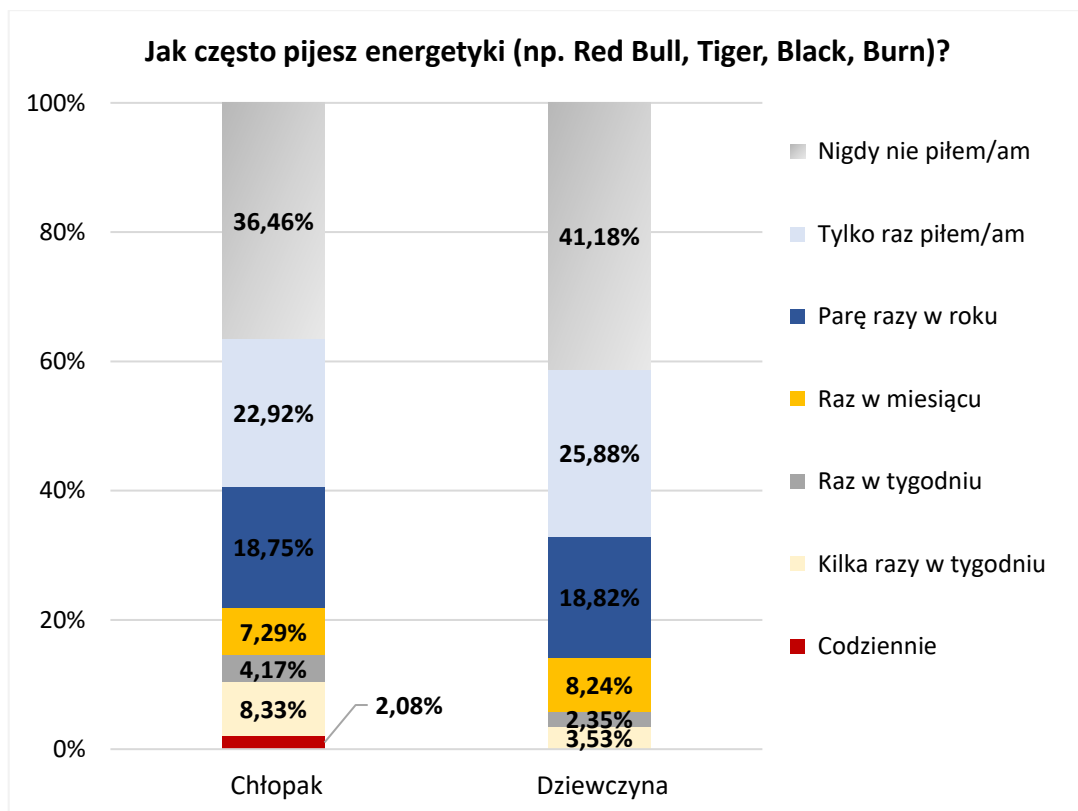
Wykres 50. Spożywanie leków przez uczniów w podziale na płeć

Uczniom zadano również pytania z zakresu spożywania napojów energetyzujących (dalej: NE). Ponad połowa uczniów przyznało, iż kiedykolwiek sięgnęli po NE (61,33%). Kilka razy w tygodniu spożywa je 6,08% ankietowanych, natomiast do codziennego picia ich przyznało się 1,10% uczniów.

Wykres 51. Częstotliwość spożywania NE wśród uczniów

Niewielkie różnice międzypłciowe w spożywaniu NE były widoczne zarówno w generalnym sięgnięciu po napój, jak i częstotliwości ich spożywania. Z poniższego wykresu wynika, że większy odsetek uczennic nigdy nie spożywało NE – przeczącej odpowiedzi udzieliło 41,18% dziewcząt, a więc o 4,72 pp. więcej niż w przypadku chłopców. Chłopcy z większą częstotliwością spożywają napoje energetyczne kilka razy w tygodniu (8,33% vs 3,53%). Żadna z dziewcząt nie wskazała na codzienne spożywanie NE, natomiast w przypadku chłopców przyznało to 2,08% badanych.

Wykres 52. Częstotliwość spożywania NE wśród uczniów z podziałem na płeć

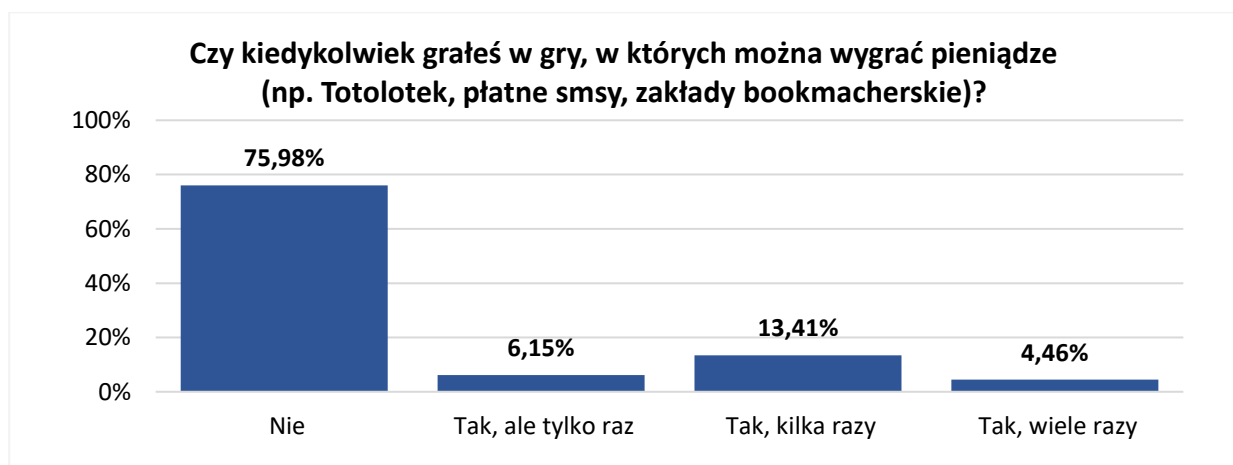

5.5. Uzależnienia behawioralne

5.5.1. Gry hazardowe wśród uczniów

Uzależnienia behawioralne stanowią stosunkowo nową grupę uzależnień behawioralnych, wiążących się z nałogowym wykonywaniem pewnych czynności, których realizacja prowadzi do krótkotrwałego uczucia euforii, ulgi. Po ich wykonaniu pojawia się jeszcze silniejsza potrzeba powtórzenia, co prowadzi w efekcie do błędnego koła uzależnienia. Wśród najczęstszych uzależnień behawioralnych wymienia się hazard, uzależnienie od gier komputerowych, fonoholizm, zakupoholizm, uzależnienie od pornografii, czy pracoholizm.

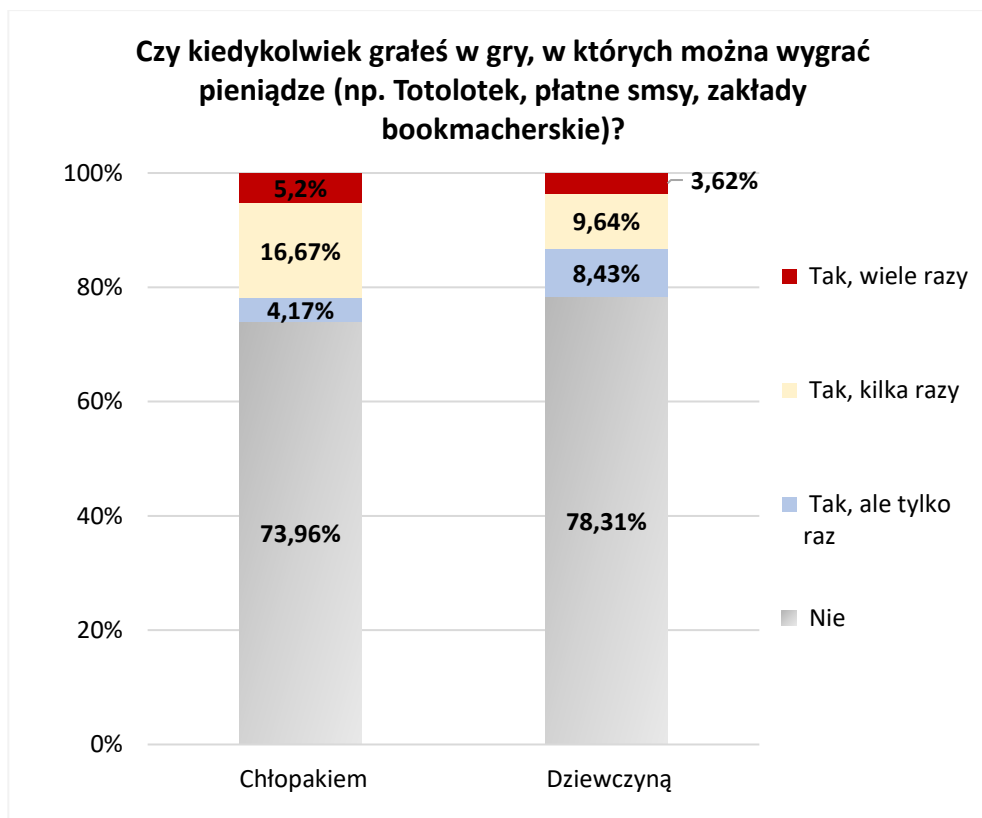
Uczniowie zamieszkujący Gminę Wierzbica zostali zapytani o to, czy kiedykolwiek zetknęli się z hazardem, który stanowiąc rodzaj uzależnienia behawioralnego jest definiowany, jako powtarzające się działanie, które nie może być kontrolowane i jest ze szkodą dla osoby uzależnionej, jej wartości, zobowiązań społecznych, zawodowych, ekonomicznych i rodzinnych, oraz związanych z naruszaniem norm społecznych i prawa. Dodatkowo młodzież, czy dzieci mogą być wielokrotnie zachęcane (w ostatnim czasie również przez media) do korzystania z gier na telefon lub innej formy hazardu obiecując szybkie wzbogacenie się. Zapytano uczniów czy kiedykolwiek grali w gry, w których można wygrać pieniądze (np. Totolotek, płatne smsy, automaty typu jednoręki bandyta). Niemal 76% ankietowanych nie korzystało z takiej rozrywki. 4,46% z ankietowanych uczniów wskazało, że wielokrotnie korzystało z takiej możliwości, 13,41%, czyli co siódmy uczeń wskazał na kilkukrotne korzystanie, natomiast 6,15% wskazało tylko na jednokrotną próbę.

Wykres 53. Częstotliwość grania w gry przez uczniów, w których można wygrać pieniądze

Sporządzając analizę pomiędzy płcią, a częstością używania gier o charakterze hazardowym na pierwszy plan wysuwa się nieco większa częstotliwość korzystania z takiej rozrywki przez chłopców w porównaniu do dziewcząt. Tym samym 5,2% chłopców wskazało, że wiele razy korzystało z takiej rozrywki w przeciwieństwie do dziewcząt, gdzie ich procent udziału w takich grach wyniósł 3,62%. Chłopcy częściej wskazywali na kilkukrotne próby używania gier o charakterze hazardowym w stosunku do dziewcząt (16,67% vs 9,64% dla kilkukrotnej próby). Na podstawie zaprezentowanych danych można wywnioskować, iż większy pociąg do gier hazardowych występuje wśród chłopców.

Wykres 54. Częstotliwość grania w gry przez uczniów, w których można wygrać pieniądze z podziałem na płeć

5.5.2. Uzależnienie od Internetu i urządzeń elektronicznych wśród uczniów

Co piąty nastolatek korzysta z Internetu ponad 6 godzin dziennie¹⁷. Większość młodzieży używa Internetu w celu słuchania muzyki, oglądania filmów lub seriali, kontaktów ze znajomymi, korzystania z serwisów społecznościowych, a w ostatnim czasie, co oczywiste ze względu na zdalne zajęcia, również w celu odrabiania lekcji¹⁸.

Problemowe używanie Internetu, a co za tym idzie nadmierne użytkowanie urządzeń elektronicznych może prowadzić do problemów zdrowotnych takich jak: zaburzony rytm snu i czuwania (nastolatki, które korzystają z urządzeń elektronicznych ponad 4 godziny dziennie są narażone na krótszy sen)¹⁹, problemy ze wzrokiem²⁰, bóle pleców w odcinku lędźwiowym²¹ a także bóle głowy²². Dodatkowymi problemami o charakterze psychologicznym, które towarzyszą nadmiernemu korzystaniu z urządzeń elektronicznych są: obniżony nastrój, nadmierne zamartwianie się, lękliwość (w tym, co ciekawe zwiększony lęk przed wystąpieniami przed innymi), pogorszone logiczne myślenie, stany depresyjne²³. Ponadto Internet daje możliwość młodzieży dostępu do niepożądanych treści, które wpływają na rozwój emocjonalny, poznawczy i społeczny²⁴. Prawie co drugi nastolatek spotkał się z hejtem i dyskryminacją innych albo relacjami dotyczącymi eksperymentowania z narkotykami, a także treściami promującymi zaburzenia odżywiania, a ponad 1/3 widziała treści dotyczące sposobów popełnienia samobójstwa lub okaleczania się²⁵.

¹⁷ Bochenek, M., Lange, R. (2019). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.

¹⁸ Makaruk, K. Włodarczyk J., Skoneczna, P. (2019). *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież. Raport z badan*. Warszawa: Fundacja Dajmy Dzieciom Siłę.

¹⁹ Hysing, M., Pallesen, S., Stormark, K. M., Jakobsen, R., Lundervold, A. J., Sivertsen, B. (2015). Sleep and use of electronic devices in adolescence: results from a large population-based study. *BMJ Open*, 5(1), e006748.

²⁰ Skoblina, N., Shpakou, A., Milushkina, O., Markelova, S., Kuzniatsou, A., Tatarinchik, A. (2020). Eye health risks associated with the use of electronic devices and awareness of youth. *Klinika Oczna / Acta Ophthalmologica Polonica*, 122(2), 60-65.

²¹ Bento, T. P. F., Cornelio, G. P., Perrucini, P. O. Simeão, S. F. A. P., de Conti, M. H. S., de Vitta, A. (2020). Low back pain in adolescents and association with sociodemographic factors, electronic devices, physical activity and mental health. *Jornal de Pediatria*, 96(6), 717–724.

²² Devi, C. H. B. P., Samreen, S., Vaishnavi, B., Navitha, D., Kumari, N. K., Sharma J. V. C., Sirisha P. (2019). A study on impact of electronic devices on youngsters. *The Pharma Innovation Journal*, 8(5), 283-292.

²³ Ibidem.

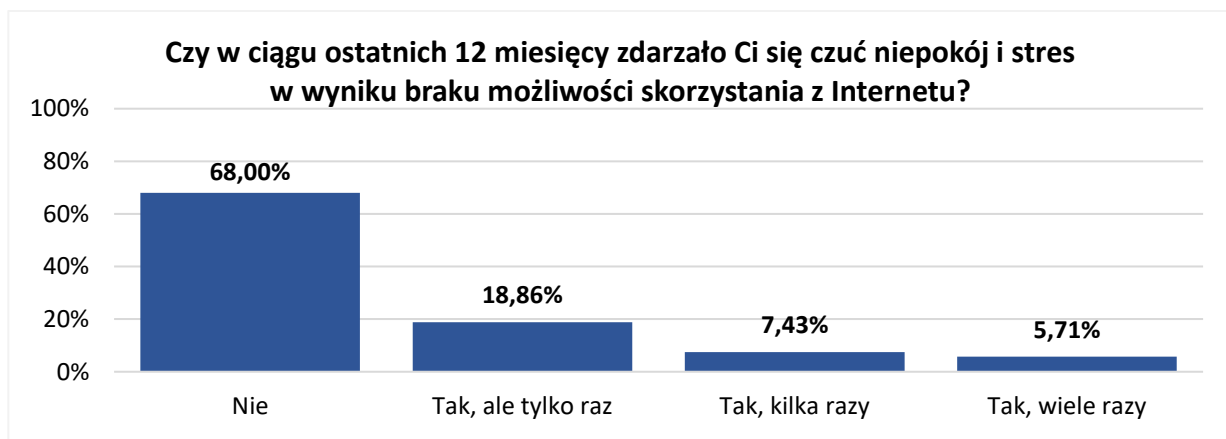
²⁴ Piechna, J. (2019). *Szkodliwe treści w Internecie. Nie akceptuję, reaguję*. Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.

²⁵ Abramczuk, K. (2019). *Doświadczane ryzyko i poczucie bezpieczeństwa w Internecie*. W: J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk (red.), *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski* (s.79-93). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Prekursorka badań w obszarze PUI Kimberly Young (1998) wyróżniła 8 objawów nałogowego korzystania z Internetu (Izdebski, Kotyśko, 2016) w tym jedno z nich to doświadczanie uczucia przygnębienia, niepokoju lub rozdrażnienia w momencie ograniczenia dostępu do Internetu²⁶. Nawiązując do powyższych doniesień zadano dzieciom i młodzieży pytanie również o takim charakterze. 5,71% uczniów wielokrotnie odczuło dyskomfort i niepokój w związku z brakiem dostępu do Internetu. 7,43% ankietowanych wskazało, że przydarzyło się to im kilkakrotnie, natomiast co piąty respondent wskazał, że odczuwał opisywane objawy jednokrotnie (18,86%). Większość uczniów natomiast nie odczuła niepokoju lub stresu w przypadku braku dostępu do sieci (68%).

Uczucie niepokoju i stresu wynikające z braku możliwości skorzystania z Internetu może być także przejawem FOMO – zjawiska definiowanego jako odczuwanie lęku pojawiającego się w momencie bycia „offline”, a więc sytuacji, w której dana osoba jest odłączona od Internetu, przy jednoczesnym odczuwaniu przymusu bycia „online” niemalże w każdej sytuacji życiowej²⁷. Z zebranych odpowiedzi wynika, iż omawiane zjawisko może dotyczyć części ankietowanych uczniów – szczególnie tych, którzy wskazali na wielokrotną częstotliwość odczuwania niepokoju i stresu w wyniku braku możliwości skorzystania z Internetu (5,71%).

Wykres 55. Częstotliwość odczuwania niepokoju względem braku możliwości skorzystania z Internetu przez uczniów

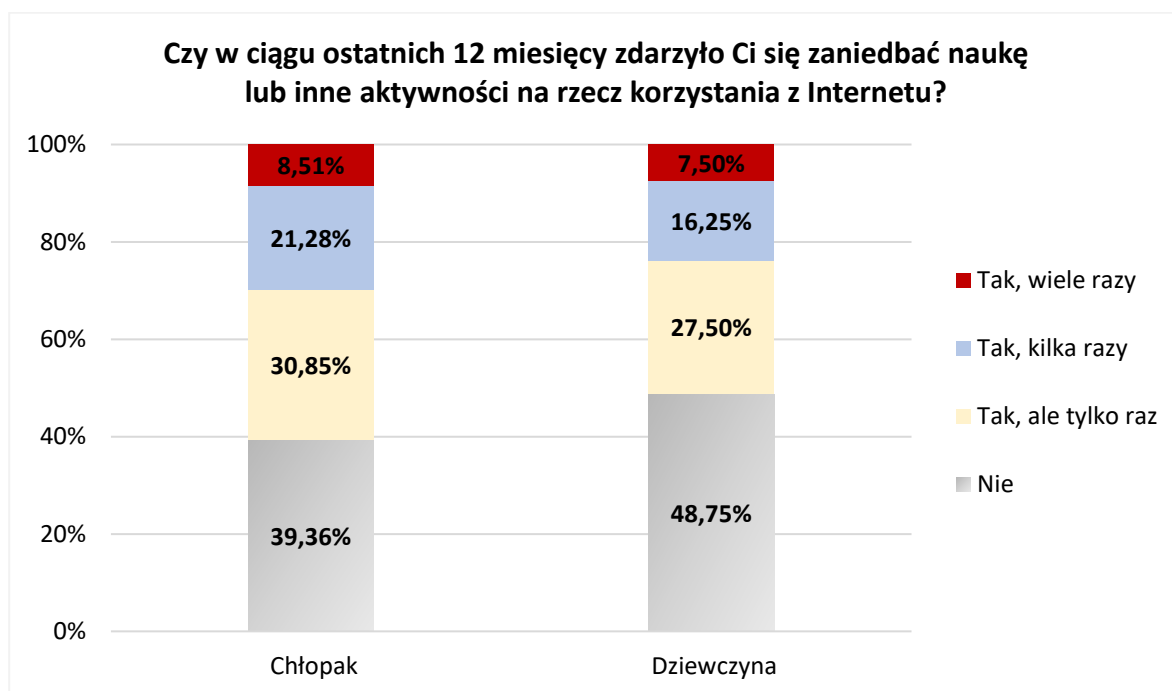
²⁶Makaruk, K., Włodarczyk, J., Skoneczna, P. (2019) *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież. Raport z badań*. Warszawa. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

²⁷Jupowicz-Ginalska A., Jasiewicz J., Kisilowska M. Baran T., Wysocki A., (2019) FOMO, Polacy, a lęk przed odłączeniem – raport z badań, Warszawa

W ciągu minionego roku zdecydowana większość uczniów przeznaczala na korzystanie z Internetu więcej czasu, niż pierwotnie zakładała (74,86%).

Uczniom zdano również pytanie odnośnie tego, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło im się zaniedbać naukę lub inne aktywności na rzecz korzystania z Internetu. Analizując te dane, uwzględniając podział na płeć, można uznać, że przyznał się do tego nieco większy odsetek chłopców – na zaniedbywanie nauki lub innych aktywności w związku z korzystaniem w sieci wskazało łącznie 60,64% uczniów płci męskiej – 21,28% respondentom zdarzało się to kilkukrotnie, a 8,51% ankietowanym wiele razy. W przypadku dziewcząt odsetek ten kształtował się na poziomie 51,25%, z czego wielokrotnie zdarzało się to 7,5% uczennic.

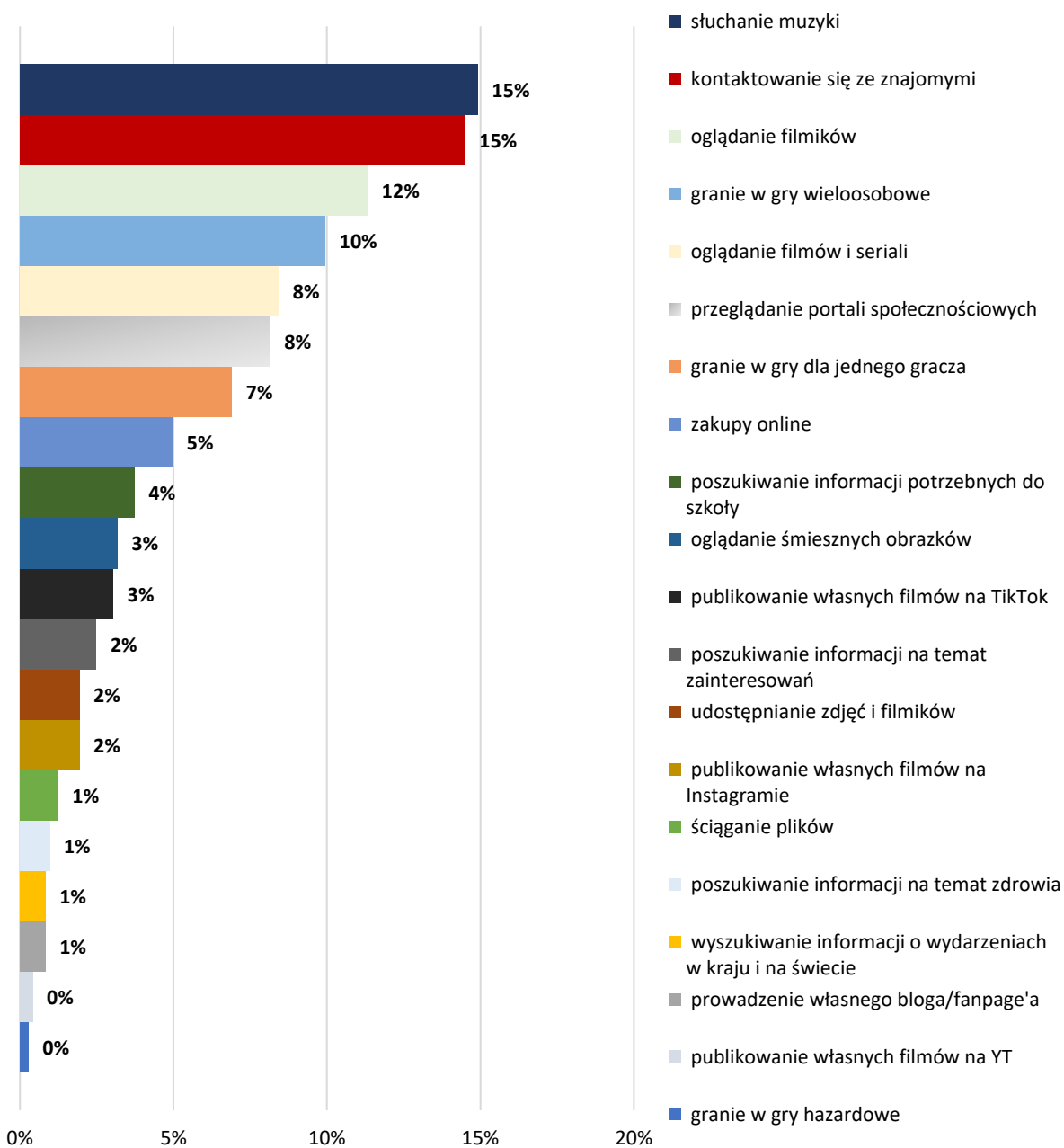

Wykres 56. Zaniedbywanie nauki/ innych aktywności na rzecz korzystania z Internetu w podziale na płeć

Ankietowani uczniowie zostali poproszeni o wskazanie jakie aktywności najczęściej są przez nich podejmowane w Internecie. Respondenci najczęściej wskazywali słuchanie muzyki i kontaktowanie się ze znajomymi (po 15%). Znaczna część wskazań dotyczyła także oglądania filmików (12%), grania w gry wieloosobowe (10%), oglądanie filmów i seriali oraz przeglądanie portali społecznościowych (kolejno po 8%).

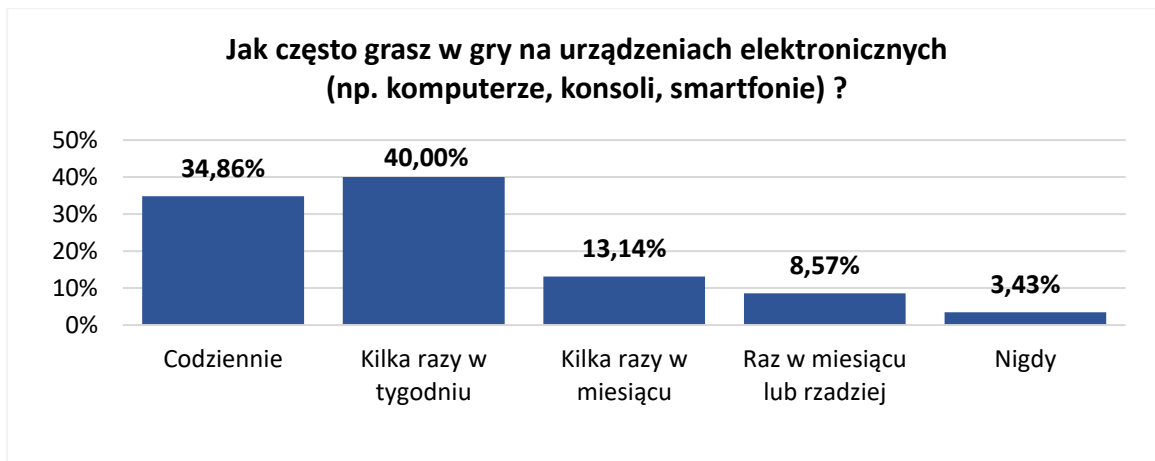

Jakie aktywności najczęściej podejmujesz w Internecie?

Wykres 57. Aktywność uczniów w Internecie

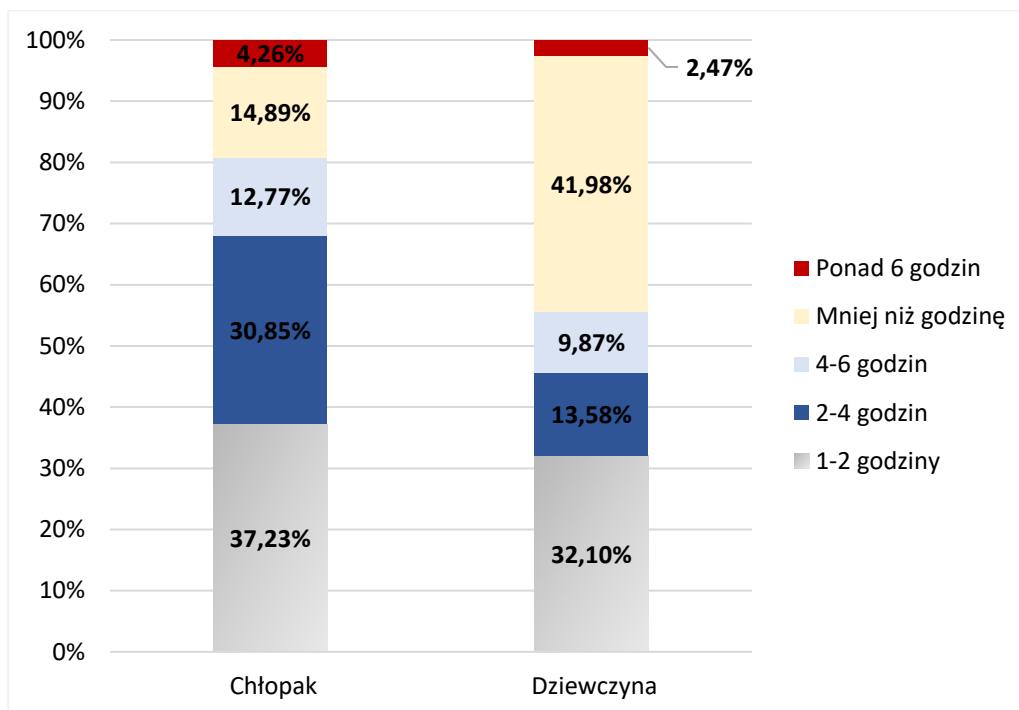
Następnie młodzi mieszkańcy Gminy zostali zapytani o częstotliwość grania w gry na urządzeniach elektronicznych (komputerze, konsoli, smartfonie itp.). Codziennie taką aktywność podejmuje co trzeci uczeń (34,85%), kilka razy w tygodniu – 40% badanych, kilka razy w miesiącu – 13,14%. Na mniejszą częstotliwość, tj. raz w miesiącu lub rzadziej wskazało 8,57% ankietowanych. Z odpowiedzi 3,43% uczniów wynika, że nie grają oni w gry na urządzeniach elektronicznych.

Wykres 58. Częstotliwość grania w gry na urządzeniach elektronicznych

Uczniowie poświęcają na to najczęściej 1-2 godziny (34,86%) lub mniej niż godzinę (27,43%). Do grania w gry na urządzeniach elektronicznych trwającym ponad 6 godzin przyznało się 3,43% badanych.

Kolejny wykres przedstawia ilość czasu poświęcaną przez uczniów na graniu w gry z podziałem na płeć. Dziewczeta najczęściej przeznaczają na to mniej niż godzinę w ciągu dnia (41,98%), z kolei do grania powyżej 6 godzin przyznało się 2,47% respondentek. Wśród odpowiedzi chłopców dominował przedział od 1 do 2 godzin (37,23%), z kolei na graniu powyżej 6 godzin wskazało 4,26% z nich.

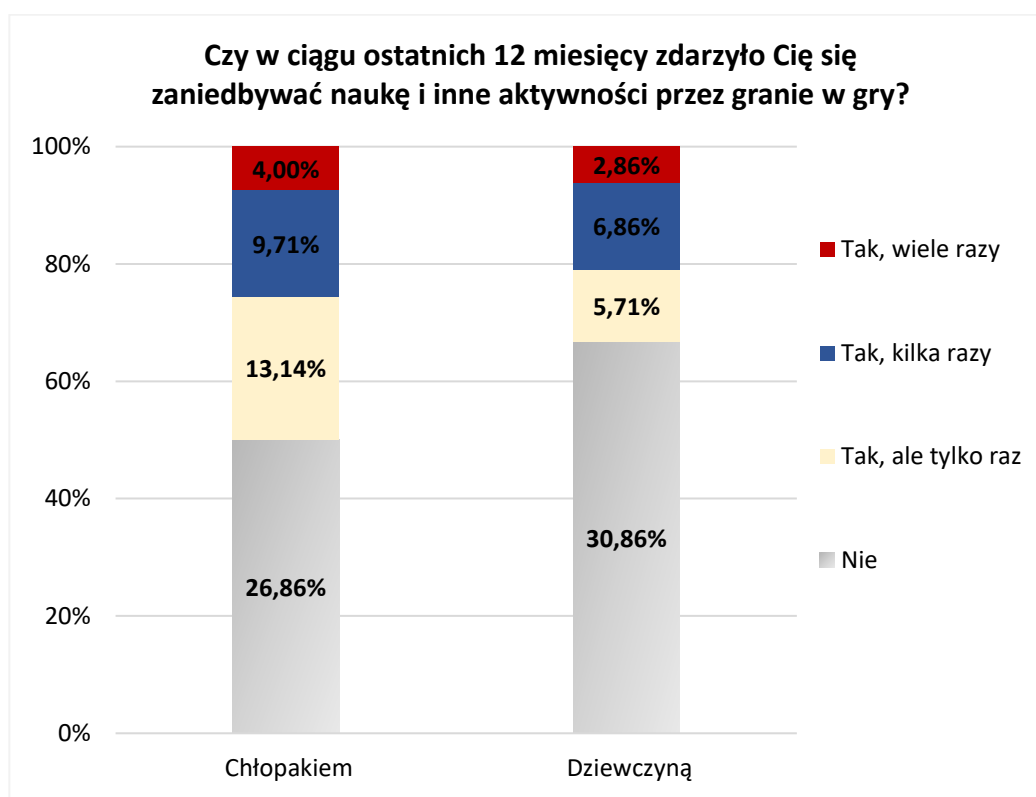

Wykres 59. Poświęcanie czasu na granie w gry na urządzeniach elektronicznych w ciągu dnia w podziale na płeć

Młodzi mieszkańcy Gminy najczęściej grają w gry na komputerze/laptopie (42,86%) lub na smartfonie (40,57%). Najchętniej wybieranym rodzajem gier są gry akcji, przygodowe i rekreacyjne, symulacje oraz gry sportowe/wyścigowe. Dominującym powodem, dla którego uczniowie grają jest zabawa – wskazało na nią 64,91% respondentów.

Uczniom zadano również pytanie odnośnie tego, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło im się zaniedbać naukę lub inne aktywności na rzecz grania w gry. Analizując te dane, uwzględniając podział na płeć, można uznać, że przyznał się do tego nieco większy odsetek chłopców – na zaniedbywanie nauki lub innych aktywności w związku z graniem w gry wskazało 73,14% uczniów, spośród których 9,71% zdarzało się to kilkakrotnie, a 4% wielokrotnie.

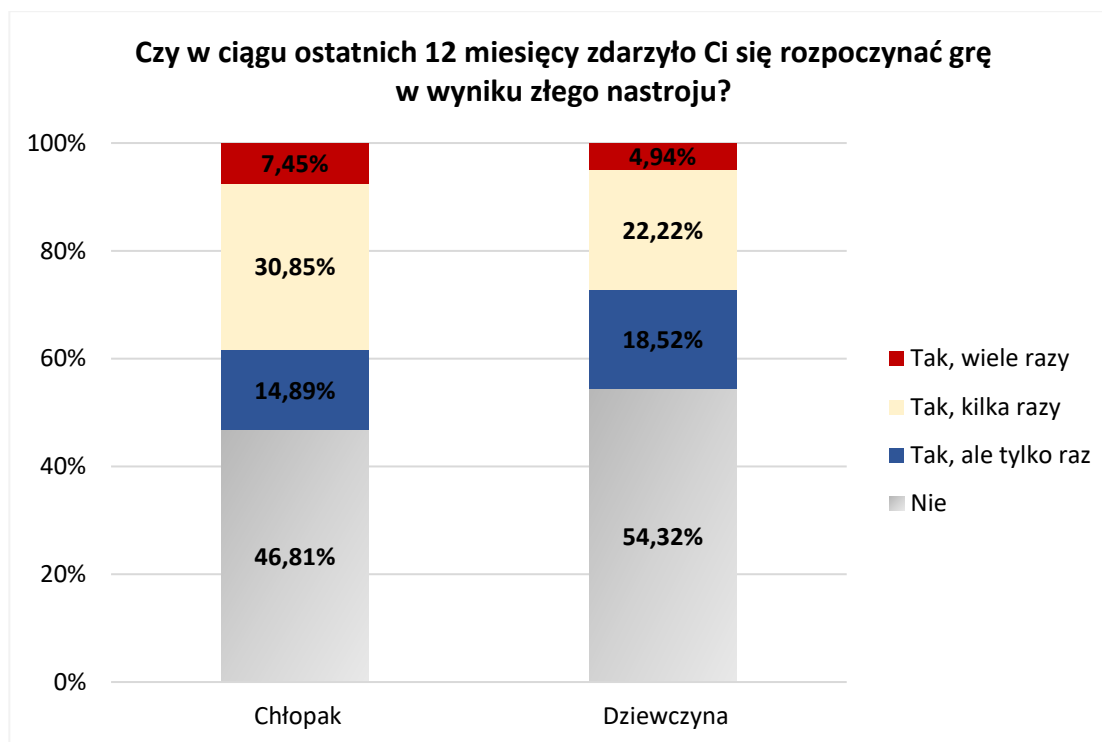
Wykres 60. Zaniedbywanie nauki i inne aktywności w powodu grania w gry

Uczniom zadano również pytanie, czy jeśli mieli zły nastrój to zdarzało się im go rekompensować graniem w gry na urządzeniu elektronicznym, co jest jednym z elementów dysocjacyjnych dzieci i młodzieży – dążenie do chwilowego zagłuszenia emocji (w szczególności tych negatywnych), skupieniem uwagi na czymś przyjemnym. Dziecko czy młodzież zdobywa wtedy nawyk zamykania się w swoim świecie, który jest bezpieczny – bez negatywnych emocji, ponieważ te mogą być zagłuszone przez taką formę rozrywki. Ponad połowa chłopców wykazało, że takie sytuacje miały miejsce (53,19%). Kilkakrotnie zdarzyło się to 30,85%

ankietowanym, natomiast wiele razy – 7,45% badanych. Blisko co druga uczennica także wskazywała na występowania takiej sytuacji (45,68%). Kilukrotnie zdarzało się to 22% dziewcząt, a wiele razy – 4,94% badanych.

Niepokojąco jest także to, że 7,60% uczniów wśród powodów, przez które najczęściej grają w gry wskazało, iż pomaga im to zapomnieć o problemach dnia codziennego.

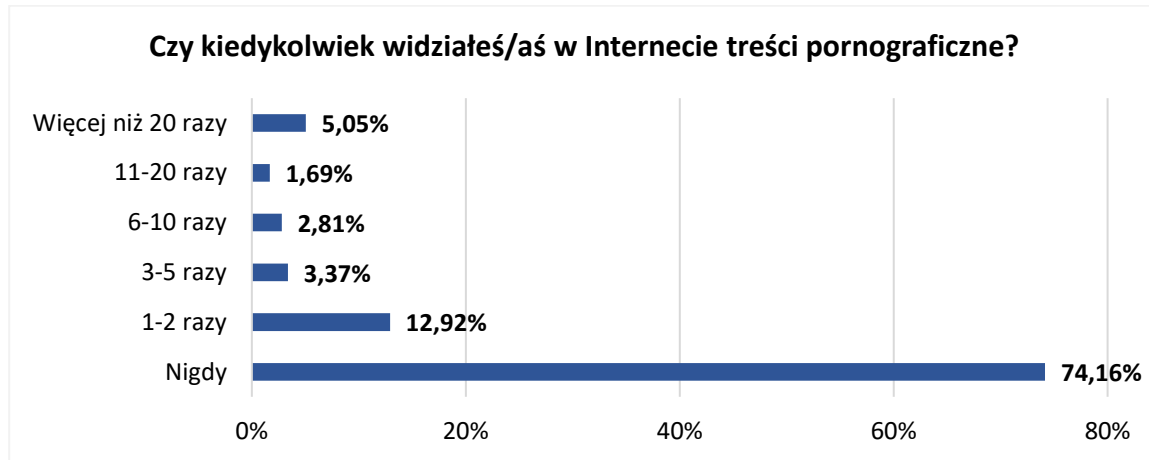
Wykres 61. Częstotliwość rozpoczynania gry na urządzeniu w wyniku złego nastroju przez uczniów z podziałem na płeć

Osoby korzystające z Internetu mogą natknąć się na wiele szkodliwych materiałów, do których przede wszystkim należą różnego rodzaju zdjęcia, filmy, artykuły lub fora internetowe zawierające elementy przemocy, pornografii, czy nawołujące do dyskryminacji innych ludzi. Kontakt z tego rodzaju treściami może mieć negatywny wpływ na psychikę, ponieważ tego typu informacje powodują napięcie, uderzają w ważne wartości dla człowieka, budzą nieprzyjemne skojarzenia. Ponadto mogą nakłaniać do krzywdzących i agresywnych zachowań oraz zaburzać rozwój psychoseksualny, szczególnie wśród dzieci i młodzieży.

W celu weryfikacji doświadczenia uczniów zamieszkujących Gminę Wierzbica ze szkodliwymi treściami w Internecie, zostali oni poproszeni o określenie, czy kiedykolwiek zetknęli się treściami pornograficznymi w sieci. Jak wynika z odpowiedzi, styczność z nimi miało

niemal 26% badanych, spośród których prawdopodobnie 5,05% ma regularny dostęp do pornografii.

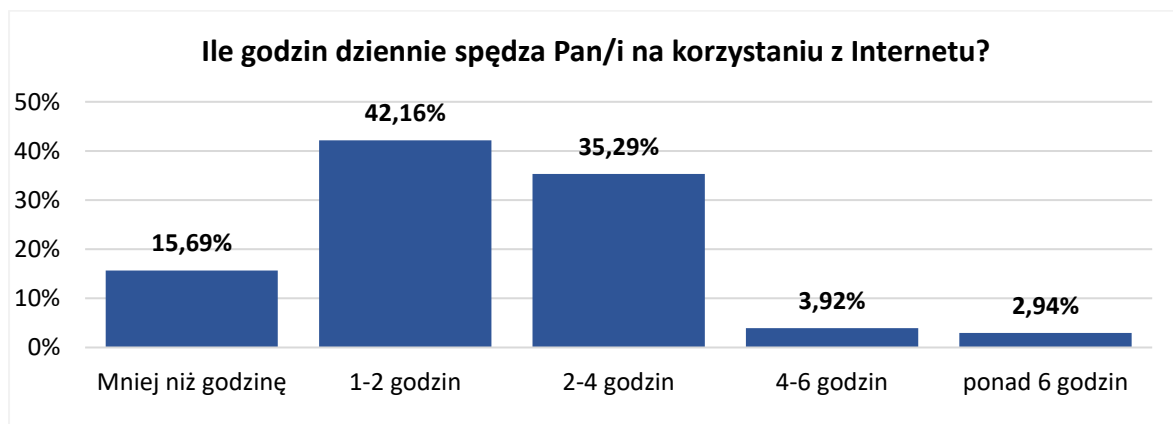

Wykres 62. Styczność z treściami pornograficznymi w sieci

5.5.3. Uzależnienie od Internetu i urządzeń elektronicznych wśród dorosłych

Dorośli mieszkańcy, podobnie jak uczniowie, zostali poproszeni o określenie czasu, jaki poświęcają w ciągu dnia na korzystanie z Internetu. Jak wynika z odpowiedzi, największa ilość respondentów przeznaczają na to od 1 do 2 godzin dziennie (42,16%) lub 2-4 godziny (35,29%). Na odpowiedź „ponad 6 godzin” wskazało blisko 3% ankietowanych.

W kontekście ilości czasu przeznaczanego na korzystaniu z Internetu, większość dorosłych mieszkańców przyznała, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło im się poświęcać na to więcej czasu niż planowali (łącznie twierdzącej odpowiedzi udzieliło 61,22% badanych). Co więcej, 16% respondentów przyznało, że w ciągu minionego roku zdarzyło im się zaniedbać pracę lub inne aktywności na rzecz korzystania z sieci.

Wykres 63. Korzystanie z Internetu przez dorosłych

Z odpowiedzi badanych wynika, że do korzystania z Internetu badani najczęściej wykorzystują smartfona (79,21%), znacznie rzadziej laptopa (15,84%).

Następnie ankietowani zostali poproszeni o wskazanie jakie aktywności najczęściej są przez nich podejmowane w Internecie. Wśród udzielonych odpowiedzi dominowały wskazania na kontaktowanie się znajomymi (21%) oraz poszukiwanie informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie (20%). Mniejsza liczba wskazań dotyczyła przeglądania portali społecznościowych, poszukiwania informacji potrzebnych do pracy (kolejno po 11%) oraz zakupów online (10%).

Uczucie niepokoju i stresu wynikające z braku możliwości skorzystania z Internetu może być także przejawem FOMO – zjawiska definiowanego jako odczuwanie lęku pojawiającego się w momencie bycia „offline”, a więc w sytuacji, w której dana osoba jest odłączona od Internetu, a odczuwa przymus bycia „online” niemalże w każdej sytuacji życiowej²⁸. W odniesieniu do uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że część respondentów doświadcza omawianego zjawiska (10%).

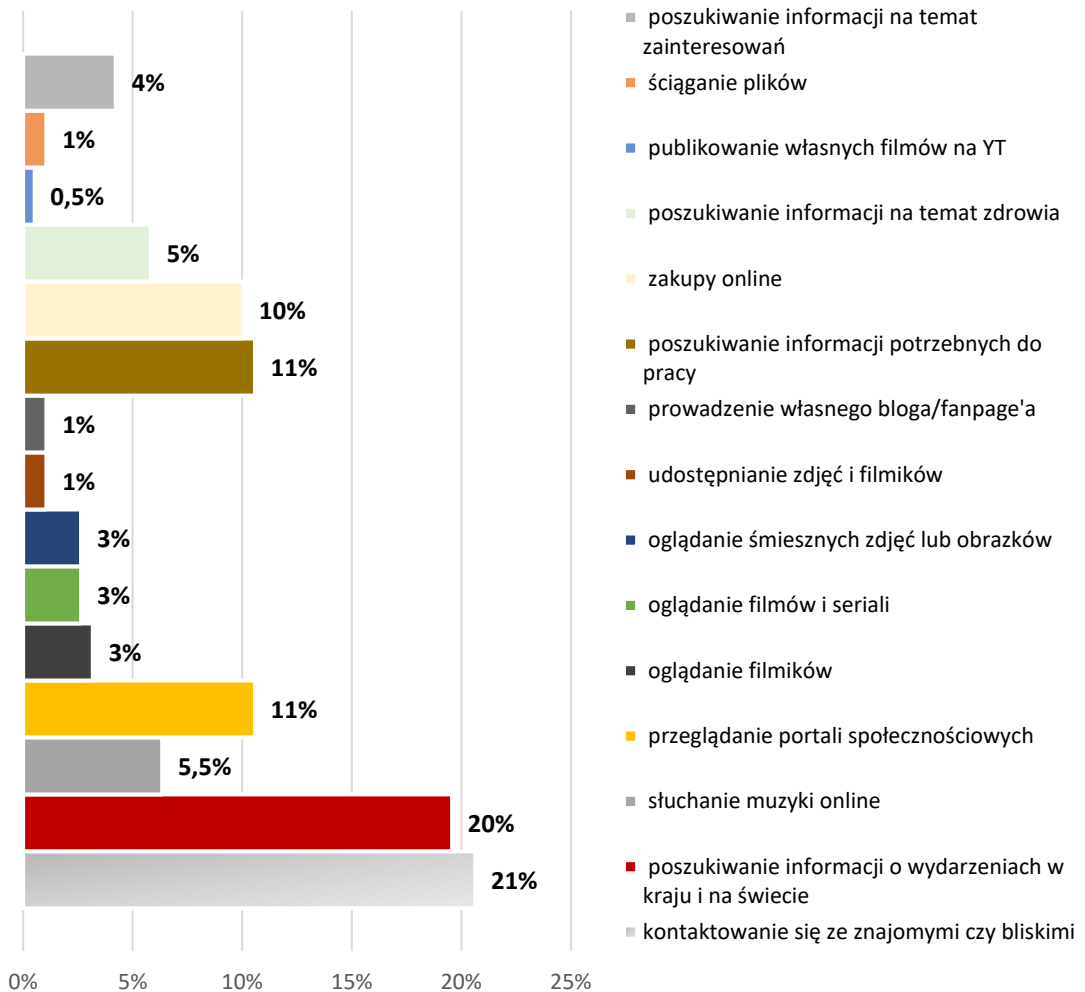
---

²⁸ Jupowicz-Ginalska A., Jasiewicz J., Kisilowska M. Baran T., Wysocki A., (2019) *FOMO, Polacy, a lęk przed odłączeniem – raport z badań*, Warszawa.

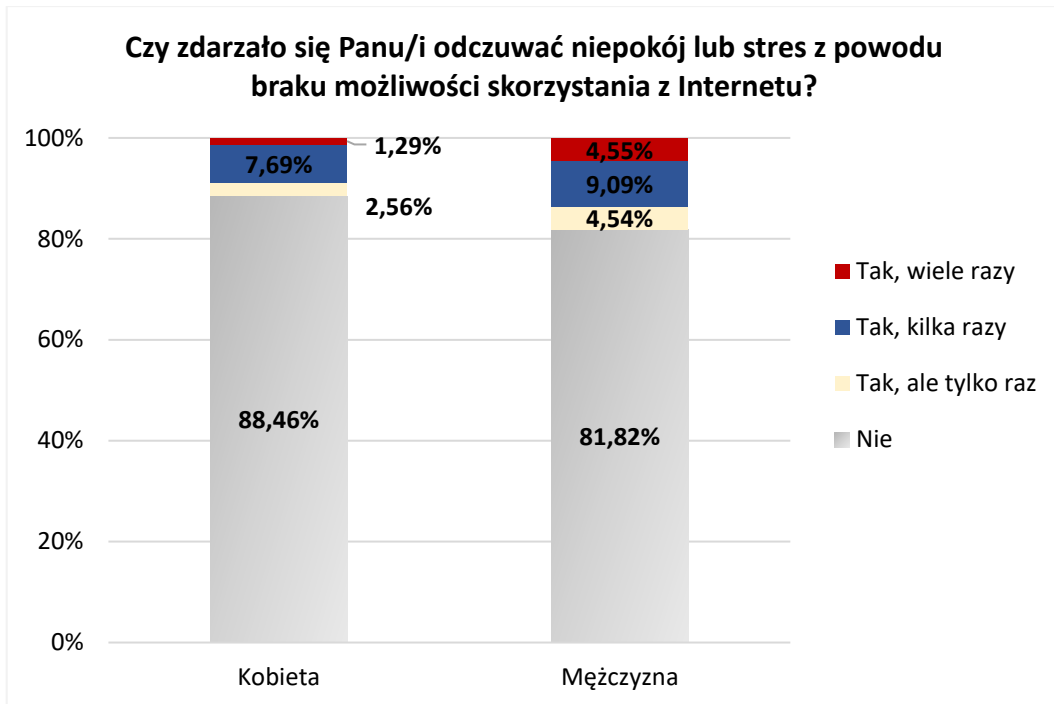

Jakie aktywności podejmuje Pan/i zazwyczaj w Internecie?

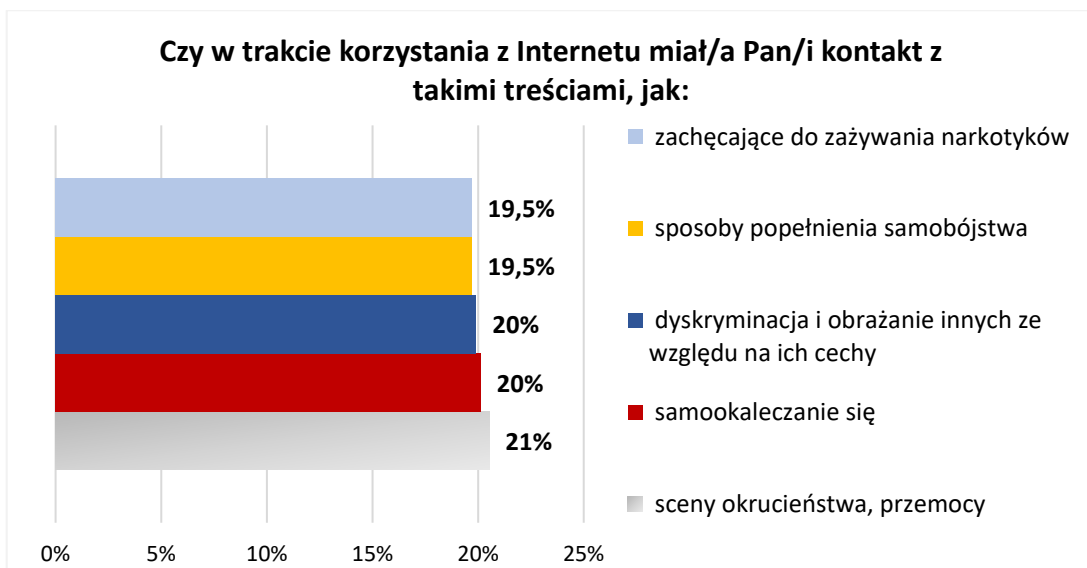
Wykres 64. Aktywność dorosłych w Internecie

Jak wynika z kolejnego zagadnienia, odczuwanie lęku lub stresu z powodu braku możliwości skorzystania z Internetu częściej występuje nieco częściej w przypadku mężczyzn. Spośród 18% ankietowanych, którzy zgodzili się z tym stwierdzeniem, 9% badanych takie odczucia towarzyszyły kilkakrotnie, a blisko 5% - wielokrotnie. W przypadku kobiet odsetek odpowiedzi w tym zakresie kształtował się na nieco niższym poziomie.

Wykres 65. Odczucie stresu lub niepokoju w wyniku braku możliwości skorzystania z Internetu

Dorośli mieszkańcy zostali poproszeni o określenie, czy kiedykolwiek zetknęli się ze szkodliwymi treściami w Internecie. Jak wynika z odpowiedzi, anketowani najczęściej mieli kontakt ze scenami okrucieństwa i przemocy (21%). Liczba wskazań dotycząca napotykania treści dotyczących samookaleczania się, dyskryminacji i obrażania innych ze względu na ich cechy, a także sposobów popełniania samobójstwa i zachęcających do zażywania narkotyków była bardzo podobna i wynosiła po około 20%.

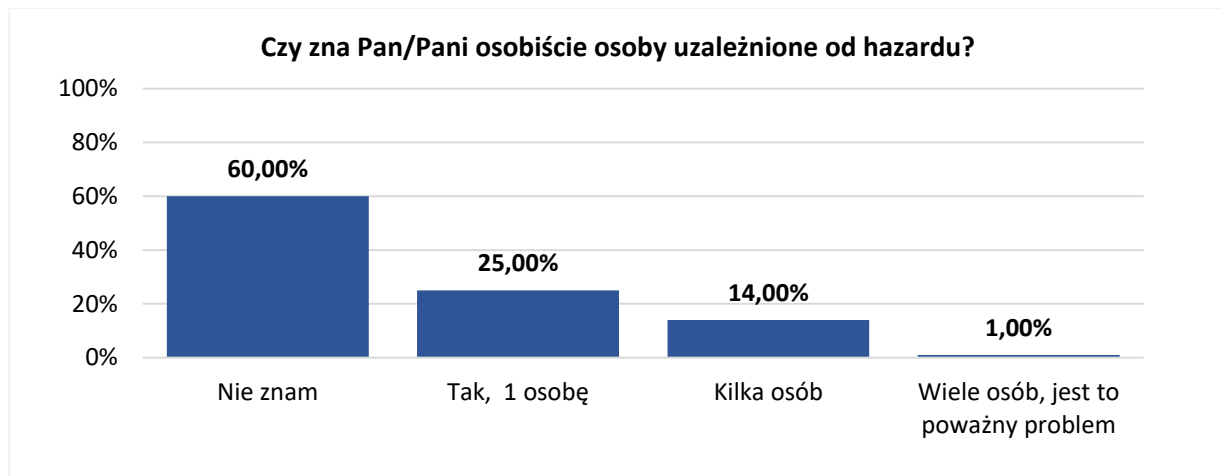

Wykres 66. Kontakt ze szkodliwymi treściami w Internecie

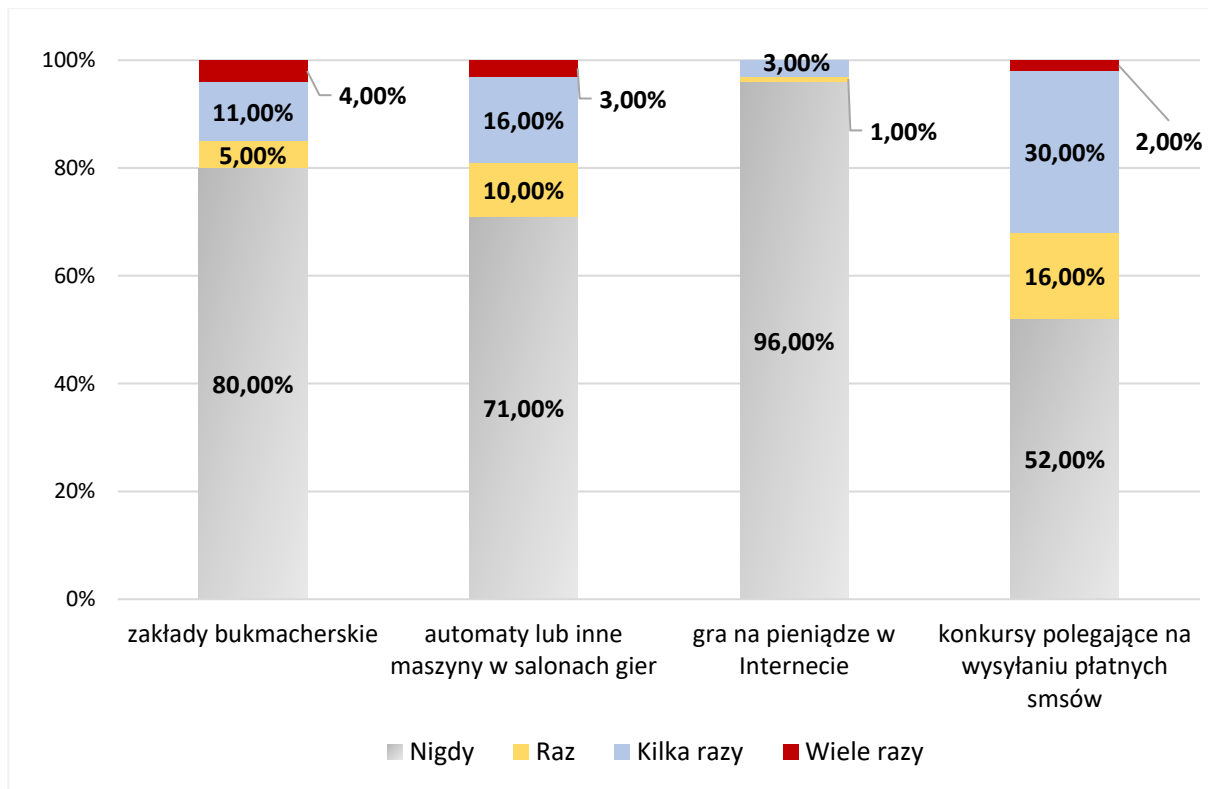
5.5.4. Hazard i inne uzależnienia behawioralne wśród dorosłych

W pierwszej kolejności badani zostali zapytani o to, czy znają osoby uzależnione od hazardu. Twierdzącej odpowiedzi udzieliło 40% mieszkańców, spośród których większość zna osobiście jedną taką osobę, 14% - kilka osób, a 1% badanych wskazało na znajomość wielu osób. Niemniej, część mieszkańców Gminy Wierzbica ma błędne przekonanie lub nie jest świadoma tego, że od hazardu można się uzależnić.

Wykres 67. Natężenie zjawiska hazardu

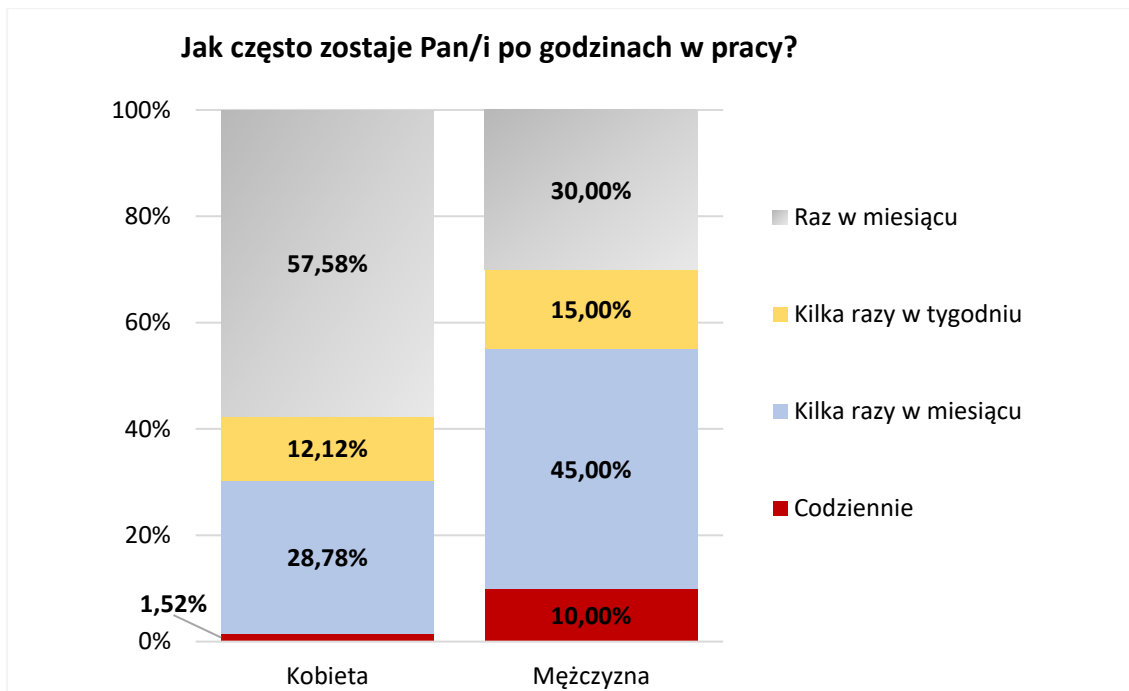
Następnie respondenci zostali zapytani o swoje osobiste doświadczenia związane z graniem w gry lub obstawianie na pieniądze. W celu analizy danych, zestawiono ze sobą wyniki dotyczące udziału dorosłych mieszkańców w poszczególnych typach gier. Najwięcej badanych brało udział w konkursach polegających na wysyłaniu płatnych smsów (łącznie 48%, spośród których 2% robiło to wielokrotnie), a także graniu na automatach lub innych maszynach w salonie gier (łącznie 29% respondentów, spośród których 16% osób grało kilkakrotnie, a 3% - wielokrotnie). Popularne są także zakłady bukmacherskie, w których 11% badanych wzięło udział kilkakrotnie, a 4% - wiele razy.

Wykres 68. Uczestnictwo w grach na pieniądze

Uzależnienie od pracy również jest jednym z uzależnień behawioralnych, wobec czego zapytano dorosłych respondentów o częstość zostawiania po godzinach w miejscu zatrudnienia. Analizując dane z podziałem na płeć można stwierdzić, że większość kobiet zostaje dłużej w pracy przynajmniej raz w miesiącu (57,58%), a blisko co trzecia – kilka razy w miesiącu. W przypadku mężczyzn, co dziesiąty ankietowany wskazał, iż wykonuje nadgodziny codziennie, natomiast 45% - kilka razy w miesiącu. Jednakże należy podkreślić, że wykonywanie nadgodzin nie zawsze związane jest z pracoholizmem, często jest spowodowane specyfiką pracy.

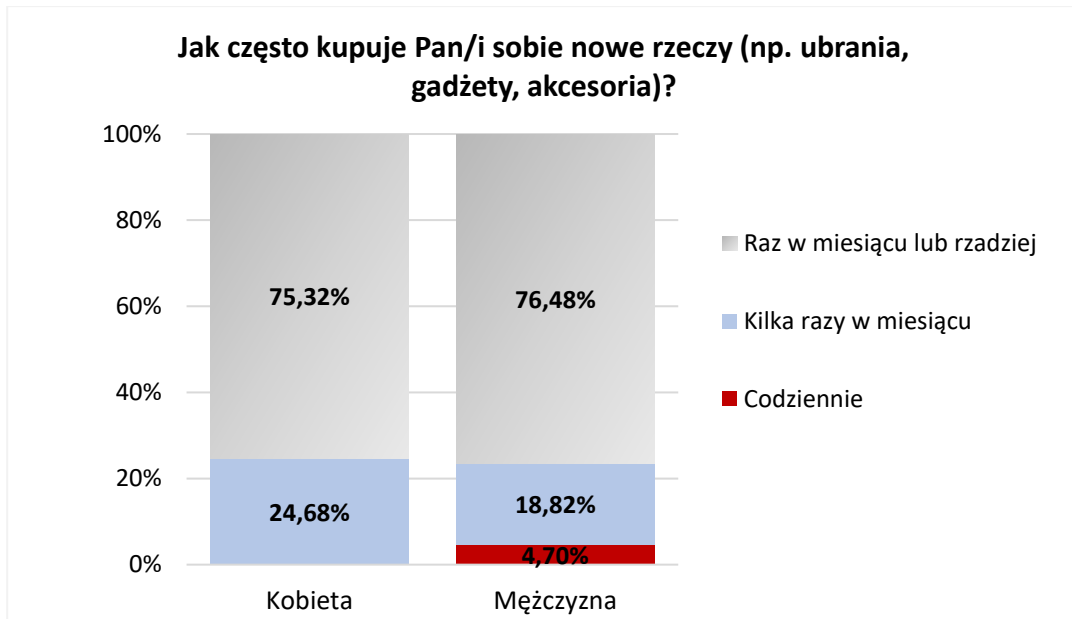
O **pracoholizmie** może natomiast świadczyć wykonywanie pracy kosztem innych czynności, ale także rodziny, snu, czy odpoczynku. Z tego względu, aby przyjrzeć się temu rodzajowi uzależnienia wśród respondentów, zostali oni zapytani o wykonywanie obowiązków zawodowych w domu, podczas weekendów lub wakacji – przyznał się tego średnio co drugi ankietowany. 24% dorosłych mieszkańców wielokrotnie wykonywało pracę kosztem wolnego czasu. Co więcej, co dziesiąty badany wskazał, że codziennie pracuje w trakcie spożywania posiłków.

Wykres 69. Pracoholizm

Zakupoholizm to kolejne z zaburzeń behawioralnych, o które zostali zapytani dorośli mieszkańcy Gminy. Objawia się on nadmiernym i kompulsywnym dokonywaniu zakupów. Szacuje się, że problem kompulsywnego kupowania dotyczy 2-16% populacji i w podobnym stopniu dotyka kobiet i mężczyzn²⁹. Ryzyko zakupoholizmu rośnie przede wszystkim na skutek możliwości dokonywania zakupów online bez wychodzenia z domu. Zapytaliśmy respondentów jak często kupują sobie nowe rzeczy (np. ubrania, gadżety itp.). Analizując zebrane wyniki pod kątem różnic między płciowymi można stwierdzić, że to mężczyźni częściej dokonują zakupów nowych przedmiotów – 4,7% badanych przyznało się do codziennego zakupu nowych rzeczy, natomiast tej odpowiedzi nie wskazała żadna z kobiet. Generalnie badani dokonują zakupów nowych przedmiotów raz w miesiącu lub rzadziej – na taką częstotliwość wskazało 75% kobiet oraz 76% mężczyzn. Większość ankietowanych w ciągu ostatniego roku nie dokonało nieprzemyślanego zakupu w wyniku złego humoru (75%). Jednakże co czwartemu respondentowi kilkakrotnie zdarzyło się jednak nabyć rzeczy, które okazały się mu niepotrzebne (24%).

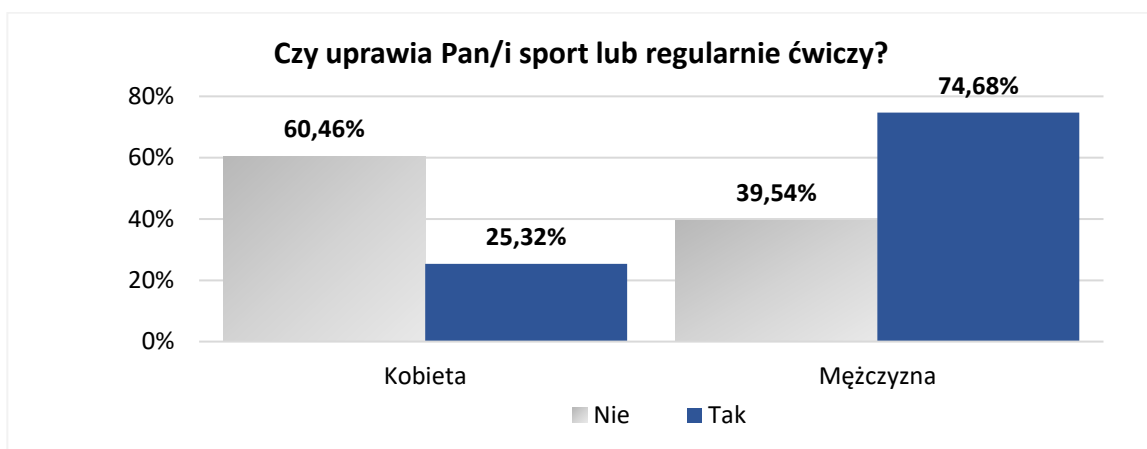
²⁹ Kucewicz K. (2014), *Gdy zakupy stają się problemem. Czy jestem uzależniony?*, wyd. Fundacja ETOH, KBPN, Warszawa

Wykres 70. Zjawisko zakupoholizmu z uwzględnieniem podziału na płeć

Ostatnia część bloku tematycznego dotyczącego uzależnień behawioralnych związana była z **kompulsywnym wykonywaniem ćwiczeń fizycznych** – inaczej **fitoreksją**. Zaburzenie to charakteryzuje się ciągłą chęcią wykonywania treningu fizycznego, czego skutkiem jest niekontrolowany i często nadmierny wysiłek fizyczny ze szkodliwymi konsekwencjami zarówno dla zdrowia fizycznego, jak i psychicznego.

W pierwszej kolejności mieszkańcy Gminy zostali zapytani o regularne uprawianie sportu. Jak wskazuje poniższy wykres, regularna aktywność fizyczna jest znacznie częściej podejmowana przez mężczyzn – blisko 75% badanych wskazało, że regularnie ćwiczy lub uprawia sport, natomiast w przypadku kobiet, twierdzącej odpowiedzi udzieliła tylko co czwarta ankietowana (25%).

Wykres 71. Uprawianie sportu z uwzględnieniem podziału na płeć

Większości badanych, którzy wskazali, że regularnie wykonują aktywność fizyczną nie zdarzyło się w ciągu minionego roku, aby ćwiczyli kilka razy w ciągu dnia (82%), nie zaniebdywali także pracy lub obowiązków w wyniku poświęcania czasu na ćwiczenia sportowe (94%), natomiast co czwarty respondent odczuwał wyrzuty sumienia gdy zdarzyło mu się nie wykonywać aktywności sportowej (27,45%). Główną motywacją do wykonywania ćwiczeń stanowi dla respondentów chęć bycia zdrowym i posiadanie lepszej kondycji, a także chęć poprawy swojego wyglądu. Otrzymane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że wśród mieszkańców Gminy nie występuje zjawisko fitoreksji. Niepokojące jest natomiast to, że stosunkowo niewielka część badanych kobiet docenia korzyści płynące ze zdrowego stylu życia i uprawiania sportu.

5.6. Przemoc

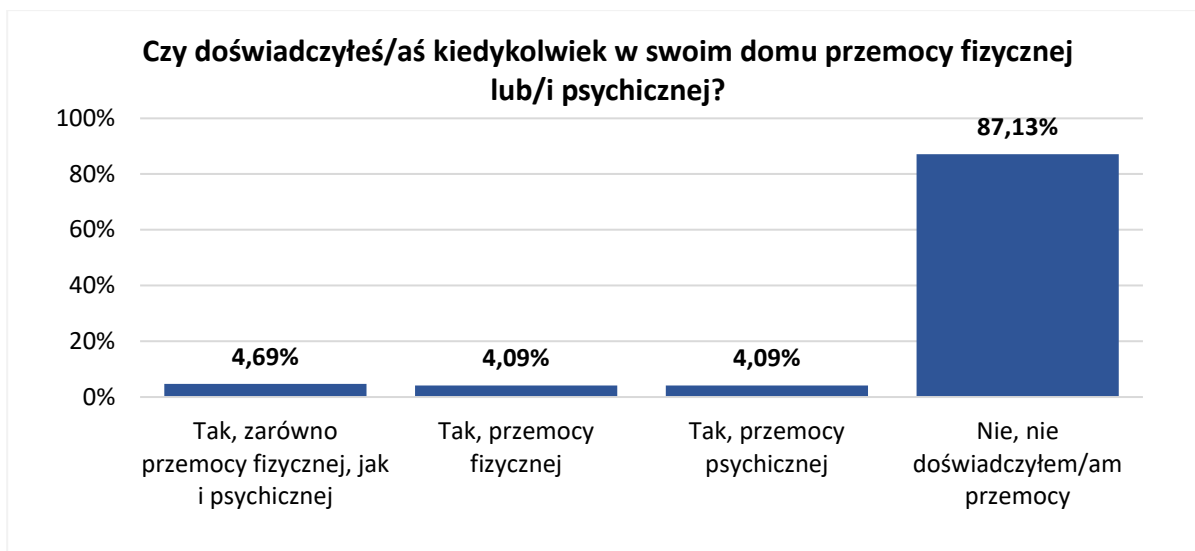
5.6.1. Przemoc domowa – doświadczenia uczniów

Przemoc w stosunku do dzieci ma bardzo poważne konsekwencje już nie wspominając o fizycznych takich jak obrażenia i kalectwo w przypadku przemocy fizycznej, ale znacznie bardziej oddalone w czasie konsekwencji dla zdrowia fizycznego, psychicznego młodego człowieka oraz jego poczucia bezpieczeństwa³⁰. Wyniki badań wskazują, że prawie co drugi Polak zna osobiście rodzinę, w której dochodzi do przemocy w stosunku do dzieci: co czwarty zna rodzinę, gdzie stosowana jest przemoc psychiczna i podobnie co czwarty rodzinę, w której pojawia się przemoc psychiczna³¹.

Spośród przebadanych uczniów 87,13% nigdy nie doświadczyło przemocy fizycznej i/lub psychicznej w domu. Kolejno po 4,09% z pytanych osób zadeklarowało doświadczanie przemocy fizycznej lub psychicznej w swoim domu. Z kolei 4,69% ankietowanych zadeklarowało doświadczanie zarówno przemocy fizycznej, jak i psychicznej.

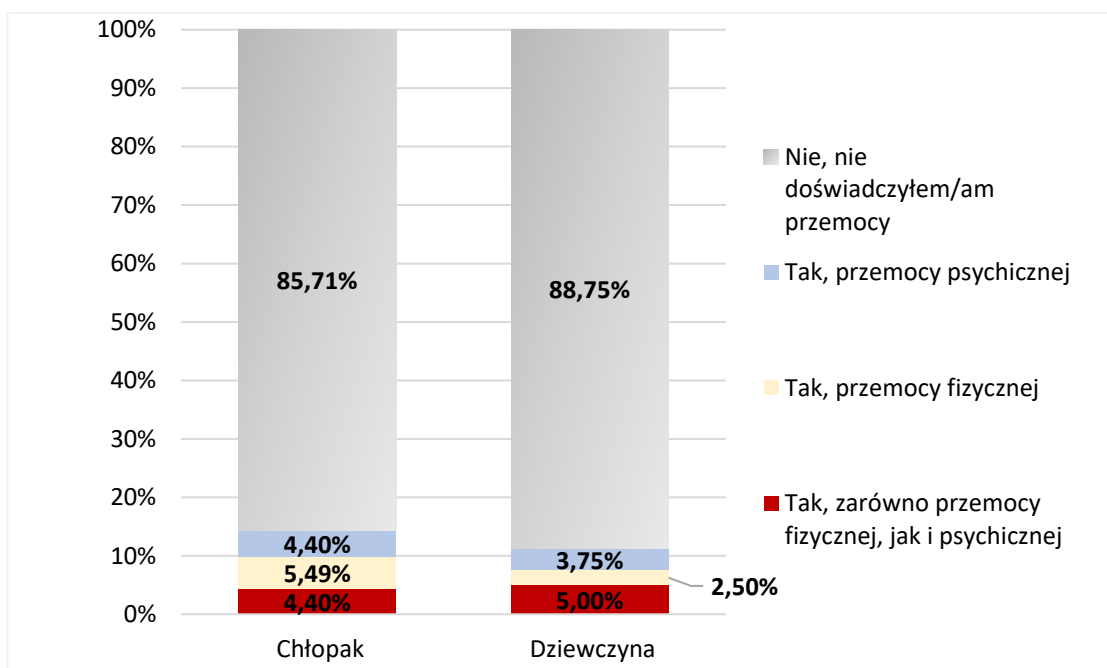
³⁰Włodarczyk, J. (2017). Przemoc wobec dzieci. Dziecko Krzywdzone. *Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 192-213. Dzieci się liczą. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

³¹Miedzik, M., Godlewska-Szurkowska, J. (2014). *Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców. Raport cząstkowy. Wyniki badań PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Wykres 72. Doświadczenie przemocy w domu uczniów

Zarówno doświadczenie przemocy psychicznej, jak i fizycznej wskazało nieznacznie więcej chłopców. Konsekwentnie, doświadczenie przemocy było częstsze w przypadku chłopców – różnica wynosiła 3,04 pp.

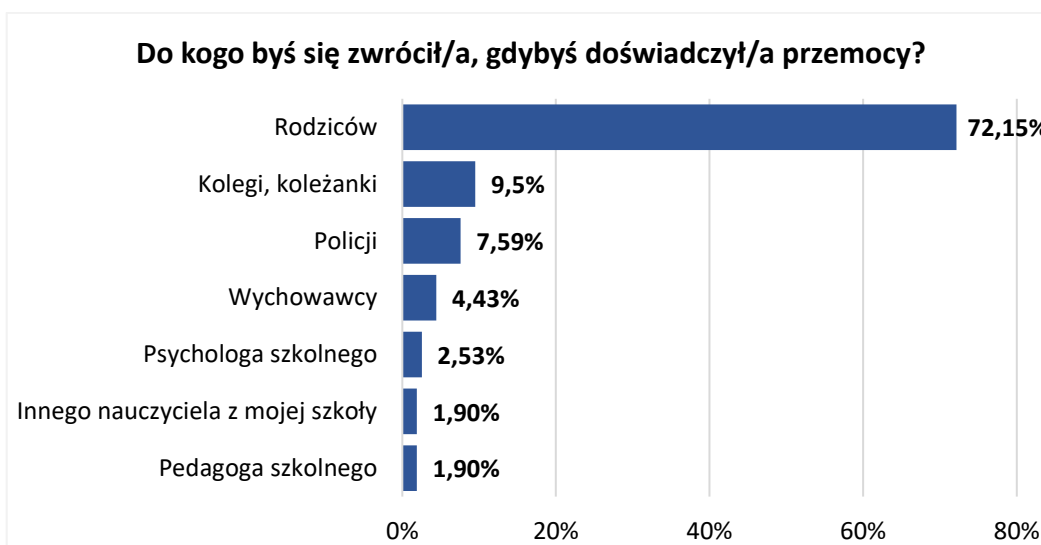
Wykres 73. Doświadczenie przemocy psychicznej i fizycznej kiedykolwiek w domu w zależności od płci

Jak wynika z odpowiedzi uczniów, rodzice blisko połowy z nich stosują różnego rodzaju kary. Z kolei respondenci, których rodzice używają względem nich różnorodnych kar, największy odsetek odpowiedzi padł na różnego rodzaju zakazy (41%). Znacznie mniej odpowiedzi dotyczyło obrażania się (4%). Kolejno po 3% wskazań padło na szantaż oraz bicie. Uczniowie wymienili także poniżanie/wyzwiska (2%), a także groźby i popychanie (po 1%).

Wykres 74. Stosowanie kar przez rodziców uczniów

Wśród wszystkich możliwych sposobów reagowania na doświadczenie przemocy przez uczniów, najczęściej występującą odpowiedzią było zwrócenie się do rodziców (72,15%). Następnie badani wskazywali kolejno: zwrócenie się koleżanki lub kolegi (9,5%) oraz Policji (7,59%). Niepokojące jest to, że zaledwie 4,43% uczniów zgłosiłoby problem doświadczania przemocy wychowawcy, a jeszcze mniejszy odsetek zwróciłby się z tym problemem do innego nauczyciela ze swojej szkoły lub pedagoga szkolnego (po 1,9% odpowiedzi).

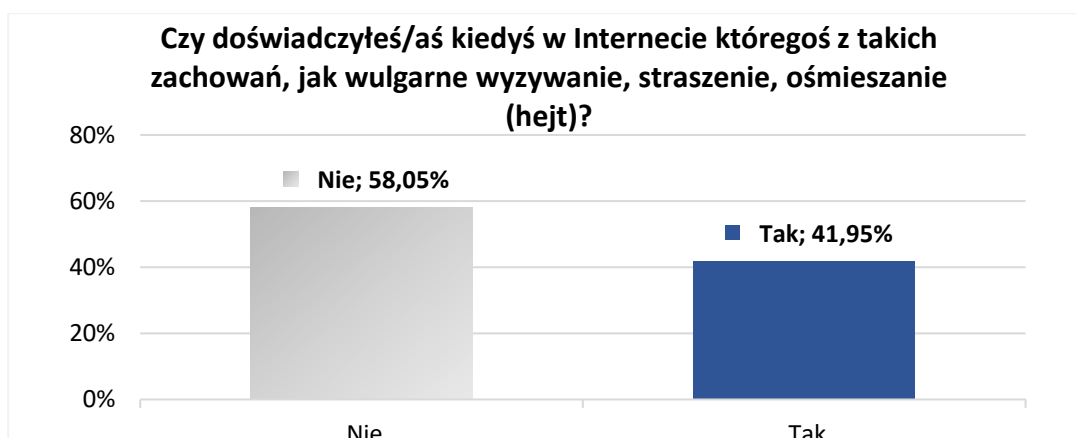
Wykres 75. Zwrócenie się po pomoc w przypadku doświadczania przemocy

5.6.2. Przemoc rówieśnicza i cyberprzemoc – uczniowie szkół

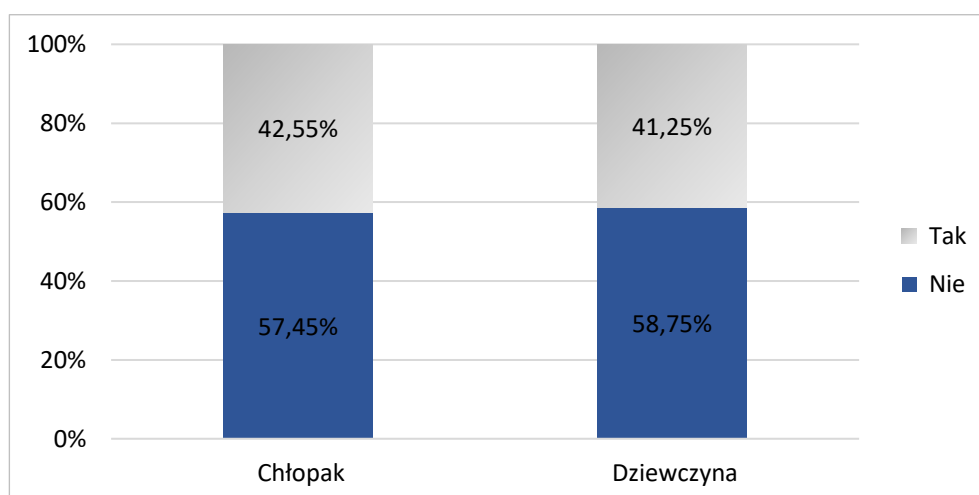
Cyberprzemoc, inaczej cyberbullying w przypadku dzieci i młodzieży stanowi jeden z najczęstszych rodzajów przemocy rówieśniczej. Stanowi ona jedno z najpoważniejszych zagrożeń, z którymi mogą mieć kontakt dzieci i młodzież. Cyberprzemoc ma najczęściej formę słowną i przybiera postać hejtu, polegającego na umieszczaniu krzywdzących komentarzy, obrazków, filmu lub udostępniania ośmieszających treści.

Poniższy wykres przedstawia doświadczenia uczniów Gminy Wierzbica z tym zjawiskiem. Jak wynika z odpowiedzi, hejtu kiedykolwiek doświadczyło 41,95% ankietowanych.

Wykres 76. Doświadczenie cyberprzemocy przez uczniów

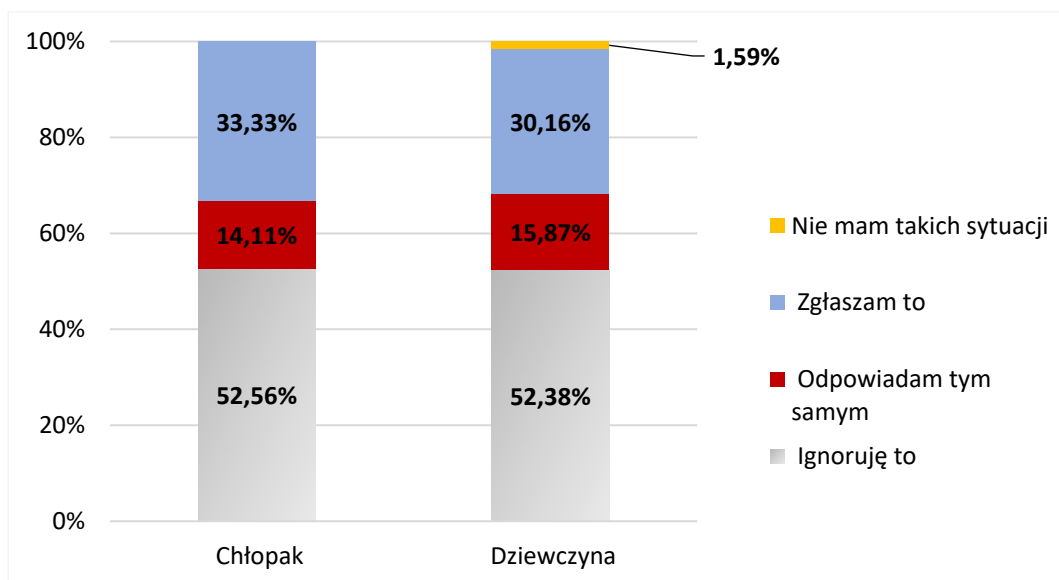
Analizując zjawisko doświadczenia cyberprzemocy w postaci hejtu w zależności od płci można stwierdzić, iż nieco częściej doświadczali go chłopcy – twierdzącej odpowiedzi udzieliło 42,55% ankietowanych uczniów, a więc o 1,3 pp. więcej od dziewcząt.

Wykres 77. Doświadczenie cyberprzemocy w postaci hejtu w zależności od płci

W celu pogłębienia analizy zjawiska doświadczania przez uczniów tego rodzaju cyberprzemocy, ankietowani zostali zapytani w jaki sposób reagują w przypadku doświadczenia jej. Najczęstszą reakcją zarówno w przypadku dziewcząt i chłopców jest ignorowanie takiego zachowania – na taką odpowiedź wskazała większość badanych. Chłopcy stosunkowo częściej zgłaszają ten problem komuś innemu, (z kolei dziewczęta nieco częściej odpowiadają w ten sam sposób).

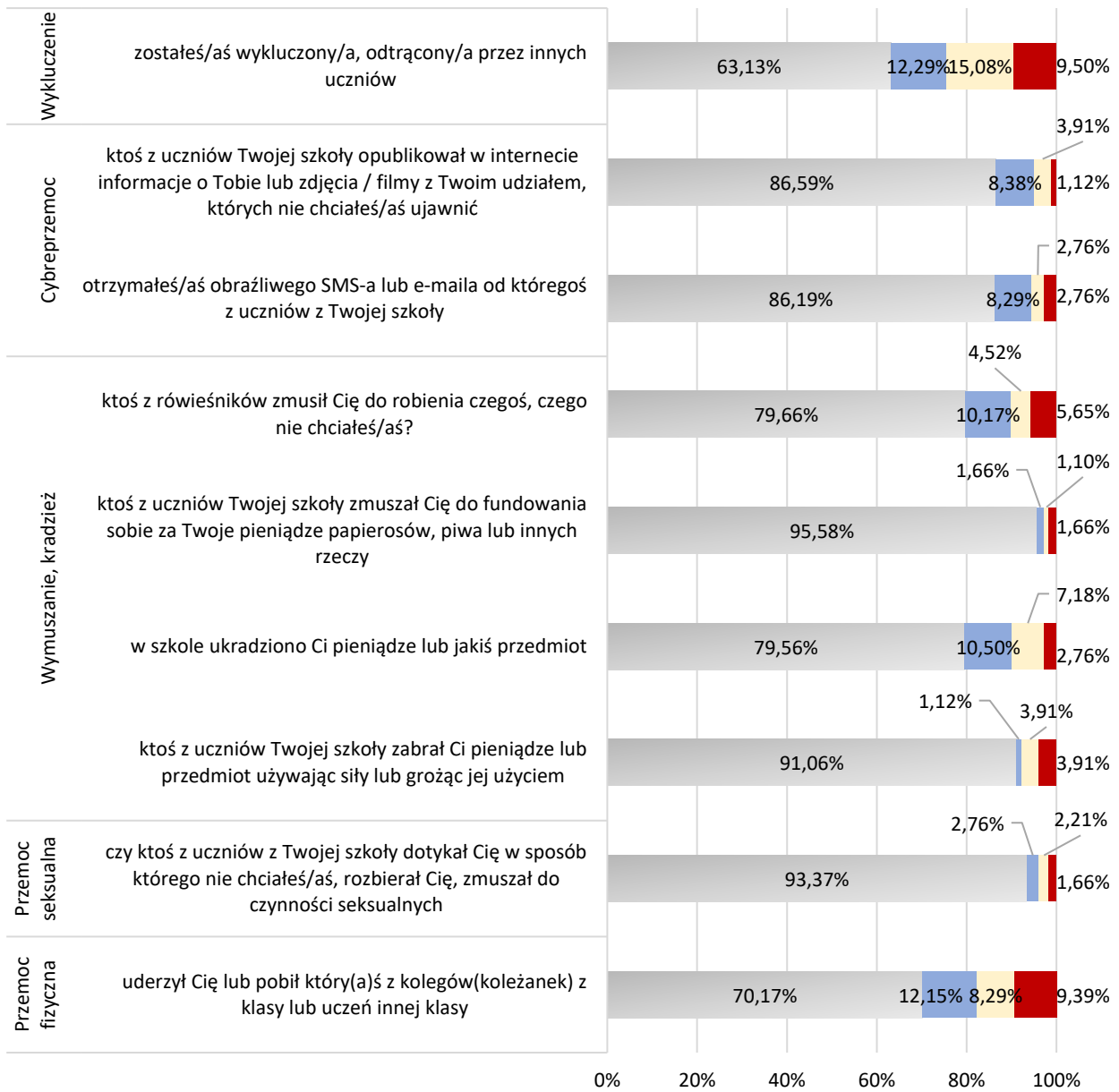

Wykres 78. Reakcja na doświadczenie hejtu w zależności od płci

Najczęstszym rodzajem przemocy poza domem, której doświadczyli i wskazali, że zdarzyło się to wielokrotnie stanowiło wykluczenie (9,5%), ten rodzaj przemocy został też najczęściej wskazywany jako doświadczany kilkakrotnie (15,08%). W drugiej kolejności jako wielokrotnie doświadczana okazało się przemoc fizyczna – z taką częstotliwością doznało jej 9,39% ankietowanych. Blisko co piąty uczeń wskazał, że został okradziony ze środków finansowych lub jakiegoś przedmiotu (łącznie 20,44%). Najrzadziej wskazanym incydentem poza domem było napastowanie seksualne – na brak jej doświadczenia wskazało 93,37%, a także zmuszanie do fundowania używek (95,58%).

■ Nie ■ Tak, ale tylko raz ■ Tak, kilka razy ■ Tak, wiele razy

Wykres 79. Najczęściej występuje zdarzenia wskazane przez uczniów w ciągu ostatniego roku

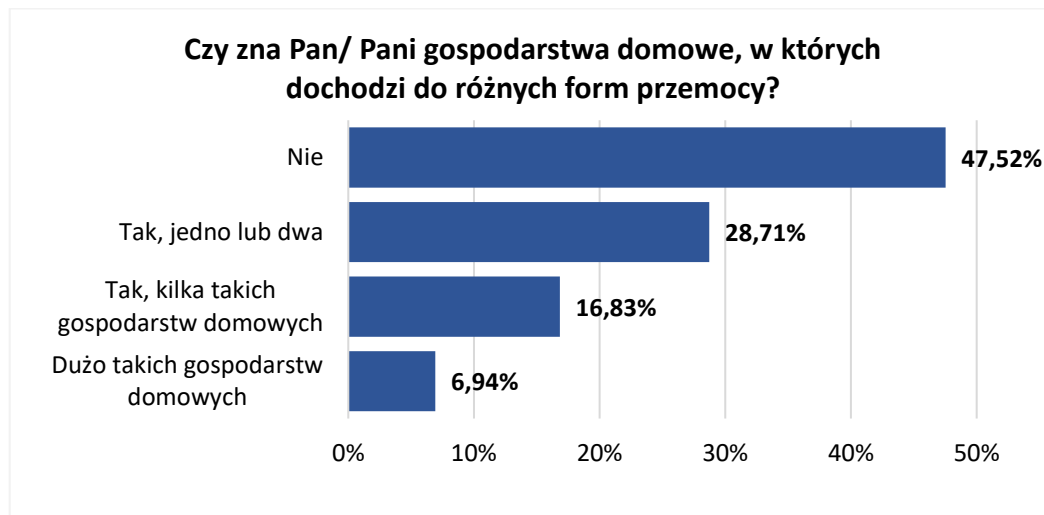

5.6.3. Problem przemocy w opinii dorosłych mieszkańców

Skala zjawiska przemocy, zwłaszcza tej w rodzinie, jest niezwykle trudna do oszacowania, ponieważ zachodzi w zamkniętym środowisku. Składa się na to wiele przyczyn, wśród których są: brak udziału osób trzecich, opór i obawy ofiar przed wyjawieniem sytuacji na zewnątrz, czy też obawy przed rozpadem rodziny. Problem ten jest niestety powszechny i występuje w każdym kraju, a prowadzone na ten temat badania potwierdzają, że nigdzie nie udało się zupełnie wyeliminować tego problemu.

W tej części ankiety mieszkańcom zostały zadane pytania dotyczące zjawiska przemocy. Pierwsze z nich odnosiło się do występowania przemocy wśród osób, które ankietowani znają osobiście.

Okazuje się, że ponad połowa ankietowanych, tj. 52,48% zna gospodarstwa domowe, w których dochodzi do różnych form przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej lub ekonomicznej). Blisko 29% badanych zna jeden lub dwa domy, w których dochodzi do przemocy, niemal 17% ankietowanych wskazało znajomość kilku, natomiast odpowiedzi prawie 7% mieszkańców wskazują na znajomość wielu takich gospodarstw domowych. Jak widać z zaprezentowanych danych, zjawisko przemocy występuje w znacznym natężeniu na terenie Gminy Wierzbica, co dodatkowo potwierdzają odpowiedzi ponad połowy badanych, którzy uznali, że osobiście zna osoby doznające przemocy fizycznej lub psychicznej (52%).

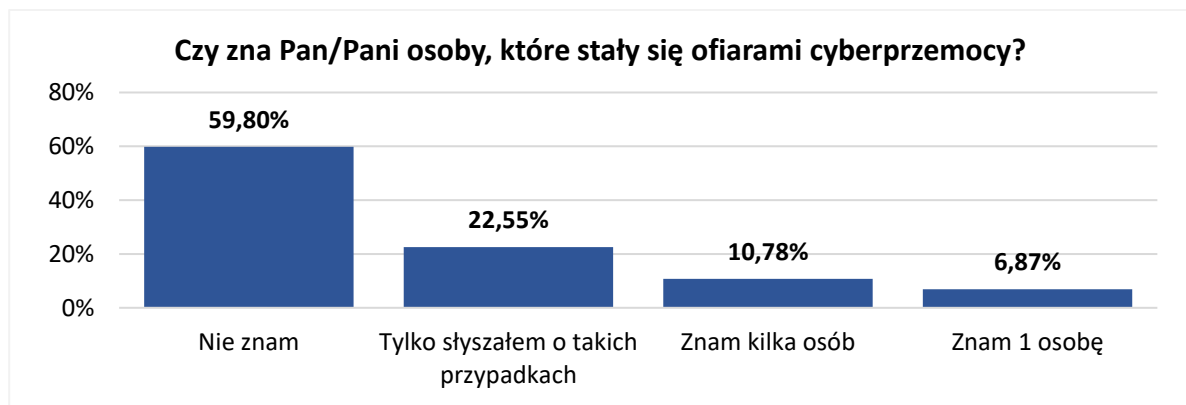

Wykres 80. Znajomość rodzin dotkniętych zjawiskiem przemocy

Następnie ankietowanym zostały zadane pytania uszczegóławiające, mające na celu rozpoznanie pewnego wzorca występującego zjawiska przemocy domowej na terenie Gminy Wierzbica. Mieszkańcy zostali zapytani o to, jaki rodzaj przemocy jest w ich opinii najczęściej stosowany i kto jej doświadcza. **Według respondentów najczęstszym rodzajem przemocy jest przemoc psychiczna (69%),** w dalszej kolejności fizyczna (25%) oraz ekonomiczna (6%). Osobami, które najczęściej doświadczają przemocy to w opinii ankietowanych **kobiety (68,63%),** jednakże co siódmy badany stwierdził, że problem ten równie często dotyka obie płcie (13,73%).

Dorośli mieszkańcy Gminy zostali także zapytani o znajomość osób, których dotknął problem cyberprzemocy. Twierdzącej odpowiedzi udzieliło 40,2% badanych, spośród których 22,55% słyszało o takich przypadkach, 10,78% zna kilka takich osób, a blisko 7% wskazało na znajomość jednej osoby będącej ofiarą tego typu przemocy.

Wykres 81. Problem cyberprzemocy

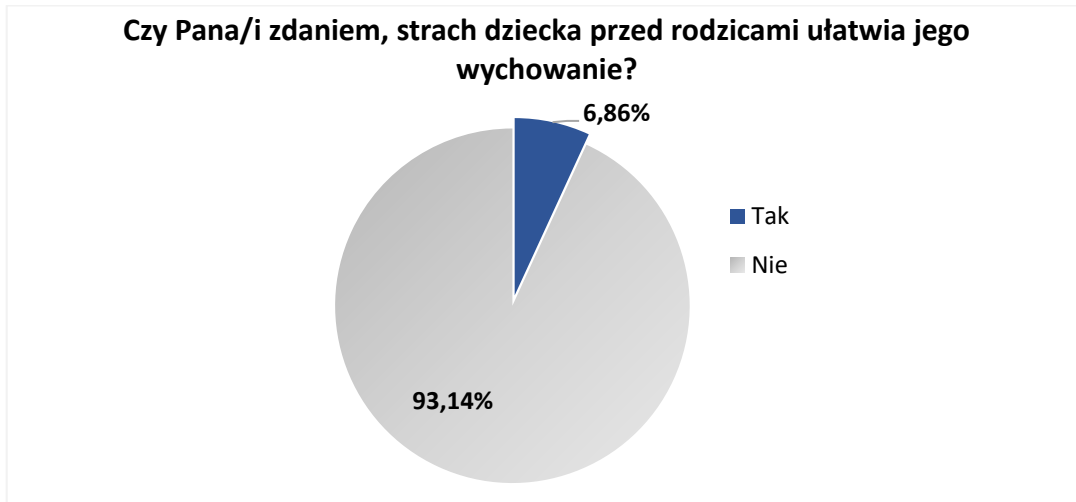
Przemoc wobec dzieci to zjawisko bardzo dobrze znane we wszystkich kręgach kulturowych. Przez wieki było ono bagatelizowane, czasem nawet uważane za pewnego rodzaju „ochronę” dziecka przed demoralizacją, wykojeniem i zejściem na złą drogę. Dopiero w XIX w. zajęto się badaniem wpływu stosowania przemocy wobec dzieci. Prawdziwa i zasadnicza zmiana stosunku rodziców do dzieci i w konsekwencji społeczeństwa dorosłych w stosunku do dzieci dokonała się głównie dzięki rozwojowi psychologii, a przede wszystkim dzięki odkryciom Z. Freuda.

Dziś już wiemy doskonale, że przemoc może prowadzić do wewnętrznej destrukcji i może być przyczyną wielu groźnych następstw. Dlatego tak ważna jest edukacja w zakresie agresji i przemocy, zarówno wśród ludzi dorosłych, jak i młodzieży oraz dzieci, które kształtują nowe pokolenie.

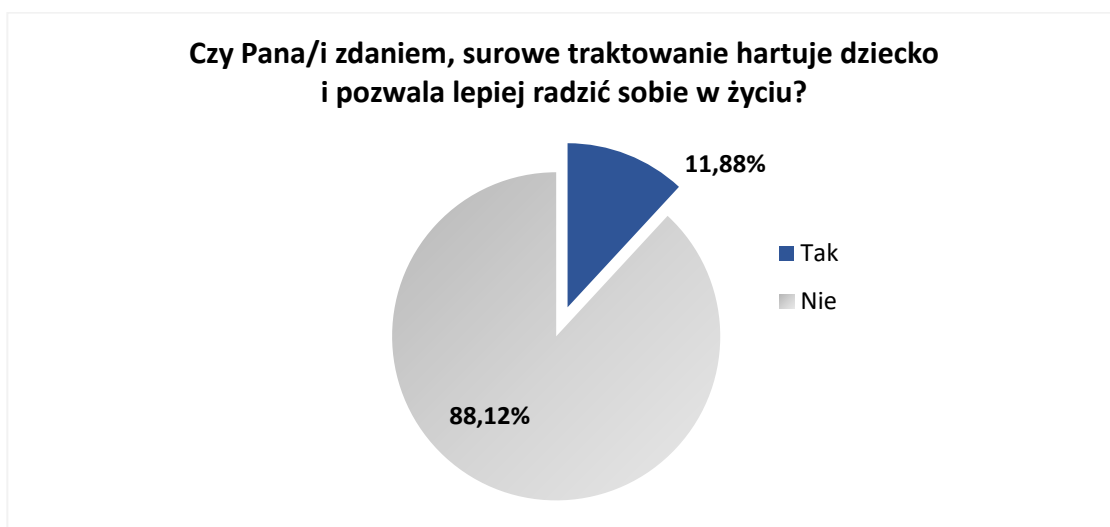
W części ankiety dotyczącej przemocy umieszczono kilka pytań dotyczących negatywnych zachowań wobec najmłodszych. Jeszcze do niedawno uważano, że strach przed rodzicami ułatwia wychowywanie dzieci. Obecnie pomimo ogólnej zmiany trendów, nadal można spotkać osoby, które myślą w ten sposób. Mieszkańcom Gminy Wierzbica zadane zostały pytania, które pozwoliły poznać ich poglądy dotyczące tej właśnie kwestii.

W opinii 93,14% badanych strach dziecka nie ułatwia rodzicom jego wychowania. Odmienne zdanie posiadało blisko 7% respondentów.

Wykres 82. Wpływ strachu dziecka przed rodzicami na jego wychowanie

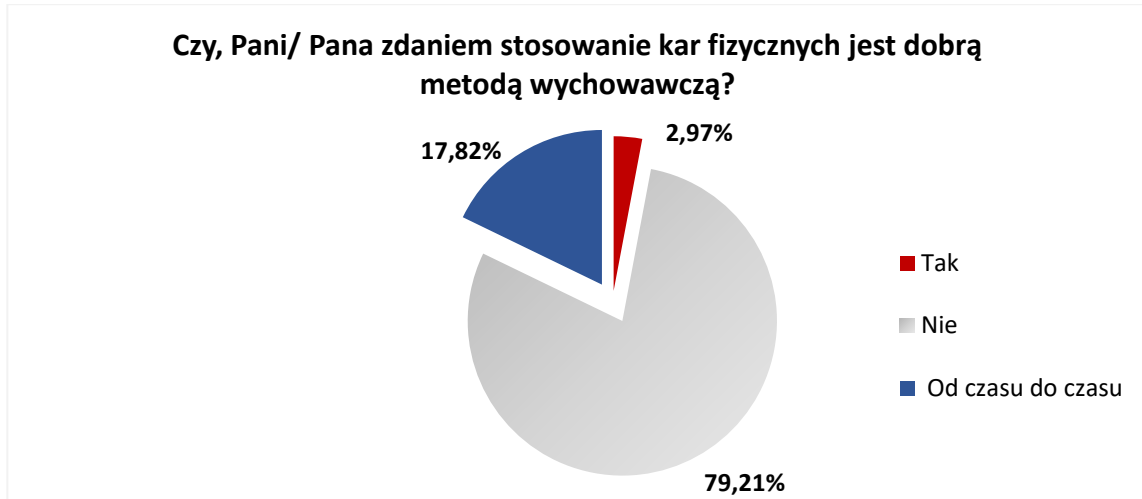
Wyniki badań wskazują także, że 88,12% badanych nie uważa, aby surowe wychowywanie dzieci pomogło im w ich późniejszym życiu. Pozostałe 11,88% jest odmiennego zdania.

Wykres 83. Wpływ surowego traktowania dziecka na jego przyszłość

Większość mieszkańców Gminy Wierzbica uważa, że stosowanie kar fizycznych nie jest dobrą metodą wychowawczą (79,21%), jednakże uznaje ją za taką w przypadku stosowania jej od czasu do czasu średnio co szósty badany (17,82%). Niestety, mimo negatywnego stosunku wobec stosowania kar fizycznych wobec dzieci, blisko 30% ankietowanych zna przypadki bicia dzieci przez ich rodziców lub opiekunów.

Wykres 84. Stosowanie kar fizycznych wobec dzieci

5.6.4. Problem przemocy w porównaniu do badań ogólnopolskich

Wyniki badań przeprowadzonych wśród dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica dotyczące przemocy w rodzinie zostały porównane do danych przedstawionych w **Raporcie Rzecznika Praw Dziecka 2017 pn. „Przemoc w wychowaniu – czas z tym skończyć”**, w którym zostały przedstawione wyniki dotyczące postawy ankietowanych wobec stosowania kar fizycznych względem dzieci. Według nich połowa Polaków (52%) uważa, że są sytuacje kiedy dziecko należy ukarać kłapsem. Pomimo niskiego odsetka osób deklarujących zdecydowaną akceptację (6%), zwraca się uwagę fakt, że zdecydowani przeciwnicy takich zachowań stanowią jedynie 1/5 społeczeństwa (21%).

Mieszkańcy Gminy zostali również zapytani, czy w ich opinii stosowanie kar fizycznych w stosunku do dzieci jest dobrą metodą wychowawczą. Z wyników badań lokalnych wynika, iż pozytywny stosunek do takiej formy kary ma 3% badanych. W porównaniu do badań ogólnopolskich jest to nieco niższy odsetek, ponieważ zdecydowaną akceptację wykazało tylko 6% ankietowanych z całego kraju.

Rysunek 6. Postawy wobec kar fizycznych względem dzieci - porównanie wyników diagnozy do wyników badań ogólnopolskich opublikowanych w Raporcie Rzecznika Praw Dziecka 2017

5.6.5. Problem przemocy w percepcji przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji

W zakresie przemocy rówieśniczej, najczęstsze jej przejawy, które są zgłaszane według badanych biorących udział w **zogniskowanym wywiadzie grupowym**, to **cyberprzemoc** lub w znacznie mniejszej liczbie **przemoc fizyczna**.

Generalnie, zjawisko przemocy na terenie Gminy na przestrzeni ostatnich lat **utrzymuje się na podobnym poziomie**, niemniej odnotowuje się **wzrost wszczynania procedury „Niebieskie Karty”**, co w opinii uczestników wywiadu może być wynikiem **zwiększającej się świadomości społecznej** na temat przemocy. Podkreślono, iż w przypadku występowania przemocy domowej, zawsze **najistotniejszą kwestią jest zabezpieczenie dobra**

dzieci. Badani wskazali, że większość procedur „Niebieskie Karty” wynika z konfliktów małżeńskich, najczęściej występuje „**przemoc krzyżowa**”. Udzielone odpowiedzi potwierdzają dane zastane, z których wynika, iż procedura „Niebieskie Karty” jest głównie wszczynana przez **funkcjonariuszy Policji** lub **pracowników GOPS**. **Najczęściej przemoc domowa jest diagnozowana przez pracowników socjalnych**, niemniej zdarza się także, że **osoby doznające jej, dobrowolnie zgłaszają się do instytucji pomocowych** na terenie Gminy. Przemoc jest także **zgłaszana przez jej świadków** – osoby nie mieszkające ze sprawcą, najczęściej są to krewni lub sąsiedzi. W zakresie działań podejmowanych przez funkcjonariuszy Policji zdarzają się **sporadyczne przypadki izolacji sprawcy od ofiary**. Podkreślono, iż z racji tego, że **funkcjonariusze** wykazując dużą wiedzę na temat sytuacji domowych wśród poszczególnych rodzin zamieszkujących określony, patrolowany przez nich region Gminy, **podejmują odpowiednie kroki z zakresu działalności profilaktycznej, prewencyjnej i wychowawczej**.

Uczestnicy **indywidualnych wywiadów pogłębionych** zwrócili uwagę na **korelację występowania zjawiska przemocy z sięganiem po różnego rodzaju substancje**, przede wszystkim alkohol. Respondenci podkreślili także konieczność zmiany przekonań społecznych dotyczących udzielania pomocy instytucjonalnej w zakresie przeciwdziałania przemocy, związanej przede wszystkim z możliwością wszczynania procedury „Niebieskie Karty”. W opinii badanych należy informować społeczeństwo o tym, iż procedura może być także wszczynana przez lekarzy, funkcjonariuszy Policji, czy nauczycieli, a nie tylko przez pracowników socjalnych.

6. Punkty sprzedaży

6.1. Dane zastane

W 2022 roku w gminie Wierzbica funkcjonowały łącznie **24 punkty sprzedaży napojów** alkoholowych, w tym 23 przeznaczone do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy) oraz 1 przeznaczony do spożycia w miejscu sprzedaży (lokal gastronomiczny). Łączna wartość sprzedanego alkoholu w omawianym roku na terenie Gminy wyniosła 7 511 368, 47 zł.

6.2. Opis metody, cele badania, opis przebadanej próby i przebieg badania

Badanie punktów sprzedaży przeprowadzono za pomocą audytu prowadzonego metodą „tajemniczego klienta”.

Głównym celem projektu było ograniczenie naruszeń prawa w zakresie sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom nieuprawnionym, w tym szczególnie dzieci i młodzieży oraz zwiększenie ilości sprzedawców, którzy kontrolują dowód osobisty młodo wyglądających klientów.

W ramach projektu, do badanie audytowe zostało przeprowadzone w **22** punktach sprzedaży – 21 sklepach oraz 1 lokalu gastronomicznym.

W listopadzie 2023 roku, została przeprowadzona rekrutacja osób do roli „tajemniczych klientów” [TK] realizujących audyty, a także ich przeszkolenie. W wyniku tych działań w **grudniu 2023 roku** przeszkolona, pełnoletnia kobieta - wyglądający młodziej, bo na około 17 lat - udała się do punktów sprzedaży i podjęła próbę zakupu alkoholu (najczęściej piwa). Celem tego badania było sprawdzeniem czy sprzedawca poprosi „Tajemniczego klienta” o dokument tożsamości, potwierdzając tym samym jego pełnoletność. W większości ze sprawdzonych punktów sprzedających napoje alkoholowe (**11 na 18**), podczas próby zakupu alkoholu przez „Tajemniczego klienta”, sprzedawcy nie wymagali dokumentu, który potwierdzał wiek nabywcy.

6.3. Wyniki badania

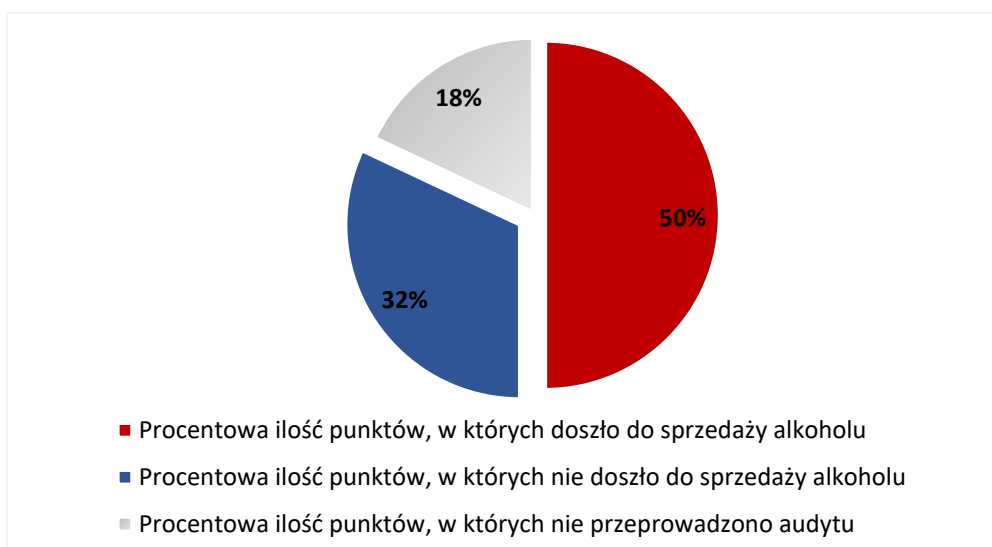
Wyniki liczbowe audytu przedstawiają się następująco:

- liczba punktów **zgłoszonych** do audytu: **22**
- liczba punktów, w których zrealizowano badanie: **18**
- liczba sprzedawców, którzy zdecydowali się na sprzedaż alkoholu: **11**
- liczba sprzedawców, którzy odmówili sprzedaży alkoholu: **7**
- liczba punktów, w których nie przeprowadzono audytu: **4**

Ekspedientami w badanych punktach sprzedaży były w głównej mierze kobiety – stanowiły one 83% sprzedawców. Największy odsetek sprzedających znajdował się w przedziale wiekowym 35-45 lat (39%), w dalszej kolejności audytorka wskazywała na wiek 45-55 lat (28%), 25-35 lat (17%), 18-25 lat (11%) oraz 55-65 lat (6%).

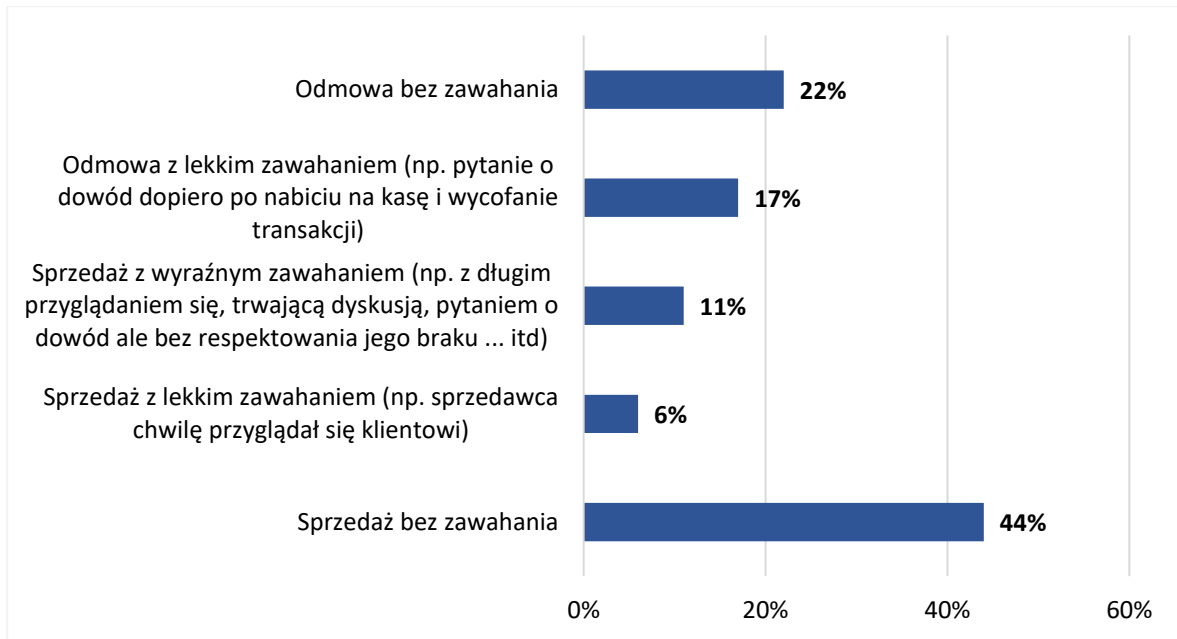
Poniższy wykres przedstawia procentowy rozkład punktów, w których Tajemniczy Klient mógł zakupić alkohol – jak wynika z uzyskanych danych, aż w 50% punktów sprzedaży na terenie Gminy Wierzbica, osoba, niewyglądająca na pełnoletnią mogła zakupić alkohol. Odmowy udzielono jej w średnio co trzecim punkcie (32%), natomiast audyt nie został przeprowadzony w 18% zgłoszonych punktów.

Wykres 85. Procentowy rozkład punktów sprzedaży alkoholu

Kolejny wykres przedstawia szczegóły dotyczące sprzedaży lub odmowy sprzedaży alkoholu Tajemniczemu Klientowi.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, **na sprzedaż bez zawahania zdecydowało się 44% ekspedientów (8 punktów)**. Z lekkim zawahaniem (np. sprzedawca przez chwilę przyglądał się klientowi) na sprzedaż zgodziło się 6% sprzedawców (1 punkt), natomiast z wyraźnym zawahaniem – 11% (2 punkty). **Sprzedaży alkoholu bez zawahania odmówiło zaledwie 22% przebadanych sprzedawców, pracujących w 4 punktach**, w których odbył się audyt, natomiast odmowy z lekkim zawahaniem udzielono w 17% przypadków, czyli 3 punktach sprzedaży.

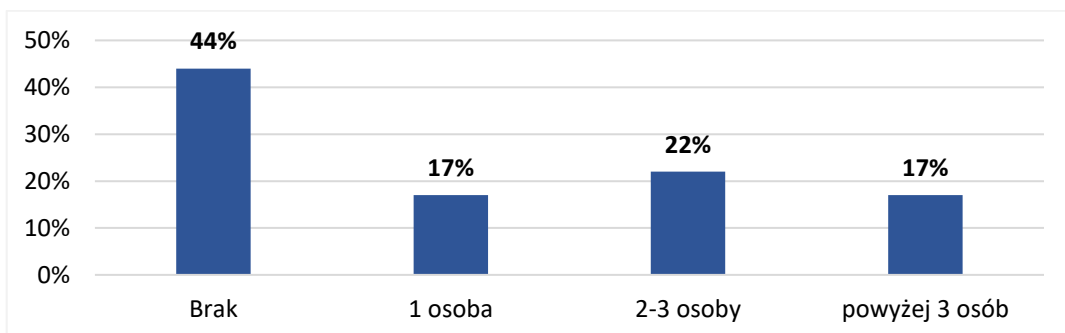

Wykres 86. Szczegóły sprzedaży/odmowy sprzedaży alkoholu Tajemniczemu Klientowi

Z powyższych wykresów wynika, że podczas audytu **61%** sprzedawców w przypadku zakupu alkoholu przez osobę, która potencjalnie może być nieletnia – nie sprawdzało dowodu tożsamości, co potwierdza, jak ważne są cykliczne kontrole i szkolenia w Gminie Wierzbica.

Przepisy jednoznacznie określają, że każda osoba sprzedająca alkohol w Polsce ma obowiązek – w przypadku wątpliwości, co do pełnoletności nabywcy – zażądać potwierdzenia wieku poprzez dowód tożsamości.

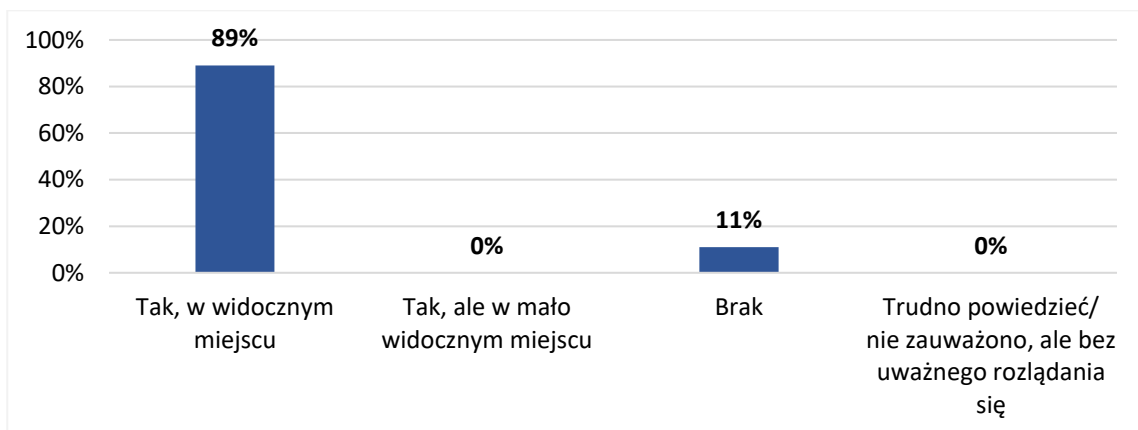
Podczas prób zakupu alkoholu, w 56% punktów były obecni inni klienci, najczęściej były to 2-3 osoby (22%, tj. 4 punkty). Uzyskane wyniki są alarmujące – informują one o **całkowitej bierności osób trzecich będących świadkami niepożądanego i nieostrożnego zachowania sprzedających** (należy wskazać, że wyniki te są zbieżne z ogólnopolską tendencją).

Wykres 87. Obecność innych klientów na terenie punktu podczas badania

Przeprowadzone badanie punktów sprzedaży miało także na celu zweryfikowanie, w ilu punktach sprzedaży widniały informacje na temat szkodliwości spożywania alkoholu, do których obliguje ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi. Jak wynika z przeprowadzonego badania, ostrzeżenia o szkodliwości alkoholu znajdowały się w widocznym w miejscu w większości punktów (89%, tj. 16 punktów). Audytorka nie zauważyła ich natomiast w 11% odwiedzonych miejsc, tj. 2 punktach sprzedaży. Ponadto, odnotowano obecność zakazu sprzedaży niepełnoletnim w 16 punktach, a informacje o zakazie sprzedaży nietrzeźwym w 15. W żadnym z punktów **nie widniały natomiast informacje dotyczące zakazu sprzedaży na kredyt/pod zastaw oraz o zakazie spożywania alkoholu na terenie/obrębie sklepu.**

Wykres 88. Obecność ostrzeżeń o szkodliwości alkoholu

6.4. Wnioski

Z przeprowadzonego audytu wynika, że znaczna część sprzedawców nie respektuje przepisów dotyczących zakazu sprzedaży osobom nieletnim – w 61% badanych punktów Tajemniczy Klient mógł dokonać zakupu alkoholu bez weryfikacji wieku na podstawie przedstawienia dowodu osobistego. Podczas próby zakupy w większości sklepów byli obecni inni klienci, którzy wykazywali bierną postawę w stosunku do niepożądanego zachowania ekspedientów. W większości punktów sprzedaży widniała informacja o szkodliwości alkoholu dla zdrowia, którą sprzedawcy są zobligowani umieszczać w widocznym miejscu.

Przeprowadzony audyt wskazuje na konieczność realizacji szkoleń dla sprzedawców dotyczących konsekwencji sprzedaży alkoholu osobom nieletnim.

7. Profilaktyka

7.1. Podstawowe informacje na temat profilaktyki uzależnień

Profilaktyka pochodzi od greckiego słowa „*pro-phylássein*”, które oznacza „strzec się, zapobiegać, chronić”. Jest ona działaniem mającym na celu zapobieganie powstaniu niekorzystnego zjawiska, zanim ono wystąpi, poprzez oddziaływanie zawczasu na jego rozpoznane przyczyny lub poprzez budowanie zabezpieczeń przed tym zjawiskiem, albo poprzez wyprzedzające łagodzenie skutków zjawiska, któremu zapobiec się nie da. Współczesne rozumienie profilaktyki uwzględnia jej podział na trzy poziomy: profilaktykę uniwersalną, selektywną oraz wskazującą³².

Działania profilaktyczne w rozumieniu dzisiejszym były prowadzone począwszy od XIX wieku i najczęściej ich inicjatorami byli społeczni działacze, ludzie charakteryzujący się oddaniem sprawie społecznej i charyzmie. To na ten czas w Anglii i Ameryce zaczęły powstawać siedliska społeczne będące zarzewiem zmian edukacyjnych, kulturowych, społecznych i ustrojowych (w tym reforma sądownictwa skutkująca powstaniem opieki sądowej w sytuacjach spraw nieletnich)³³. W Niemczech powstał termin obok klasycznego leczenia w medycynie tzw. „*soziale Medizin*” oznaczający wszelkie działania społeczno-zapobiegawcze, a w tym m.in. ograniczenia czasu pracy w fabrykach oraz pracy dzieci, ochrona macierzyństwa, zapomoga dla pracowników³⁴. Obecnie działania te są realizowane na poziomie legislacyjnym w ramach obowiązującego ustawodawstwa (np. ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z roku 1982) na poziomie samorządowym (realizacja gminnych programów profilaktyki), szkolnym (programy wychowawczo-profilaktyczne), a także na poziomie grup społecznych np. klas (programy profilaktyczne, socjoterapeutyczne) oraz jednostek. W ten sposób rozumiana profilaktyka stanowi temat niniejszego rozdziału. Wśród rodzajów profilaktyki wyróżniamy:

---

³² Źródło: <https://programyrekomendowane.pl/strony/artykuly/strategie,9>.

³³ Barczykowska, A., Dzierżyńska-Breś, S. (2013). Profilaktyka oparta na wynikach badań naukowych (evidence based practice). *Resocjalizacja Polska*, 4, 131-152.

³⁴ Salamucha, A. (2016). Pojęcie profilaktyki (analiza semiotyczna). *Roczniki Pedagogiczne*, 8(44), 7-48.

Profilaktyka uniwersalna

Profilaktyka skierowana do populacji uniwersalnej (np. wszystkich uczniów w określonym wieku), bez względu na stopień ryzyka wystąpienia zachowań problemowych; ma na celu przeciwdziałanie inicjacji poprzez dostarczenie odpowiedniej informacji oraz wzmacnianie czynników chroniących i redukcję czynników ryzyka³⁵.

Profilaktyka selektywna

Profilaktyka ukierunkowana na grupy zwiększonego ryzyka, wymagająca dobrego rozpoznania tych grup uczniów w społeczności szkolnej; ma na celu zapobieganie, ograniczenie lub zaprzestanie podejmowania przez jednostkę zachowań ryzykownych³⁶.

Profilaktyka wskazująca

Profilaktyka skierowana do osób, u których rozpoznano objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych³⁷.

7.2. Działania profilaktyczne w Gminie Wierzbica prowadzone w latach 2021-2022 – analiza danych zastanych

W latach 2021-2022 na terenie Gminy Wierzbica realizowano program rekomendowany „Domowi Detektywi Jaś i Małgosia na tropie”, mający na celu opóźnienie inicjacji alkoholowej wśród dzieci i młodzieży. Program ten znajduje się w bazie europejskich programów rekomendowanych EDDRA oraz banku programów rekomendowanych przez PARPA, ORE, KBPN oraz IPiN oraz posiada najwyższy, bo aż III stopień rekomendacji, co niewątpliwie świadczy o jego wysokiej skuteczności. W omawianym roku uczestniczyło w nim **256 uczniów szkół podstawowych** w Gminie Wierzbica oraz **18 nauczycieli**, a wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację omawianego programu wyniosła w 2022 roku 22 694,61 zł³⁸.

³⁵ Źródło: <https://programyrekomentowane.pl/strony/artykuly/strategie,9>.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Formularz: PARPA G1 za 2021 rok, Formularz KCPU-G1 za 2022 rok

W analizowanych latach na terenie Gminy prowadzono także programy z obszaru profilaktyki uniwersalnej skierowane do dzieci i młodzieży, w których w 2021 roku uczestniczyło 89 uczniów i 5 nauczycieli, a w roku kolejnym 393 uczniów, 33 nauczycieli oraz 63 rodziców³⁹.

Wśród działań podejmowanych na terenie Gminy, nie będących ustrukturyzowanymi programami profilaktycznymi należy wskazać:

- Organizację **jednorazowych prelekcji i pogadań profilaktycznych**, w których w 2021 roku uczestniczyło 232 uczestników,
- **festyny i imprezy plenerowe** (poza sportowymi), w których w 2021 roku wzięło udział 890 osób,
- **imprezy sportowe**, w których uczestniczyło w 2021 roku 482 osoby,
- **konkursy profilaktyczne**, które w 2021 roku zgromadziły 83 uczestników, a w 2022 roku – 156⁴⁰.

W ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii organizowano także pozalekcyjne zajęcia sportowe będące elementem wymienionego programu. W 2022 roku uczestniczyło w nich 127 osób. Organizowano także zajęcia dla dzieci z grup ryzyka za programem socjoterapeutycznym, w których w 2022 roku uczestniczyło ogółem 80 osób. W ramach realizacji wskazanego programu wydatkowano także środki na organizację kolonii z programem zajęć profilaktycznych, w której w omawianym roku uczestniczyło 45 młodych mieszkańców Gminy⁴¹.

Realizacja pozalekcyjnych programów profilaktyczno-wychowawczych i profilaktyczno-edukacyjnych z zakresu profilaktyki uzależnień dla dzieci i młodzieży z terenu Gminy Wierzbica była prowadzona przez m.in.: Parafię Rzymskokatolicką p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Wierzbicy i działającą przy niej **świątlicę środowiskową „Betania”**, Międzyszkolny Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „ORLIK” Wierzbica, Uczniowskie Kluby Sportowe: „GEPARD”, „RUDA”, Ludowy Zespół Sportowy „Zalesice”, Młodzieżowy Klub Sportowy „BIELIK” Wierzbica, Gminny Klub Sportowy „ORZEŁ” Wierzbica, Ludowy Klub Sportowy „Czarni” Łączany, Klub Sportowy „Team Zalesice” oraz Koła Gospodyń Wiejskich: „Zalesiczanki” i „Łącznianki”⁴².

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Raport o stanie Gminy Wierzbica za 2022 rok.

7.3. Działania profilaktyczne w opinii przedstawicieli kluczowych instytucji i organizacji

Przeciwdziałanie uzależnieniom

Badani biorący udział w **zogniskowanym wywiadzie grupowym** zostali poproszeni o wskazanie zasobów na terenie Gminy przeciwdziałającym problemom społecznym. Przedstawiciele wymienili **kluby sportowe**, działające w ramach „korkowego”, które realizują różnorodne działania dzięki gminnym dofinansowaniom, m.in. zawody sportowe promujące zdrowy styl życia, **projekty**, jak organizowany w 2023 r. „**Miasteczko Zdrowie**”, w ramach którego odbywały się bezpłatne konsultacje dietetyczne, psychologiczne, badania zdrowia oraz liczne atrakcje dla dzieci. Istotnym zasobem Gminy jest także **światlica środowiskowa Betania**, działająca przy miejscowej parafii, prowadząca zajęcia z elementami socjoterapii, zajęcia pozalekcyjne, w działalność której zaangażowane są zarówno osoby duchowne, jak i specjaliści (psycholog, pedagog). Ważną rolę odgrywają również lokalni **strażacy**, którzy organizują **warsztaty profilaktyczne, zawody i festyny**.

Badani zwrócili uwagę na **brak funkcjonującej grupy samopomocowej AA**, której działalność została zawieszona w czasie pandemii COVID-19 i do tej pory nie została wznowiona z powodu braku inicjatywy ze strony jej członków. Wskazano także **brak wsparcia dla osób współuzależnionych** oraz **działalność Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego w trakcie posiedzeń GKRPA**.

W zakresie działalności GKRPA badani zwrócili uwagę, że jej **członkowie rzadko kontrolują punkty sprzedaży alkoholu**, a kontrole odbywają się dopiero po złożonej skardze. Członkowie z reguły **nie cofają zezwoleń na sprzedaż alkoholu**. Jeżeli chodzi o działalność członków Komisji względem osób z problemem alkoholowym lub narkotykowym, podkreślono **ścisłą współpracę z pracownikami Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego**, niemniej zwrócono uwagę na to, iż **osoby uzależnione są zazwyczaj odsyłane do Poradni Leczenia Uzależnień**. Według uczestników badania, **kierowanie osób uzależnionych na leczenie odwykowe jest nieskuteczne** – nie wyrażają oni na to zgody, nie mają ku temu motywacji i nie uczestniczą w terapii.

W celu przeciwdziałania nieodpowiedzialnej sprzedaży alkoholu na terenie Gminy organizowane są **szkolenia** – zarówno terenowe, jak i w urzędzie. Wskazano także na przeprowadzanie **audytu „Tajemniczego Klienta”**, jednakże odbywa się on z rzadką częstotliwością. Podkreślono **zachowywanie odpowiedniej odległości** między punktami sprzedaży napojów alkoholowych na terenie Gminy.

Uczestnicy **indywidualnych wywiadów pogłębionych** zwrócili uwagę na **konieczność szybszego uchwalania programów profilaktycznych**, tak, aby móc jak najszybciej projektować zakres działań i finansowania podejmowanych w ich ramach działań profilaktycznych.

W kontekście podnoszenia wiedzy i kompetencji członków GKRPA, badani podkreślili **stosunkowo małe zainteresowanie członków Komisji uczestniczeniem w proponowanych szkoleniach**.

W zakresie szkoleń dla sprzedawców obsługujących punkty sprzedaży alkoholu, badani przyznali, iż takie **szkolenia odbywają się stosunkowo rzadko** i dostrzegają konieczność zwiększenia ich częstotliwości.

Działalność profilaktyczna kierowana do młodych mieszkańców finansowana z ramienia Gminy, w minionych latach dotyczyła przede wszystkim realizacji programów rekomendowanych w wierzbickich szkołach. Zwrócono uwagę na **brak przeprowadzania szkolnych diagnoz pod kątem opracowywania programów profilaktyczno-wychowawczych**. W efekcie realizowane programy rekomendowane nie zawsze są adekwatne do występujących problemów w poszczególnych szkołach. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że **szkoły zgłaszają potrzebę realizacji pikników rodzinnych i festynów**.

Działalność profilaktyczna finansowana przez Gminę dotyczyła także zakupu materiałów profilaktycznych z zakresu uzależnień behawioralnych i uzależnień od alkoholu, a także bajek profilaktycznych dla dzieci w wieku przedszkolnym, które są dostępne w siedzibie gminnej biblioteki. Niemniej, wskazano iż do tej pory **przedszkola oraz oddziały klas na etapie edukacji wczesnoszkolnej nie były objęte żadnymi ustrukturyzowanymi działaniami profilaktycznymi**.

Przeciwdziałanie przemocy

W zakresie zasobów dotyczących form wsparcia dla osób doświadczających przemocy, badani uczestniczący w **zogniskowanym wywiadzie grupowym** wskazali przede wszystkim **psychologa dyżurującego w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym**. Podkreślono rolę **Zespołu Interdyscyplinarnego** i działających w jego ramach **grup roboczych**, oferujących **wsparcie psychologiczne i prawne**, a także proponujące **wsparcie asystenta rodziny**. Podczas wywiadu zaznaczano, że do tej pory nie zastosowano procedury zabezpieczania dzieci zgodnie z art.12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy, niemniej członkowie grup roboczych są w **stałym kontakcie z sądem rodzinnym**.

Respondenci biorący udział w **indywidualnych wywiadach pogłębionych** podkreślili konieczność **prowadzenia regularnych, przemyślanych kampanii społecznych z zakresu przeciwdziałania przemocy**. Zaproponowano **opracowanie narzędzia służącego do pomiaru natężenie zjawiska przemocy** na terenie Gminy, a także **prowadzenie regularnych szkoleń z zakresu wszczynania procedury „Niebieskie Karty”** przede wszystkim w placówkach oświatowych i ochrony zdrowia.

Profilaktyka zachowań ryzykownych

W kontekście profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży oraz propozycji kierowanych przede wszystkim do rodziców, z wypowiedzi uczestników **zogniskowanego wywiadu grupowego**, wynika, iż **rodzice przyjmują postawę bezradności** wobec działań o charakterze ryzykownym podejmowanych przez dzieci, jednak **nie angażują się w organizowane zajęcia** np. z zakresu podnoszenia kompetencji wychowawczych. Co więcej, rodzice **nie biorą udziału w dodatkowych szkoleniach lub warsztatach**, które są organizowane w ramach wywiadówek szkolnych. **W tym zakresie padła propozycja dotycząca organizacji szkoleń dla rodziców i nauczycieli np. Szkoła dla Rodziców i Wychowawców lub praca pedagogów w mniejszych grupach z poszczególnymi rodzicami**.

Istotną propozycją była także sugestia **konieczności regularnych spotkań realizatorów gminnych programów dotyczących przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy**.

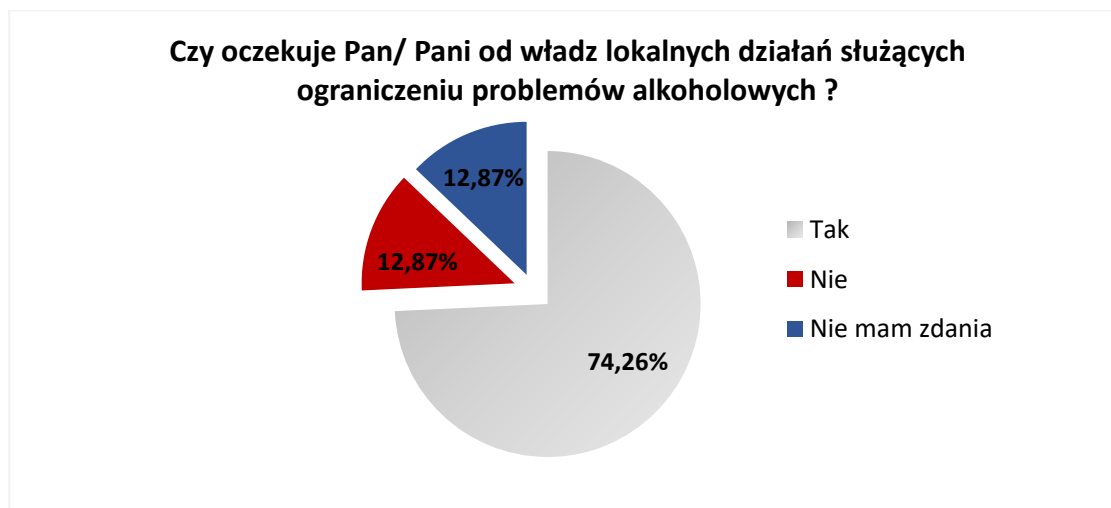

Oceniając współpracę z rodzicami uczniów w zakresie przeciwdziałania problemom wychowawczym, badani zwrócili uwagę na **trudną komunikację z rodzicami, brak zainteresowania dzieckiem, duże oczekiwania względem szkoły, przy jednoczesnym braku chęci współpracy z nią**. Z odpowiedzi specjalistów wynika, że częstym działaniem wśród rodziców jest **przenoszenie dziecka do innej placówki z powodu wypierania problemów** lub braku podejmowania ryzyka w celu rozwiązania ich. Zwrócono także uwagę na **mniejsze zainteresowanie** wśród dzieci braniem udziału w różnych inicjatywach szkolnych.

Badani biorący udział w **indywidualnych wywiadach pogłębionych** zwrócili uwagę na konieczność **współpracy instytucji gminnych i pozarządowych w zakresie realizacji działań profilaktycznych**, mających na celu wzmacnianie czynników chroniących. Wskazano także na realizację **projektu pn. „Nie pozwól wygrać depresji”**, który w znaczący sposób może wpłynąć na wzmocnienie dobrostanu psychicznego mieszkańców Gminy.

7.4. Działania profilaktyczne w opinii mieszkańców

Dorośli mieszkańcy Gminy Wierzbica zostali zapytani o to, czy oczekują od władz lokalnych Gminy działań mających na celu ograniczenie problemu uzależnień, szczególnie problemów alkoholowych. Z przeprowadzonego badania wynika, że większość ankietowanych ma takie oczekiwania, z kolei nie posiada ich lub nie ma na ten temat zdania blisko po 13% respondentów.

Wykres 89. Przeciwdziałanie uzależnieniom

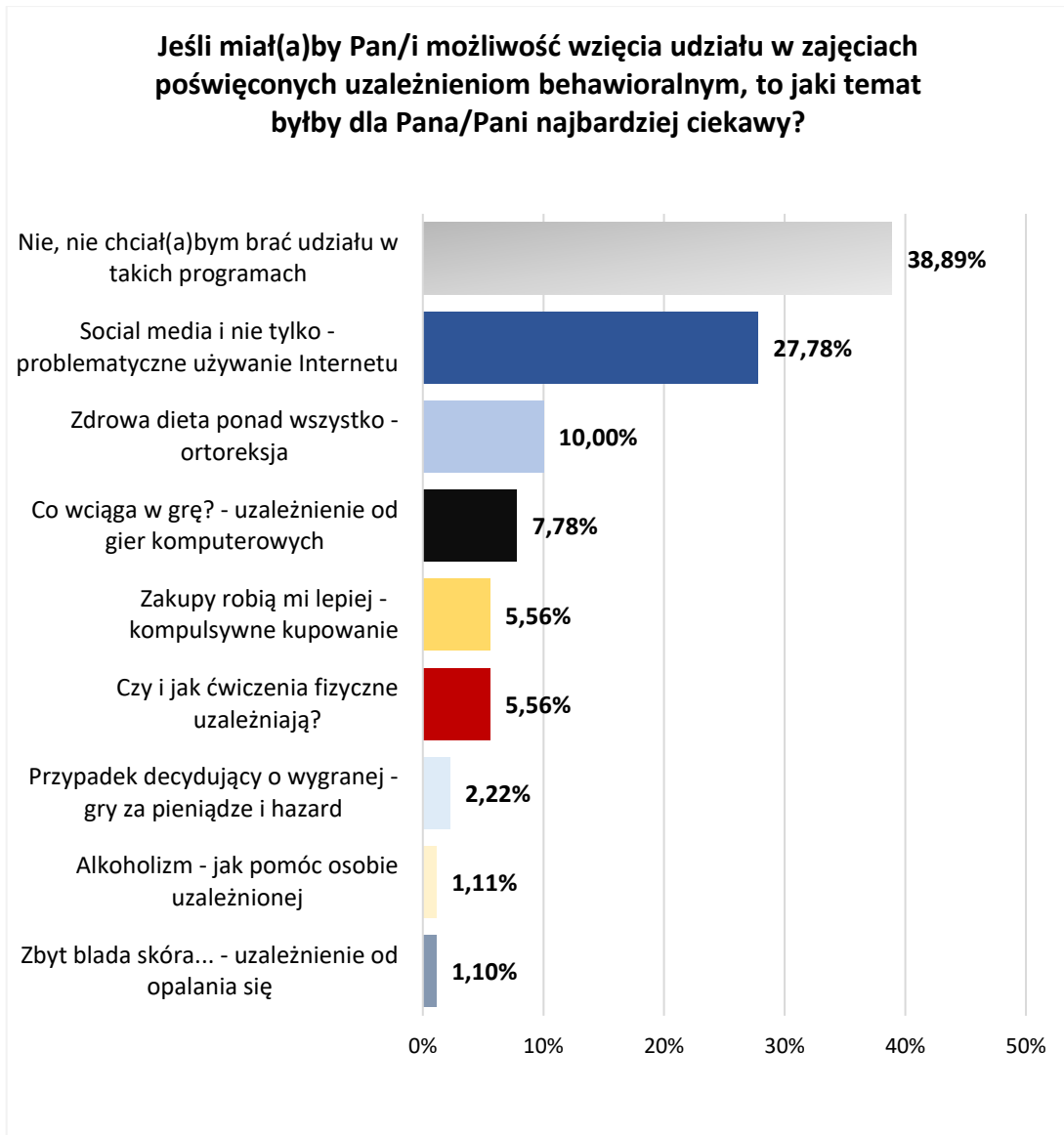

Zgromadzone wyniki badań pokazują, że większość (66,34%) badanych nie ma świadomości na temat tego, jakie działania profilaktyczne są prowadzone na terenie Gminy w celu przeciwdziałania i zapobiegania uzależnieniom od alkoholu i narkotyków. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że znaczna część mieszkańców, która może zmagać się z problemem uzależnień nie wie z jakich form pomocy może skorzystać.

Wykres 90. Wiedza respondentów nt. prowadzonych działań przeciwdziałających uzależnieniom

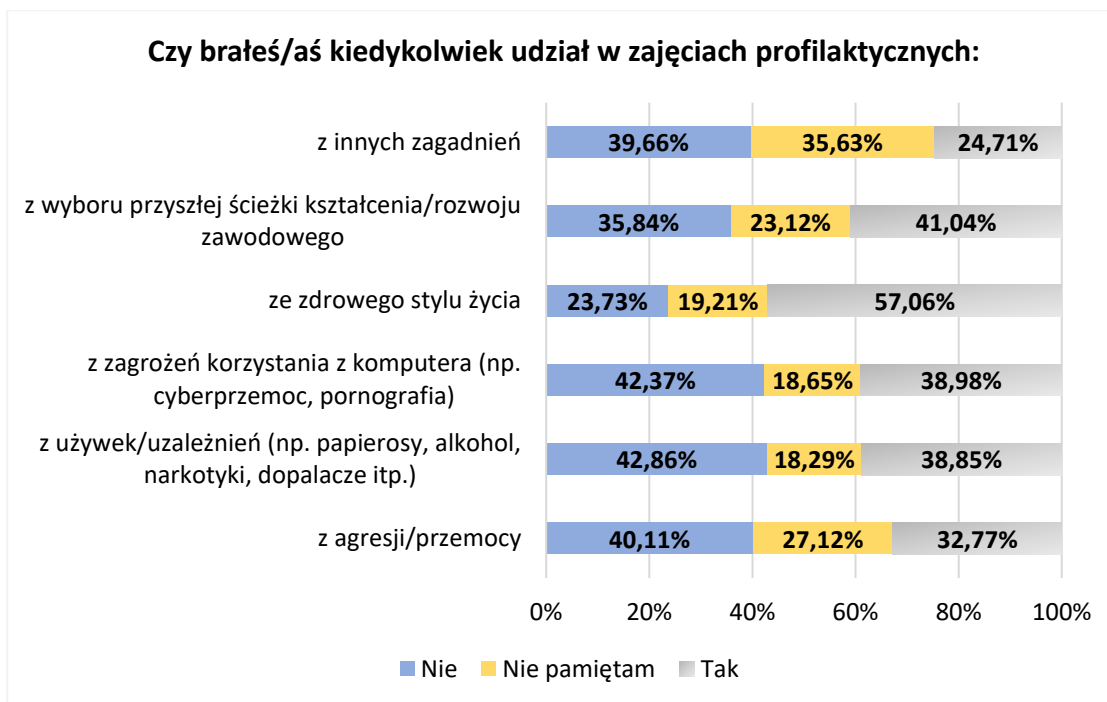
W aspekcie profilaktyki dotyczącej uzależnień behawioralnych, mieszkańcy zostali poproszeni o wskazanie tematyki zajęć z zakresu tego typu uzależnień, które są dla nich interesujące i w których chcieliby wziąć udział. Jak wynika z odpowiedzi, największa liczba respondentów byłaby zainteresowana tematyką social mediów i problematycznego używania Internetu (27,78%). Znacznie mniej wskazań padło na tematykę ortoreksji (10%) oraz uzależnienia od gier komputerowych (7,78%). Najmniej interesujące byłyby dla ankietowanych zajęcia poświęcone tematyce alkoholizmu i uzależnienia od opalania. Niestety, blisko co trzeci respondent nie chciałby wziąć udziału w żadnym z wymienionych programów (38,89%).

Wykres 91. Tematyka zajęć profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym

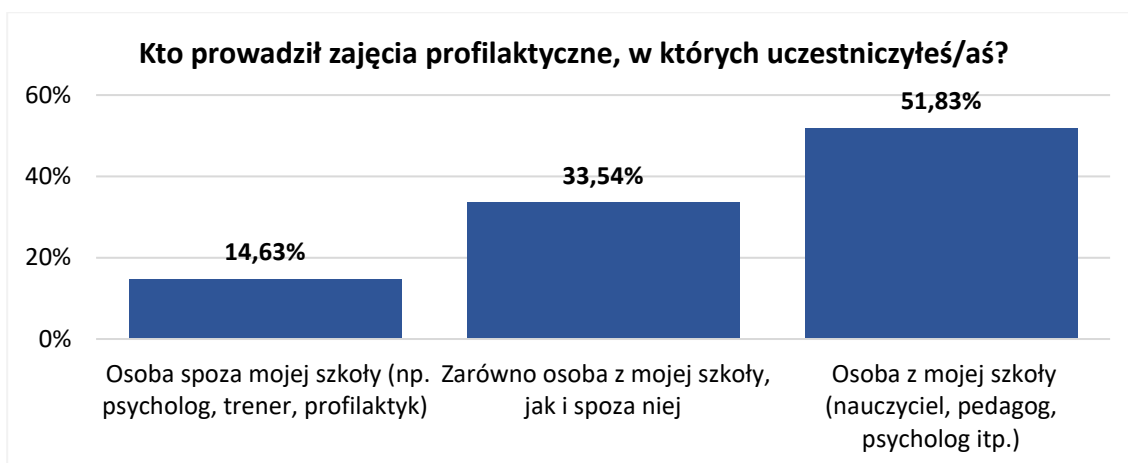
7.5. Udział uczniów w działaniach profilaktycznych

Uczniowie zostali zapytani o uczestnictwo różnorodnych zajęciach profilaktycznych. Największy procent uczniów brało udział w zajęciach o tematyce zdrowego stylu życia (57,06%) oraz z wyboru przyszłej ścieżki kształcenia zawodowego (41,04%). Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, niezwykle ważne jest, aby na terenie Gminy Wierzbica zwiększyć udział uczniów zarówno w programach profilaktycznych dotyczących agresji/przemocy, używek i uzależnień, a także związanych z zagrożeniami wynikającymi z korzystania z komputera – z odpowiedzi uczniów wynika, że uczęszczała na nie mniej niż połowa badanych respondentów.

Wykres 92. Rozpowszechnienie udziału uczniów w szkoleniach dotyczących różnych zagadnień

Zapytano również uczniów o to, kto prowadził zajęcia o wyżej wymienionej tematyce. 51,83% uczniów, czyli ponad połowa wskazała na osobę z kręgu szkoły, tj. nauczyciel, pedagog lub psycholog. Zaledwie 14,63% uczniów uczestniczyło w zajęciach prowadzonych przez osoby spoza swojej szkoły np. psychologa, trenera, profilaktyka. Co trzeci uczeń wskazał, iż uczestniczył w zajęciach profilaktycznych, które były prowadzone zarówno przez osobę ze swojej szkoły, jak i spoza niej (33,54%).

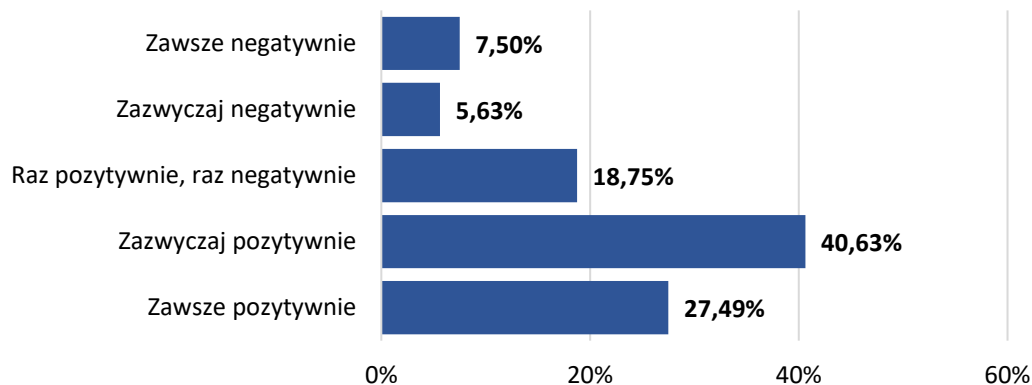

Wykres 93. Osoba prowadząca zajęcia profilaktyczne

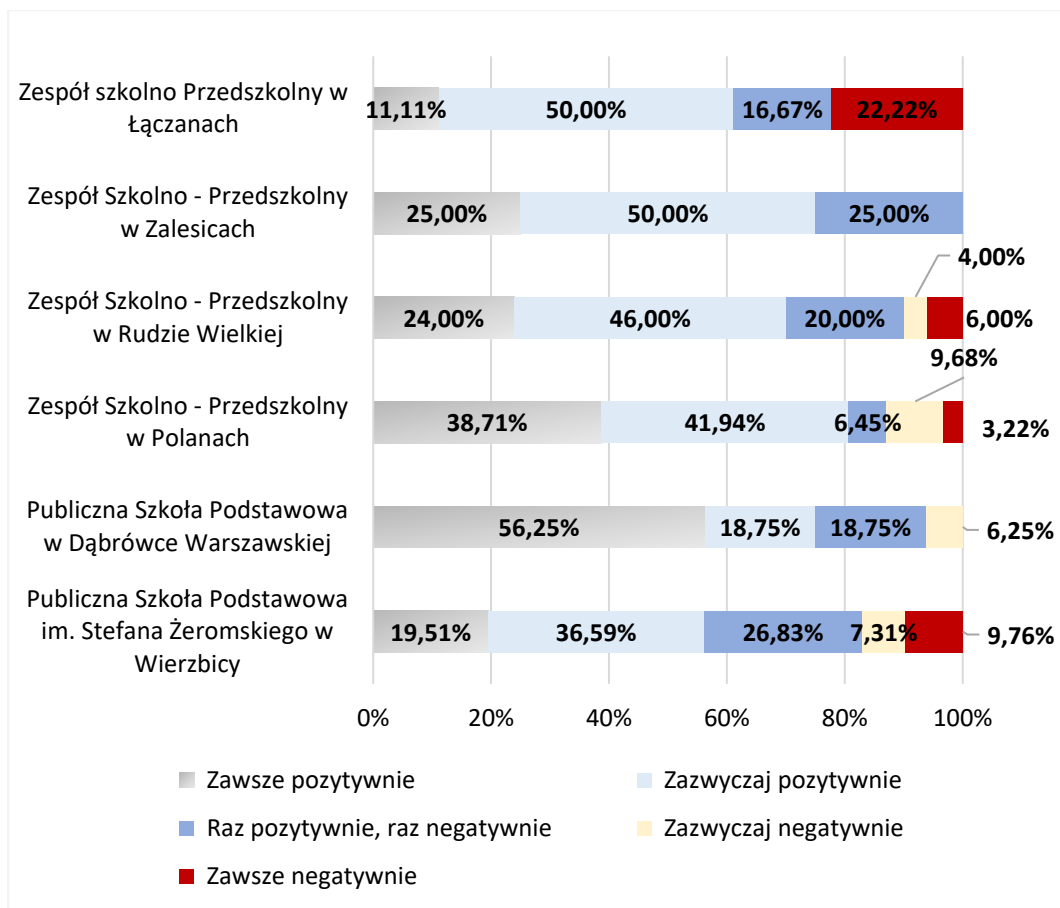
Równie ważnym aspektem jest zadowolenie uczniów z takiej formy zajęć jak i jej tematyki, ponieważ chęć uczestnictwa i zwiększania samoświadomości jest bardzo istotna w prognozowaniu takich zajęć na przyszłość i czy do tej pory prowadzone zajęcia profilaktyczne spotkały się z pozytywnym odbiorem przez uczniów. Największa część uczniów wskazała, że ocenia takie zajęcia zazwyczaj pozytywnie (40,63%), a blisko co czwarty ankietowany wskazał, że ocenia je zawsze pozytywnie (27,49%). Część badanych (18,75%) ocenia je raz pozytywnie, a raz negatywnie – ich opinia jest prawdopodobnie zależna od konkretnej tematyki, zakresu i sposobu prowadzenia takich zajęć. W łącznej ocenie 13% badanych, odbyte zajęcia profilaktyczne były negatywnym doświadczeniem.

Jak oceniasz zajęcia profilaktyczne, w których brałeś/aś udział?

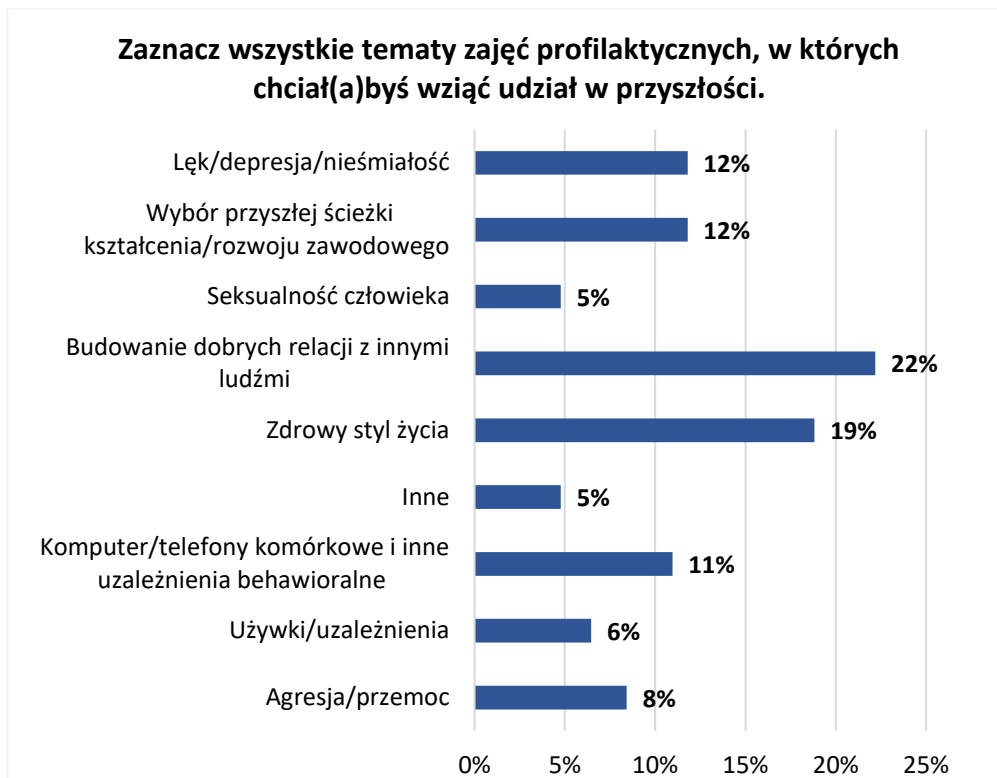
Wykres 94. Ocena zajęć profilaktycznych przez uczniów

Kolejny wykres przedstawia ocenę zajęć profilaktycznych w podziale na poszczególne szkoły podstawowe z Gminy Wierzbica. Najlepiej, tj. zawsze pozytywnie ocenia je największy odsetek uczniów PSP w Dąbrówce Warszawskiej (56,25%) oraz ZSP w Polanach (38,71%). Natomiast największą liczbę ankietowanych, którzy zawsze negatywnie oceniają zajęcia profilaktyczne stanowili uczniowie ZSP w Łączanach (22,22%).

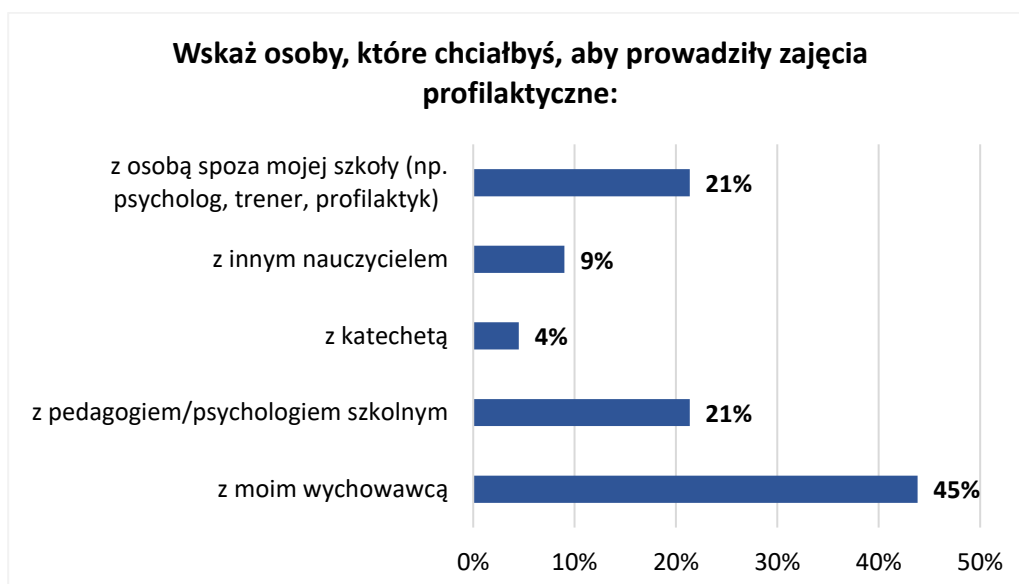
Wykres 95. Ocena zajęć profilaktycznych przez uczniów z poszczególnych szkół

Zapytano uczniów o to w jakich zajęciach w przyszłości chcieliby wziąć udział. Najwięcej wskazań zebrały zajęcia o tematyce budowania dobrych relacji z innymi ludźmi (22%) oraz zdrowego styl życia (19%). Zgodnie z odpowiedziami uczniów, sporym zainteresowaniem mogłyby także cieszyć się zajęcia z obszaru tematyki zdrowia psychicznego dotyczące lęku, depresji i nieśmiałości, a także wyboru ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego (kolejno po 12%). Najmniej głosów zebrały zajęcia o tematyce seksualności człowieka (5%) oraz dotyczące uzależnień (6%).

Wykres 96. Tematyka zajęć profilaktycznych

Na pytanie z kim uczniowie chcieliby, aby takie zajęcia zostały przeprowadzone największy odsetek wskazań zdobył wychowawca danej klasy (45%), w dalszej kolejności badani wskazywali pedagoga/psychologa szkolnego oraz osobę spoza szkoły, czyli np. psychologa, trenera, profilaktyka (po 21%). Najmniej odpowiedzi padło na katechetę (4%).

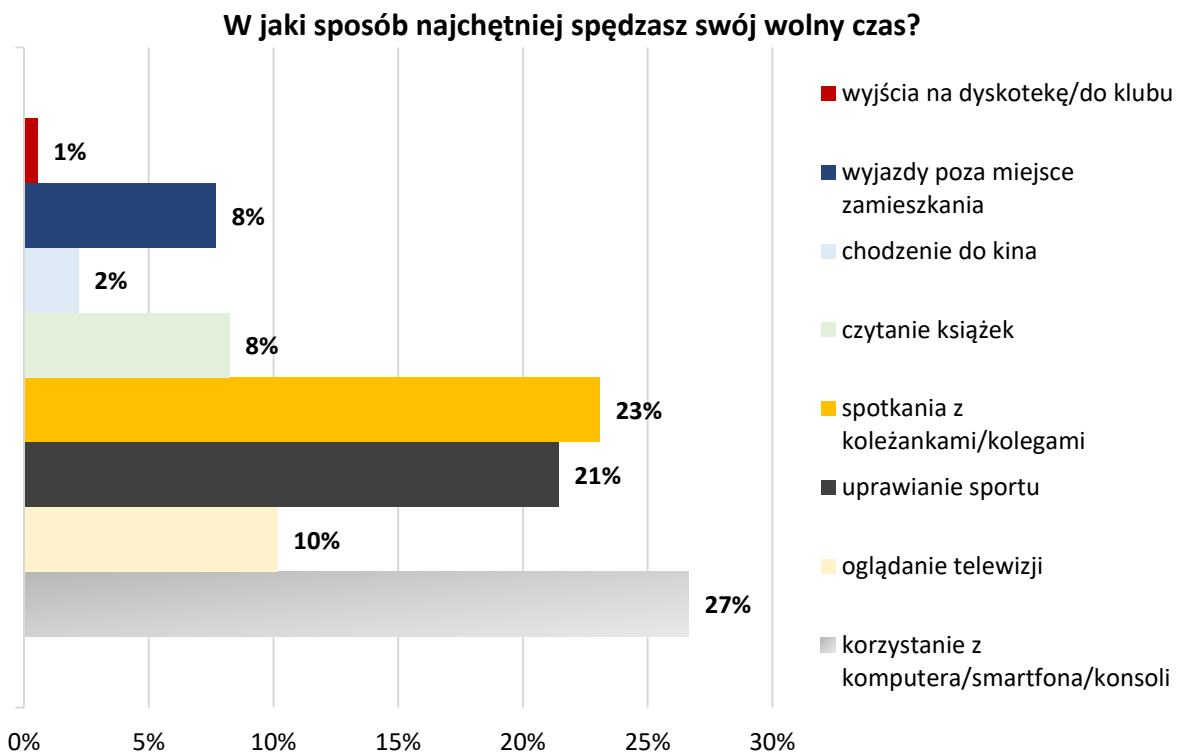
Wykres 97. Prowadzący zajęcia profilaktyczne

7.4. Czynniki chroniące i czynniki ryzyka wśród uczniów

7.4.1. Spędzanie wolnego czasu

Uczniowie zostali poproszeni o określenie w jaki sposób najchętniej spędzają swój wolny czas. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi, 27% wskazań dotyczyło korzystania z urządzeń elektronicznych. Na drugim miejscu znalazły się spotkania z rówieśnikami (23%), a na trzecim – uprawianie sportu (21%).

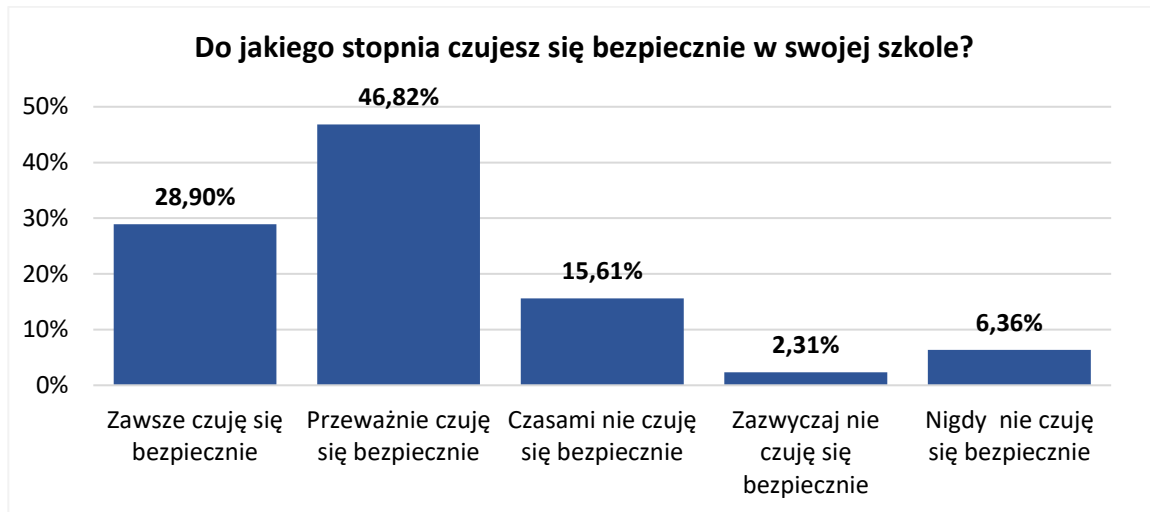

Wykres 98. Sposoby spędzania wolnego czasu przez uczniów

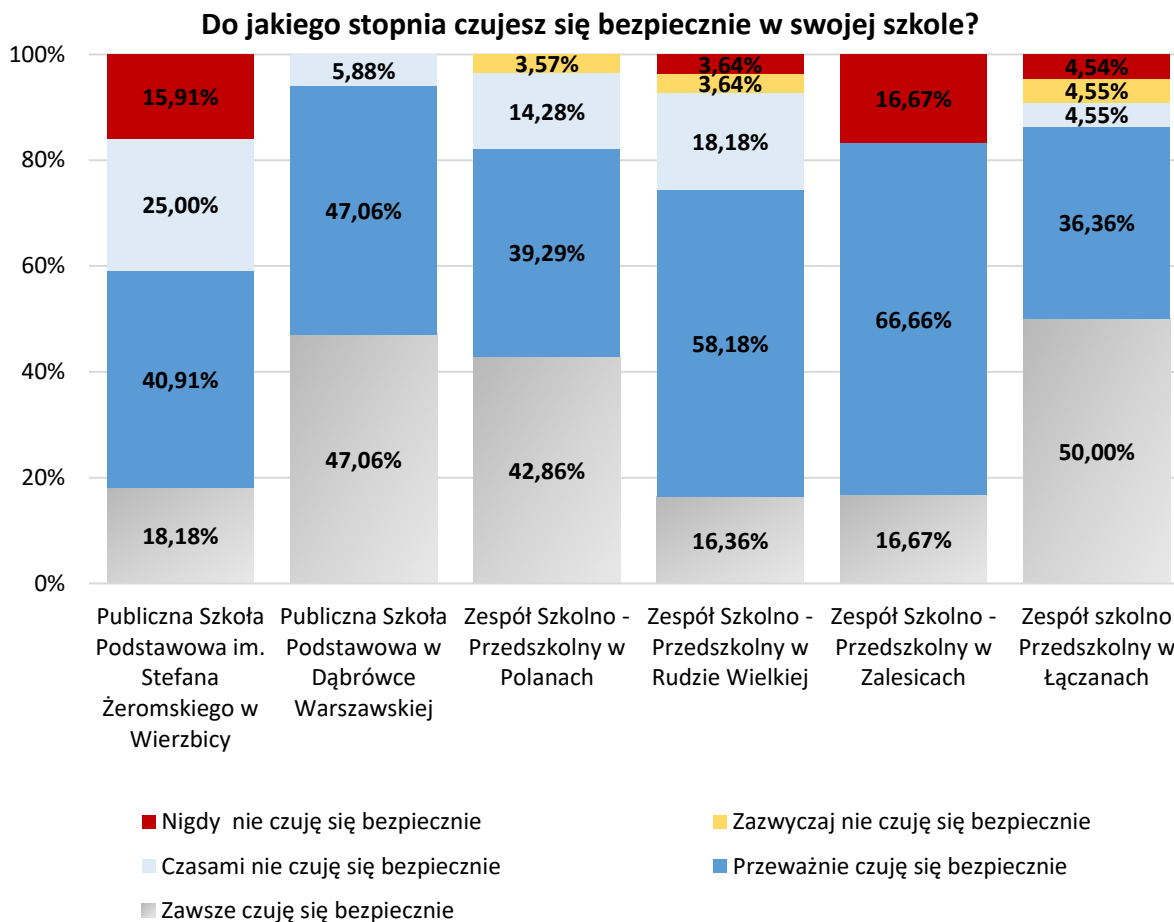
7.4.2. Klimat szkoły

Młodych mieszkańców Gminy zapytano o to, w jakim stopniu czują się bezpiecznie w swojej szkole. Najczęściej badani wskazywali, że przeważnie czują się bezpiecznie na terenie swojej szkoły (46,82%). Niestety 6,36% uczniów zdecydowanie nie odczuwa poczucia bezpieczeństwa.

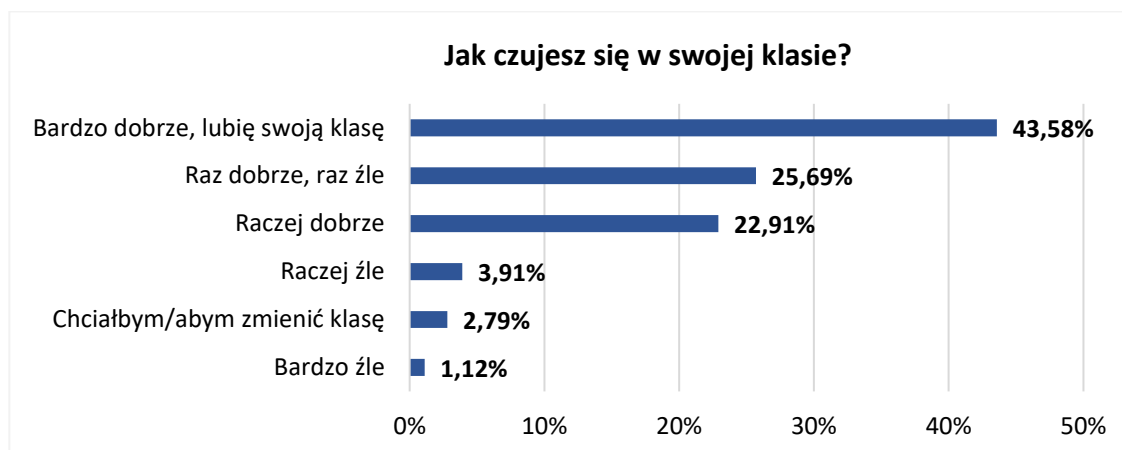
Wykres 99. Poczucie bezpieczeństwa w szkole

Kolejny wykres przedstawia poczucie bezpieczeństwa na terenie szkoły w zależności od konkretnej placówki na terenie Gminy Wierzbica. Analizowane dane wskazują, że najczęściej całkowity brak poczucia bezpieczeństwa na terenie szkoły wykazują uczniowie ZSP w Zalesicach (16,67%) oraz PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy (15,91%). Placówkami oświatowymi, w których największy odsetek uczniów zawsze czuje się bezpiecznie są: ZSP w Łączanach, PSP w Dąbrówce Warszawskiej oraz ZSP w Polanach.

Wykres 100. Poczucie bezpieczeństwa w szkole z podziałem na konkretne placówki oświatowe

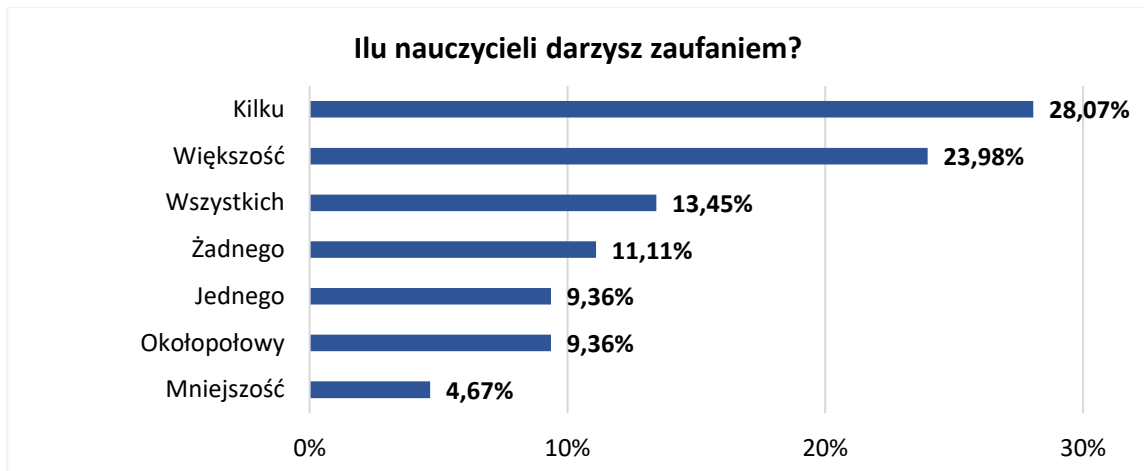
Uczniowie zostali także zapytani o to, jak czują się w swojej klasie. Niemal 44% ankietowanych wskazało, że czują się w niej bardzo dobrze. Niewielki odsetek badanych chciałoby zmienić swoją klasę (2,79%) lub czuje się w niej bardzo źle (1,12%).

Wykres 101. Samopoczucie w zespole klasowym

Posiadanie dobrej relacji z nauczycielem lub nauczycielami stanowi jeden z ważnych czynników chroniących. Wśród przebadanych uczniów co dziewiąty (11,11%) nie darzy zaufaniem żadnego nauczyciela. Niemniej, prawie 24% ankietowanych ufa większości z nich, natomiast najczęściej wskazywana odpowiedzią było kilku nauczycieli, którym uczniowie mogą zaufać (28,07%).

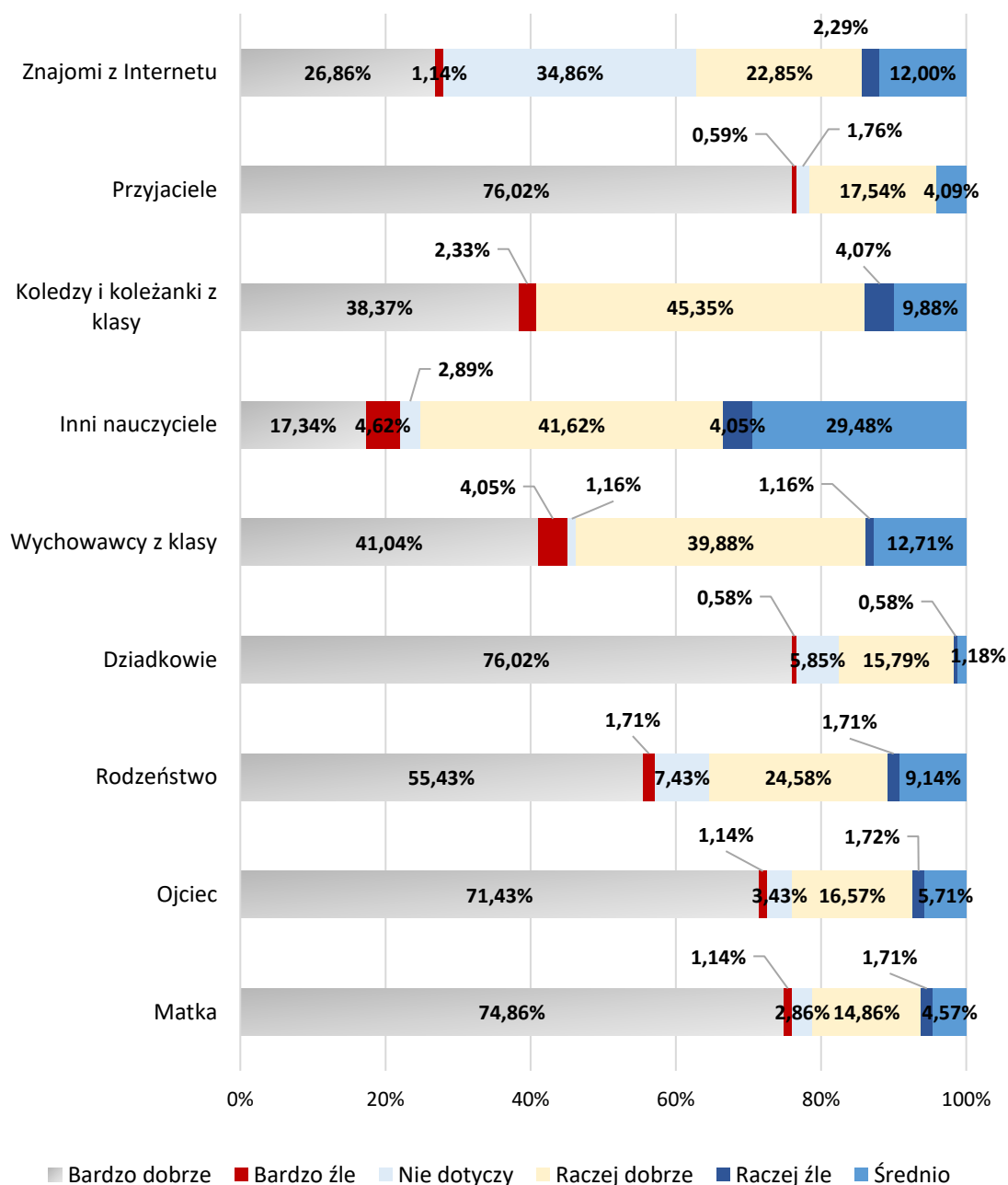
Wykres 102. Liczba nauczycieli, których uczniowie darzą zaufaniem

7.4.3. Relacje z rodzicami i rówieśnikami

Relacje z rodzicami i rówieśnikami są ważnym czynnikiem chroniącym dla młodych osób. Większość ankietowanych wskazała, że najlepsze relacje ma z przyjaciółmi i dziadkami (kolejno po 76,02%). W dalszej kolejności zostali wskazywani rodzice, przy czym częściej mama niż tata (74,86% vs. 71,43%). Jako bardzo złe uczniowie określali swoje relacje najczęściej z wychowawcą (4,05%) lub innymi nauczycielami (4,62%).

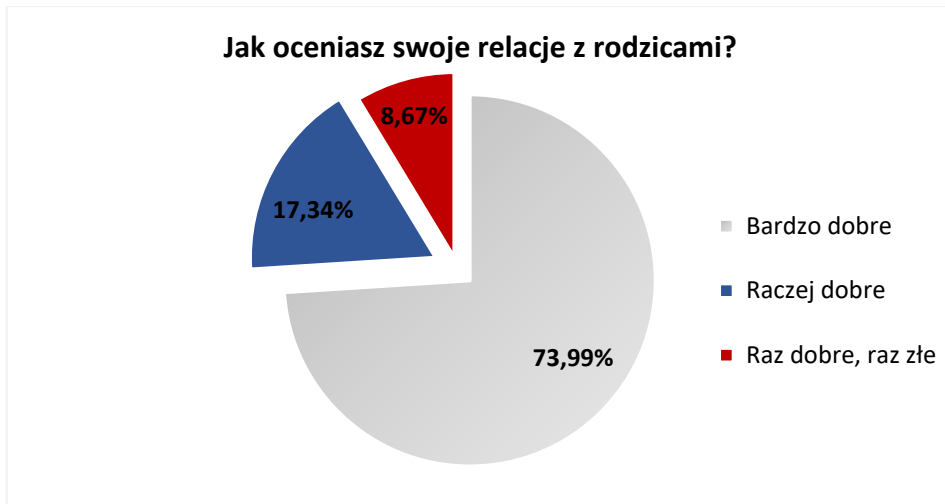

Jak oceniasz stosunki z innymi ludźmi?

Wykres 103. Stosunki z innymi ludźmi

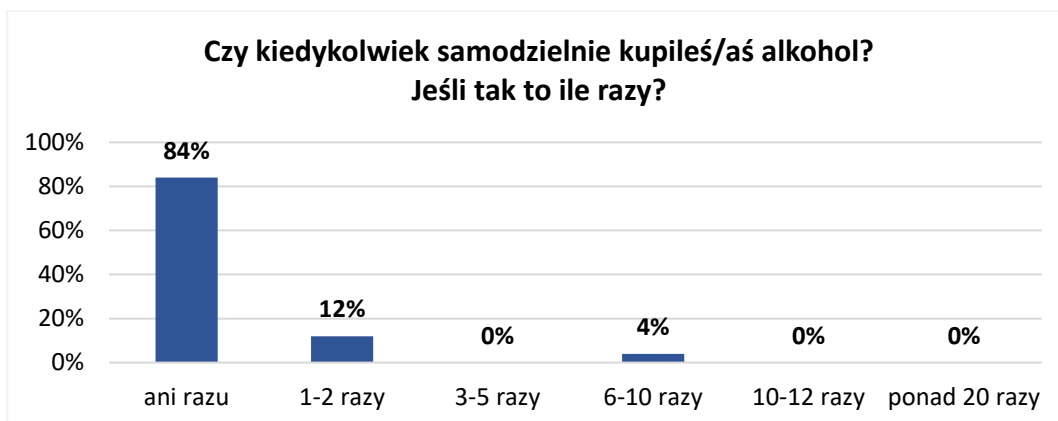
Uczniowie zostali także poproszeni o bezpośrednią ocenę relacji ze swoimi rodzicami. W sposób bardzo dobry określiło je niemal 74% uczniów, jako raczej dobre – 17,34%, natomiast jako raz dobre, raz złe – 8,67% ankietowanych.

Wykres 104. Relacje z rodzicami

7.4.4. Dostępność alkoholu i narkotyków w środowisku lokalnym

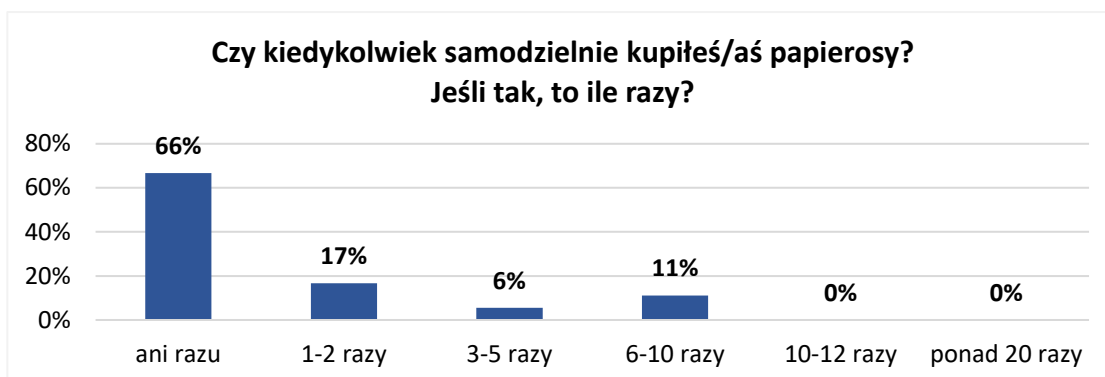
Pomiar dostępności alkoholu w danej społeczności jest trudny ze względu na błędne przeswiadczenia osób badanych. Inaczej o dostępności alkoholu dla osób nieletnich będą wypowiadać się nauczyciele, inaczej sami uczniowie, a jeszcze inaczej sprzedaż oceniać będą sami sprzedawcy. W celu sprawdzenia nasilenia problemu nielegalnej sprzedaży alkoholu nieletnim trzeba dobrać odpowiednie metody badawcze. W niniejszej uczniom zapytano, czy kiedykolwiek mieli okazję samodzielnie zakupić alkohol. Spośród przebadanych uczniów, większość nigdy nie zakupiła samodzielnie alkoholu (84%), jednakże udało się to 16% ankietowanym, spośród których 12% zakupiło go 1-2 razy, a 4% od 6 do 10 razy.

Wykres 105. Próba samodzielnego zakupu alkoholu przez uczniów

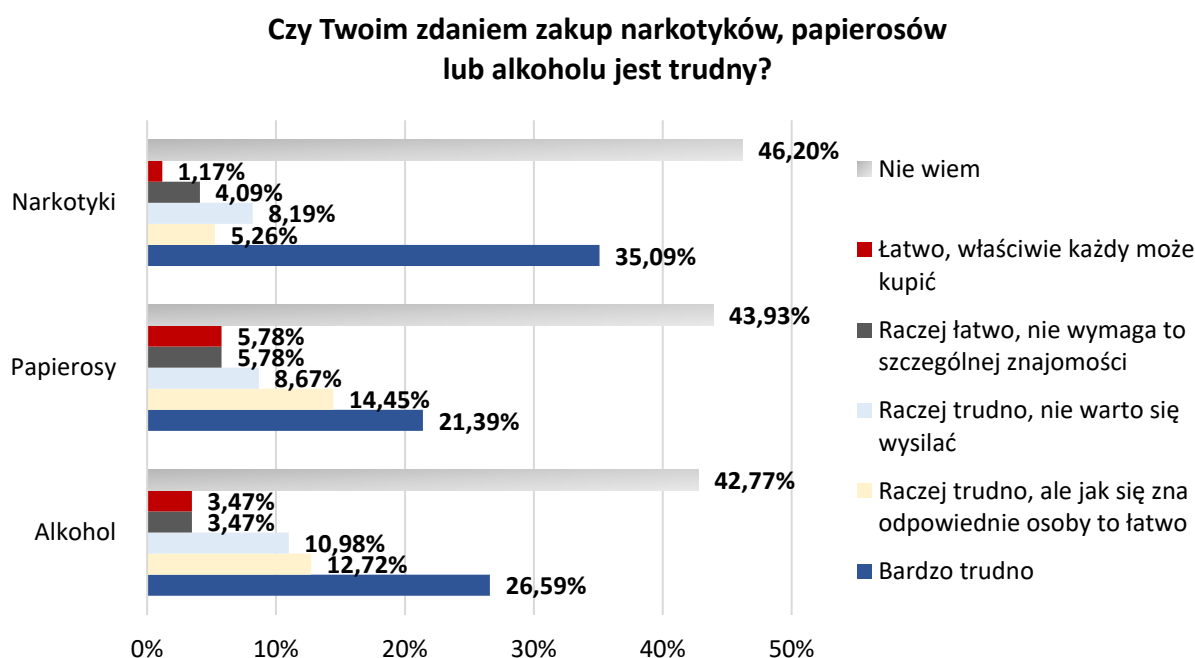

Respondentów zapytano również o to, czy kiedykolwiek samodzielnie zakupili wyrób tytoniowy. 66% uczniów wskazało, że nigdy nie zakupiło samodzielnie papierosów, jednakże 17% ankietowanym udało się to 1-2 razy, 6% - od 3 do 5 razy, a 11% - od 6 do 10 razy.

Wykres 106. Próba samodzielnego zakupu papierosów przez uczniów szkół

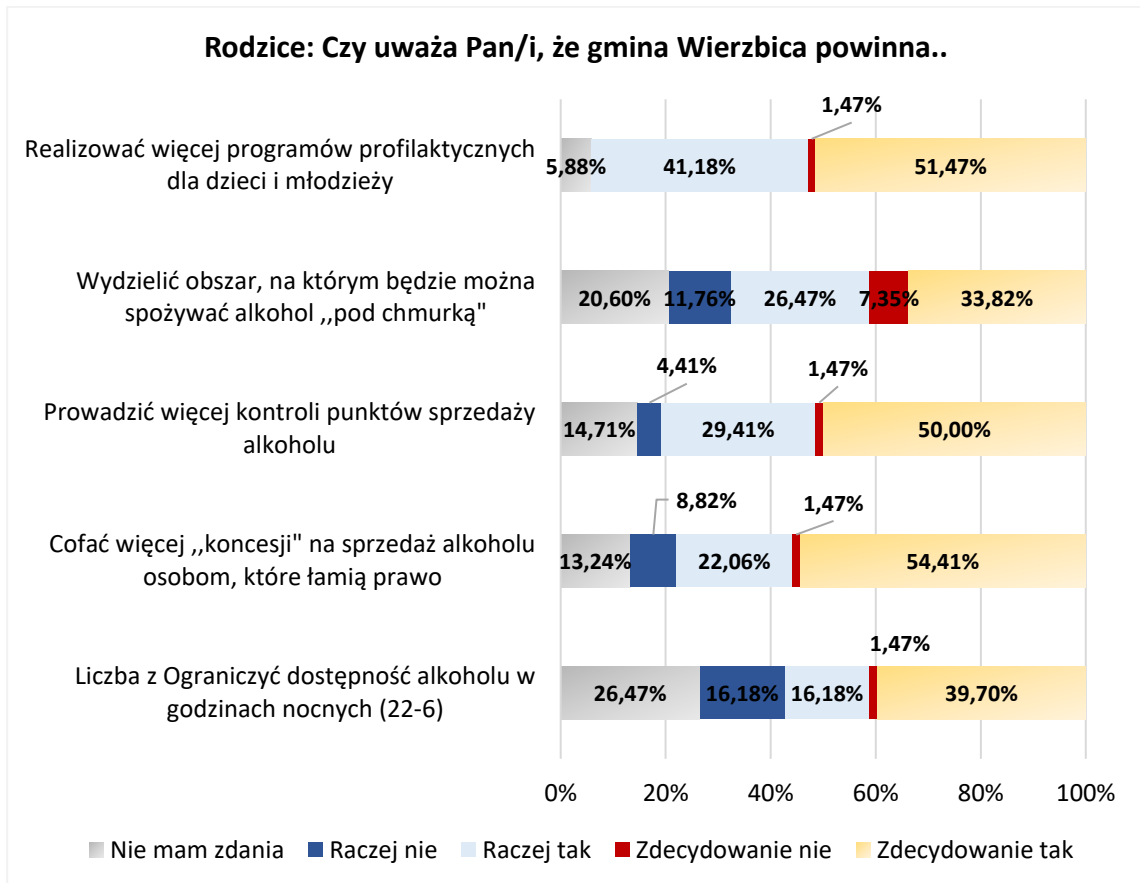
Uczniowie zostali zapytani o to, czy w ich opinii samodzielny zakup substancji takich jak alkohol, papierosy lub narkotyki jest trudny. Według ankietowanych najłatwiej można zakupić papierosy – zdaniem 5,78% uczniów właściwie każdy może je kupić. W dalszej kolejności uczniowie wskazali alkohol – żadnych problemów z ich zakupem nie miałyby 3,47% respondentów. Najtrudniejsze do zdobycia są narkotyki – 35,09% badanych uznało, że jest je bardzo trudno kupić.

Wykres 107. Dostępność środków psychoaktywnych wśród uczniów

W związku z możliwie łatwym dostępem do alkoholu dla młodzieży poniżej 18 lat zapytano rodziców o możliwe postępowania Gminy w tym zakresie. Najwięcej, bo 54,51% ankietowanych uważa, że należy cofnąć więcej koncesji na sprzedaż alkoholu osobom, które łąnią prawo oraz realizować więcej programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży (51,47%). W trzeciej kolejności wskazywano prowadzenie więcej liczby kontroli w punktach sprzedaży alkoholu (50%).

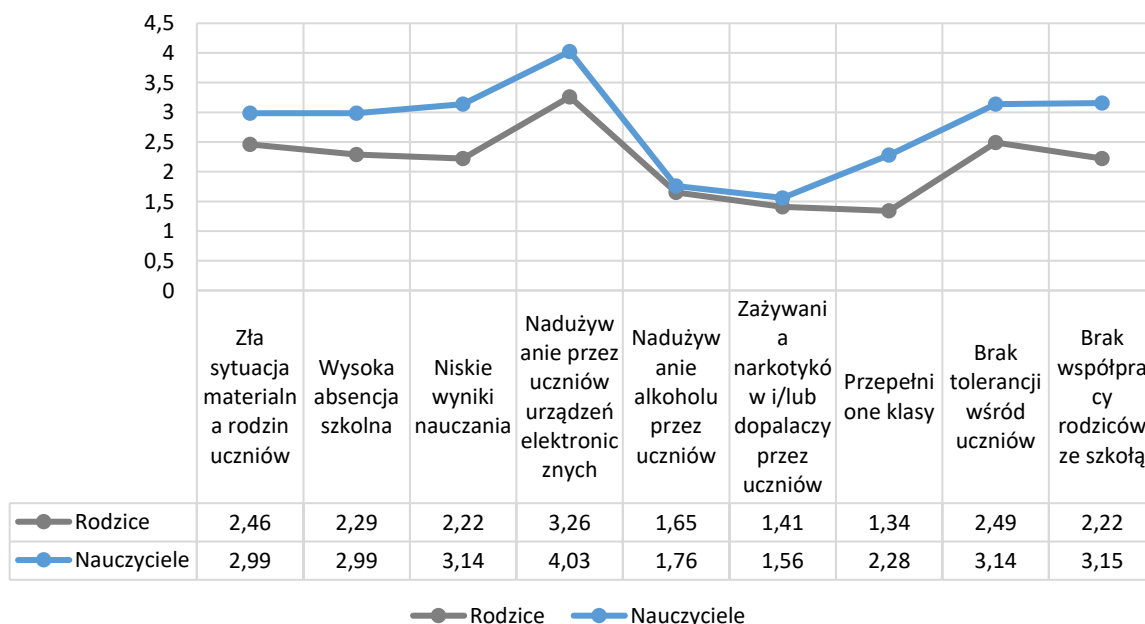
Wykres 108. Działania Gminy w kwestii zmniejszenia dostępu do alkoholu dla młodzieży poniżej 18 roku życia w opinii rodziców

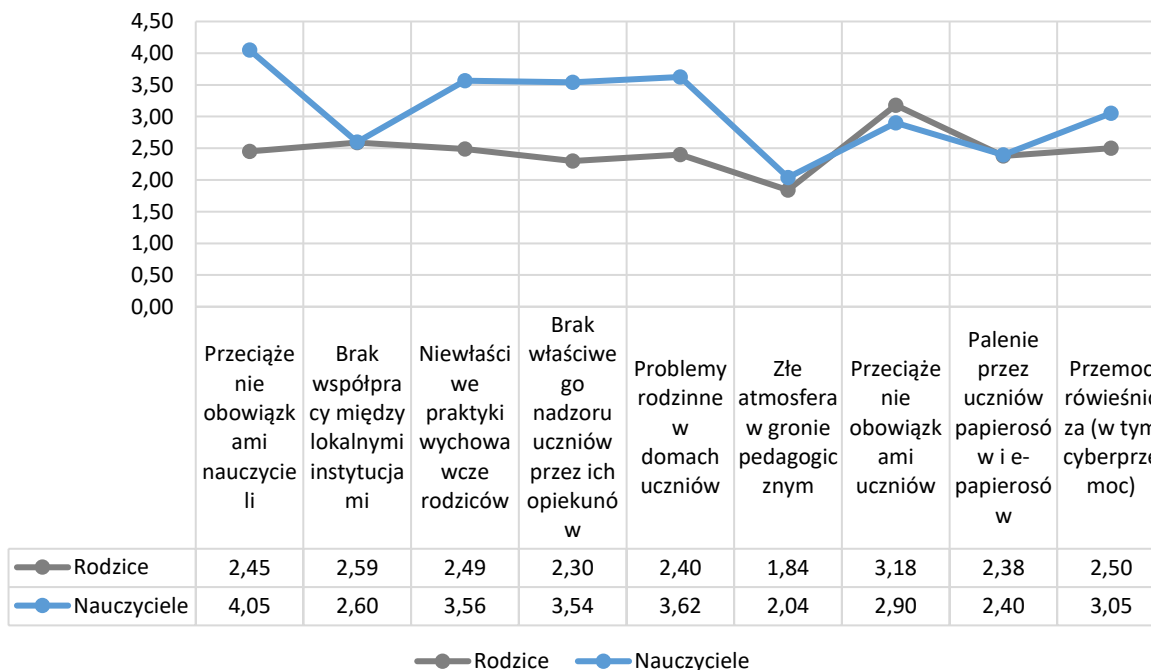
7.5. Diagnoza szkolna – badanie nauczycieli i rodziców

7.5.1. Problemy szkolno-wychowawcze, klimat szkoły, relacje oczami nauczycieli i rodziców

Dokonano zestawienia oceny ważności problemów społecznych występujących na terenie szkoły w oczach rodziców i nauczycieli. Oceny te w przypadku wielu problemów są stosunkowo podobne, jak widać to na wykresie poniżej. Różnice są widoczne w przypadku rodziców, którzy za poważniejszy problem uważają przeciążenie obowiązkami uczniów. Ponadto wskazywali oni często także na nadużywanie urządzeń elektronicznych przez dzieci i brak współpracy między lokalnymi instytucjami. Nauczyciele z kolei za poważny problem uznają przede wszystkim niskie wyniki nauczania, nadużywanie urządzeń elektronicznych przez uczniów, niskie wyniki nauczania, brak tolerancji wśród uczniów, przeciążenie ich samych zawodowymi obowiązkami, niewłaściwe praktyki wychowawcze rodziców, problemy rodzinne w domach uczniów oraz brak właściwego nadzoru uczniów przez ich opiekunów. Rodzice zostali dodatkowo poproszeni o określenie istotności problemów związanych z epidemią COVID-19 oraz napływem uchodźców w związku z konfliktem zbrojnym na Ukrainie – w obu przypadkach uznali, iż jest on znikomy.

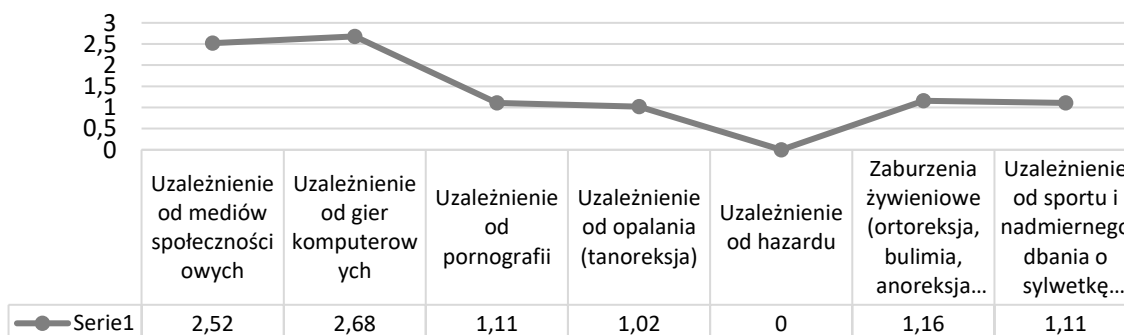
Wykres 109. Ocena w skali od 1 do 5 ważności problemów społecznych występujących na terenie szkoły, gdzie: 1 – nie występuje, 2 – znikomy, 3 – umiarkowany, 4 – poważny, a 5 - bardzo poważny dokonana przez nauczycieli i rodziców, cz.1

Wykres 110. Ocena w skali od 1 do 5 ważność problemów społecznych występujących na terenie szkoły, gdzie: 1 – nie występuje, 2 – znikomy, 3 – umiarkowany, 4 – poważny, a 5 – bardzo poważny dokonana przez nauczycieli i rodziców, cz.2

Dodatkowo, nauczyciele zostali poproszeni o ocenienie częstotliwości występowania zagrożeń behawioralnych wśród swoich uczniów. Poniższy wykres przedstawia wskazania nauczycieli w tym zakresie. Im większa, średnia liczba wskazań – tym większa częstotliwość występowania danego problemu. Jak widać z zaprezentowanych danych, najczęściej nauczyciele wskazywali uzależnienie od gier komputerowych oraz od mediów społecznościowych. Żaden z nauczycieli nie wskazał uzależnienia od hazardu.

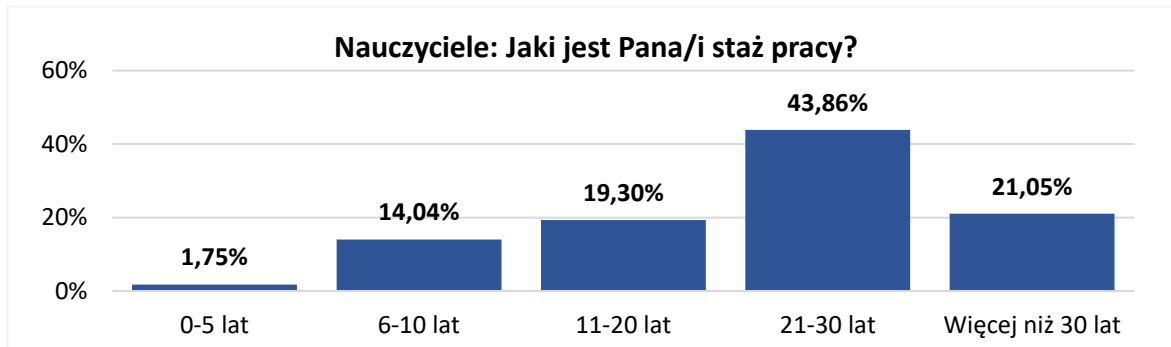
Nauczyciele: Proszę ocenić częstotliwość występowania zagrożeń behawioralnych wśród uczniów Pani/a szkoły

Wykres 111. Zagrożenia behawioralne wśród uczniów

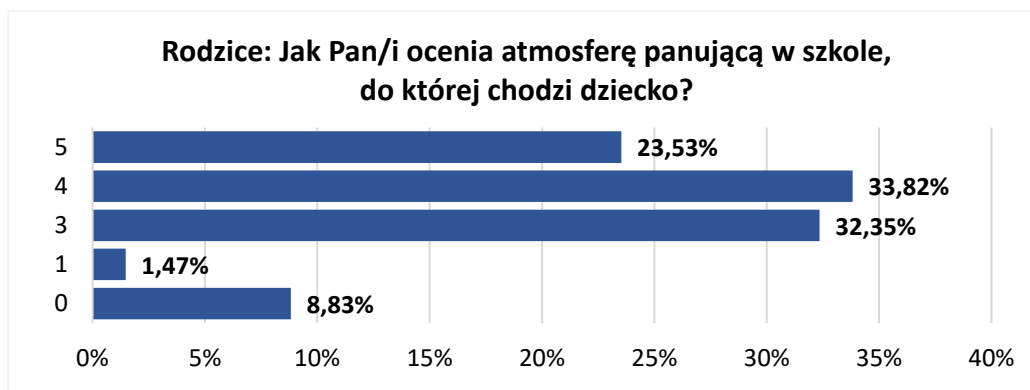

Nauczyciele biorący udział w badaniu zostali poproszeni o wskazanie swojego stażu pracy w placówce oświatowej (w latach). Największy staż pracy wynoszący 21-30 lat zadeklarowało blisko 44% ankietowanych, natomiast najmniejszy staż jaki wskazali nauczyciele to od 0 do 5 lat (1,75% ankietowanych).

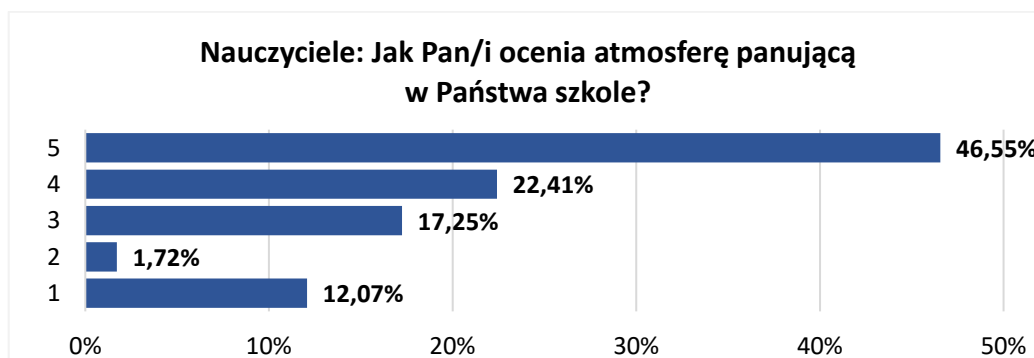

Wykres 112. Staż pracy nauczycieli

Poproszono rodziców oraz nauczycieli o ocenę atmosfery panującej w szkole w skali od 0 do 5, przy czym wartość 5 odpowiada najwyższej ocenie. Rodzice najczęściej oceniali atmosferę jako dobrą – przypisując jej ocenę 4 (34%) lub przeciętną – przypisując jej ocenę 3 (32%). Nauczyciele najczęściej oceniali ją jako bardzo dobrą – przypisując ocenę 5 (46,55%).

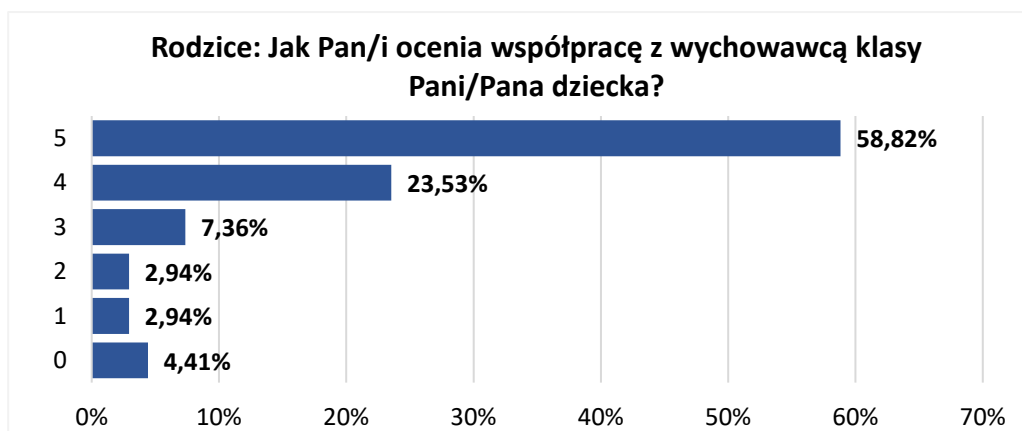
Wykres 113. Atmosfera w szkole w opinii rodziców

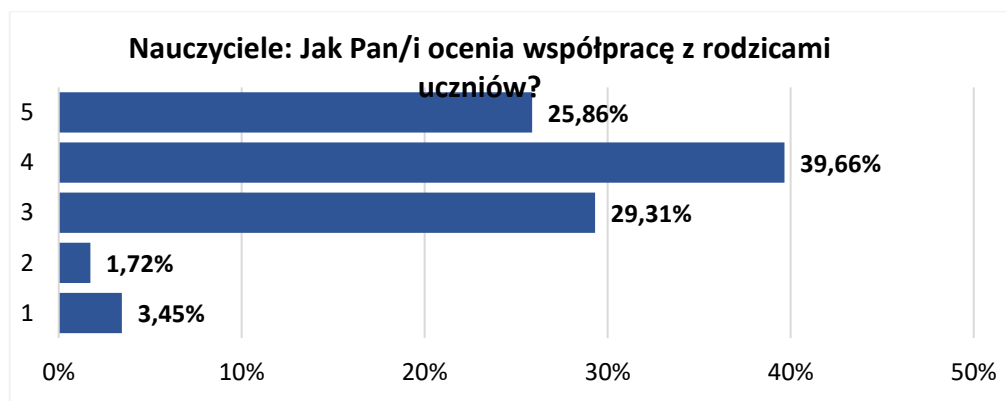
Wykres 114. Atmosfera w szkole w opinii nauczycieli

Zapytano nauczycieli oraz rodziców także o to, jak oceniają wzajemną współpracę. Jako dobrą lub bardzo dobrą (przypisując im ocenę 4 lub 5) ocenia ją 65,52% nauczycieli i 82,35% rodziców.

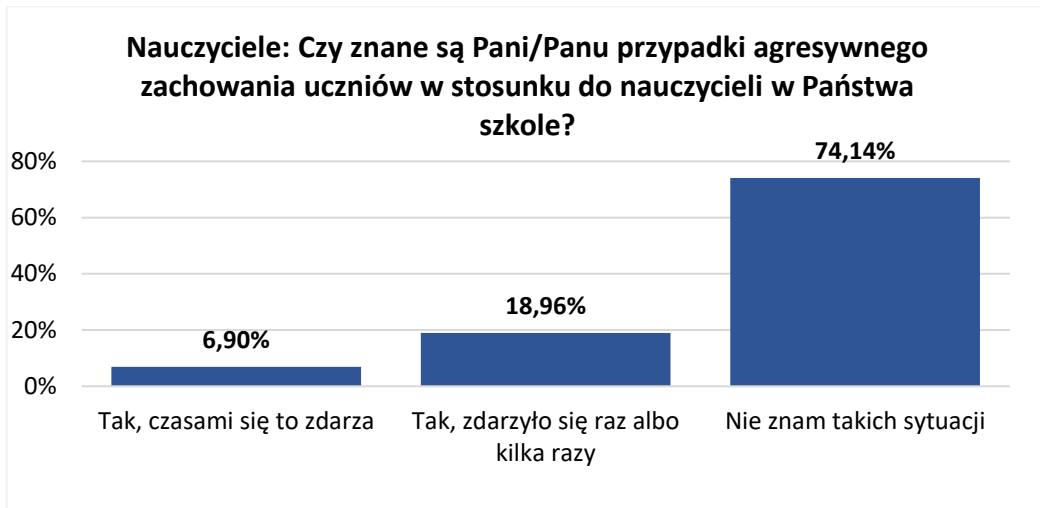

Wykres 115. Ocena współpracy z wychowawcą klasy z perspektywy rodzica

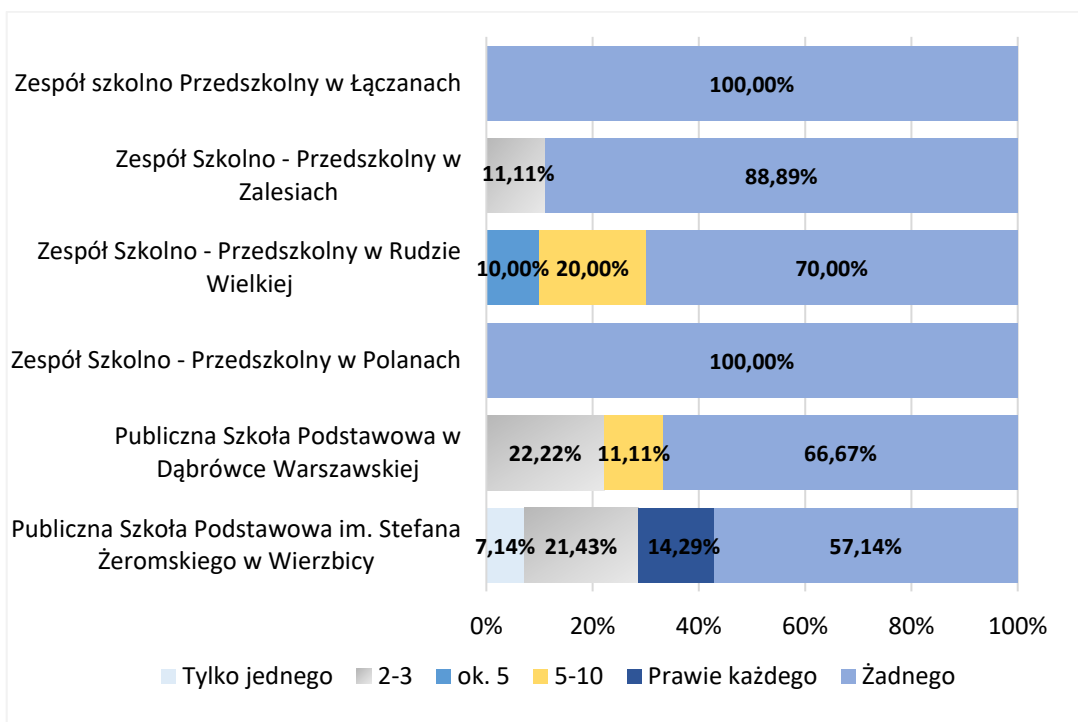
Wykres 116. Ocena współpracy z rodzicami uczniów z perspektywy nauczycieli

Wśród działań ryzykownych wśród uczniów można wskazać m.in. stosowanie zachowań agresywnych. W związku z tym nauczyciele zostali zapytani o to, czy znają przypadki występowania zachowań agresywnych prezentowanych przez uczniów w stosunku do nauczycieli ze szkoły. Twierdzącej odpowiedzi na to pytanie udzieliło niemal 26% ankietowanych, spośród których co piąty wskazał, że zdarzyło się to raz lub kilkakrotnie.

Wykres 117. Stosowanie zachowań agresywnych przez uczniów wobec nauczycieli

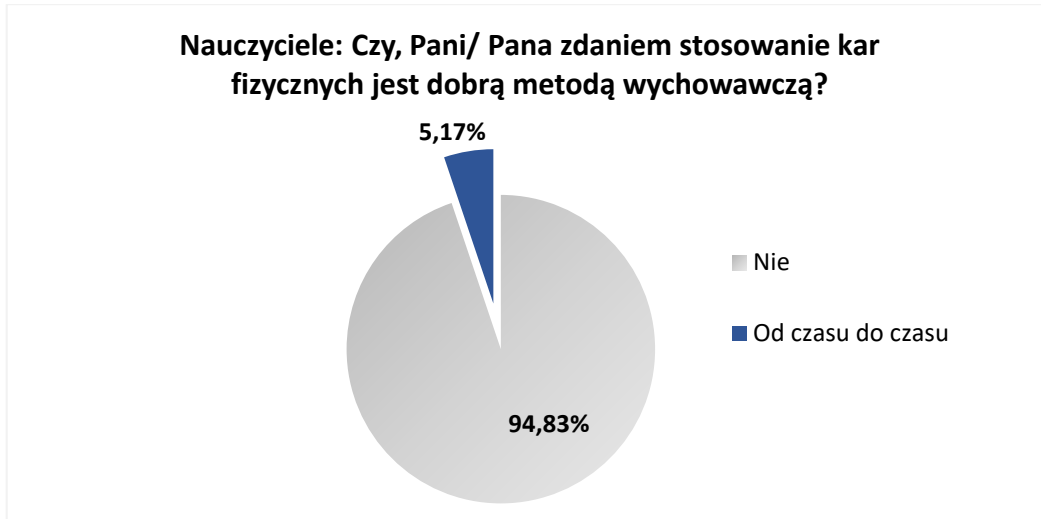
W kolejnym pytaniu nauczyciele zostali poproszeni o wskazanie liczby nauczycieli, których w ich opinii dotyczy problem agresji ze strony uczniów swojej szkoły. Dane w tym zakresie zostały przedstawione z podziałem na szkołę. Z odpowiedzi badanych wynika, że największy odsetek nauczycieli narażonych na zachowania agresywne ze strony uczniów stanowi kadra pedagogiczna PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy – w opinii 14,29% ankietowanych, niemal każdy nauczyciel pracujący w tej placówce doświadczył takiego zachowania.

Wykres 118. Doświadczenie agresji ze strony uczniów przez nauczycieli z podziałem na szkołę

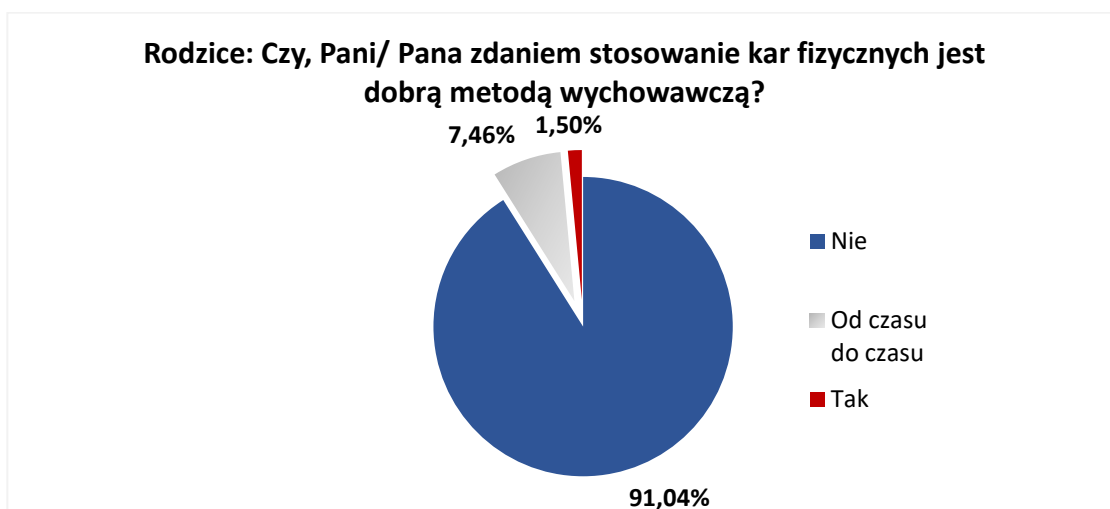

Interesował nas także bezpośredni stosunek badanych nauczycieli do kar fizycznych względem dzieci i młodzieży. Niepokojące jest to, że nieco ponad 5% badanych uznało kary fizyczne stosowane od czasu do czasu za dobrą metodę wychowawczą. Nieco mniejszy odsetek badanych nauczycieli zgodził się ze stwierdzeniem, że strach dziecka przed rodzicem ułatwia jego wychowanie.

Wykres 119. Stosunek nauczycieli do stosowania kar fizycznych

Pytanie o stosunek do stosowania kar fizycznych wobec dzieci zostało także zadane rodzicom. Blisko 9% rodziców zgadza się ze stwierdzeniem, że stosowanie kar fizycznych jest dobrą metodą wychowawczą, spośród których 7,46% popiera stosowanie ich od czasu do czasu. Co więcej, niemal 12% ankietowanych rodziców uznało, że strach dziecka przed rodzicem ułatwia jego wychowanie.

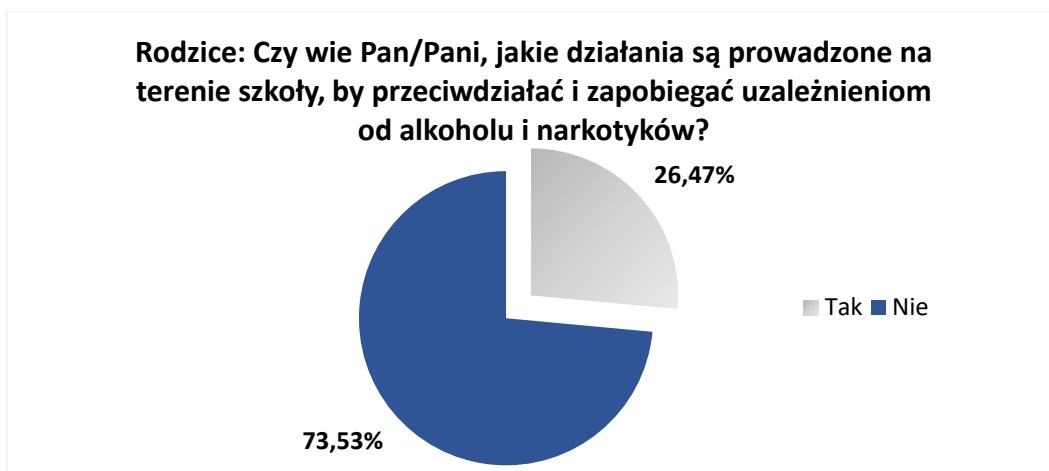
Wykres 120. Stosunek rodziców do stosowania kar fizycznych

7.5.2. Działania profilaktyczne na terenie szkoły oczami nauczycieli i rodziców

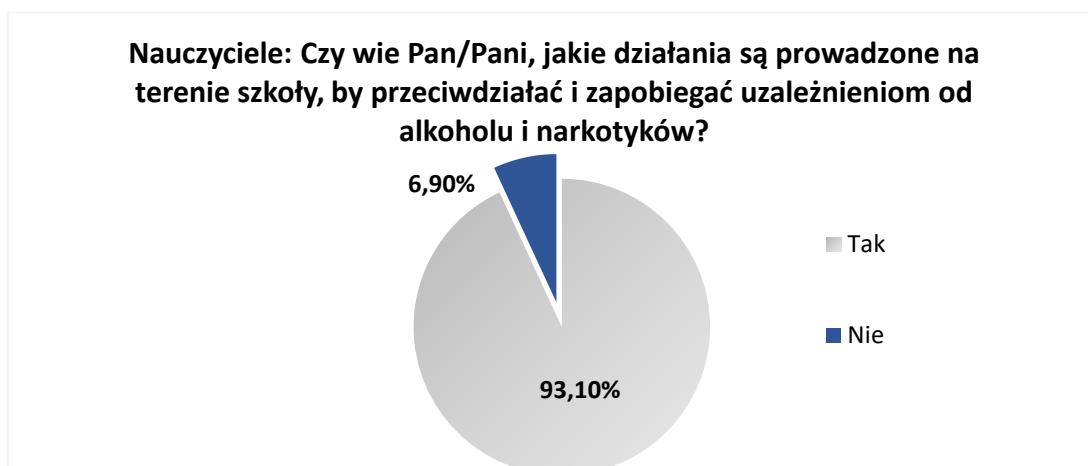
Niezwykle ważne jest podejmowanie odpowiednio dobranych działań profilaktycznych w ramach programów wychowawczo-profilaktycznych na terenie szkół. Działania profilaktyczne zostały poddane ocenie przez nauczycieli jak i rodziców.

Blisko 74% czyli większość rodziców nie jest zorientowana, jakie działania profilaktyczne są prowadzone na terenie szkoły w aspekcie przeciwdziałania uzależnieniom od alkoholu, w kontekście znajomości działań profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym, wiedzy na ten temat nie ma 82% rodziców.

Wykres 121. Wiedza na temat działań profilaktycznych

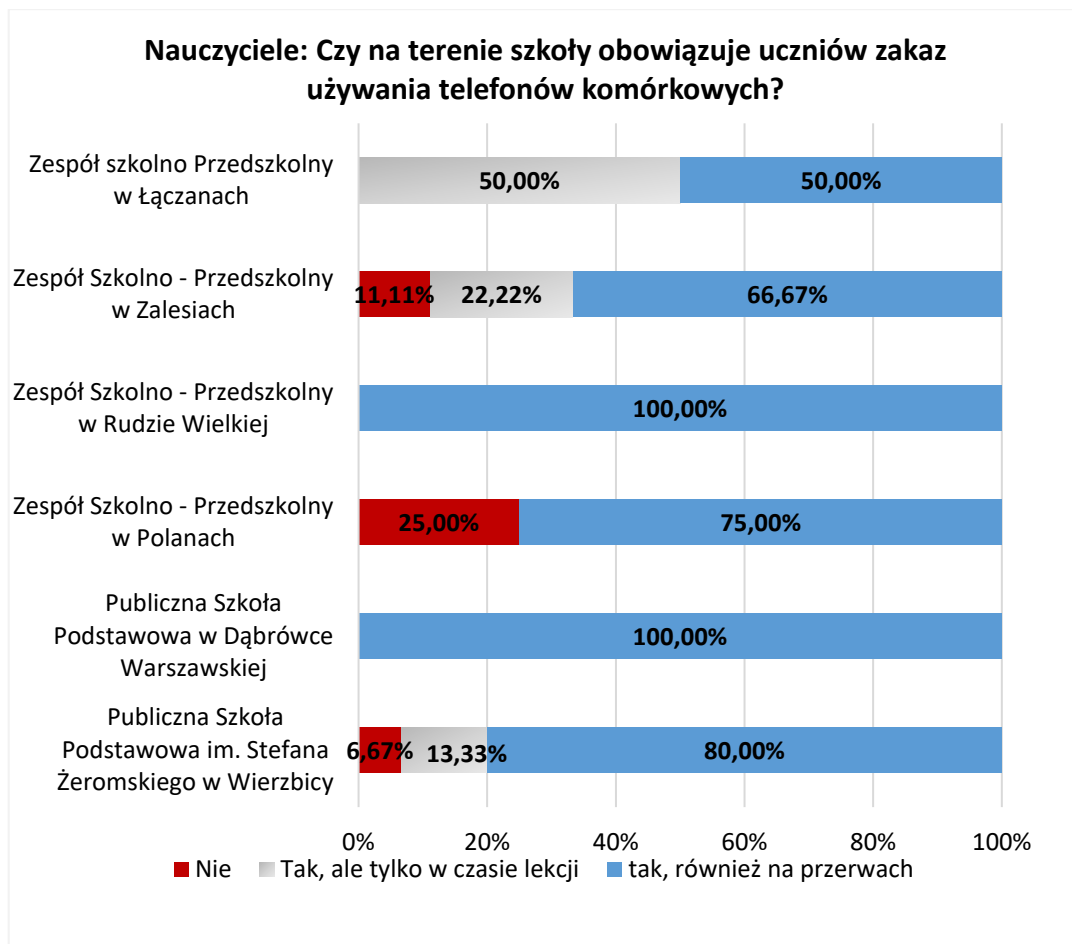
Pytając o ten aspekt nauczycieli, 93,1% z nich wskazało, że wie jakie działania są prowadzone na terenie szkoły w związku z przeciwdziałaniem uzależnieniom. W zakresie działań profilaktycznych mającym na celu zapobieganie uzależnieniom behawioralnym, rozkład odpowiedzi wśród nauczycieli kształtował się na bardzo zbliżonym poziomie.

Wykres 122. Wiedza na temat działań profilaktycznych

Jedną ze strategii przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym, szczególnie urządzeń elektronicznych, może być zakaz używania telefonów komórkowych przez uczniów na terenie szkoły. W większości szkół taki zakaz obowiązuje zarówno w czasie lekcji, jak i na przerwach, jednakże nie wszyscy nauczyciele byli tego świadomi, z czego wynika rozbieżność odpowiedzi w podziale na poszczególne szkoły.

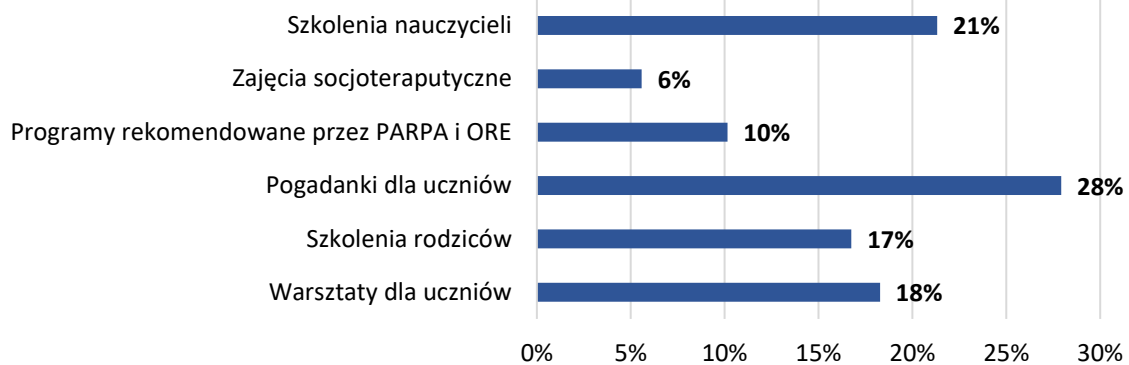

Wykres 123. Wiedza nauczycieli na temat zakazu stosowania telefonów komórkowych

Nauczyciele zostali poproszeni o wskazanie konkretnych działań profilaktycznych podejmowanych na terenie ich szkół. Najwięcej spośród odpowiedzi nauczycieli padło na pogadanki dla uczniów (28%) oraz szkolenia dla kadry pedagogicznej (21%). Zaledwie co dziesiąte wskazanie dotyczyło realizacji programów rekomendowanych. Najmniejsza liczba wskazań dotyczyła realizacji zajęć socjoterapeutycznych (6%). Najczęściej takie działania prowadzi pedagog/psycholog szkolny (53%), w dalszej kolejności wychowawca klasy (30%).

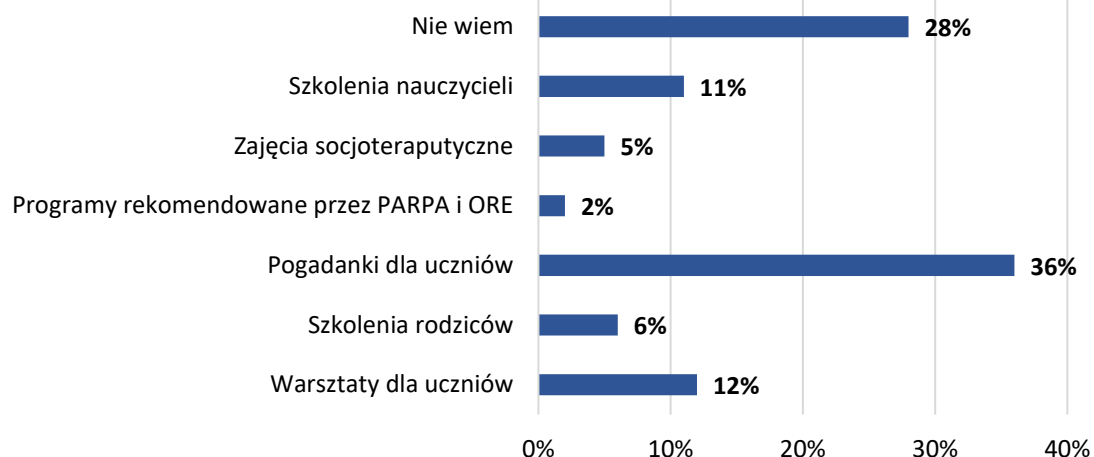
Nauczyciele: Jakie działania profilaktyczne są prowadzone na terenie Pani/Pana szkoły?

Wykres 124. Działania profilaktyczne prowadzone na terenie szkoły z perspektywy nauczycieli

Weryfikacji została także poddana wiedza rodziców w zakresie działań profilaktycznych odbywających się na terenie szkoły, do której uczęszczają ich dzieci. Najwięcej wskazań padło na pogadanki dla uczniów (36%), warsztaty dla uczniów (12%) oraz szkolenia dla nauczycieli (11%). Znaczna część rodziców nie ma wiedzy na temat tego, czy w placówkach oświatowych są prowadzone programy rekomendowane, a ogólny brak wiedzy na temat rodzajów prowadzonych zajęć profilaktycznych w szkole swojego dziecka wykazywał blisko co czwarty ankietowany rodzic. W opinii rodziców tego typu zajęcia są najczęściej prowadzone przez pedagoga lub psychologa szkolnego lub wychowawców klas.

Rodzice: Jakie działania profilaktyczne są prowadzone na terenie Pani/Pana szkoły?

Wykres 125. Działania profilaktyczne prowadzone na terenie szkoły z perspektywy rodziców

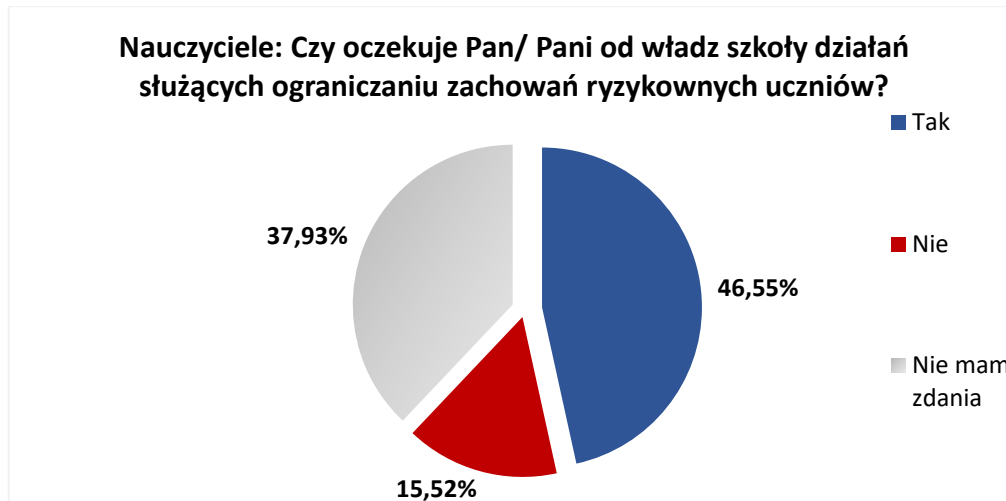

Ponad połowa rodziców, tj. 51,47% wskazała, że liczy na władzę szkoły i oczekuje od niej działań służących ograniczeniu zachowań ryzykownych uczniów. 5,88% osób badanych nie liczy na takie działania, a niemal co drugi rodzic nie miał zdania w tym zakresie.

Wykres 126. Oczekiwania rodziców względem działań ograniczających zachowania ryzykowne wśród uczniów

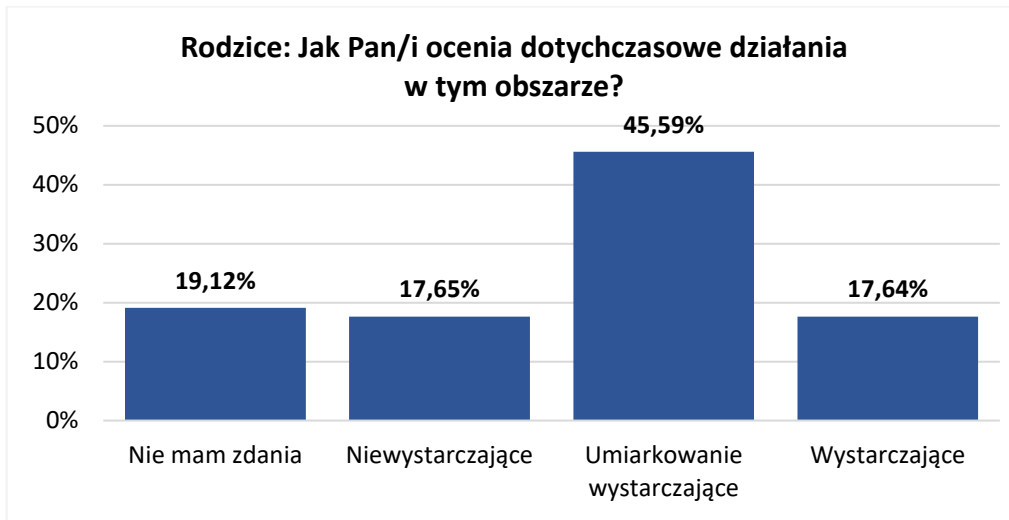
46,55% nauczycieli wskazało, że liczy na władzę szkoły i oczekuje od niej działań służących ograniczeniu zachowań ryzykownych uczniów. 15,52% badanych nauczycieli nie liczy na takie działania, a blisko co trzeci nie ma zdania na ten temat (37,93%).

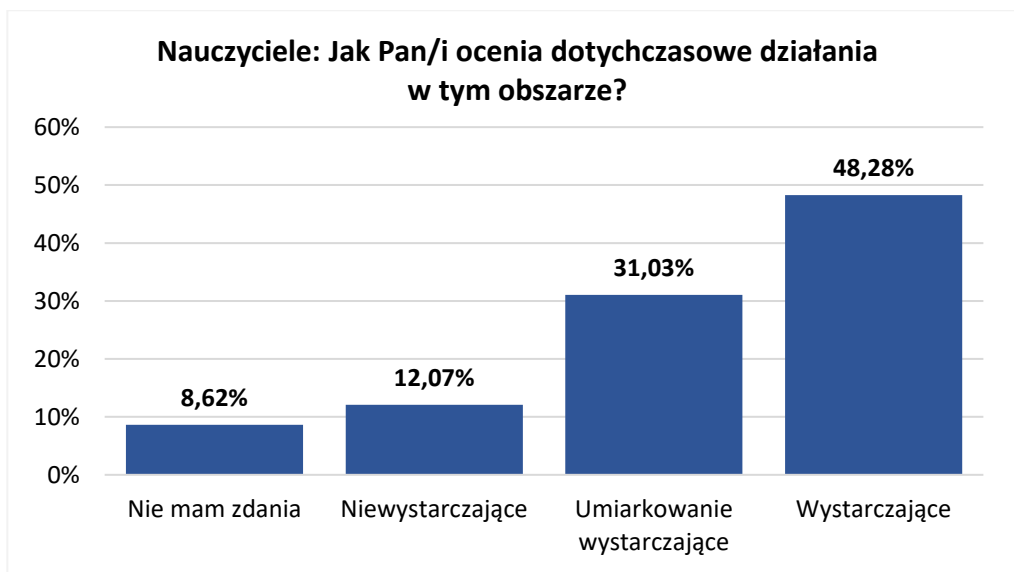
Wykres 127. Oczekiwania nauczycieli wobec władz szkoły w zakresie działań profilaktycznych

Poddano również ocenie zarówno rodziców jak i nauczycieli dotychczasowe działania w tym zakresie. W ocenie rodziców działania prowadzone przez władze szkół do tej pory były umiarkowanie wystarczające (46%), a dla 48% nauczycieli były one wystarczające. Dla 18% ankietowanych rodziców i 12% nauczycieli działania te nie były i nie są wystarczające.

Wykres 128. Ocena dotychczasowych działań profilaktycznych przez rodziców

Wykres 129. Ocena dotychczasowych działań profilaktycznych przez nauczycieli

8. Podsumowanie i wnioski

8.1. Postrzegane problemy społeczne na terenie Gminy Wierzbica

Dorośli ankietowani uważają, że **najistotniejszym problemem społecznym** na terenie Gminy jest **spożywanie alkoholu, bezrobocie, zanieczyszczenie środowiska** oraz **kryzysy rodzinne**. O nasileniu problemu bezrobocia świadczą także odpowiedzi 72% badanych, którzy przyznali, że byli kiedykolwiek bezrobotni, a średnio co piąty respondent określił szansę na znalezienie pracy jako niewielką. Dorośli mieszkańcy Gminy zostali poproszeni o określenie swojej sytuacji gospodarczej – blisko 37% ankietowanych uznało, że zarządzają dochodem w sposób oszczędny i tylko dzięki temu wystarcza im na zaspokajanie wszystkich potrzeb.

Dorośli mieszkańcy zostali zapytani także o **problem wykluczenia społecznego** na terenie Gminy Wierzbica. Według największej części respondentów, osobami, które są nim najbardziej zagrożone to **osoby z niepełnosprawnościami** (39%), **uzależnieni** (35%), a także **seniorzy** (14%).

Badani zostali również poproszeni o wskazanie do kogo zwróciliby się w przypadku doświadczania trudnej sytuacji życiowej. Na Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej wskazał zaledwie co trzeci ankietowany. Niepokojące jest także to, że aż **65% dorosłych mieszkańców nie ma wiedzy na temat działań wspierających osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym** prowadzonych w Gminie. W związku z tym konieczne jest prowadzenie szeroko zakrojonej kampanii informacyjnej (np. w postaci ulotek, reklam na stronach internetowych instytucji i organizacji na terenie Gminy) na temat dostępnych form pomocy.

Wśród problemów społecznych, które występują wśród dzieci i młodzieży, bezpośrednio na terenie szkół w Gminie Wierzbica, biorący udział w badaniu **nauczyciele**, jako najistotniejsze wskazali kolejno: nadużywanie przez uczniów urządzeń elektronicznych, brak współpracy rodziców ze szkołą, niewłaściwe praktyki wychowawcze rodziców, problemy rodzinne w domach uczniów oraz brak właściwego nadzoru uczniów przez ich opiekunów. **Rodzice** z kolei najczęściej wskazywali na nadużywanie przez swoje dzieci urządzeń elektronicznych, przeciążenie uczniów obowiązkami oraz brak współpracy między lokalnymi instytucjami. Rodzice zostali także poproszeni o określenie istotności problemów związanych z epidemią COVID-19 oraz napływem uchodźców z związku z konfliktem zbrojnym na Ukrainie – w obu przypadkach uznali, iż jest on znikomy.

Respondenci biorący udział w zogniskowanym wywiadzie fokusowym wskazali, że najpowszechniejszym problemem społecznym w odniesieniu do *dorostych mieszkańców* Gminy oraz *młodzieży* jest **problem alkoholowy**. Badani zwrócili uwagę na łatwą dostępność alkoholu. Wśród *dzieci* wśród wskazanych problemów uczestnicy wymienili **uzależnienie od urządzeń elektronicznych i gier**, zjawisko **hejtu** przyczyniające się do **wykluczenia z grupy**, sięganie po **napoje energetyczne, e-papierosy i snoosy** (aplikowanie tytoniu na wargi), a także **brak umiejętności komunikacyjnych, słabszą odporność psychiczną** oraz **nie dzielenie się swoimi problemami z dorosłymi**.

Z materiału empirycznego zebranego podczas pogłębionych wywiadów indywidualnych wynika, że znaczącym problemem jest także bezrobocie. Respondenci zwrócili uwagę na **uzależnienie osób pozostających bez zatrudnienia od pomocy społecznej** oraz brak podjęcia zatrudnienia, mimo uczestnictwa w projektach dotyczących aktywizacji zawodowej. Istotną kwestią są także problemy opiekuńczo-wychowawcze wśród wierzbickich rodzin, respondenci wskazali, iż **pieczę zastępczą są obejmowane dzieci pochodzące z tych samych rodzin**, a ich liczba rok rocznie utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Wśród pozostałych problemów Gminy badani wymienili także **oszustwa internetowe** i **wyłudzanie pieniędzy**, którego ofiarą najczęściej padają osoby w średnim wieku. Wspomniano także o sporadycznych aktach **wandalizmu** i rozboju w przestrzeni publicznej.

8.2. Problem alkoholowy

DOROŚLI MIESZKAŃCY

Część osób dorosłych udzieliła niepoprawnej odpowiedzi na pytanie o szkodliwość alkoholu w wódce i piwie. Niewłaściwy pogląd na ten temat częściej występował w przypadku mężczyzn (9%), natomiast błędne przekonanie w tym zakresie posiadało 5% kobiet. Abstynencję alkoholową zadeklarował zbliżony odsetek oby płci – 24%. Najpopularniejszym alkoholem spożywanym przez mężczyzn jest piwo (59%). Wśród kobiet dominuje wino (43%), a najrzadziej była przez nie wskazywana wódka (4%). W porównaniu do ogólnopolskich badań przeprowadzonych przez CBOS w 2019 roku, **mieszkańcy Gminy Wierzbica rzadziej sięgają po alkohol – ogólny odsetek dorosłych mieszkańców Gminy wskazują, iż alkohol jest spożywany przez 76% badanych, natomiast w skali ogólnopolskiej było to 81%**.

UCZNIOWIE

W szkołach podstawowych spożywanie alkoholu przez kolegów/koleżanki z klasy za większość uznało 2% uczniów, natomiast blisko 74% odpowiedziało, że nikt z ich klasy nie spożywa alkoholu. Świadomość tożsamości alkoholu występującego w różnych napojach nieco różnił się w zależności od płci uczniów – chłopcy częściej udzielali na to pytanie niepoprawnej odpowiedzi. Wśród przebadanych uczniów, większość nigdy nie spożywała alkoholu (88%). Jednakże **inicjację alkoholową ma za sobą 12% młodych mieszkańców Gminy** – największy odsetek uczennic PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy, a w przypadku chłopców, największy odsetek uczniów ZSP w Rudzie Wielkiej.

Należy zwrócić uwagę na **bardzo wczesny wiek inicjacji alkoholowej**, według zebranych wyników badań, wśród uczniów szkół podstawowych miała ona najczęściej miejsce przed ukończeniem 9 roku życia lub między 10, a 12 rokiem życia. Tak wczesna inicjacja alkoholowa stanowi problem, na który należy zwrócić uwagę przy projektowaniu działań profilaktycznych adresowanych do młodej grupy odbiorców. **Najczęściej uczniowie pierwszy raz próbowali alkoholu w domu.** Wskazuje to na to, że inicjacja alkoholowa często dzieje się z **przyzwolenia rodziców** i konieczne są działania profilaktyczne obejmujące także grupę rodziców. Sytuacje wakacji i imprez są również szczególnie częstym miejscem inicjacji alkoholowej, co potwierdzają badania ogólnopolskie i szczególnie w przypadku sytuacji wakacyjnych warto organizować działania profilaktyczne połączone z półkoloniami i koloniami, aby profilaktyka sprzęgła się w czasie z potencjalną inicjacją. Wydaje się, że wszelkie proponowane działania edukacyjne i rekreacyjno-sportowe mogą być skutecznie uzupełniane o treści czy programy profilaktyczne. **82% uczniów po inicjacji alkoholowej, aktualnie już go nie spożywa.** Alkohol częściej w **większej częstotliwości spożywają chłopcy** (blisko 5% wskazało na spożywanie go kilka razy w miesiącu). Uczniowie obu płci najczęściej sięgają po piwo.

Uczniowie szkół podstawowych w wieku 11-15 lat zamieszkujących Gminę Wierzbica znacznie rzadziej sięgali po alkohol w porównaniu do badań ogólnopolskich HBSC z 2018 roku. W Gminie prawie 13% młodych mieszkańców w przedziale wiekowym 11-15 lat jest po inicjacji alkoholowej, a więc o 22 pp. mniej w porównaniu do Polski, gdzie wskaźnik spożycia wyniósł niemal 35%.

PRZEDSTAWICIELE KLUCZOWYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI

Uczestnicy **zogniskowanego wywiadu grupowego** wskazali, że dominującym problemem społecznym wśród młodych i dorosłych mieszkańców Gminy jest spożywanie alkoholu. Badani zwrócili uwagę na spożywanie go w miejscach publicznych, szczególnie w okolicach sklepów i stacji benzynowej. W opinii respondentów wynika to z braku wyznaczonej przestrzeni na terenie Gminy, w której można byłoby legalnie spożywać alkohol.

W ocenie przedstawicieli instytucji i organizacji, **spożywanie alkoholu na przestrzeni ostatnich lat nie uległo wzrostowi**. Zauważalny spadek spożywania alkoholu został odnotowany w przypadku kierowców. Ważnym wnioskiem z przeprowadzonego badania jest także odnotowanie zwiększonej sprzedaży alkoholu podczas pandemii COVID-19 oraz zwiększenie spożywania gorszego gatunkowo alkoholu ze względów ekonomicznych.

Respondenci w udzielonych wypowiedziach zwrócili uwagę również na to, że mieszkańcy Gminy, którzy nie są bezpośrednio dotknięci konsekwencjami problemu alkoholowego, są wobec niego obojętni i nie angażują się w lokalne działania profilaktyczne.

W opinii badanych zjawisko spożywania alkoholu na terenie Gminy Wierzbica nie przybiera znacząco innych rozmiarów w porównaniu do innych, małych gmin na terenie Polski.

8.3. Problem nikotynowy wśród uczniów oraz sięganie po leki i napoje energetyzujące

Otrzymane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że **sięganie po wyroby nikotynowe nie jest popularne** wśród uczniów szkół podstawowych z Gminy Wierzbica. Do palenia papierosów (w tym także e-papierosów/podgrzewaczy tytoniu) przyznało się blisko **9%** młodych respondentów, spośród których większość obecnie już nie pali. Inicjacja nikotynowa w większości przypadku miała miejsce w **domu** uczniów, co podobnie jak w przypadku sięgania po alkohol, wymaga objęcia działaniami profilaktycznymi także rodziców, w celu przeciwdziałania przyzwoleniu na sięganie po wyroby nikotynowe.

W porównaniu do ogólnopolskich badań HBSC z 2018 roku, odnotowuje się rzadsze palenie papierosów przez uczniów Gminy w wieku 11-15 lat. W badaniach HBSC odsetek uczniów po inicjacji nikotynowej wynosi niemal 22%, a więc jest wyższy o 13 pp.

Jeżeli chodzi o sięganie po leki przez młodych mieszkańców Gminy, większość uczniów zażywa je w przypadku choroby i z polecenia lekarza. **Po lekarstwa bez wyraźnych wskazań medycznych częściej sięgają dziewczęta.**

Zebrane wyniki badań wskazują, że po **napoje energetyczne kiedykolwiek sięgnęło 61% uczniów**, spośród których 6% pije je kilka razy w tygodniu, a 1% - codziennie. **NE są częściej spożywane przez chłopców.**

8.4. Problem narkotykowy

UCZNIOWIE

Wyniki badań przeprowadzone wśród uczniów Gminy Wierzbica wskazują, iż skala sięgania po narkotyki jest niewielka. Zaledwie **1% uczniów zadeklarowało sięgnięcie po narkotyki, a 2,2% badanych przyznało, że chciałoby spróbować tego typu substancji, gdyby nadarzyła się ku temu okazja.** Choć przebadani uczniowie w znikomym stopniu wyrażają zainteresowanie narkotykami, należy pamiętać, iż wiek uczniów biorących udział w badaniu był stosunkowo niski - respondenci mieli od 10 do 15 lat. Zatem uzyskane odpowiedzi nie stanowią ogólnego obrazu zjawiska sięgania po narkotyki wśród młodzieży zamieszkującej Gminę.

DOROŚLI MIESZKAŃCY

Większość mieszkańców deklaruje, że **nie zażywali narkotyków (90%)**. Według danych ogólnopolskich w ciągu całego życia 16,1% populacji Polski próbowało jakiegoś narkotyku. **Odsetek użytkowników narkotyków na terenie Gminy, wynoszący 10% jest zatem niższy w porównaniu do danych ogólnopolskich.** Większy odsetek osób badanych, które odpowiadały, że stosowały środek uznawany za narkotyk, był w grupie mężczyzn i **wynosił 12%**. Większość respondentów nie miała wiedzy na temat dostępności substancji uznawanych za narkotyk na terenie Gminy. Niemniej, w opinii 8% jest to łatwe i właściwie każdy może je zdobyć, a 14% badanych zna konkretne osoby/miejsca na terenie Gminy, w których można zakupić nielegalne substancje. Zebrane dane wskazują, że choć problem narkotykowy nie przybiera znaczących rozmiarów w Gminie, to jednak jego występowanie powinno zostać uwzględnione w projektowanych działaniach profilaktycznych przeciwdziałających uzależnieniom.

PRZEDSTAWICIELE KLUCZOWYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI

W opinii badanych biorących udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym, problem **uzależnienia od narkotyków nie dotyczy znacznej ilości osób**. W 2023 roku członkowie GKRPA odnotowali 3 osoby dorosłe, które doświadczyły problemu uzależnienia krzyżowego.

W przypadku dzieci i młodzieży, **problem sięgania po substancje narkotykowe także nie przybiera znaczących rozmiarów**, a jeżeli występuje, to raczej wśród **starszej młodzieży**, która najchętniej sięga po takie substancje jak **mefedron i marihuana**.

8.5. Problem uzależnień behawioralnych

UCZNIOWIE

Wśród uczniów biorących udział w badaniu, blisko **24% przyznało, że kiedykolwiek grało w gry, w których mogli wygrać pieniądze**. Częściej w tego typu gry grali chłopcy.

Zebrane wyniki badań pozwoliły na oszacowanie skali uzależnienia od Internetu wśród młodych ankietowanych. **Większość uczniów w ciągu minionego roku przeznaczało na korzystanie z Internetu więcej czasu, niż pierwotnie zakładało (75%)**. Znaczna część respondentów podczas ostatniego roku odczuwało niepokój i stres w wyniku braku możliwości skorzystania z sieci, blisko 6% uczniów wskazało, że doświadczyło tego wielokrotnie – może to świadczyć o występowaniu wśród tej części zjawiska FOMO, charakteryzującego się lękiem w sytuacji braku możliwości bycia non stop „online”. Badanym zdarzało się także zaniedbywać naukę lub inne aktywności na rzecz korzystania z Internetu – wielokrotnie zdarzało się większemu odsetkowi chłopców (39%).

Uczniowie korzystając z Internetu najczęściej słuchają muzyki i kontaktują się ze znajomymi.

W kontekście grania przez uczniów w gry na urządzeniach elektronicznych, do codziennej tego typu aktywności przyznało się blisko **35% badanych**. Uczniowie najczęściej przeznaczają na to od 1 do 2 godzin, niemniej, ponad 6 godzin dziennie poświęca na to 3% respondentów. W zakresie różnic międzypłciowych można stwierdzić, że **zdecydowanie więcej czasu na granie w gry poświęcają chłopcy**. Ankietowani najchętniej grają w gry akcji, przygodowe i rekreacyjne, symulacyjne oraz gry sportowe i wyścigowe. Części respondentów zdarzało się zaniedbywać naukę i inne aktywności przez granie w gry – przyznawał się do tego

większy odsetek uczniów płci męskiej. Dominującym powodem, dla którego uczniowie wybierają tego typu aktywność jest według 65% respondentów zabawa. Jednakże **część badanych przyznało, że zdarza im się rekompensować zły nastrój graniem w gry – wielokrotnie zdarzyło się to 7% chłopców i 5% dziewcząt.**

Aktywność w sieci wiąże się z ryzykiem narażenia dzieci i młodzieży na kontakt ze szkodliwymi treściami, np. pornografią. Z uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że kontakt z tego typu treściami miało niemal 26% badanych uczniów, spośród których **5% więcej niż 20 razy, zatem można wywnioskować, iż ta część ankietowanych ma regularny dostęp do pornografii.**

DOROŚLI MIESZKAŃCY

Dorośli mieszkańcy spędzają zazwyczaj od 1 do 2 godzin na korzystaniu z Internetu (42%), niemniej większość przyznało, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzało się im poświęcać na to **więcej czasu niż planowali (61%)**. Najczęstszymi aktywnościami podejmowanymi w sieci są kolejno: kontaktowanie się ze znajomymi (21%) oraz poszukiwanie informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie (20%). **Część dorosłych mieszkańców przyznało, że zdarza im się odczuwać lęk, że ominie ich coś ważnego, co ma miejsce w Internecie**, co świadczy o możliwości występowania wśród nich zjawiska FOMO – lękiem przed niemożnością bycia przez cały czas „online” (11%). Odczuwanie stresu lub niepokoju w wyniku braku możliwości skorzystania z Internetu jest częściej odczuwalne w przypadku mężczyzn.

Z zebranego materiału badawczego wynika, że **problem hazardu wśród dorosłych mieszkańców Gminy nie przybiera niepokojących rozmiarów**. Na znajomość osoby uzależnionej od hazardu wskazało 40% badanych, spośród których 14% zna kilka takich osób, **niemniej, część respondentów ma błędne przekonanie lub nie jest świadoma tego, że od hazardu można się uzależnić**. Sami badani najchętniej biorą udział w konkursach polegających na wysyłaniu płatnych smsów oraz grają na automatach lub innych maszynach w salonach gier. Stosunkowo popularne są także zakłady bukmacherskie.

Badaniu zostało także poddane zjawisko pracoholizmu oraz zakupoholizmu wśród dorosłych mieszkańców. Zebrane wyniki badań nie wykazują niepokojących rozmiarów zarówno jednego, jak i drugiego problemu, jednakże w związku ze skłonnością do wykonywania pracy kosztem innych czynności u 24% osób, zagadnienie pracoholizmu, a przede wszystkim higieny

pracy powinno zostać uwzględnione w projektowanych działaniach profilaktycznych. W kontekście zakupoholizmu, większość mieszkańców pozwala sobie na zakup nowych rzeczy raz w miesiącu lub rzadziej.

8.6. Problem przemocy

UCZNIOWIE

Sprawcami przemocy domowej wobec dzieci bywają zarówno mężczyźni i kobiety, najczęściej rodzice lub opiekunowie, ale także inni członkowie rodziny (np. dziadkowie, starsze rodzeństwo). Natomiast niektóre badania wskazują, że kobiety stosujące przemoc częściej niż mężczyźni i kierują ją wobec dzieci⁴³.

Zebrany materiał badawczy wykazuje, że **kiedykolwiek w swoim domu przemocy doświadczyło łącznie blisko 13%** uczniów. Kolejno po 4% wskazało, iż doznało przemocy fizycznej i psychicznej, a 5% ankietowanych doznało obu ich rodzajów. Generalne doświadczenie przemocy było nieco częstsze w przypadku dziewcząt. 46% uczniów wskazało, że ich rodzice nie stosują żadnych kar. Natomiast ci uczniowie, których rodzice lub opiekunowie stosują kary, zapytani o ich rodzaje, najczęściej wskazywali na **różnego rodzaju zakazy** (41%).

Z udzielonych odpowiedzi młodych mieszkańców Gminy wynika, że **przemocy w Internecie w postaci hejtu doświadczyło prawie 42%** z nich, przy czym częściej na doznanie go wskazywali chłopcy.

W ciągu roku poprzedzającego badanie, uczniowie wskazywali, że najczęściej wielokrotnie doznawali **wykluczenia przez innych uczniów** (średnio 10%) oraz **przemocy fizycznej** (9%). Blisko co piąty uczeń wskazał, że doświadczył kradzieży. Najbardziej wskazywanym incydentem było napastowanie seksualne oraz zmuszanie do fundowania używek.

Uczniowie zapytani o to, do kogo zwróciliby się w przypadku doświadczania przemocy, w większości wskazali rodziców (72%). **Niepokojące jest to, że niewielki odsetek uczniów zwróciłoby się z tym problemem do wychowawcy lub psychologa/pedagoga szkolnego.**

⁴³ Makara-Studzińska, M., Grzywa, A., Turek, R. (2005). *Kobiece oblicza stosowania przemocy*, Lublin.

Podsumowując należy zauważyć, że problem przemocy internetowej w postaci hejtu, a także problem przemocy szkolnej w badanych szkołach jest widoczny i wymaga przemyślanych działań profilaktycznych. Szczególnie istotna wydaje się rola nauczycieli oraz mała tendencja uczniów do informowania o problemie przemocy dorosłych. Wynikać to może ze zbyt małego zaufania do nauczycieli. Jednym z ważnych czynników chroniących może być tutaj dobra relacja z nauczycielem, która pozwoli uczniom zwrócić się o pomoc w potrzebie doświadczania przemocy.

DOROŚLI MIESZKANCY

Badania przeprowadzone w 2014 r. na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej ujawniły, że 24,7% dorosłych Polaków doświadczyła w ciągu swojego życia przynajmniej jednej formy przemocy w rodzinie. Podkreślić należy, że 65% ofiar przemocy to kobiety, a 25% to nieletni. Sprawcami przemocy w rodzinie w 92,8% są mężczyźni⁴⁴.

Z badań kwestionariuszowych wynika, że ponad **połowa dorosłych mieszkańców gospodarstwa domowe, w których dochodzi do różnych form przemocy (52%)**. Taki sam odsetek respondentów wskazało także na **bezpośrednią znajomość osób doznających przemocy fizycznej lub psychicznej**. Według respondentów najczęstszym rodzajem doświadczanej przemocy jest przemoc psychiczna (69%), a w dalszej kolejności fizyczna (25%) oraz ekonomiczna (6%). Zdaniem większości mieszkańców przemocy najczęściej doświadczają kobiety (69%), jednakże co siódmy badany stwierdził, że problem ten równie często dotyka obu płci (14%). W kontekście **cyberprzemocy**, 40% badanych przyznało, że znają osoby, które stały się jej ofiarą.

Mieszkańcy Gminy w **3% wykazują pozytywny stosunek wobec stosowania kar fizycznych wobec dzieci**, a co szósty badany uznaje stosowanie ich od czasu do czasu za dobrą metodę wychowawczą. 12% ankietowanych uważa, że surowe wychowanie hartuje dziecko i pozwala lepiej sobie radzić w życiu, a 7% respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że strach dziecka przed rodzicami ułatwia jego wychowanie. Konsekwencjami tego typu

---

⁴⁴ *Diagnoza i porównanie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz ocena efektywności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.* (2014). Badania przeprowadzone przez WYG PSDB dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

przekonań może być doświadczenie przemocy domowej u dzieci, które zostało opisane w podrozdziale *Uczniowie*.

Uzyskane wyniki badań dotyczące stosunku wierzbičkih dorosłych do stosowania kar fizycznych względem dzieci, zostały porównane do wyników badań ogólnopolskich opublikowanych w Raporcie Rzecznika Praw Dziecka 2017. Jak zostało wspomniane, z wyników badań lokalnych wynika, że pozytywny stosunek do takiej formy kary ma 3% badanych, a więc w porównaniu do wyniku badań ogólnopolskich jest to niższy odsetek, ponieważ zdecydowaną akceptację kar fizycznych jako dobrą metodę wychowawczą wykazało 6% ankietowanych z całego kraju.

Pytanie o stosunek wobec kar fizycznych zostało także zadane rodzicom i nauczycielom biorącym udział w diagnozie szkolnej. Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, **zdecydowaną akceptację kar fizycznych wykazuje 1% rodziców**, a 7% uznaje ją za odpowiednią od czasu do czasu. W przypadku **nauczycieli od czasu do czasu jest ona akceptowalna przez 5% badanych**.

PRZEDSTAWICIELE KLUCZOWYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI

Osoby biorące udział w **zogniskowanym wywiadzie grupowym** wskazały, że najczęstszym, zgłaszanym przejawem przemocy rówieśniczej jest **cyberprzemoc**, a w znacznie mniejszej liczbie **przemoc fizyczna**.

Badani uznali, że przemoc na terenie Gminy na przestrzeni ostatnich **lat utrzymuje się na podobnym poziomie**, niemniej odnotowuje się **wzrost wszczynania procedury „Niebieskie Karty”**, co w opinii uczestników wywiadu może być wynikiem **zwiększającej się świadomości społecznej na temat przemocy**. Większość procedur „Niebieskie Karty” wynika z **konfliktów małżeńskich**, najczęściej występuje **przemoc krzyżowa**, natomiast sama **procedura jest najczęściej rozpoczynana przez funkcjonariuszy Policji oraz pracowników socjalnych**.

Uczestnicy **indywidualnych wywiadów pogłębionych** zwrócili uwagę na **korelację występowania zjawiska przemocy z sięganiem po różnego rodzaju substancje**, przede wszystkim alkohol. Respondenci podkreślili także konieczność zmiany przekonań społecznych dotyczących udzielania pomocy instytucjonalnej w zakresie przemocy, związanej przede wszystkim możliwością wszczynania procedury „Niebieskie Karty” nie tylko przez pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, ale także lekarzy, czy nauczycieli.

8.7. Znaczenie czynników chroniących i czynników ryzyka

Dla uczniów ważnym czynnikiem chroniącym jest sposób **spędzaniu czasu wolnego**. Respondenci najczęściej wskazywali, że spędzają go na korzystaniu z urządzeń elektronicznych (27%), spotkaniach ze znajomymi (23%) oraz uprawianiu sportu (21%). Mniejsza liczba wskazań dotyczyła oglądania telewizji (10%), czytania książek i wyjazdów poza miejsce zamieszkania (kolejno po 8%). Różnorodne formy spędzania czasu pomagają w pozytywny sposób radzić sobie z emocjami, stresem i frustracją.

Poczucie bezpieczeństwa odgrywa fundamentalną rolę w życiu każdego człowieka. Warto podkreślić, iż zapewnienie bezpieczeństwa w szkole jest jednym z kluczowych wyzwań stojących przez każdą placówką oświatową oraz kadrą pedagogiczną. Na poczucie bezpieczeństwa w danej szkole lub klasie składają się przede wszystkim dobre relacje z rówieśnikami oraz zaufanie do nauczycieli. Na podstawie zgromadzonych wyników badań można stwierdzić, że **większość uczniów przeważnie czuje się bezpiecznie na terenie swojej szkoły (47%)**, a blisko 29% ankietowanych zawsze czuje się w niej bezpiecznie. Niemniej, **brak całkowitego poczucia bezpieczeństwa w placówce oświatowej** posiada pewna część uczniów, wskazał na to największy odsetek badanych uczniów ZSP w Zalesicach oraz PSP im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy. Większość uczniów oceniło, że dobrze czuje się w swojej klasie. **Prawie 24% badanych darzy zaufaniem większość swoich nauczycieli**, jednak co dziewiąty ankietowany nie ufa żadnemu z nich. Uczniowie oceniając relacje ze swoimi rodzicami, w **większości uznali, iż są one bardzo dobre**, jednak 9% respondentów oceniło je jako raz dobre, a raz złe.

Na podstawie dokonanej diagnozy należałoby wdrożyć do szkół zajęcia z tematyki rozwiązywania konfliktów w klasie, wzmacniania asertywności oraz warsztaty mające na celu wzrost integracji pomiędzy uczniami. Istotną rolę odgrywają także zajęcia dodatkowe, zgodne z zainteresowaniami uczniów, które w skuteczny sposób służą nawiązywaniu pozytywnych relacji rówieśniczych, odwracają uwagę od substancji psychoaktywnych i promują zdrowy styl życia.

Wśród czynników ryzyka można wyróżnić przede wszystkim **stosunkowo łatwą dostępność do zakupu alkoholu i wyrobów nikotynowych**. Jak wynika z zebranych danych, części uczniom udało się w samodzielny sposób zakupić alkohol (16%) oraz papierosy (34%). Młodzi mieszkańcy Gminy poproszeni o określenie stopnia trudności nabycia poszczególnych

substancji wskazali, że najłatwiej byłoby im kupić papierosy – zdaniem 6% uczniów jest to łatwe i każdy może je nabyć, żadnych problemów z zakupem alkoholu nie miałyby 3% osób, natomiast narkotyki mogłyby bez wysiłku kupić 1% respondentów. Należałoby przede wszystkim ograniczyć dostęp młodych ludzi do tego typu substancji i być może zmienić sposób i zakres materiału w przeprowadzanych zajęciach profilaktycznych. Równie ważne jest zaangażowanie rodziców i uświadomienie im, jakie negatywne skutki może mieć społeczne przyzwolenie na spożywanie alkoholu i sięganie po wyroby nikotynowe przez młodzież.

Przeprowadzone badanie dotyczące sprzedaży napojów alkoholowych osobom nieletnim metodą „Tajemniczy Klient” dostarczyło niepokojących wniosków na temat możliwości zakupu alkoholu osobom niepełnoletnim – w 61% przebadanych punktów, sprzedawcy zgodzili się na sprzedaż alkoholu osobie, której wygląd wskazywał na brak pełnoletności, bez weryfikacji dowodu osobistego.

Rodzice wierzbičkih uczniów, zapytani o zmniejszenie dostępu do alkoholu dla dzieci poniżej 18 roku życia wskazali, że najskuteczniejsze mogłyby być cofanie koncesji na sprzedaż alkoholu tym placówkom, które nie stosują się do zakazu sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 lat.

8.8. Działania profilaktyczne

74% mieszkańców oczekuje od władz lokalnych działań służących ograniczeniu problemów alkoholowych, niemniej **66% ankietowanych nie wie jakie działania są prowadzone na terenie Gminy w celu przeciwdziałania i zapobiegania uzależnieniom od alkoholu i narkotyków. Duża część dorosłych mieszkańców Gminy nie byłaby zainteresowana braniem udziału w żadnych programach** dotyczących uzależnień, jednak dla zainteresowanych, najciekawsze byłyby programy z zakresu social mediów i problematycznego używania Internetu (28%).

Względem działań profilaktycznych prowadzonych w szkołach, największą część uczniów brała udział w zajęciach o tematyce zdrowego stylu życia (57%) oraz wyboru przyszłej ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego (41%). Zebrane wyniki badań pokazują, że **znaczna część uczniów nigdy nie brała udziału w zajęciach dotyczących agresji/przemocy, uzależnień od substancji, a także z zajęć o tematyce zagrożeń wynikających z korzystania z komputera.**

Większość uczniów uczęszczających na zajęcia profilaktyczne ocenia je pozytywnie. Przy projektowaniu dalszych działań profilaktycznych adresowanych do młodych mieszkańców Gminy, należy wziąć pod uwagę ich preferencje dotyczące tematyki zajęć. Wśród możliwych zagadnień najczęściej pojawiał się temat **budowania dobrych relacji z innymi ludźmi, temat zdrowego stylu życia oraz wyboru ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego, a także zdrowia psychicznego**. Większość uczniów chciałoby mieć tego typu zajęcia ze swoim wychowawcą.

Zajęcia profilaktyczne prowadzone w szkołach zostały także poddane ocenie rodziców i nauczycieli. Większość rodziców nie wie jakie działania profilaktyczne są prowadzone w szkole, do której uczęszcza ich dziecko (73%), nauczyciele mają oczywiście w tym zakresie znacznie większą wiedzę, choć 7% badanych także nie ma świadomości, jakie działania profilaktyczne są realizowane przez ich szkołę w celu zapobiegania uzależnieniom od narkotyków i alkoholu.

Ponad połowa rodziców (51%) oraz prawie co drugi nauczyciel (47%) oczekuje od szkoły dalszych działań służących ograniczaniu zachowań ryzykownych wśród uczniów. Niemniej, większość nauczycieli i rodziców uważa, że działania prowadzone do tej pory są wystarczające.

Działania profilaktyczne w percepcji przedstawicieli kluczowych organizacji i instytucji na terenie Gminy powinny opierać się przede wszystkim na zasadach współpracy i kooperacji pomiędzy poszczególnymi organami Gminy oraz organizacjami pozarządowymi. Respondenci zwrócili uwagę na konieczność realizacji różnorodnych projektów: sportowych, edukacyjnych, artystycznych i prozdrowotnych, a także wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych, które w znaczący sposób mogłyby sprzyjać integracji rodzin. Badani podkreślili także konieczność wprowadzenia działań profilaktycznych wśród najmłodszych grup odbiorców, tzn. dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zwrócono uwagę na **konieczność przeprowadzania szkolnych diagnoz pod kątem opracowywania programów profilaktyczno-wychowawczych**, a następnie na tej podstawie, wybierania adekwatnego programu rekomendowanego realizowanego w szczególnych szkołach. Respondenci wskazali również potrzebę **wznowienia funkcjonowania grupy samopomocowej AA**, a także rozszerzenie działań wspierających osoby współuzależnione. Zdaniem badanych istnieje **konieczność prowadzenia szkoleń dla realizatorów programów profilaktycznych, przeciwdziałających wypaleniu zawodowemu oraz służącym zacieśniania partnerstwa w prowadzonych działaniach.**

Wykazano również potrzebę prowadzenia szkoleń dla sprzedawców napojów alkoholowych i zwiększenie częstotliwości kontroli punktów sprzedaży alkoholu.

9. Rekomendacje

Zgromadzony w przebiegu badań materiał empiryczny umożliwia stworzenie kompleksowego programu działań naprawczych. Jego elementy zostały szeroko nakreślone w poszczególnych podrozdziałach niniejszego opracowania, a także w podsumowaniu. Niezależnie od tego, aby mogły zostać one skonkretyzowane – a przede wszystkim – wcielone w życie niezbędne będzie podjęcie szeroko zakrojonych i ogólnie skoordynowanych działań mających na celu transformację uwidocznionych tutaj obszarów problemowych przez osoby oraz instytucje bezpośrednio zaangażowane w tworzenie gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych.

Poniżej zaprezentowano jedynie możliwe kierunki działań w tym zakresie, które mogą stanowić inspirację do dalszej pracy na najbliższe lata w zakresie przeciwdziałania problemom społecznym:

- Należy ograniczyć dostęp młodych ludzi do substancji takich jak alkohol czy papierosy i być może zmienić sposób i zakres materiału w przeprowadzanych zajęciach profilaktycznych.
- Konieczne jest zwiększenie zaangażowania rodziców i uświadomienie ich przede wszystkim na temat prowadzonej działalności profilaktycznej na terenie Gminy, a przede wszystkim szkół, do których uczęszczają ich dzieci. W kontekście inicjacji alkoholowej i nikotynowej, które najczęściej miała miejsce w domu, konieczne jest także uświadomienie rodziców jakie negatywne skutki może mieć społeczne przyzwolenie na spożywanie alkoholu przez dzieci i młodzież.
- Rekomenduje się organizację wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych służących wzmocnieniu więzi rodzinnych.
- Pomimo działań w dziedzinie profilaktyki w szkołach, nadal istnieje potrzeba prowadzenia akcji, programów i warsztatów profilaktycznych dotyczących spożywania i nadużywania alkoholu, wyrobów tytoniowych i narkotyków, w szczególności skupiających się na negatywnym wpływie na zdrowie osób zażywających je w młodym wieku.

- Wśród tematyki zajęć profilaktycznych należy zwrócić uwagę na preferencje uczniów w tym zakresie, tj. zdrowie psychiczne, budowanie dobrych relacji z innymi ludźmi, temat zdrowego stylu życia oraz wyboru ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego.
- Na podstawie dokonanej diagnozy należałoby także wdrożyć do szkół zajęcia dodatkowe, rozwijające zainteresowania i pasje uczniów. Odwrócenie uwagi od substancji psychoaktywnych i promowanie zdrowego stylu życia z pewnością są częścią profilaktyki.
- Głównym celem działań profilaktycznych realizowanych na terenie Gminy nie powinno być wyeliminowanie spożywania alkoholu przez jej dorosłych mieszkańców, ponieważ nie jest to możliwe. Skupić należy się na uświadomieniu lokalnej społeczności skutków oraz zagrożeń jakie wiążą się ze spożywaniem alkoholu zwłaszcza w nadmiernych ilościach.
- Bardzo ważne jest wznowienie działalności grupy samopomocowej dla osób uzależnionych oraz być może utworzenie grupy samopomocowej dla osób współuzależnionych.
- Niezwykle istotne jest realizowanie kampanii informacyjnych dotyczących możliwych form pomocy osobom uzależnionym, doświadczającym przemocy lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Podejmowane działania powinny dążyć do przesunięcia wieku inicjacji alkoholowej i nikotynowej wśród dzieci i młodzieży.
- Należy zagwarantować uczniom możliwość korzystania w szkole z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, co w pozytywny sposób może wpłynąć na wzrost zaufania dzieci i młodzieży do szkolnych psychologów i pedagogów oraz na zwiększenie poczucia bezpieczeństwa w swojej szkole.
- Rekomenduje się objęcie działaniami profilaktycznymi dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.
- Znaczna część problemów dotyczy w istotnie większym stopniu chłopców niż dziewczynek, co uzasadnia kierowanie kampanii społecznych i działań ochronnych w szczególności do młodych osób płci męskiej.
- Należy wspierać osoby, które są uzależnione, współuzależnione oraz te, które pochodzą z grup społecznych najbardziej podatnych na uzależnienia, a przede wszystkim będących w trudnej sytuacji życiowej. Osobom takim trzeba wskazywać różne formy rozwiązywania problemów, które będą alternatywą dla alkoholu i narkotyków.

- Należy także zwiększyć liczbę działań mających na celu promowanie zdrowego trybu życia oraz aktywnego spędzania wolnego czasu. Bardzo duża liczba mieszkańców jest zdania, że to właśnie brak możliwości spędzania czasu w inny sposób jest przyczyną sięgania po substancje psychoaktywne lub spędzania czasu na korzystaniu z urządzeń elektronicznych, szczególnie w przypadku dzieci i młodzieży.
- Znaczna część ankietowanych uczniów spędza przy urządzeniach elektronicznych powyżej 3 godzin dziennie, często zaniedbując przez to naukę i inne obowiązki. Wskazuje to, że warto wspierać młodych ludzi w możliwie jak najbardziej zrównoważonym wykorzystywaniu komputerów i Internetu. Wskazane jest również podjęcie działań profilaktycznych w tym obszarze. Szczególnie, że znaczna część badanych zadeklarowało doświadczenia przemocy w Internecie oraz kontakt ze szkodliwymi treściami, takimi jak np. pornografia. To dodatkowo wzmacnia rekomendację o prowadzeniu działań na rzecz bezpiecznego korzystania z sieci.
- Zaleca się prowadzenie działań profilaktycznych skierowanych do mieszkańców Gminy w zakresie ochrony przed oszustwami internetowymi, przede wszystkim wyłudzeniem pieniędzy i danych osobowych.
- Problem przemocy jest obecny nie tylko w świecie wirtualnym. Pewna część uczniów deklaruje brak poczucia bezpieczeństwa w szkole, które może wynikać z wykluczenia z grupy rówieśniczej, na którą wskazała stosunkowo znaczna część uczniów.
- Uświadamiać powinno się również osoby, których problem uzależnienia od alkoholu i narkotyków oraz zjawisko przemocy bezpośrednio nie dotyczy, aby wiedziały w jaki sposób reagować na ludzi zmagających się z uzależnieniem czy przemocą oraz jak im pomagać.
- Profilaktyka powinna kształtować odpowiednie postawy społeczne oraz rozwijać umiejętności empatyczne oraz poczucie odpowiedzialności nie tylko za siebie, ale również za innych.
- Szczególnie przemoc wobec dzieci oraz profilaktyka zdrowia psychicznego wśród młodych mieszkańców Gminy wymaga edukacji mieszkańców.
- Należy upowszechniać informacje o dostępnych miejscach w środowisku lokalnym, w którym świadczona jest pomoc psychologiczna, prawna, medyczna oraz praca socjalna osobom dotkniętym przemocą.

- Istniejąca oferta miejsc udzielających pomocy w zakresie uzależnień, powinna zostać poszerzona o poradnictwo dotyczące uzależnień behawioralnych.
- Szczególną uwagę należy zwrócić na promowanie w placówkach oświatowych oraz wsparcia dziennego postaw wolnych od przemocy rówieśniczej.
- Należy rozważyć cykliczne warsztaty zajęcia dla rodziców pozwalające na poszerzenie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, realizowane np. przez placówki oświatowe.
- Niezwykle istotną kwestią jest brak jednoznacznie negatywnego stosunku do kar fizycznych stosowanych względem dzieci zarówno wśród przebadanych dorosłych mieszkańców, rodziców, ale i nauczycieli – konieczne jest podejmowanie działań profilaktycznych uświadamiających dorosłych o negatywnym wpływie stosowania tego typu kar jako metody wychowawczej na rozwój dzieci.
- Przeprowadzone badania wskazują na rzadkie kontakty rodziców ze szkołą oraz brak chęci rodziców w uczestniczeniu w warsztatach i zajęciach wzmacniających ich kompetencje wychowawcze. Istnieje więc znacząca luka, którą z korzyścią dla dzieci należy wypełnić współpracą.
- Wszystkie działania profilaktyczne, które realizowane są na terenie Gminy powinny być kontrolowane pod względem efektów, jakie przynoszą, aby móc na bieżąco dokonywać korekty tych oddziaływań, które nie przynoszą oczekiwanych skutków.
- Należy zwrócić uwagę na konieczność prowadzenia szkoleń dla pracowników gminnych instytucji pomocowych przeciwdziałających wypaleniu zawodowemu, np. w postaci superwizji.
- Zaleca się regularne spotkania przedstawicieli poszczególnych instytucji realizujących programy gminne w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w celu bieżącej kontroli efektywności podejmowanych działań.
- Niezwykle istotne jest także prowadzenie regularnych kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych w kontekście zasad i warunków zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych.

9.1. Profilaktyka przedszkolna

Działania na rzecz przeciwdziałania i prewencji problemów społecznych wśród lokalnej społeczności powinny być kierowane do najmłodszych grup wiekowych, o których często się zapomina. Istotne jest, aby objęte nimi były już dzieci od wczesnego etapu edukacji – najlepiej od przedszkola. Wsparcie na najwcześniejszych etapach edukacyjnych jest kluczowe z punktu widzenia problemów wychowawczych oraz konfliktów w rodzinach, z którymi mierzą się rodzice dzieci przedszkolnych. Nie można wykluczyć tej grupy wiekowej, co często się niestety dzieje i należy pamiętać, że działania profilaktyczne w tej grupie odbiorców polegają przede wszystkim na wzmacnianiu czynników chroniących oraz psychoedukacji i działaniach z zakresu promocji zdrowia.

W ostatnich latach na liście programów rekomendowanych pojawił się nowy program „Poruszające Bajki o Emocjach”, który grupą docelową obejmuje dzieci już od 4 roku życia, a także rodziców i nauczycieli. Składa się z 10 spotkań z dziećmi licznymi i bogatymi materiałami edukacyjnymi dla dzieci, rodziców i nauczycieli, a także z dwugodzinnego spotkania dla rodziców oraz dwugodzinnego spotkania dla nauczycieli. Program Poruszające Bajki o Emocjach powstał w celu wspierania rozwoju kompetencji emocjonalno-społecznych dzieci w wieku przedszkolnym, które pomagają w:

- 1) radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami,
- 2) komunikowaniu swoich potrzeb i odczuć,
- 3) nawiązywaniu i utrzymywaniu zdrowych relacji z rówieśnikami.

Celem programu jest zatem wzmacnianie umiejętności rozpoznawania emocji u siebie i innych, wyrażania ich w konstruktywny sposób i regulowania ich natężenia.

Tak ukształtowane i wzmocnione na wczesnych etapach życia umiejętności emocjonalne mogą przyczynić się do dobrostanu psychicznego, lepszego rozumienia siebie i lepszego budowania relacji z innymi ludźmi. Ma to kluczowe znaczenie w przeciwdziałaniu zachowań problemowych i ryzykownych.

Zaleca się przeprowadzanie programów o podstawach naukowych wśród dzieci, pracowników przedszkoli i rodziców. Rekomendowanym działaniem jest uwzględnienie tej grupy docelowej w programie profilaktyki oraz nawiązanie współpracy z przedszkolami samorządowymi przez osoby i instytucje publiczne odpowiedzialne za działania profilaktyczne.

9.2. Profilaktyka szkolna – szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne

W obszarze przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym i wzmacniania czynników chroniących w ramach profilaktyki szkolnej istotne jest tworzenie szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych opartych na podstawach naukowych. Powinny one zawierać opis wszystkich zaplanowanych działań zapobiegawczych dostosowanych do potrzeb rozwojowych uczniów i rzeczywistych problemów występujących w społeczności szkolnej oraz aktualnych potrzeb szkoły. Programy te powinny być adresowane do całej społeczności szkolnej, czyli do uczniów, ich rodziców oraz kadry pedagogicznej.

Programy profilaktyczne w szkołach, aby były skuteczne i przynosiły wymierne wyniki, powinny być adekwatne do rzeczywistych problemów i potrzeb danego środowiska szkolnego. Zatem wszelkie działania powinny być skierowane nie tylko do uczniów, ale również do kadry pedagogicznej oraz rodziców. Nauczycielom należy zapewnić dostęp do szkoleń w zakresie rozpoznawania zachowań ryzykownych oraz adekwatnego reagowania i podstaw psychologicznego rozumienia człowieka i jego potrzeb, aby mogli spełniać swój obowiązek wychowawczo-profilaktyczny wobec uczniów. Rola nauczyciela jest niezwykle istotna w budowaniu odporności u dzieci, dlatego warto inwestować w profesjonalne programy edukacyjne rozwijające kompetencje kadry pedagogicznej.

Wdrażanie programów profilaktycznych przygotowujących nauczycieli - realizatorów profilaktyki jest inwestycją w lokalne zasoby kadrowe. Przeszkolenie większej grupy w tej samej szkole może uruchomić pożądane zmiany w instytucji. Do działań profilaktycznych powinno się włączać również rodziców, ponieważ profilaktyka zaczyna się już w domu rodzinnym i działania szkolne powinny być komplementarne do wychowania w rodzinie w celu pełnej skuteczności.

Szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne powinny obejmować różne zagrożenia społeczne, w szczególności te związane zarówno z jednostkową dynamiką zmian rozwojowych dzieci, jak i aktualnych zmian na poziomie krajowym czy globalnym. Przykładem takich zmian na poziomie globalnym i dostosowania do potrzeb są skutki pandemii Covid-19, która niejako wymusiła zmianę nauczania ze stacjonarnego na zdalny i/lub hybrydowy, a w konsekwencji przyniosła nowe problemy i zagrożenia dla dzieci i młodzieży. Kolejnym przykładem skali globalnej jest szybko postępujący rozwój technologiczny, często skorelowany z utrudnioną kontrolą rodzicielską, a niosący ze sobą nowe zagrożenia behawioralne wobec

młodych osób. Na poziomie krajowym można jako przykład wymienić zmianę systemu szkolnictwa i formy szkoły gimnazjalnej na ponadpodstawową, która również przyniosła nowe wyzwania wychowawcze i systemowe.

Kolejnym ważnym elementem przemyślanego systemu szkolnych oddziaływań prewencyjnych jest wykorzystywanie wielu strategii profilaktycznych, zamiast skupiania się wokół jednego, generalnego działania. Wśród takich strategii powinny się znaleźć działania tj.:

1. działania edukacyjne zawarte w podstawie programowej,
2. realizowane programy profilaktyczne o potwierdzonej wiarygodności dla uczniów, rodziców i nauczycieli,
3. działania interwencyjne oraz szkolne procedury reagowania w sytuacjach kryzysowych,
4. specjalistyczna pomoc pedagogiczno-psychologiczna również dla uczniów, rodziców i nauczycieli,
5. działania informacyjne dla całej społeczności szkolnej, a nawet zawierające propozycje dla środowiska lokalnego,
6. działania alternatywne i integrujące na rzecz środowiska lokalnego, np. artystyczne, społeczne czy charytatywne,
7. działania readaptacyjne dla uczniów i kadry pedagogicznej w przypadku powrotu do nauczania stacjonarnego po dłuższym okresie formy zdalnej,
8. wypracowanie spójnych zasad i przepisów szkolnych, zatwierdzonych przez nauczycieli, rodziców i uczniów.

Istotna jest również współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym. Szkoła jest ważną instytucją, która kreuje młodych obywateli i jest niejako inwestycją w przyszłość danej społeczności. Wielu dyrektorów i nauczycieli wymienia następujące korzyści z wprowadzenia szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych⁴⁵:

---

⁴⁵ Ibidem.

1. program obliguje szkołę do przyglądania się samej sobie – problemom, potrzebom i zasobom;
2. włącza i aktywizuje rodziców;
3. motywuje nauczycieli do podnoszenia kompetencji;
4. obliguje szkołę do oceny efektywności własnych działań wychowawczych i zapobiegawczych;
5. eliminuje działania przypadkowe o małej skuteczności;
6. daje tytuł do ubiegania się o będące w dyspozycji gmin środki finansowe na doskonalenie nauczycieli i zakup wartościowych programów.

9.3. Profilaktyka szkolna – programy rekomendowane

W związku z tym, że regularnie w placówkach oświatowych realizuje się niewiele programów profilaktycznych o podstawach naukowych i potwierdzonej skuteczności – w tym szczególnie tych, które znajdują się w bazie programów rekomendowanych, zaleca się zwiększenie promocji tych programów w ścisłej współpracy z ich beneficjentami, począwszy od dyrektorów szkół, poprzez pedagogów i psychologów szkolnych, aż po rady rodziców i samorządy uczniowskie. Praktycznym narzędziem służącym temu celowi mogłoby być na przykład uwspólnianie podejmowanych przez Gminę Wierzbica działań zmierzających do pozyskania najbardziej wartościowych programów profilaktycznych oraz ich realizatorów w ścisłej współpracy ze szkołami.

Rekomenduje się analizę szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych oraz kontakt ze szkołami w celu uzgodnienia możliwości realizowania programów nieodnotowanych w ramach Programu Profilaktyki (szczególnie tych realizowanych z innych środków w tym ze środków własnych placówek oświatowych).

9.4. Profilaktyka uzależnień behawioralnych

W ramach nowelizacji ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w działaniach profilaktycznych należy uwzględnić także przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym⁴⁶. Działania profilaktyczne z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym powinny mieć charakter przede wszystkim psychoedukacji różnych grup wiekowych, prowadzenia i organizacji warsztatów i szkoleń w tej tematyce oraz poszerzenia świadomości społecznej w zakresie uzależnień behawioralnych (szczególnie tych mniej znanych przez mieszkańców, takich jak ortoreksja, bigoreksja). Dodatkowo profilaktyka powinna bazować na wzmacnianiu czynników chroniących, do których należą przede wszystkim dobre relacje oraz umiejętności konstruktywnego radzenia sobie ze stresem (treningi redukcji stresu). Należy zwrócić uwagę na to, aby urządzenia elektroniczne wykorzystywać w celach edukacyjnych i rozwojowych, a także zachęcać i przygotować dzieci i młodzież do samodzielnego weryfikowania informacji znalezionych w sieci.

W celu przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym powstały różne programy profilaktyki uniwersalnej, które przede wszystkim bazują na wzmacnianiu czynników chroniących. Programy profilaktyki uzależnień behawioralnych skierowane do dzieci powinny obejmować grupę najwyższego ryzyka, a zatem dzieci w wieku między 11 a 14 rokiem życia, powinny trwać minimum 10 h i cechować się pozytywną ewaluacją. Obecnie istnieją dwa programy profilaktyki uzależnień behawioralnych, które poddawane są ewaluacji i w najbliższym czasie mogą zostać uznane w krajowym systemie rekomendacji programów profilaktycznych⁴⁷. Są to „Stawiam na siebie” autorstwa Fundacji Praesterno (uczniowie w wieku 13-15 lat) oraz „Wspólne kroki w Cyberświecie” Fundacji Poza Schematami (uczniowie klas III szkół podstawowych). „Stawiam na siebie” jest programem mającym na celu zmniejszenie ryzyka angażowania się przez młodzież w zachowania ryzykowne (ze szczególnym uwzględnieniem nadużywania komputera i Internetu) poprzez: pogłębienie wiedzy o zagrożeniu uzależnieniami behawioralnymi wśród młodzieży i jej rodziców, wspomaganie prawidłowego rozwoju psychoemocjonalnego i społecznego młodzieży, a także pogłębienie wiedzy rodziców

⁴⁶ Znowelizowany art. 18² pkt 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2021 r. poz. 1119) wprowadzający art. 2 pkt 7 Projektu.

⁴⁷ System rekomendacji działa od 2010 r. we współpracy Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. Szczegółowe informacje na stronie: <https://programyrekomentowane.pl/strony/o-systemie-rekomendacji,116> (dostęp: 15.11.2023 r.)

odnośnie czynników chroniących i czynników ryzyka w celu wspomagania zharmonizowanego rozwoju młodzieży po zakończeniu realizacji programu. Młodzież uczestniczy w 10 spotkaniach trwających 1 godzinę lekcyjną, a rodzice w trzech spotkaniach, każde po 2 godziny⁴⁸. Program „Wspólne kroki w Cyberświecie” skierowany jest zarówno do uczniów, jak i rodziców. Składa się z 10 spotkań z uczniami (45 min każde), spotkania wprowadzającego z rodzicami oraz spotkania kończącego z uczniami i rodzicami. Promuje budowanie dobrych więzi ze szkołą i opiekunami, które działają jako podstawowy czynnik chroniący według autorów programu⁴⁹. Do głównych celów programu należą: wzmocnienie umiejętności radzenia sobie z emocjami, wzmocnienie umiejętności komunikowania się i budowania relacji, zwiększenie wiedzy i umiejętności na temat bezpiecznego korzystania z Internetu i innych mediów elektronicznych, zwiększenie wiedzy na temat zagrożeń wiążących się z korzystaniem z Internetu i mediów elektronicznych, w tym: cyberprzemocy, hejtowania i innych zachowań antyspołecznych w sieci.

Korzystanie z urządzeń elektronicznych dotyczy nie tylko dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, ale na długo przed tym okresem dzieci w wieku nawet kilkunastu miesięcy mają kontakt z urządzeniami elektronicznymi, a tym samym z treściami obecnymi w Internecie (filmy odtwarzane małym dzieciom przez rodziców). W związku z tym działania z zakresu profilaktyki powinny być skierowane także do rodziców młodszych dzieci w wieku przedszkolnym, a nawet żłobkowym (profilaktyka skierowana do rodziców).

9.5. Problem narkotykowy

Nielegalność różnych substancji psychoaktywnych częściowo ogranicza ich podaż, ale wytwarza jednocześnie wiele innych problemów: młodzi ludzie z wyrokiem za posiadanie, zmniejszenie widoczności problemu, nasilone zwiększenie problemu przestępczości. Dlatego zwiększenie wykrywalności i ograniczanie dostępu do substancji psychoaktywnych powinno się wiązać ze zwiększeniem działań z zakresu redukcji szkód – które mogłyby zmniejszyć strach przed działaniami policji mającymi na celu wykrywanie posiadania substancji psychoaktywnych.

W przypadku osób dorosłych niezwykle ważne jest objęcie użytkowników substancji psychoaktywnych działaniami profilaktycznymi z zakresu redukcji szkód. Dodatkowymi

---

⁴⁸ Stawiam na siebie. Profilaktyka uzależnień behawioralnych. Podręcznik realizatora Fundacja Praesterno, Warszawa.

⁴⁹ Źródło: <https://fundacijapozaschematami.pl/projekty/wspolne-kroki-w-cyberswiecie/> (dostęp 15.11.2023 r.)

działaniami są kampanie informujące o możliwości otrzymania wsparcia oraz przeszkolenie pracowników instytucji społecznych w zakresie pomocy osobom nadużywającym substancji psychoaktywnych.

9.6. Programy monitorowanie sprzedaży alkoholu metodą „tajemniczego klienta”

Wieloletnie doświadczenie różnych polskich gmin w zakresie szkoleń sprzedawców napojów alkoholowych z wykorzystaniem metody „tajemniczego klienta” (najczęściej osoby pełnoletniej, która wygląda bardzo młodo lub aktora udającego osobę nietrzeźwą) wskazują na jego wysoką skuteczności w zakresie zwiększania czujności sprzedawców w przedmiotowym zakresie. Implementacja metody kontrolowanego zakupu alkoholu przez „tajemniczych klientów” wzorowana jest na standardach prowadzenia tego typu programów za granicą, m.in. programy „*Mystery Shopping*” w Stanach Zjednoczonych. Dzięki tego typu programom w niektórych stanach USA udało się znacząco ograniczyć sprzedaż alkoholu. Badania zagraniczne wskazują na to, że szczególne korzyści z realizacji programu można osiągnąć, dzięki cyklicznemu powtarzaniu tego typu badań oraz połączeniu badania z interwencją trenerską dla sprzedawców napojów alkoholowych (zarówno bezpośrednio w punktach sprzedaży, jak i dla personelu zarządzającego w ramach szkoleń grupowych)^{50,51,52}.

Głównym celem programu monitorowanego zakupu alkoholu jest ograniczenie naruszeń prawa w zakresie sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom nieuprawnionym, w tym szczególnie dzieci i młodzieży, oraz zwiększenie ilości sprzedawców, którzy kontrolują dowód osobisty młodo wyglądających klientów, a także są w stanie wychwycić osoby nietrzeźwe i odmówić im sprzedaży alkoholu. Procedura ta, poza wyżej opisanymi, korzyściami może posłużyć również do tworzenia analiz przed kontrolnych w oparciu o art. 47.1 ustawy prawo przedsiębiorców.

---

⁵⁰ Embry, D. D. (2004). Community-Based Prevention Using Simple, Low-Cost, Evidence-Based Kernels and Behavior Vaccines. *Journal of Community Psychology*, 32(5), 575–591.

⁵¹ Van Ryzin, M.J., Lee, J., Biglan, A. (2019). An Experimental Test of Reward & Reminder as a Stand-Alone Program to Prevent Alcohol Sales to Underage Youths. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 28(1), 15–20.

⁵² Moore, R.S., Roberts, J., McGaffigan, R., Calac, D., Grube, J. W., Gilder, D.A., Ehlers, C.L. (2012). Implementing a Reward and Reminder Underage Drinking Prevention Program in Convenience Stores Near Southern California American Indian Reservations. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 38(5), 456–460.

9.7. Kontrole przestrzegania zasad i warunków zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych

Opłaty wnoszone przez przedsiębiorców na „fundusz korkowy” pochodzą przede wszystkim z realizacji art. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁵³. Sednem takiego przepisu jest to, aby władze wydawały na profilaktykę tym więcej pieniędzy im większe jest spożycie alkoholu w danej gminie. Jak twierdzą specjaliści PARPA w publikacji „zadania i kompetencje komisji rozwiązywania problemów alkoholowych” kontrola oświadczeń opłat pochodzących z zezwoleń na sprzedaż alkoholu jest metodą na powiększenie funduszu alkoholowego. Jak stwierdzają kontrolerzy NIK w swoich raportach dotyczących opłat pochodzących z zezwoleń na sprzedaż alkoholu, kontrolę ilości sprzedawanego alkoholu albo nie są przeprowadzane, albo są przeprowadzane w niewystarczający sposób; w większości na poziomie sprawdzenia samych dokumentów bez sprawdzenia tego, co się w dzieje w samym sklepie.

9.7. Problem przemocy - „Niebieskie Karty”

Program indywidualnych planów pomocy dla rodzin z problemem przemocowym może być jedną z odpowiedzi na problem wzrastającej przemocy oraz na (ogólnopolski) niski status ekonomiczny pracowników pomocy społecznej. Co do zasady, to zespół interdyscyplinarny powinien wypracowywać kolegiąlnie co najmniej zasadniczy kształt indywidualnego postępowania w danym przypadku „Niebieskiej Karty” i indywidualnego planu pomocy, jednak ze względu na praktykę dopuszcza się sytuację, gdy zespół interdyscyplinarny upoważnia przewodniczącego zespołu do przekazania danej „Niebieskich Kart” bezpośrednio grupie roboczej, ustalając zawczasu ogólne wytyczne dla IPP. Powołany zespół roboczy do indywidualnej „Niebieskiej Karty” na podstawie rekomendacji przewodniczącego i/lub zespołu może opracować Indywidualny Plan Pomocy dla danej osoby.

---

⁵³ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz.U. 2021 poz. 1119).

Istotnym działaniem wydaje się rozpowszechnianie wiedzy dotyczącej procedury „Niebieskich Kart”, szczególnie, że przebadana grupa mieszkańców deklaruje dość niski poziom wiedzy w obszarze form pomocowych dostępnych na terenie Gminy. Kampania dotycząca „Niebieskich Kart” mogłaby przekonać więcej osób do jej zakładania, zwłaszcza, że zjawisko przemocy domowej narasta. Autorzy badania rekomendują, że warto systematycznie informować grupy docelowe (pracowników oświaty oraz instytucji medycznych) o istnieniu i funkcji „Niebieskich Kart” oraz konsekwencjach zainicjowanie tej procedury.

Istotna jest również kwestia monitorowania dalszych losów podopiecznych korzystających ze wsparcia GOPS w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, ze względu na problem ponownego wszczynania procedur "Niebieskiej Karty" w rodzinach, w których procedurę zakończono. W celu zbadania tego problemu należy zwrócić uwagę na większe monitorowanie skuteczności działań w rodzinach po zakończeniu procedury „Niebieskich Kart” przez służby i przeprowadzenie badań ewaluacyjnych.

Niezwykle istotne w omawianym kontekście wydają się być również działania zmierzające do poszerzania kompetencji członów ZI w postaci wysokojakościowych szkoleń i superwizji. Jednym z ich celów powinno być przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu tej grupy, która jest – podobnie jak członkowie Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – dosyć podatna na to wyjątkowo niekorzystne zjawisko.

9.9. Budowa programu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wprowadziła w 1996 roku obowiązek realizacji programów na rzecz profilaktyki alkoholowej, a ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii wprowadziła podobny obowiązek w zakresie programów przeciwdziałania narkomanii. Do roku 2022 gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych musiał być uchwalany na okres jednego roku kalendarzowego, a gminny program przeciwdziałania narkomanii na 5 lat. Zgodnie z nowelizacją ustawy możliwe stało się uchwalenie programów na okres dłuższy: a mianowicie do 4 lat⁵⁴. Pomimo tej zmiany,

---

⁵⁴ Art. 41 pkt 2a Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz.U. 2021 poz. 1119).

liczne praktyki samorządowe pokazują, że rozwiązanie to nie jest specjalnie popularne i wiele programów uchwalanych jest na jeden rok kalendarzowy.

Okulicz-Kozaryn i Wiech⁵⁵ piszą, że taka perspektywa jest zdecydowania za krótka. „To stanowczo za krótko, by można było sensownie zaplanować wprowadzenie widocznej zmiany w życiu mieszkańców gminy, np. doprowadzić do ograniczenia częstości picia alkoholu przez młodzież. Ze względów merytorycznych program powinien być planowany na kilka (najlepiej od trzech do pięciu) lat. Konkretnie plany działania na każdy kolejny rok mogłyby być przyjmowane jako doroczne (obowiązkowe) uchwały rady Gminy. Jednak w samorządach nie ma takiej tradycji. Czy można liczyć na taką zmianę? Argumentem w dyskusji jest Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, który jest zawsze opracowany na okres pięciu lat”.

Co ciekawe, jeszcze przed 2022 rokiem w niektórych gminach wdrożono rozwiązania długoterminowe w ramach tzw. ramowych programów, które nie zostały ograniczone ramami czasowymi przez ustawodawcę. Przykładem jest rozwiązanie zaproponowane przez Gdańsk przy poparciu Ministerstwa Zdrowia: stworzono Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Gdańska na lata 2017-2020 i został on uchwalany w postaci czteroletniego ogólnego programu działań. Na jego podstawie Gdańsk corocznie uchwała krótki roczny program-uszczegółowienie (np. Szczegółowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Gdańska), spełniający wprost zapis ustawy. Za takim rozwiązaniem przemawiają względy organizacyjne: możliwość zsynchronizowania komplementarnych programów profilaktycznych: przeciwdziałania przemocy, ochrony zdrowia i innych, które mogą być wieloletnie.

Wieloletni charakter Gdańskiego Programu daje możliwość zabezpieczenia zadań i odpowiednich środków finansowych w dłuższej perspektywie czasowej. Ponadto taka regulacja pozwala na wprowadzanie systemowych, komplementarnych, wszechstronnych i skutecznych rozwiązań na rzecz osób dotkniętych problemem uzależnienia oraz członków ich rodzin.

---

⁵⁵ Okulicz-Kozarycz, K., Wiech, D. (2011). Przygotowanie do pisania gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, *Świat problemów*.

Ważnym zagadnieniem, które pojawiło się w ramach zmiany przepisów prawnych jest to, że gminy mają obowiązek uchylać jeden gminy gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, który „stanowi część strategii rozwiązywania problemów społecznych i który uwzględnia cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, określone w Narodowym Programie Zdrowia”⁵⁶. Do tej pory powszechne było uchwalanie osobnych programów profilaktycznych dla rozwiązywania problemów alkoholowych oraz osobno dla zwalczania narkomanii. Dodatkowym zapisem uwzględnionym przez ustawodawcę jest także możliwość włączenia do gminnego programu zadań związanych z przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym. Jest to szczególnie istotny zapis pod kątem planowania szerokich działań profilaktycznych obejmujących różne problemy związane z zachowaniami ryzykownymi i różnymi uzależnieniami, które niejednokrotnie są ze sobą powiązane.

Przytoczone wyżej autorki⁵⁷ zwracają uwagę na kryteria, którymi powinni się kierować autorzy programów profilaktycznych.

„Jaki więc, poza formalnym, sens może mieć pisanie gminnego programu? Przede wszystkim taki, że wyznacza on kierunki i sposoby działania Gminy w interesującym nas obszarze. Przesądza o sposobie wydatkowania publicznych pieniędzy w zakresie problemów alkoholowych. Wydaje się więc, że znaczenie praktyczne gminnego programu jest ogromne. Tylko, czy osoba pisząca program jest równie suwerenna w swoich wyborach co do jego kształtu i zawartości jak badacz planujący nowy projekt naukowy?”

I tu przechodzimy do pytania, o tryb przyjmowania projektu. Należy się zastanowić nie tyle nad tym, kto personalnie będzie czytał projekt, ile raczej nad tym, jakimi kryteriami będzie się dana osoba (osoby) kierować przy jego ocenie. Czyli, jakie ta osoba (te osoby) ma oczekiwania wobec przedkładanych jej projektów. W przypadku programów badawczych kryteria oceny projektów są dość jednoznaczne i dotyczą (przynajmniej oficjalnie) wyłącznie ich wartości merytorycznej. Osobiste poglądy i przekonania recenzentów, względy polityczne lub

---

⁵⁶ Art. 41 pkt 2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz.U. 2021 poz. 1119).

⁵⁷ Ibidem.

społeczne, nie powinny mieć znaczenia. W tym punkcie widać najpoważniejszą różnicę między projektem naukowym a programem profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Osoby piszące programy muszą się liczyć z masą zewnętrznych (społecznych i politycznych) uwarunkowań.

W publikacji⁵⁸ Łukowskiej i Okulicz-Kozaryn dość dokładnie opisano przykładowy proces powstawania wieloletnich programów. Jak wynika przytoczonej publikacji, tworzenie programów zgodnie z metodą drzewa problemów – drzewa celów powinno odbywać się raz na kilka lat. Budowa wieloletniego programu powinna się odbywać poprzez prace powołanego do tego specjalnego zespołu, przy włączeniu w niego niezależnych ekspertów, którzy również przeprowadzą dodatkowe badania diagnostyczne polegające na:

1. analizie danych zastanych (funkcjonujących programów, strategii miejskich, a przede wszystkim diagnozie do polityki społecznej gminy oraz diagnozie do programu rewitalizacji oraz samego programu rewitalizacji),
2. przeprowadzeniu wywiadów indywidualnych (IDI) z głównymi aktorami w zakresie polityki społecznej gminy,
3. przeprowadzeniu badań fokusowych z grupami będącymi realizatorami profilaktyki, leczenia, rehabilitacji, readaptacji i redukcji szkód (np. nauczycielami, pedagogami, pracownikami socjalnymi itp.), które koncentrować się powinny na tematach potrzeb realizatorów i wyobrażeniu na temat potrzeb grup, do których kierowane są ich działania,
4. przeprowadzeniu badań fokusowych z grupami będącymi klientami systemu pomocowego, rehabilitacyjnego, reintegracyjnego, readaptacyjnego i redukcji szkód na ich problemów i potrzeb,
5. pracy na podstawie wyników badań powołanego zespołu przy pomocy metody SWOT i/lub np. drzewa problemów – drzewa celów.

---

⁵⁸ Łukowska, K., Okulicz-Kozaryn K., (2019). *Budowa programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych z wykorzystaniem metody drzewa problemów – drzewa celów.*

Tak przeprowadzona budowa programu zapewnia znalezienie nie tylko możliwych najlepszych dróg rozwiązania istniejących problemów, ale również uzupełnienia luk w systemie pomocowym, których istnienie powoduje pogłębiające wykluczanie niektórych grup społecznych. W kontekście rekomendacji dla działań profilaktycznych, tak zbudowany, wieloletni program umożliwiłby kompleksowe działania na terenie Gminy. Zapewniłoby to wieloletnią współpracę z instytucjami i organizacjami pożytku publicznego, które we współpracy z urzędem mogą wdrażać kompleksowe rozwiązania oraz zabezpieczenie długoterminowej realizacji najbardziej potrzebnych zadań, które są niezbędne do dobrego funkcjonowania całego systemu.

Bardzo ważnym obszarem systemowych oddziaływań profilaktycznych powinno stać się rozwijanie obecnych i tworzenie kolejnych świetlic opiekuńczo-wychowawczych, względnie miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogłyby brać udział w zajęciach pozalekcyjnych. Należy przy tym pamiętać, że podobnie, jak w przypadku klas integracyjnych, nie należy rekrutować do takich miejsc uczniów wywodzących się wyłącznie ze środowisk zagrożonych, aby zapewnić możliwość korygowania niewłaściwych zachowań, przekonań czy postaw uczestników z większymi deficytami poprzez kontakt z bardziej stabilnymi psychicznie rówieśnikami.

W celu możliwie najefektywniejszej realizacji działań w przedmiotowym zakresie zaleca się podejmowanie działań mających na celu integrację, wspólne kształcenie oraz regularne spotkania robocze przedstawicieli lokalnych służb i instytucji działających w diagnozowanym obszarze. Przykładowo, może to być stworzenie i prowadzenie cyklicznych spotkań pedagogów, psychologów i profilaktyków szkolnych mające na celu wymianę doświadczeń, pomysłów i wsparcia w codziennej pracy wychowawczo-profilaktycznej na terenie szkół.

Analogiczne zastosowanie rekomenduje się w przypadku opracowywania programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, stanowiącego realizację obowiązków nałożonych na samorządy terytorialne ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku.

Załącznik nr 1: Kwestionariusz ankiety dla dorosłych mieszkańców Gminy Wierzbica

Anonimowa ankieta dla dorosłych mieszkańców z Gminy Wierzbica - Diagnoza Lokalnych Zagrożeń Społecznych dla Gminy Wierzbica 2023

Poniżej znajduje się anonimowa ankieta dotycząca różnych problemów społecznych, z którymi stykają się ludzie na całym świecie. Bardzo prosimy Panią/Pana o wypełnienie jej poprzez udzielenie szczerych odpowiedzi na poniższe pytania.

W każdym przypadku można zaznaczyć tylko jedną odpowiedź (chyba że zaznaczono inaczej). Jeżeli dane pytanie Pani/Pana nie dotyczy lub jeśli nie chce Pani/ Pan odpowiedzieć, proszę zostawić puste pole.

ZAMKNIĘTE

Edytuj

1. Jestem ...

- Kobieta
- Mężczyzna

MACIERZOWE

Edytuj

2. Proszę ocenić ważność problemów społecznych występujących na terenie Pani/Pana gminy/ miasta.

	Bardzo Poważny	Poważny	Umiarkowany	Znikomy	Nie występuje
Zubożenie społeczeństwa	☐	☐	☐	☐	☐
Bezrobocie	☐	☐	☐	☐	☐
Zanieczyszczenie środowiska	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholizm	☐	☐	☐	☐	☐
Narkomania	☐	☐	☐	☐	☐
Wzrost przestępczości	☐	☐	☐	☐	☐
Brak tolerancji	☐	☐	☐	☐	☐
Kryzys rodzinny	☐	☐	☐	☐	☐
HIV/ AIDS	☐	☐	☐	☐	☐
Problemy mieszkaniowe	☐	☐	☐	☐	☐
Hazard	☐	☐	☐	☐	☐

7. Które osoby, według Pani/ Pana, są najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym ?

- a) Osoby niepełnosprawne
- b) Osoby uzależnione
- c) Osoby starsze
- d) Rodziny wielodzietne
- e) Osoby samotnie wychowujące dzieci

ZAMKNIĘTE

8. Do kogo mogą się, Pani/ Pana zdaniem, zwrócić osoby w trudnej sytuacji życiowej ?

- a) Do krewnych
- b) Ośrodka Pomocy Społecznej
- c) Organizacji Społecznych
- d) Kościoła / Caritas
- e) Spółdzielni
- f) Inne

ZAMKNIĘTE

9. Czy posiada Pani/ Pani wiedzę na temat działań wspierających osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

10. Od jakiego wieku, według Pani/ Pani, powinno się mieć prawo zakupu alkoholu ?

- a) Od 16 roku życia
- b) Od 18 roku życia
- c) Od 21 roku życia

3. Czy był/a Pani/ i kiedykolwiek bezrobotny/ - a ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

Edytuj

4. Czy w Pani/Pana rodzinie (gospodarstwie domowym) znajduje się osoba bezrobotna ?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Trudno powiedzieć

ZAMKNIĘTE

Edytuj

5. Jaka jest, Pani/Pana zdaniem, szansa znalezienia pracy przez bezrobotnych ?

- a) Bardzo duża
- b) Duża
- c) Umiarkowana
- d) Niewielka
- e) Trudno powiedzieć

ZAMKNIĘTE

Edytuj

6. Proszę zaznaczyć określenie, które najlepiej charakteryzuje sposób zarządzania dochodem w Pani/ Pana gospodarstwie domowym.

- a) Wystarcza na wszystko i pozwala na oszczędzanie
- b) Wystarcza na wszystko, ale nie pozwala na oszczędzanie
- c) Żyjemy oszczędnie i dzięki temu wystarcza na wszystko
- d) Pięćdziesiąt nie wystarcza na zaspokojenie potrzeb

11. Czy uważa Pani/ Pani że:

- a) Alkohol jest towarem szczególnym , w związku, z czym dostęp do niego powinien być ograniczony i kontrolowany
- b) Alkohol jest towarem, jak każdy inny i zasady sprzedaży nie powinny być wyjątkowe

ZAMKNIĘTE

12. Czy uważa Pani/ Pani, że alkohol zawarty w winie/piwie jest mniej szkodliwy niż ten w wódce?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

13. Czy Pani/ Pana zdaniem spożycie alkoholu w środowisku lokalnym w ciągu 10 ostatnich lat :

- a) Wzrosło
- b) Zmalało
- c) Nie zmieniło się

ZAMKNIĘTE

14. Jak często spożywa Pani/ Pani alkohol ?

Jeśli odpowiedź a), przejdź do pytania nr 16

- a) W ogóle nie spożywam alkoholu
- b) Rzadziej niż raz w miesiącu
- c) Raz w miesiącu
- d) Kilka razy w miesiącu
- e) Raz w tygodniu
- f) Codziennie
- g) Kilka razy w tygodniu

15. Jaki alkohol Pan/Pani spożywa najczęściej?

- a) piwo
- b) wino
- c) wódka
- d) likiory/wisziygn itp.

ZAMKNIĘTE

Edytuj

16. Czy osoby pijące alkohol w miejscu Pan/ Pana zamieszkania stanowią szczególne zagrożenie dla bezpieczeństwa?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Nie mam zdania

ZAMKNIĘTE

Edytuj

17. Których z poniższych wydarzeń związanych ze spożywaniem alkoholu w miejscu publicznym miał/ a Pan / Pani okazji doświadczyć w ostatnich czasie?

- a) Awantura
- b) Wandalizm
- c) Bójka
- d) Głośne zachowanie młodzieży
- e) Doznanie bezpośredniej krzywdy
- f) Żadne z wymienionych

ZAMKNIĘTE

Edytuj

18. Jak Pan/Pani sądzi, co jest głównym powodem sięgania przez ludzi po alkohol?

- a) Chęć zapicia problemów
- b) Chęć wyładowania się
- c) Presja ze strony znajomych
- d) brak możliwości spędzania wolnego czasu
- e) Zbyt niska cena alkoholu
- f) Nie mam zdania

23. Czy uważa Pan/Pani, że w Państwa mieście/gminie nabyć narkotyki jest?

- a) Bardzo trudno
- b) Raczej trudno
- c) Trudno, wymaga to wysiłku
- d) Raczej łatwo, nie wymaga to dużego wysiłku
- e) Łatwo, właściwie każdy może nabyć
- f) Nie wiem

ZAMKNIĘTE

24. Czy wie Pan/Pani, gdzie można kupić narkotyki?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

25. Czy kiedykolwiek zażył/ a Pan / Pani środek uważany za narkotyk?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

26. Czy kiedykolwiek przebywał/a Pan/Pani w pracy pod wpływem alkoholu lub narkotyków?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

27. Czy zna Pan/Pani osoby, które doznają przemocy fizycznej lub psychicznej?

- a) Tak
- b) Nie

19. Jakie są Pan/ Pana zdaniem, sposoby na wyłączenie alkoholika z uzależnienia?

- a) Psychoterapia
- b) Zastosowanie wazylu
- c) Silna wola
- d) Motywowanie przez najbliższych
- e) Szantaz rozmowami
- f) Gruba wyrzucenia z domu
- g) Znaczenie do leczenia przez sąd

ZAMKNIĘTE

Edytuj

20. Czy oczekuje Pan/ Pani od władz lokalnych działań służących ograniczeniu problemów alkoholowych?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Nie mam zdania

ZAMKNIĘTE

Edytuj

21. Czy wie Pan/Pani jakie działania są prowadzone na terenie gminy/miasta, by przeciwdziałać i zapobiegać uzależnieniom od alkoholu i narkotyków?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

Edytuj

22. Ile zna Pan / Pani osób, które zażywają narkotyki?

- a) Nikogo
- b) Jedną osobę
- c) Do 5 osób
- d) Do 10 osób
- e) Powyżej 10 osób

28. Czy zna Pan/ Pani gospodarstwa domowe, w których dochodzi do różnych form przemocy?

- a) Tak, jedno lub dwie
- b) Tak, kilka takich gospodarstw domowych
- c) Dużo takich gospodarstw domowych
- d) Nie

ZAMKNIĘTE

29. Według Pana/Pani, sytuacja materialna osób doznających przemocy najczęściej jest?

- a) Dobra
- b) Średnia
- c) Zła
- d) Nie wiem

ZAMKNIĘTE

30. Czy wie Pan/Pani, jak powinno się postępować wobec osoby, która doświadcza przemocy?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

31. Kim według Pana/ Pani są ofiary przemocy w gospodarstwie domowym?

- a) Troszę częściej kobiety
- b) Równie często kobiety co mężczyźni
- c) Troszę częściej mężczyźni
- d) Trudno powiedzieć

32. Jaki rodzaj przemocy jest wg Pana/Pani najczęściej stosowany w gospodarstwie domowym?

- a) Fizyczny
- b) Psychiczny
- c) Ekonomiczny
- d) Seksualny

ZAMKNIĘTE

33. Czy, Pana/Pani zdaniem, strach dziecka przed rodzicami ułatwia jego wychowanie ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

34. Czy, Pana/Pani zdaniem, surowe traktowanie hartuje dziecko i pozwala lepiej radzić sobie w zyciu ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

35. Czy, Pani/Pana zdaniem, stosowanie kar fizycznych powinno być zakazane prawem ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

36. Czy, Pani/ Pana zdaniem stosowanie kar fizycznych jest dobrą metodą wychowawczą?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Od czasu do czasu

41. Ile godzin dziennie spędza Pan/i na korzystaniu z Internetu?

- a) Mniej niż godzinę
- b) 1-2 godzin
- c) 2-4 godzin
- d) 4-6 godzin
- e) ponad 6 godzin

ZAMKNIĘTE

42. Z jakiego urządzenia korzysta Pan/i najczęściej w tym celu?

- a) Smartfon
- b) Tablet
- c) Laptop
- d) komputer stacjonarny PC
- e) Smart TV

ZAMKNIĘTE

43. Jakie aktywności podejmuje Pan/i najczęściej w Internecie?

Wybierz maksymalnie 4 odpowiedzi

- kontaktowanie się ze znajomymi czy bliskimi
- poszukiwanie informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie
- słuchanie muzyki online
- przeglądanie portali społecznościowych
- oglądanie filmików
- oglądanie filmów i seriali
- oglądanie śmiesznych zdjęć lub obrazków
- poszukiwanie informacji potrzebnych do pracy
- granie w gry dla jednego gracza
- udostępnianie zdjęć i filmików
- granie w gry wieloosobowe
- poszukiwanie informacji na temat zainteresowań

37. Czy zna Pan/Pani przypadki bicia dzieci przez ich rodziców lub opiekunów ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

38. Ile przeciętnie czasu spędza dziennie Pana/ Pani dziecko przed komputerem ?

- a) Ponad 5 godzin
- b) Pomiędzy 3-5 godzin
- c) Pomiędzy 1-3 godziny
- d) Mniej niż godzinę
- e) Korzysta tylko w szkole
- f) Nie mam dzieci

ZAMKNIĘTE

39. Czy słyszał/a Pan/Pani o cyberprzemocy (przemocy internetowo telefonicznej) ?

- a) Tak
- b) Nie

ZAMKNIĘTE

40. Czy zna Pan/Pani osoby, które stały się ofiarami cyberprzemocy ?

- a) Nie znam
- b) Znam 1 osobę
- c) Znam kilka osób
- d) Tylko słyszałem o takich przypadkach

44. Czy miał/a Pan/i kontakt z następującymi treściami w Internecie:

	Tak	Nie
sceny okrucieństwa, przemocy	0	0
samookaleczenie się	0	0
dyskryminacja i obrabianie innych ze względu na ich cechy	0	0
sposoby popełnienia samobójstwa	0	0
zachęcające do zażywania narkotyków	0	0

ZAMKNIĘTE

Edytuj

45. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani czuć niepokój i stres w wyniku braku możliwości skorzystania z Internetu?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko raz
- c) Tak, kilka razy
- d) Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

46. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani spędzać na korzystaniu z Internetu więcej czasu niż Pan/i planował/a?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko raz
- c) Tak, kilka razy
- d) Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

47. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani zaniedbać pracę lub inne aktywności na rzecz korzystania z Internetu?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko raz
- c) Tak, kilka razy
- d) Tak, wiele razy

48. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani mieć poczucie lęku przed tym, że ominie Pana/Panią c. miejsce w sieci?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

49. Czy uważa Pan/Pani, że można uzależnić się od hazardu ?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Nie mam zdania

ZAMKNIĘTE

50. Czy zdarzyło się Pani/Panu brać udział w jakis konkursach, które polegały na wysyłaniu płatnych smsów ?

- a) Nigdy
- b) Raz
- c) Kilka razy
- d) Wiele razy

ZAMKNIĘTE

51. Czy kiedykolwiek grał/a Pan/Pani w zakłady bukmacherskie (sts, totomix lub inne internetowe) ?

- a) Nigdy
- b) Raz
- c) Kilka razy
- d) Wiele razy
- e) Gram codziennie

57. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani pracować w domu, w trakcie weekendów lub przebywając r

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

58. Czy zdarza się Panu/Pani pracować w trakcie posiłków?

- Tak, codziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Raz w miesiącu lub rzadziej

ZAMKNIĘTE

59. Jak często kupuje Pan/i sobie nowe rzeczy (np. ubrania, akcesoria, gadzety)?

- Codziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Raz w miesiącu lub rzadziej

ZAMKNIĘTE

60. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani kupić sobie coś nowego w wyniku złego humoru?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

52. Czy kiedykolwiek grał/a Pan/Pani na automatach lub innych maszynach w salonach gier ?

- a) Nigdy
- b) Raz
- c) Kilka razy
- d) Wiele razy
- e) Gram codziennie

ZAMKNIĘTE

53. Czy kiedykolwiek grał/a Pan/Pani na pieniądze w jakąkolwiek grę w internecie ?

- a) Nigdy
- b) Raz
- c) Kilka razy
- d) Wiele razy
- e) Gram codziennie

ZAMKNIĘTE

54. Czy zna Pan/Pani osobiście osoby uzależnione od hazardu ?

- a) Nie znam
- b) Tak, 1 osobę
- c) Kilka osób
- d) Wiele osób, jest to poważny problem

ZAMKNIĘTE

55. Jak często zostaje Pan/i w pracy po godzinach?

- Codziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Raz w miesiącu

61. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani kupić coś, a później uznać, że ta rzecz nie była Panu/Pani potrzebna?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

62. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani ukryć zakupioną rzecz, tak żeby ktoś bliski jej nie zauważył?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

End/uj

63. Czy uprawia Pan/i sport lub regularnie ćwiczy?

- Tak
- Nie

ZAMKNIĘTE

Edytuj

64. Jak często uprawia Pan/i sport lub wykonuje ćwiczenia fizyczne?

- Codziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Raz w miesiącu lub rzadziej

ZAMKNIĘTE

Edytuj

65. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani ćwiczyć kilka razy w ciągu dnia?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

66. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani zaniedbać pracę lub obowiązki w wyniku poświęcania czasu na ćwiczenia sportowe?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

67. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani czuć wyrzuty sumienia kiedy zdarzyło się Pan/i nie ćwiczyć/i/a?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

68. Co głównie motywuje Pana/Panią do ćwiczeń?

Pytanie wielokrotnego wyboru

- Chcę być zdrowszym, posiadania lepszej kondycji
- Chcę poradzenia sobie ze stresem
- Chcę zwiększenia masy mięśniowej
- Chcę poprawienia swojego wyglądu
- Chcę spędzania czasu z innymi

Załącznik nr 2: Kwestionariusz ankiety on-line dla uczniów szkół podstawowych

Anonimowa ankieta dla uczniów Szkół Podstawowych z gminy Wierzbica 2023

Ankieta dotyczy różnych zagadnień społecznych, z którymi stykają się młodzi ludzie na całym świecie. Bardzo prosimy Cię o wypełnienie jej poprzez udzielenie szczerych odpowiedzi na poniższe pytania. Dzięki temu pomożesz nam w tworzeniu lepszego otoczenia dla Ciebie i Twoich przyjaciół.

W każdym przypadku możesz udzielić tylko jednej odpowiedzi (chyba, że zaznaczono inaczej). Jeżeli dane pytanie Cię nie dotyczy lub jeśli nie wiesz, jak na nie odpowiedzieć (albo nie chcesz tego robić) - po prostu je omiń i przejdź dalej.

ZAMKNIĘTE Edytuj

1. Jestem...

a) Chłopakiem

b) Dziewczyną

ZAMKNIĘTE Edytuj

2. Mój wiek to...

10 lat

11 lat

12 lat

13 lat

14 lat

15 lat

ZAMKNIĘTE Edytuj

3. Mieszkam...

a) W mieście

b) Na wsi

7. Co najbardziej podoba Ci się w Twojej szkole?

ZAMKNIĘTE

8. Ilu nauczycieli z Twojej szkoły darzysz zaufaniem?

a) Wszystkich

b) Większość

c) Około połowy

d) Mniejszość

e) Kilku

f) Jednego

g) Żadnego

OTWARTE

9. Co najbardziej przeszkadza Ci w Twojej szkole?

ZAMKNIĘTE

10. Czy czujesz się w swojej szkole bezpiecznie?

a) Zawsze czuję się bezpiecznie

b) Przeważnie czuję się bezpiecznie

c) Czasami nie czuję się bezpiecznie

d) Zazwyczaj nie czuję się bezpiecznie

e) Nigdy nie czuję się bezpiecznie

4. Szkoła, do której chodzę, to...

Publiczna Szkoła Podstawowa im. Stefana Żeromskiego w Wierzbicy

Publiczna Szkoła Podstawowa w Dąbrówce Warszawskiej

Zespół Szkół - Przedszkolny w Polanach

Zespół Szkół - Przedszkolny w Zaklesicach

Zespół szkół Przedszkolny w Łęczanach

Zespół Szkół - Przedszkolny w Ruszle Wielkiej

MACIERZOWE

5. Czy Tobie osobiście zdarzyło się w ciągu ostatniego roku, że:

	a) Tak, wiele razy	b) Tak, kilka razy	c) Tak, ale tylko raz	d) Nie
zostałeś wykluczony, odrzucony przez innych uczniów	☐	☐	☐	☐
w szkole ukradziono Ci pieniądze lub jakiś przedmiot	☐	☐	☐	☐
otrzymałeś obraźliwego SMS-a lub e-maila od któregoś z uczniów w Twojej szkole	☐	☐	☐	☐
ktos z uczniów Twojej szkoły opublikował w internecie informacje o Tobie lub zdjęcia / filmy z Twoim udziałem, których nie chciałeś ujawnić	☐	☐	☐	☐
uderzył Cię lub pobił któryś z kolegów/koleżanek z klasy lub uczeń innej klasy	☐	☐	☐	☐
ktos z uczniów Twojej szkoły zmuszał Cię do fundowania sobie za Twoje pieniądze papierosów, piwa lub innych rzeczy	☐	☐	☐	☐
ktos z Twojej szkoły napastował Cię w szkole seksualnie (np. próbował Cię dotykać, rozebrać)	☐	☐	☐	☐
ktos z uczniów Twojej szkoły zabrał Ci pieniądze lub przedmiot używając siły lub grożąc jej użyciem	☐	☐	☐	☐
ktos z rówieśników zmusił Cię do robienia czegoś, czego nie chciałeś/as?	☐	☐	☐	☐

ZAMKNIĘTE

6. Jak czujesz się w swojej klasie?

a) Bardzo dobrze, lubię swoją klasę

b) Raczej dobrze

c) Raz dobrze, raz źle

d) Raczej źle

e) Bardzo źle

11. Ile masz nieobecności w tym roku szkolnym?

a) Bardzo dużo

b) Wiele dni

c) Pół dnia, nie wiele

d) Właśnie mało

e) Bardzo mało

f) Żadnej

MACIERZOWE

12. Jak oceniasz stosunki z innymi ludźmi?

	Bardzo dobrze	Raczej dobrze	Średnio	Raczej źle	Bardzo źle	Nie dotyczy
Matka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ojciec	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brodziszewo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziadziwko	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wychowawca klasy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Inni nauczyciele	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koleżdy i koleżanki z klasy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Przyjaciele	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Znajomi z internetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ZAMKNIĘTE

13. Wolny czas wypełnia mi najczęściej...

Zaznacz 2 odpowiedzi

a) Wierzydłem / wierzydłami / bajkami / bajkami / bajkami

b) Oglądanie telewizji

c) Oglądanie internetu

d) Spędzanie z rodzicami / rodzicami

e) Czytanie książek

f) Chodzenie do szkoły

g) Wędrowanie przez lasy / spacerowanie

h) Wędrowanie przez lasy / spacerowanie

ZAMKNIĘTE

14. Ile łącznie czasu dziennie spędzasz przed komputerem / konsolą do gier / tabletem / telefonem?

a) Ponad 5 godzin

b) 3 - 5 godzin

c) 1 - 3 godzin

d) Mniej niż godzinę

e) W ogóle nie korzystam z wymienionych urządzeń

15. Jakie aktywności podejmujesz najczęściej w Internecie?

Zaznacz maksymalnie 3 odpowiedzi.

- kontaktowanie się ze znajomymi
- słuchanie muzyki online
- przeglądanie portali społecznościowych
- oglądanie filmików
- oglądanie filmów i seriali
- oglądanie śmiesznych zdjęć lub obrazków
- poszukiwanie informacji potrzebnych do szkoły
- granie w gry dla jednego gracza
- udostępnianie zdjęć i filmików
- granie w gry wieloosobowe
- poszukiwanie informacji na temat zainteresowań
- ściąganie plików
- oszukiwanie informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie
- poszukiwanie informacji na temat zdrowia
- zakupy online
- granie w gry hazardowe
- prowadzenie własnego bloga/fanpage'a
- publikowanie własnych filmów na YT
- publikowanie własnych filmów na Tiktok
- publikowanie własnych filmów na Instagramie

20. Jak często grasz w gry na urządzeniach elektronicznych (komputer, konsola, smartfon, tablet itp.)?

- Codziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Raz w miesiącu lub rzadziej
- Nigdy

ZAMKNIĘTE

21. Ile godzin w ciągu dnia poświęcasz na granie w takie gry?

- Mniej niż godzinę
- 1-2 godzin
- 2-4 godzin
- 4-6 godzin
- Ponad 6 godzin

ZAMKNIĘTE

22. Na jakim urządzeniu najczęściej grasz?

- Komputer/Laptop
- Konsola (Xbox, PS, Nintendo Switch itd.)
- Smartfon
- Tablet

ZAMKNIĘTE

23. W jakiego rodzaju gry najczęściej się angażujesz?

Zaznacz maksymalnie 2 odpowiedzi.

- MMORPG (np. World of Warcraft)
- Sieciowe, LAN
- Akcji (strzelanki, zręcznościowe, rytmiczne, platformowe, runnery)
- MOBA (np. League of Legends, Dota)

16. Czy miałeś kontakt z następującymi treściami w Internecie:

Możliwość wielu odpowiedzi.

	tak	nie
sceny okrucieństwa, przemocy	☐	☐
samookaleczenie się	☐	☐
dyskryminacja i obrażanie innych ze względu na ich cechy	☐	☐
sposoby popełnienia samobójstwa	☐	☐
zachęcające do zazywania narkotyków	☐	☐

ZAMKNIĘTE

Edytuj

17. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się, że spędzałeś/aś na korzystaniu z Internetu więcej czasu niż planowałeś/aś?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

18. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzało Ci się czuć niepokój i stres w wyniku braku możliwości skorzystania z Internetu?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

19. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło Ci się zaniedbać naukę lub inne aktywności na rzecz korzystania z Internetu?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

24. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło Ci się rozpoczynać grę w wyniku złego nastroju?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

25. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło Cię się zaniedbywać naukę i inne aktywności przez granie w gry?

- Nie
- Tak, ale tylko raz
- Tak, kilka razy
- Tak, wiele razy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

26. Z jakich powodów najczęściej grasz?

- Ponieważ mogę poznać nowe osoby
- Dla zabawy
- Ponieważ lubię rywalizować
- Ponieważ granie pomaga mi zapomnieć o problemach dnia codziennego
- Ponieważ granie sprawia, że czuję się mniej zeszeregowany
- Ponieważ granie wyodrzyna moje zmysły
- Ponieważ w grach mogę robić rzeczy, których nie umiem lub nie mogę robić w życiu realnym
- Dla towarzyszy

ZAMKNIĘTE

Edytuj

27. Czy doświadczyłeś/aś kiedyś w Internecie któregoś z takich zachowań, jak wulgarne wyzywanie, straszenie, ośmieszanie (hejt)?

Jesteli nie, omiń następane pytanie.

- a) Tak
- b) Nie

28. Jak zazwyczaj reagujesz w takich sytuacjach?

- a) Odpowiadam tym samym
- b) Zgłaszam to
- c) Ignoruję to
-

ZAMKNIĘTE

29. Co zrobisz w sytuacji, kiedy będziesz świadkiem zachowania agresywnego?

- a) Nie zaręgam
- b) Poinformuje kogoś dorosłego (rodziców, nauczyciela, policję)
- c) Włączę się w konflikt
- d) Spróbuję załagodzić konflikt
-

ZAMKNIĘTE

30. Czy doświadczyłeś/aś kiedykolwiek w swoim domu przemocy fizycznej lub/i psychicznej?

- a) Tak, przemocy fizycznej
- b) Tak, przemocy psychicznej
- c) Tak, zarówno przemocy fizycznej, jak i psychicznej
- d) Nie, nie doświadczyłem/am przemocy

ZAMKNIĘTE

31. Do kogo byś się zwrócił/a, gdybyś doświadczył/a przemocy?

- a) Rodziców
- b) Kolegi, koleżanki
- c) Wychowawcy
- d) Pedagoga szkolnego
- e) Psychologa szkolnego
- f) Innego nauczyciela z mojej szkoły

36. Według Ciebie, jak trudno, osobie niepełnoletniej z Twojego otoczenia, jest zakupić alkohol / papierosy / narkotyki?

	Bardzo trudno	Raczej trudno, nie warto się wysilać	Raczej trudno, ale jak się zna odpowiednie osoby to łatwo	Raczej łatwo, nie wymaga to szczególnej znajomości	Łatwo, właściwie każdy może kupić	Nie wiem
Alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Papierosy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Narkotyki	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ZAMKNIĘTE

37. Ilu Twoich kolegów/koleżanek pije alkohol?

- a) Większość
- b) Około połowy
- c) Mniejszość
- d) Pojedyncze przypadki
- e) Nikt

32. Jak oceniasz swoje relacje z rodzicami?

- a) Bardzo dobre
- b) Raczej dobre
- c) Raz dobre, raz złe
- d) Raczej złe
- e) Bardzo złe

ZAMKNIĘTE

33. Jakie kary stosują Twoi rodzice lub opiekunowie?

- a) Bicie
- b) Szantaż
- c) Ponżanie/wyzywiska
- d) Groźby
- e) Obrzanie się
- f) Popychanie, szarpanie
- g) Różnego rodzaju zakazy
- h) Nie stosują żadnych kar

ZAMKNIĘTE

34. Jak często Twoi rodzice kontaktują się ze szkołą?

- a) Bardzo często
- b) Często
- c) Rzadko
- d) Nie kontaktują się wcale

ZAMKNIĘTE

35. Czy, Twoim zdaniem, stwierdzenie: „alkohol w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce” jest...

- a) Prawdziwe
- b) Fałszywe

38. Czy, Twoim zdaniem, palenie papierosów wśród Twoich rówieśników jest modne?

- a) Tak
- b) Tak, ale przede wszystkim e-papierosów
- c) Raczej nie
- d) Zdecydowanie nie

ZAMKNIĘTE

39. Czy próbowałeś/-aś kiedykolwiek substancji o nazwie Pelvin?

- a) Tak
- b) Nie wiem / nie pamiętam
- c) Nie

ZAMKNIĘTE

40. Czy spróbowałbyś/abyś narkotyku, gdyby nadarzyła się ku temu korzystna okazja?

- a) Tak
- b) Nie

41. Czy kiedykolwiek piłeś/aś alkohol?

- a) Tak
- b) Nie

42. W jakiej sytuacji pierwszy raz spróbował/aś alkoholu?

- a) W szkole
- b) Na wagarach
- c) Na wakacjach
- d) W pubie
- e) Na dyskotecie
- g) W domu

ZAMKNIĘTE

43. W jakim wieku po raz pierwszy spróbował/aś alkoholu?

- a) Mniej niż 9 lat
- b) 10-12 lat
- c) 13-15 lat
- d) 16-18 lat
- e) Nie pamiętam

ZAMKNIĘTE

44. Jak często pijesz alkohol?

- a) Codziennie
- b) Kilka razy w tygodniu
- c) Raz na tydzień
- d) Kilka razy w miesiącu
- e) Raz na miesiąc
- f) Parę razy w roku
- g) Nie piję już alkoholu

45. Jaki alkohol pijesz lub piłeś/aś najczęściej?

- a) Piwo
- b) Cydr
- c) Wino
- d) Wódka lub inne mocne alkohole
- e) Drinki
-

ZAMKNIĘTE

46. Czy kiedykolwiek samodzielnie kupiłeś/aś alkohol? Jeśli tak, to ile razy?

- a) Ani razu
- b) 1-2 razy
- c) 3-5 razy
- d) 6-10 razy
- e) 11-20 razy
- f) Ponad 20 razy

47. Czy kiedykolwiek paliłeś/aś papierosy (w tym także e-papierosy)?

Jeśli zaznaczyłeś odpowiedź "NIE", przechodzisz do pytania nr 28.

- a) Tak
- b) Nie

45. Jaki alkohol pijesz lub piłeś/aś najczęściej?

- a) Piwo
- b) Cydr
- c) Wino
- d) Wódka lub inne mocne alkohole
- e) Drinki
-

ZAMKNIĘTE

46. Czy kiedykolwiek samodzielnie kupiłeś/aś alkohol? Jeśli tak, to ile razy?

- a) Ani razu
- b) 1-2 razy
- c) 3-5 razy
- d) 6-10 razy
- e) 11-20 razy
- f) Ponad 20 razy

48. W jakiej sytuacji po raz pierwszy miałeś/aś kontakt z papierosami?

- a) W szkole
- b) Na wagarach
- c) Na wakacjach
- d) W pubie
- e) Na dyskotecie
- f) W domu

ZAMKNIĘTE

49. Czy kiedykolwiek samodzielnie kupiłeś/aś papierosy? Jeśli tak, to ile razy?

- a) Ani razu
- b) 1 - 2 razy
- c) 3 - 5 razy
- d) 6 - 10 razy
- e) 11 - 20 razy
- f) Ponad 20 razy

ZAMKNIĘTE

50. Jak długo palisz papierosy?

- a) Mniej niż rok
- b) Rok i więcej
- c) Więcej niż dwa lata
- d) Więcej niż 3 lata
- e) Obecnie już nie palę

51. W jakim wieku po raz pierwszy spróbowałeś/aś papierosów?

- a) Mniej niż 9 lat
- b) 10 - 12 lat
- c) 13-15 lat
- d) 16-18 lat
- e) Nie pamiętam

52. Czy próbowałeś/aś kiedykolwiek substancji uznawanej za narkotyki (w tym również marihuany i dopalaczy)?

- a) Tak, ale tylko marihuany
- b) Tak, próbowałem/am narkotyki innego niż marihuana
- c) Tak, próbowałem/am różnych narkotyków
- d) Nigdy nie próbowałem/am żadnych narkotyków

53. Jak długo zażywasz narkotyki?

- a) Mniej niż pół roku
- b) Rok i więcej
- c) Więcej niż 2 lata
- d) Więcej niż 3 lata
- e) Obecnie już nie zażywam

ZAMKNIĘTE

54. Jak często zażywasz narkotyki?

- a) Codziennie
- b) Kilka razy w tygodniu
- c) Raz w tygodniu
- d) Kilka razy w tygodniu
- e) Raz w miesiącu
- f) Parę razy w roku
- g) Tylko raz zażywałem

ZAMKNIĘTE

55. Jakiego narkotyku najczęściej używasz?

- a) Marihuana
- b) Kokaina
- c) Heroina
- d) Amfetamina
- e) Ecstasy/MDMA
- f) Dopalacze
- g) Pentex
-

56. W jakim wieku po raz pierwszy spróbowałeś/aś narkotyków?

- a) Mniej niż 9 lat
- b) 10 - 12 lat
- c) 13-15 lat
- e) Nie pamiętam

ZAMKNIĘTE

57. W jakiej sytuacji po raz pierwszy miałeś/aś kontakt z narkotykami?

- a) W szkole
- b) Na wagarach
- c) Na wakacjach
- d) W pubie
- e) Na dyskotecce
- f) W domu

ZAMKNIĘTE

58. Czy spotkałeś/aś osobę, która rozprowadzała narkotyki?

- a) Tak, w szkole
- b) Tak, poza szkołą
- c) Tak, zarówno w szkole, jak i poza szkołą
- d) Nie

59. Jak często pijesz energetyki (np. Red Bull, Tiger, Black, Burn)?

- a) Codziennie
- b) Kilka razy w tygodniu
- c) Raz w tygodniu
- d) Kilka razy w tygodniu
- e) Raz w miesiącu
- f) Parę razy w roku
- g) Tylko raz piłem/am
- h) Nigdy nie piłem/am

ZAMKNIĘTE

60. Czy zdarza Ci się zażywać jakieś leki?

- a) Tak - przepisane przez lekarza, kiedy jestem chory/a
- b) Tak - dostępne bez recepty, kiedy jestem chory/a
- c) Tak - zarówno przepisane przez lekarza, jak i dostępne bez recepty, kiedy jestem chory/a
- d) Tak - nawet jak jestem zdrowy/a
- e) Nie

ZAMKNIĘTE

61. Czy kiedykolwiek grałeś w gry, w których można wygrać pieniądze (np. Totolotek, płatne smsy, zakłady bookmacherskiej

- a) Tak, ale tylko raz
- b) Tak kilka razy
- c) Tak, wiele razy
- d) Nie

62. Czy kiedykolwiek widziałeś/aś w Internecie treści pornograficzne?

- a) Nigdy
- b) 1-2 razy
- c) 3-5 razy
- d) 6-10 razy
- e) 11-20 razy
- f) Więcej niż 20 razy

MACIERZOWE

63. Czy brałeś/aś kiedyś udział w zajęciach profilaktycznych dotyczących:

	Tak	Nie	Nie pamiętam
a) agresji/przemocy	☐	☐	☐
b) używek/uzależnień (np. papierosy, alkohol, narkotyki, dopalacze itp.)	☐	☐	☐
c) zagrożeń korzystania z komputera (np. cyberprzemoc, pornografia)	☐	☐	☐
d) zdrowego stylu życia	☐	☐	☐
e) wyboru przyszłej ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego	☐	☐	☐
f) innych zagadnień	☐	☐	☐
Nowy wiersz	☐	☐	☐

ZAMKNIĘTE

64. Kto prowadził te zajęcia?

- a) Osoba z mojej szkoły (nauczyciel, pedagog, psycholog itp.)
- b) Osoba spoza mojej szkoły (np. psycholog, trener, profilaktyk)
- c) Zarówno osoba z mojej szkoły, jak i spoza niej

65. Jak oceniasz takie zajęcia?

- a) Zawsze pozytywnie
- b) Zazwyczaj pozytywnie
- c) Raz pozytywnie, raz negatywnie
- d) Zazwyczaj negatywnie
- e) Zawsze negatywnie

Inne

ZAMKNIĘTE

66. Z kim chciał(a)byś mieć takie zajęcia?

- a) Z moim wychowawcą
- b) Z pedagogiem/psychologiem szkolnym
- c) Z katechetą/katecheticą
- d) Z innym nauczycielem
- e) Z osobą spoza mojej szkoły (np. psycholog, trener, profilaktyk)

ZAMKNIĘTE

67. Zaznacz wszystkie tematy zajęć profilaktycznych, w których chciał(a)byś wziąć udział w przyszłości.

- a) Agresja/przemoc
- b) Używek/uzależnienia
- c) Komputer/telefony komórkowe
- d) Zdrowy styl życia
- e) Seksualność człowieka
- f) Lęk/depresja/nieśmiałość
- g) Wybór przyszłej ścieżki kształcenia/rozwoju zawodowego
- h) Budowanie dobrych relacji z innymi ludźmi

Inne

Załącznik nr 3: Kwestionariusz dla tajemniczego klienta

Numer, nazwa i adres punktu

Bardzo ważne - wpisujcie ultradokładnie, zgodnie z otrzymaną listą!
np. G43 jeśli jest punktem gastronomicznym nr 43
np. D21 jeśli jest punktem detalicznym nr 21

Rodzaj punktu

Wybierz odpowiedź

Typ sklepu

Wybierz odpowiedź

Sprzedaż

Tak

Nie

Płeć sprzedawcy

Wybierz odpowiedź

Szczegóły sprzedaży/odmowy

Wybierz odpowiedź

Wiek sprzedawcy (r.ż.)

Wybierz odpowiedź

Obecność innych klientów na terenie punktu

Wybierz odpowiedź

Obecność ostrzeżeń o szkodliwości alkoholu

Wybierz odpowiedź

Obecność innych „tabliczek”

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Zakaz sprzedaży niepełnoletnim	☐	☐	☐
Zakaz sprzedaży nietrzeźwym	☐	☐	☐
Zakaz sprzedaży na kredyt/pod zastaw	☐	☐	☐
Zakaz spożywania alkoholu na terenie/obrębie sklepu	☐	☐	☐
Inne	☐	☐	☐

Inne nieprawidłowości przy sprzedaży alkoholu

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Obecność pijących na terenie/w obrębie sklepu	☐	☐	☐
Osoby nietrzeźwe kupujące alkohol	☐	☐	☐
Osoby niepełnoletnie kupujące alkohol	☐	☐	☐
Nietrzeźwy sprzedawca	☐	☐	☐

Dodatkowe uwagi

CDP

Centrum Działań Profilaktycznych

ul. Kościuszki 39A

32-020 Wieliczka

